

**GERARDI JOANNIS
VOSSI
RHETORICES
CONTRACTAE,
SIVE...**

Gerhard Johann Vossius

5.6.94

5E.6.

VI
V0507
1710

GERARDI JOANNIS VOSSI
RHETORICES
CONTRACTÆ,
SIVE
PARTITIONUM
ORATORIARUM
LIBRI V.

*Ex decreto Illustriss. ac Potent. HOLLANDIÆ
& WESTFRISIÆ DD. ORDINUM
in usum Scholarum ejusdem Provinciæ
excusi.*

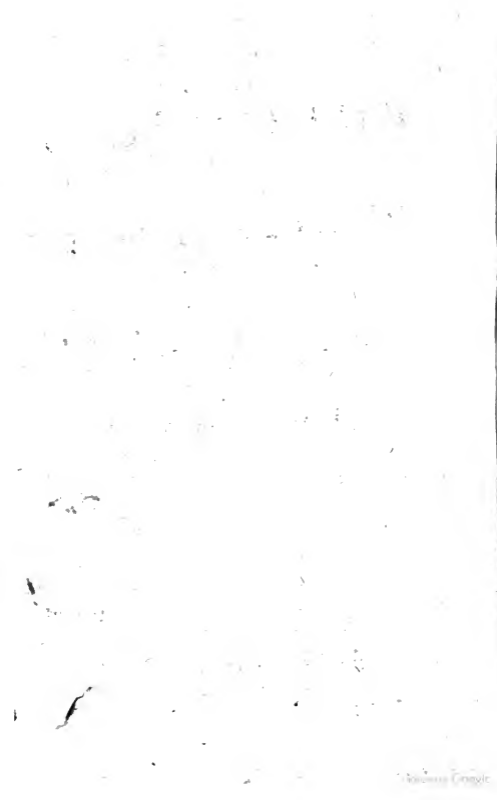
EDITIO ULTIMA

*Prioribus multo castigatior, & ab ultima Auctoris
manu aliquot in locis auctior.*

AMSTELODAMI,
Sumptibus **NICOLAI RISPOLI.**

M D C C X.

Perillustri Viro,

BENJAMINO AUBERIO
MAURERIO FONTI-
DANGÆO,

*Christianissimi Regis in sanctiore consi-
torio Consiliario,*

Et ejusdem in foederata Belgica Legato.

Illustrissime Domine,

 Tsi præsentem Gallia-
rum, & foederatæ Bel-
gicæ statum cogitanti,
non difficile esset conjiri-
re, quantoperè, si unquam,
nunc publica te negotia distine-
rent: fiducia nihilominus fuit
compellandi tui, atque id non
alia de causa, quàm ut Rhe-
torices hos libellos quinque de
manu tibi in manum traderem.
Parùm id verecundè à me fa-
ctum esse, dixerit aliquis: sed
tamen multa erant, quæ ad il-
lud impellerent. Nam obversa-

* 2 ba-

DEDICATIO.

* Apud
 Solipa-
 trum lib.
 2. ex Ori-
 ginum
 libris.
 Ac, puto,
 eodem
 respexe-
 rit B.
 Hierony-
 mus ad-
 versus
 Vigilan-
 tium,
 cum ait:
*Sola Gal-
 lia mon-
 stra non
 habuit:
 sed viris
 semper
 fortissi-
 mis, &
 eloquen-
 tissimis,
 abunda-
 vit. At-
 que idem
 epist. ad
 Rusti-
 cum lau-
 dat uber-
 sarem
 Gallici,
 nitorem-
 que ser-
 monis.*

batur animo primùm singularis
 planè, ac propè divina in tan-
 ta dignitate humanitas tua. Si-
 mul occurrebat, te, magni Mæ-
 cenatis exemplo, literas ama-
 re, virum utique exquisitissimæ
 doctrinæ succo, non leviter mo-
 dò tinctum, sed penitùs imbu-
 tum. Neque olim duntaxat hic
 ardor tuus: verùm nunc etiam
 occupationes gravissimas elegan-
 tissimè diffindis Palladis ac Mu-
 farum sacris. In mentem quo-
 que veniebat, eo in studiorum
 genere versari hunc laborem
 meum, quo cives tui, fortissi-
 ma Gallorum natio, ab omni
 prope gentis memoria, commen-
 dari non minùs quàm armis,
 solent. Memineram enim, ab
 antiquo illo Catone * proditum
 esse, *pleramque Galliam duas res in-
 dustriosissimè persecutam, rem milita-
 rem, & argute loqui.* Sciebam,
 urbem, terrarum olim domi-
 nam,

nam,

DEDICATIO.

nam, Gallos dicendi magistros habuisse: atque hujus etiam generis ^b fuisse L. Plotium illum, qui extremis L. Crassi temporibus, primus dicendi artem Romæ intulit; idque magno concursu, quòd studiosissimus quisque apud eum exerceretur teste ad M. Titinnium Cicerone ^c Offerebant se etiam, tum Narbonensis ^d Votienus, magni sub Augusto nominis Rhetor, quem postea à Tiberio in Baleares fuisse insulas relegatum, Tacitus ^e auctor est: tum illi qui sub Nerone floruerunt, Domitius Afer Nemausensis, Clodius Quirinensis Arelatensis, L. Stadius Ursulus Tolosanus. Et quis enumeret omnes Galliæ Rhetores, atque Oratores? præsertim si ad posteriora etiam tempora deveniendum sit, quorum multos referunt Burdigalensis Ausonius, ac B. Hieronymus. Ad hæc

^b Hieron. in Chron.

^c Apud Sveton. de claris Rhetor. ^d Martialis. lib. 8. & Hieron. in Chron. ^e Lib. 4. Annal.

DEDICATIO.

cogitabam à veteri gloria non descivisse Galliam tuam, in qua, & hæc, & patrum ætas, tot excellentes in arte nostra viros protulerit: quorum nomina tabulis æternitatis Fama inscripsit. Omnes illos dicere si velim, non patietur ingens numerus: &, si possim, negotia tua vetabunt. Unum tamen præterire non sinit præsens instituti ratio. Est is, vir summus, Jacobus Auberius, patruus tuus: qui primum magna cum eloquentiæ laude in suprema Parisiensium curia advocatus vixit: ac postea virtutis & honoris ergo præturæ urbanæ præfectus fuit; atque in ea ita se gessit, ut ob singulares animi dotes admirationi esset omnibus: unde & hoc inter alia virtutis suæ pretium tulit, quòd Rex ipse Henricus II. rara ejus prudentia, & Nestorea motus facundia, eum ad
Bri-

DEDICATIO.

Britanniae Regem miserit lega-
 tum . Qua in dignitate , Regis
 sui , civiumque summam de se
 expectationem etiam vicit : faci-
 lèque ostendit , non alteri justius
 convenire , quod de Cethego di-
 xit Ennius *f, Flos inlibatus populi, f Lib. 4.*
Suadeque medula . Neque istam
 domus tuæ gloriam pateris ob-
 scurari , vir illustrissime : sed eam
 nominis tui luce , qua longè latè-
 que omnia implesti , potiùs adau-
 ges . Quippe quasi viva , & spi-
 rans quædam patrum tui , vel po-
 tius Pithus ipsius imago , ita pru-
 dentiae juxta , ac facundiae lau-
 dem pariter es complexus , ut
 Christianissimo Regi non alius
 æquè idoneus visus sit , qui
 apud præpotentes foederatæ Bel-
 gicæ Ordines legati manus , no-
 mine regio , obiret . Quantope-
 rè hic , Domine , alterius trium-
 pharet oratio in dicendis laudi-
 bus tuis ! Atque id satis intelli-

*

4

gunt

DEDICATIO.

gunt, quos minimè fugit, ut in legatorum non paucis sæpè desideratum fuerit facundiæ decus. Quæ ubi penitè abest, quid nisi *ἀφανον πῆτορα* dixeris cum Antiphane? Sin potius manca mutilaque sit, quàm nulla: scio, assumi solere *συναγορεύοντας*; ut verbo utar, quo Halicarnassensis Dionysius *k* hanc rem expressit: ubi id fecisse ait Tarentinorum, ac Nolanorum legatos, cum in Neapolitano senatu dicendum esset. Ac quorundam iudicium esse video, non magis id illis vitio verti debere, quàm acri, & strenuo viro *l*, Lysandro, cum orationem edidicit scriptam sibi à Cleone Halicarnasseo. Tibi verò, Amplissime Legate, nihil aliena opus facundia, qui iudicio tanti Regis omnes implesti numeros, ut Consiliarii prudentissimi, ita disertissimi Oratoris. Cujus rei etsi, & antea in Gallia,

g Oratorum rem mutum.
b Apud Athenarum lib. 10.
g Patronos.
k In excerptis de legationibus.

l Plutarch. in Lysand.

DEDICATIO.

lia, & multis inde annis in fæderata hac Belgica, maxima dederis argumenta: non tamen latissimam hanc aream ingrediar oratione mea, qua laudibus tuis tenebras potius, quàm lucem afunderem. Sublimes enim curæ illæ de moderandis regnis & rebus publ. captum meum, meique similium, hominum quippe umbraticorum, longissimè transcendent. Atque ne ista quidem pauca, quæ hæctenus delibavi, alio à me sine dicta sunt, quàm ut videant omnes, non me potuisse meliùs certiusque tutelæ, ac patrocínio cujusquam commendare hos libellos meos, quibus Oratorem formo, & firmo: quàm illi, qui & summus ipse esset Orator, & ea ex familia, quæ facundiæ decus quasi proprium sibi vindicasset; & non ejus tantum nationis civis, sed ab ejus etiam nationis Rege Orator ad Bel-

*

5

gas

DEDICATIO.

gas missus, quæ eloquentiæ laude Græcos pariter, ac Romanos, provocaret. Quamvis verò magna sint ista, & talia planè quæ optimo jure plurimum memoverint: tamen aliud præterea accessit, & quidem, quod me propius tangat. Nempe præclarum de me judicium tuum, summaque erga me benevolentia: quam cum ex aliis, tum præsens ipse nuper satis perspexi: ac potissimum ex eo, quòd egregiæ indolis, eximiique ingenii liberos tuos, carissima sanè pignora, cum doctore suo apud me potissimum vivere voluisti. Quare omninò putavi, rectè me facturum, si eadem opera ostenderem, & quanti faciam affectum hunc erga me tuum, & quibus præceptis existimem juvari posse liberos tuos, quò cum ætate paulatim ad eloquentiæ, virtutisque paternæ gloriam adsurgant. Hoc, scio, voves ipse,

DEDICATIO.

ipse, Illustrissime Domine, atque
adeo, ut vel patris nomen, si fieri
possit, vincant. In quo tuo, &
omnium nostri voto (æternus
Deus audiat nos, atque exaudiat)
felici omine desino, Lugd. Bat-
cl̄o 16 cxxi. xii. Kal. vii^{bris}.

Illustrissimo nomini tuo devotissimus,

GERARDUS JOANNES VOSSIUS.

I N.

INDEX CAPITUM.

SERIES CAPITUM LIBRI PRIMI.

Cap. I. D E natura Rhetorices.	VII. De statibus. De statu conjectu- rali.
II. De inventione gene- ratim.	VIII. De statu definiti- vo.
III. De generibus cau- sarum.	IX. De statu qualitatis.
IV. De genere demon- strativo.	X. De statibus legali- bus.
V. De genere delibe- rativo.	XI. De statu quantita- tis.
VI. De genere juridicia- li, ac universe	XII. De argumentis in- artificialibus.

S E R I E S

LIBRI SECUNDI.

Cap. I. De affectibus ge- neratim.	XI. De indignatione.
II. De metu.	XII. De invidia.
III. De confidentia.	XIII. De misericordia.
IV. De pudore.	XIV. De emulatione, & contemptu: item epilogus doctrina de affectibus.
V. De letitia.	XV. De moribus.
VI. De gratia.	XVI. De inventionis parte speciali uni- verse, ac distincte de
VII. De ira.	
VIII. De lenitate.	
IX. De amore.	
X. De odio.	

INDEX CAPITUM.

	<i>de orationibus pa-</i>		<i>tem prosequimur.</i>
	<i>negyricis, & aliis,</i>	XXI.	<i>De monitione,</i>
	<i>que iis sunt ad fi-</i>		<i>& commendatio-</i>
	<i>nes.</i>		<i>ne.</i>
XVII.	<i>De oratione</i>	XXII.	<i>De concitatio-</i>
	<i>nuptiali, item de</i>		<i>ne, & conciliatio-</i>
	<i>epichalamiis.</i>		<i>ne.</i>
XVIII.	<i>De oratione</i>	XXIII.	<i>De adhortatio-</i>
	<i>natalitia, & fu-</i>		<i>ne, & deborta-</i>
	<i>nebri.</i>		<i>tione.</i>
XIX.	<i>De oratione gra-</i>	XXIV.	<i>De consolatio-</i>
	<i>tulatoria, gratia-</i>		<i>ne.</i>
	<i>rum actione, &</i>	XXV.	<i>De petitoria.</i>
	<i>lamentatoria.</i>	XXVI.	<i>De invectiva,</i>
XX.	<i>De oratione, qua</i>		<i>& objurgatione.</i>
	<i>discedentes, vel</i>	XXVII.	<i>De expositula-</i>
	<i>domum redeun-</i>		<i>tione, exprobra-</i>
	<i>tes utimur, vel</i>		<i>tione, & deprec-</i>
	<i>alium disceden-</i>		<i>tione.</i>

SERIES

LIBRI TERTII.

Cap. I.	<i>De dispositione</i>	IV.	<i>De exordii orno-</i>
	<i>universe.</i>		<i>mic.</i>
II.	<i>De exordii duplici</i>	V.	<i>De narratione.</i>
	<i>officio, & utrius-</i>	VI.	<i>De propositione.</i>
	<i>que locis genera-</i>	VII.	<i>De confirmatio-</i>
	<i>tum.</i>		<i>ne.</i>
III.	<i>De specialibus ex-</i>	VIII.	<i>De confutatione.</i>
	<i>ordiorum locis.</i>	IX.	<i>De epologo.</i>

INDEX

S E R I E S

LIBRI QUARTI

<p><u>Cap. I. De elocutione un-</u>
<u>iversè, ac parti-</u>
<u>cularim de priori</u>
<u>elegantia parte,</u>
<u>que in Latinita-</u>
<u>te consistit.</u></p> <p>II. <u>De perspicuita-</u>
<u>te.</u></p> <p>III. <u>De dignitate, ac tro-</u>
<u>pis generatim.</u></p> <p>IV. <u>De metaphora.</u></p> <p>V. <u>De metonymia.</u></p> <p>VI. <u>De synecdoche.</u></p> <p>VII. <u>De ironia.</u></p> <p>VIII. <u>De metalepsi, an-</u>
<u>tonomasia, & ea,</u>
<u>que λιπῶνς di-</u>
<u>citur.</u></p> <p>IX. <u>De allegoria, cata-</u>
<u>chresi, & hyper-</u>
<u>bole.</u></p> <p>X. <u>De sarcasmo, aliisque</u>
<u>irrisionis specie-</u>
<u>bùs, item onoma-</u>
<u>topœja, anti-</u>
<u>phrasi, & hypat-</u>
<u>lage.</u></p> <p>XI. <u>De schematibus ge-</u>
<u>neratim: deque</u>
<u>is speciatim,</u></p> | <p>que defectu, aut
excessu figurant
orationem.</p> <p>XII. <u>De schematibus λi-</u>
<u>ξῶν, quibus ea-</u>
<u>dem vox repeti-</u>
<u>tur.</u></p> <p>XIII. <u>De schematibus in</u>
<u>verbis similis so-</u>
<u>ni.</u></p> <p>XIV. <u>De occupatione,</u>
<u>subjectione, com-</u>
<u>municatione, con-</u>
<u>fessione, & con-</u>
<u>cessione.</u></p> <p>XV. <u>De sententia, noe-</u>
<u>mate, & distri-</u>
<u>butione.</u></p> <p>XVI. <u>De etiologia, dia-</u>
<u>typosi, & hypoty-</u>
<u>posi.</u></p> <p>XVII. <u>De assimilationis</u>
<u>speciebus, & dis-</u>
<u>similitudine.</u></p> <p>XVIII. <u>De schemati-</u>
<u>bùs, quibus opposi-</u>
<u>ta junguntur.</u></p> <p>XIX. <u>De digressionem, &</u>
<u>epiphonemate.</u></p> <p>XX. <u>De schematibus,</u>
<u>qui-</u></p> |
|--|---|

C A P I T U M.

quibus res exaggerantur.

XXI. De figuris pertinentibus ad argu-

menta παθητικά.

XXII. De transitione, rejectione, & digressione.

S E R I E S

LIBRI QUINTI.

Cap. I. De prima, alteraque compositionis parte, que sunt junctura, & ordo.

II. De incis, membris, periodis.

III. De numero.

IV. De triplici characterē, & spaciātim de magnifico, ac vitio ejus.

V. De characterē tenui, ac vitio ejus: item

de characterē mediocri, vitioque opposito.

VI. De venustate, vitioque ei adversante.

VII. De gravitate, & vitio, quod ei opponitur.

VIII. De pronuntiatione generatim, deque voce particulātim.

IX. De corporis motu.

In Rhetoricam contractam

Clarissimi Viri

GERARDI VOSSII.

DUm pereunt artes, dum se facundia nobis
Eripit, & sensim barbara turba sumus;
Quàm bene quòd, VOSSI, fugientem maxi-
mus autòr
Sistis, & errantem sub tua signa vocas!
Haud tibi cum trivio quicquam est, inventa Pe-
lasgum
Pandis, & ex imis fontibus hausta doces.
Miramur pariter, pariterque addiscimus omnes,
Nec tantùm obstricta est nostra juventa tibi:
Plus quoque venturi debebit temporis atas,
Soli barbaries nec metuenda tibi est.
Ut pereant artes, pereat facundia tota,
Et redeat, paulò quod fuit ante chaos.
Dum solos discatque tuos, relegatque libellos;
Addiscet pro te postera turba loqui.

DANIEL HEINSIUS.

GERAR-

GERARDI JOANNIS VOSSI
RHETORICES
 CONTRACTÆ,
 S I V E
 PARTITIONUM
 ORATORIARUM
 LIBER PRIMVS.

C A P. I.

De Natura Rhetorices.

1. §. **R**hetoricæ nomen impositum est à dicendo, quod Græcis est *ῥήτωρ*. Unde bene dicendi scientia Rhetorice vocatur.

RHETORICEN alii dictam volunt ab *ῥήω*, id est, dico; quia doceat bene dicere: alii à *ῥήω*, id est, fluo; quia ejus beneficio, fluminis instar, procurrat oratio. Sed etymologia neutra est vera. Nam *ῥήω* quidem, quia præterito destituitur, mutuari illud cogitur ab *ῥήω*: unde *ῥήω*, non *ῥήω* ἀναλόγως diceretur. A *ῥήω* autem, quod *ῥήω* significat, foret *ῥήω*, & *ῥήω*; quod alia verbalia ostendunt: ut sunt *ῥήω*, a *ῥήω*, b *ῥήω* c. Quare omnino venit à *ῥήω*, id est, dico: unde & *ῥήω* d, *ῥήω* e, *ῥήω* f. Hoc *ῥήω*, autem *ῥήω* factum est ex *ῥήω*, quo pro *ῥήω* utuntur Homerus, Lucianus, alii.

2. §. Differunt Rhetor, & Orator, quòd Rhetor sit, qui bene dicendi præcepta tradit: Orator, qui accommodatè ad persuadendum potest dicere.

Quamquam enim, si propriam significationem attendas, qui Græcis est *ῥήτωρ*, Latinis fuerit Orator; tamen discrimen assignatum jam Ciceronis ævo obtinuit; ut cognoscimus ex primo ejus de Oratore. Ac pro eodem accipiscent, Orator, dicendi peritus, facundus, disertus,

a Humor affluens.
 b Fluendi actus.
 c Fludus; Verbum, vocabulum.
 e Dictum; sententia.
 f Dicendus.

A
 elo.

2 PARTITION. ORATORIAR.

eloquens. Nisi quòd *eloquennis* nomen videatur augustius, quàm disertus g.

¶ Cic. lib. 1. de Orat. pag. 93. edit. Ald. & in Bruto p. 198.

3. §. *Definitur Rhetorice ab Aristotele, facultas videndi in unaquaque re, quod in ea est ad persuadendum idoneum.*

Aristot. lib. 1. Rhet. cap. 2. Ἔστι δὲ ἡ ῥητορικὴ δύναμις ἐστὶ τῶν ἄλλων ἢ θεωρεῖν τὸ ἐνδεχόμενον πιθανόν. Genus in hac definitione est *δύναμις*, sive *facultas*: quam Aristoteles potius genus statuit, quàm *artem*, quia in definitione accurata genus proximum adferri debet: *ars* autem est genus remotum, *facultas* proximum. Nam illæ tantum artes facultatis nomen obtinent apud Peripateticos, quæ æquè respiciunt utrumque contrarium: quomodo Dialectice, & interrogantem instruit, & respondentem: Rhetorice item, & actorem, & reum: quæ idcirco propriè *facultates* dicuntur. Differentia in allata definitione petitur à fine, officio & materia: quæ tria distinctè explicabimus.

4. §. *Finis Oratoris ultimus est persuadere.*

Hoc est, diserta oratione aliquem impellere ad agendum; sive ad persequendum bonum, & fugiendum malum. At Rhetoris finis alius est: nempe, instruere futurum Oratorem.

5. §. *Officium Oratoris est videre, quid ad persuadendum conducatur, sive dicere ad persuadendum accommodatè.*

Officium Oratoris, vel *ῥητορικὴ* h ratione consideratur, vel *πρακτικὴ*. Priori modo considerat Aristoteles, cum officium esse dicit *θεωρεῖν τὸ ἐνδεχόμενον πιθανόν* ubi *θεωρεῖν* rationem haberi, indicat vox *θεωρεῖν*. At *πρακτικὴ* spectarunt Cicero, & alii, quando nunc generatim dicunt, officium illud esse bene dicere, sive dicere ad persuadendum appositè; nunc speciatim, officium esse ajunt docere, conciliare, & permovere: item cum officium vocant, invenire quid dicas; inventa disponere, deinde ornate verbis, post memoriæ mandare, tum ad postremum agere ac pronuntiare. At differt ab hoc officio officium Rhetoris, quod est tradere præcepta bene dicendi.

6. §. *Materia est τὸ πιθανόν, sive unaquaque res. Sed is a versatur circa res omnes, ut magis occupetur circa civiles: & ex his ipsis magis circa hypothesein, quàm thesin. Est verò thesis questio infinita, sive u-*

b Cognitionis.
i Actionis.
K Videre quid aptum sit ad persuadendum.
l Videre.

LIBER PRIMUS.

hiversalis : ut, an bellum sit gerendum. *Hypothesis autem est questio finita, sive singularis* : ut, an utile sit Atheniensibus, bellum gerere cum Peloponnesiis, aut succurrere Corcytaeis.

Materia, sive subjectum, circa quod se occupat Orator, est res quaelibet : quæ si per interrogationem proponatur, *Questio* dicitur.

Dividitur autem questio quadrifariam.

Primum in questionem simplicem, & conjunctam.

Simplex est unius & simplicis thematis, quod ad populi rem notitiam explicatur : ut, *de Deo, Paradiso, virtute, &c.*

Conjuncta, est pronunciati alicujus, quod arguentis probatur : ut, *anducenda sit uxor.*

Deinde questio, vel theoretica est, vel practica.

Theoretica instituitur cognitionis gratia : ut, *quæ causa sit Lunaris defectus.*

Practica tractatur propter actionem : ut, *an vim vi liceat repellere.*

Præterea vel infinita est questio, vel finita.

Infinita quærit universè ; ut, *an quapiam de causa homini hominem liceat interficere.* Hæc Græcis *Sten*, Latinis in *propositum, & consultatio* dicitur.

Finita restringit questionem universalem ad personam ; aut rem singularem ; ut, *an jure Clodium occiderit Milo.* Hæc Græcis *ambros*, Latinis vocatur *causa*, aut *controversa*.

in Cic. in Topicis.

Denique questio vel principalis, vel incidens est.

Principalis est, quæ præcipuè in controversiam venit : ut, *an Opimius Gracchum, aut Milo Clodium jure interfecerit.*

Incidens vocatur, quæ propter aliud tractatur : ut *num Resp. conservanda causa civem liceat occidere, seditionis quidem, sed indemnatum.* Item *num Gracchus, vel Clodius, cives fuerint seditiosi.*

Questio simplex, item theoretica, nec non infinita, plurimum questiones sunt incidentes. At questio principalis solet esse conjuncta, practica, finita. Et ex conjunctis magis versatur Orator circa practica ; ex practicis, magis circa finitam. Unde liquet, triplicem esse ejus materiam ; communem, magis propriam, & maximè propriam : communem esse, rem quamvis ; magis propriam, res civiles : maximè propriam, questionem singularem, sive hypothesein.

■ Fabius
lib. 2. cap.
9. & lib.
11. cap. 3.

7. §. *Duabus rebus n̄ eloquentia paratur, natura & cura: quarum hæc in duobus occupatur, artis præceptis, & usu siue exercitatione. Natura incipit, ars dirigit, usus perficit. Sed arti comes esse debet magnarum rerū scientia, sine qua nō tam eloquentia acquiritur, quā lingua volubilitas, & inanis loquacitas.*

○ Crassius
apud Ci-
cer. lib. 1.
de Orat.

Maximam ad dicendum vim adfert natura. Nam ○ & animi, atque ingenii celeres quidam motus esse debent; qui ad excogitandum acuti, & ad explicandum, ornandumque, sint uberes, & ad memoriam firmi, atque diuturni. Cujusmodi *vis* si adsit, facili labore eloquentiam adipiscimur. Sin natura obtigerit plane infelix, supervacua erit omnis doctrina. Unde vulgo dici solet, eloquentiam (mediocrem saltem) aut citò parari, aut nunquam. Quamquam non, si bonitate naturæ præcellant alii, desperare ita tim oportet. Natura enim invalescit, si cura adjuvetur. Cura verò hæc in duobus consistit; artis præceptis, & usu. Quibus aliqui adjungunt multijugam doctrinam, absque qua loquentia potius fuerit, quā eloquentia. Quod ne contingat, operam dare oportet, tum historię, tum philosophię civili, & aliis, quæ prudentiam adferunt oratori: tum etiam scientię rerum naturalium; unde sæpè similitudines petuntur: item poetarum fabulis, aliisque; unde ornatus multum accedit orationi. Nec propterea damnamus eos, qui tria duntaxat statuunt artis principia; naturam, artem, usum. Nam illa variarum disciplinarum notitia non est de Rhetoricę artis *vis*, sed extra artis cancellos petenda est. Ut quam nec Rhetor doceat, quatenus est Rhetor: nec Orator sciat, quatenus Orator. Sunt qui superioribus imitationem adjiciant. Sed ea sub usu continetur: quippe qui in præstantium Oratorum, cum lectione & auditione, tum imitatione, consistat. Vel si per imitationem intelligimus doctrinam, unde, & quos, & quomodo imitari oporteat, hauriamus; jam ad præcepta artis pertinebit.

8. §. *Pro quatuor vero officii oratoris partibus, quæ sunt, argumenta invenire, inventa disponere, disposita exornare, & exornata pronunciare, totidem sunt partes Rhetorices, doctrina inventionis, dispositionis, elocutionis, & pronunciationis.*

Hunc partium numerum, alii augent, alii minuunt. Au-
gent;

gent, qui cum Cicerone, atque aliis antiquorum, addunt memoriam. Nos Aristotelem sequimur, quia quæ memoriam juvant, ad distinctam artem pertinent, quæ *μνημονεύσιμα* dicitur.

Qui numerum hunc imminuunt, hi inventionem, & dispositionem omittunt, tanquam Logicæ partes.

Verùm & inventio & dispositio Dialectica plurimum distat à Rhetorica. Nam primùm differunt fine. Quia Rhetorices finis est persuasio: Dialectices autem, probabilis disputatio, aut victoria. Dialecticæ quæstiones cognitionis gratia instituuntur: at Rhetoricæ, actionis causa.

Propter hanc finium diversitatem, etiam materia, ac forma est diversa.

Materia quidem, quia tota inventio Dialectica est generalis, ut quæ tractet quælibet argumenta *ἔνδοξα*, sive probabilia: Rhetorica, si propriam materiam spectes, est specialis, quia tractat *πίθανά*, seu persuadibilia.

Ἐπιδοξόν autem, sive probabile, cum Aristotele *p* appello; quod probatur, vel omnibus, vel pluribus, vel sapientibus; usque vel omnibus, vel pluribus, vel maxime probatis.

p r. Top.
cap. i.

At *πίθανόν*, seu persuadibile, illud tantùm vocatur, quod vel omnibus hominibus, vel pluribus probatur: non item quod sapientibus solis verisimile sit.

Adhæc Dialectica versatur tantùm circa argumenta doctrinæ, quibus id quod in quæstione est, vel explicatur, vel probatur. Rhetorica insuper instruit argumentis, tum amplificandis, tum conciliandis, & permoventibus; quæ *ἰθικά*, & *παθητικά* appellantur. Forma etiam differunt, sive spectes locos, Dialectico, & Rhetorico, communes, sive Rhetorico peculiare, qui ex prioribus derivantur. Communes utriusque artis à Logico considerantur absolute, & quatenus utiles sunt ad mentem instruendam. A Rhetore verò restringitur hæc consideratio ad populariorem notitiam, & voluntatis atque affectuum motionem. Logici quoque accuratè locos illos pertractant in Topicis. Rhetores autem, quia nemo nisi Logici imbutus ad Rhetoricam admitti debet, doctrinam hanc omittunt, vel solum pinguiori docent Minerva, contenti in his locis considerare, quomodo argumenta ex illis petita ad voluntatem movendam applicentur.

Quod ad locos probationum speciales, qui Rhetorices proprii sunt, fluunt hi quidem ex locis communibus, & sub iis, ut genus sub specie, continentur: veruntamen Dialecticus considerat argumenta *πίθανά*, quatenus sunt

6 PARTITION. ORATORIAR.

ῥητορικῆς; Rhetorice verò, quatenus *ῥητορικῆς*. Clariùs dicam, Dialecticè considerat argumenta persuadibilia generatim, & in communi natura, quatenus nimirum sunt probabilia: cui simile fuerit, si quis hominem spectet quatenus est animal. Rhetoricè speciàtim hoc agit, quatenus ad persuadendum idonea sunt: cui simile est, si quis hominem consideret quatenus est homo.

Idem plurimùm differunt dispositio Logica, & Rhetorica, Logica docet rectè disponere utrumque terminum cum medio, ut bonus fiat syllogismus. Item qua methòdo quæstiones simplices, aut conjunctæ, debeant tractari. Ac denique qua serie ordinare oporteat disciplinas. Rhetor autem ostendit, quo ordine collocari debeant partes orationis *ῥητορικῆς*; quomodo item argumenta eum disponere conveniat, tum qui adstruit, tum qui refellit: atque ut Orator ordinem partium in syllogismo fere immutet, ac quandoque etiam planè invertat.

C A P. II.

DE INVENTIONE generatim.

INVENTIO, quatenus materia Rhetorices est *ῥητορικῆς*, non tantùm extendit se ad quæstiones conjunctas, sed etiam ad res simplices. Atque hoc respectu definiri potest, excogitatio eorum, quæ vel expositioni rei simplicis, vel probationi quæstionis conjunctæ, conducunt.

Res una-
queque.

Explicatio rei simplicis vel narratio est, vel descriptio. Narratio est facti, vel quasi facti. Hæc continet fabulam sive apologum, narrationem pressius sumptam, (quæ poeticam, civilem, & historicam comprehendit,) & ethopæiam, qua alicujus dicta, aut facta, pro personæ & circumstantiarum ratione, verisimiliter effingimus.

Cùm verò narratio, ut diximus, sit facti, aut quasi facti; descriptio erit quævis alia simplicis rei explicatio. Nec enim refert, utrùm quid substantia sit, an accidens; universale, an individuum; totum, an pars; absolutum, an relatum; simplex, an collectivum; abstractum, an concretum; positivum aliquid, an privatio; ac denique res vera, an imago rei, uti picturæ, aut statuæ; quales sunt descriptiones Callistrati.

Quomodo autem res simplex, vel descriptio, vel narratione explicetur; partim Rhetorum præceptis addiscitur, partim Oratorum exemplis. Ac de utroque, quod satis est, cognoscere fuit ex progymnasmatis: quæ repetere hoc loco nihil attinet. Nam veterum consilium perla-

LIBER PRIMUS.

7

placet, apud quos juvenus progymnasmatum, tanquam
justæ orationis particulis, grandi præcludere operi solet
declamandi. Quia igitur, quæ ad simplicem quæstionem
pertinent, satis illic explicantur: jure optimo de sola quæ-
stione conjuncta agere antiqui solent in suis de arte orato-
ria commentariis: ad quos progymnasmatum sunt manu-
ductionis loco. Quamquam altera etiam ratio accessit.
Nam sophistis quidem constitinere orationem integram so-
let, descriptiuncula quæpiam, ethopœia, vel aliud simi-
le: sed germani Oratores illa potiùs asument in tractatio-
ne quæstionis conjunctæ, ad aliquid vel probandum, vel
ornandum, aut amplificandam. Quare & qui justum ar-
tis *oûsque b* perscriberent, ista olim inferebant vel inven-
tionis, vel dispositionis, vel elocutionis doctrinæ; consi-
derantes ea, quatenus vel huic, vel illi, vel isti inservi-
rent; ac propterea tractantes de illis in ea parte, cujus gra-
tia solent assumi. Nos quoque, etsi juniorum consilium
non penitus damnamus: tamen, quia ratio satis gravis non
est, cur recedamus ab antiquis, exemplum horum imita-
bimur. Est itaque etiam nobis materies Oratoriæ inven-
tionis Quæstio conjuncta: & superior Inventionis descri-
ptio hunc in modum restringitur:

b Corpus
sive com-
pagem.

1. §. *Inventio est excogitatio argumentorum, quæ ad
persuadendum idonea sũnt.*

Intellige autem, quatenus argumenta istæ sunt istius-
modi. Hoc est, quatenus sunt *πιδρωδ*. Nam hac conside-
randi forma differt Inventio Rhetorica à Dialectica, ut pau-
lo antè diximus.

2. §. *Argumentum est probabile inventum ad facien-
dam fidem.*

Prout Cicerò definit 1. de Invent. Sive, ut in Top. ait,
est ratio, quæ rei dubiæ facit fidem. Vel, ut Fabius de-
scribit lib. v. cap. x. est ratio probationem præstans, qua collig-
itur aliud per aliud, & quæ, quod est dubium, per id,
quod non est dubium, confirmat. Juniorum aliqui laxiùs
hac voce utuntur: ut quibus argumentum dicatur, non
tantùm quod ad conjunctæ quæstionis probationem ad-
fertur; sed etiam quod simplicium explicationi inservit.
Nobis cum veteribus, ut sapere, ita & loqui, animus est.

3. §. *Argumenta petuntur è Locis. Loci sunt sedes ac
nota argumentorum, quarum admonitu invenitur,
quid in quaque re aptè ad persuadendum dici que-
at. Horum alii sunt Rhetoricæ cum Dialecticæ com-
munes:*

munes: alii verò Rhetoricæ peculiare. Loci utriusque facultatis communes è Topicis petuntur.

Estque locus ambarum communis, vel artificialis, vel inartificialis. Artificialis est, vel vocis, vel rei. Locus vocis, vel est notationis, vel conjugatorum. Locus rei vel primus est, vel à primo. Primus est vel internus, vel externus. Internus est generis, & speciei; materiz, & formæ; totius, & partis; subjecti, & accidentis. Externus partim est causæ efficientis, & finalis, ac effectus: partim circumstantiæ, objecti, & signi. Locus ortus est definitionis, quæ velat indicat: descriptionis, quæ petitur ab accidentibus, effectis, vel partibus: divisionis, quæ species exponit, aut partes. sive per se, sive per accidens inveniunt: comparationis, quæ est majorum, minorum, partium, aut similium: oppositionis, quæ est disparatorum, relatorum, contrariorum, privantium, & contradicentium. Atque his ex locis petitur argumentum, quod opinionem pariat, & quandoque etiam scientiam. At locus inartificialis, sive assumptus, est argumenti gignentis fidem. Estque testimonii, vel divini, vel humani. Quæ omnia exemplis illustraremus, nisi istæc notissima forent è Logicis: quorum intelligentem prius esse oportet, si quis ferio rhetoricari volet. Interim ne planè hanc partem neglexisse videar, illustrem apponam Ciceronis locum, quo de locis Topicis agit, eaque exemplo illustrat. Est is lib. 11. de Orat. ubi sic scribit: *Si sis is, qui & doctrina mihi liberaliter insisimus, & aliquo jam imbuetus usu, & satis acri ingenio esse videatur, illic cum rapiam, ubi non seclusa aliqua aquula teneatur, sed unde unversum flumen irrumpas, qui illi sedes, & tamquam domicilia omnium argumentorum commonstres, & ea breviter illustres, verbisque definiat. Quid enim est, in quo hæreat, qui videris, omne quod sumatur in oratione aut ad probandum, aut ad refellendum, aut ex sua sumi vi atque natura, aut assumi foris? Ex sua vi, cum aut res, quæ sit, tota queritur, aut pars eius, aut vocabulum quod habeat, aut quippiam rem illam quod attingat. Extrinsecus autem, cum ea, quæ sunt foris, neque inhaerens in rei natura, colliguntur. Si res tota queritur, definitione universa vis explicanda est, sic: Si necessitas est amplissimè ac dignitas civitatis, is eam minus qui exercitum hostibus Po. Romani tradidit, non qui eum qui id fecisset Po. Romani potestati tradidit. Sin pars, partitione, hoc modo: Aut Senatui parendum de salute Reipub. fuit, aut aliud consilium insisimandum, aut*

LIBER PRIMUS.

9

sua sponte faciendum. Aliud consilium, superbum; sumum, arrogans: mendum igitur fuit consilio senatus. Sin ex vocabulo, ut Carbo: Si Consul est, qui consulis patriæ, quid aliud fecit Opimius? Sin ab eo, quod rem attingat, plures sunt argumentorum sedes ac loci. Nam & conjuncta quaerimus, & genera, & partes generibus subjectas, & similitudines, & dissimilitudines, & contraria, & consequentia, & consentanea, & quasi præcurrentia, & repugnantia: & causas rerum vestigabimus, & ea quæ ex causis orta sunt: & majora, parva, minora quaeremus. Ex conjunctis sic argumenta ducuntur: Si pietati summa tribuenda laus est, debet is moveri, cum Quintum Metellum tam piæ luge-re videatis. Ex genere autem: Si magistratus in Pop. Romani potestate esse debent, quid Norbanum accusas, cujus tribunatus voluntati parus civitatis? Ex parte autem ea, quæ est subjecta generi: Si omnes, qui Reip. consulunt, chari nobis esse debent: certè imprimis Imperatores, quorum consiliis, virtute, periculis retinemus, & nostram salutem, & imperii dignitatem. Ex similitudine autem: Si fera partus suos diligunt, quanos in liberos nostros indulgentia esse debemus? At ex dissimilitudine: Si barbarorum est in die vivere, nostra consilia sempiternum tempus spectare debent. Atque utroque genere similitudinis & dissimilitudinis, exempla sint ex aliorum factis, aut dictis, aut eventis, & ficta narrationes sæpè ponenda. Iam ex contrario: Si Gracchus nefarie, præclare Opimius. Ex consequentibus: Si & ferro interfectus ille, & tu inimicus ejus cum gladio cruento comprehensus in illo ipso loco, & nemo præter te tibi visus est, & causa nemini, & tu semper audax: quid est, quod de facinore dubitare possimus? Ex consentaneis, & præcurrentibus, & repugnantibus, ut olim Crassus adolescens: Non si Opimium defendisti, Carbo, idcirco isti te bonum civem putabunt: simulasse te, & aliud quid quaesisse perspicuum est, quod T. Gracchi mortem sæpè in concionibus deplorasti, quod P. Africani necis socius fuisti, quod eam legem in tribunatu tulisti, quod semper a bonis dissensisti. Ex causis autem rerum sic: Avaris iam si tollere vultis, mator ejus est tollenda luxuries. Ex iis autem quæ sunt orta de causis: Si avaris copiis, & ad belli adjumenta, & ad ornamenta paucis utimur, vestigalibus serviamus. Majora autem, & minora, & parva comparabimus sic. Ex majore: Si bona existimatio divitiis præstat, & pecunia tantopere expetitur, quando gloria magis est expetenda? Ex minore sic:

————— Hic parva consuetudinis

Causa, bujus mortem fers tam familiariter:

A 5

Quid

Quid si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri?
Ex pari sic: Est ejusdem, & eripere contra Rempubl. & largiri pecunias. Foris autem assumuntur ea, quæ non sua vi, sed extranea sublevantur; ut hæc: Hoc verum est: dixit enim Q. Lutatius. Hoc falsum est: habita enim quaestio est. Hoc sequi necesse est: recito enim tabulas. De quo genere toto paulò antè dixi. Hæc ut brevissimè dici poterunt, ita à me dicta sunt. Ut enim si aurum cui, quod esset multifariam defossum, commonstrare vellem, satis esse debet, si signa & notas ostenderem locorum, quibus cognosis ille sibi ipse foderet, & id quod vellet, parvo labore, nullo errore inveniret: sic hæc ego argumentorum novi notas, quæ illa mihi quaerenti demonstrant ubi sunt: reliqua cura & cogitatione eruuntur.

4. §. *Quemadmodum autem opus est ingenio ad inveniendum: ita etiam judicium requiritur ad seligendum. Nam licet universas locos percurrere animo debeat Orator: non tamen utetur omnibus; sed aptis: non à causa alienis, non levibus, non illis etiam, quæ parum idonea sunt ad captum popularum.*

Uti inter alia sunt perfectæ Logicorum definitiones: quales parçè adhibet Orator: ut qui non subtili, & sicco; sed populari, & fuso, deleatur genere dicendi. Nosse tamen eas debet, ne inanibus verbis frustra luxuriet oratio.

5. §. *Loci Rhetorum proprii sunt triplices; alii argumentorum docentium, alii conciliantium, alii permoventium; Græci ea vocant λόγος, ἦδη, & πᾶθι c.*

c Ratio-
nes, n. o-
res, & af-
fectus.

Optimè hanc rem expressit Aristoteles 1. Rhet. & ex eo Cicero lib. 1. de Orat. ubi inquit: *Ratio omnis dicendi tribus ad persuadendum rebus est nixa: ut probemus vera esse ea, quæ defendimus; ut conciliemus nobis eas, quæ audiunt; ut animos eorum, ad quemcumque causa postulabit motum, vocemus. Et ibidem: Mea totius orationis, & istius ipsius, quam modò Crassus in cælum verbis extulit, tres sunt rationes, ut arte dixi: una conciliandorum hominum; altera docendorum; tertia concitandorum. Harum trium partium prima lenitatem orationis, secunda acumen, tertia vim*

desiderat. Nam hoc necesse, ut is, qui nobis causam adjudicaturus sit, aut inclinatione voluntatis propendeat in nos, aut defensionis argumentis adducatur, aut animi permissio-
ne cogatur.

6. §. *Omnis ea de triplici hoc argumentorum genere doctrina dividitur in partes duas; primariam unam, ac magis simplicem; alteram verò ex priori ortam.*

Prior illa seorsum λόγος exponit, quibus probatur quaestio finita: seorsum item de singulis affectibus agit; seorsum quoque ἰδιολογία tractat. Estque hæc pars planè necessaria: unde ab Aristotele, & veterum aliis, accuratè explicatur. At posterior applicat superiorem doctrinam ad species quasdam minores: ut sunt gratulatio, gratiarum actio, consolatio, & similes. Hanc partem Aristoteles non tractat ex professo, eo quòd ratio de istis agendi, modò usus aliquis accesserit, non ita magno negotio ex iis, quæ dixerat, cognoscatur. Propterea nos quoque de priori, majori cum cura dicemus, alteram strictiùs, nec negligenter tamen, exponemus.

7. §. *In parte principe auspicandum ab argumentis ἀποδεικτικοῖς, sive docentibus. Sunt hæc vel ἑντεχνα, sive artificialia; vel ἀτεχνα, sive inartificialia. Ἐντεχνα, & inveniendæ sunt, & tractanda Oratori; ἀτεχνα non inveniuntur ab Oratore, sed foris allata tantummodo ab eo tractantur.*

Artificialia Ciceroni dicuntur, ἰνστια: inartificialia autem, *assumpta*. Ita causæ insunt argumenta, quæ probant, aliquem esse cædis auctorem, quia habuerit occidendi animum, item vires ad eam rem, atque occasionem: & quia signa existent cædis ab eo patrata. At illa foris assumuntur, quæ petuntur à confessione servi, rumore vulgi, aut similibus.

8. §. *Loci artificialium argumentorum vel generales sunt; vel speciales.*

9. §. *Loci generales sunt domicilia argumentorum tribus causarum generibus communium.*

10. §. *Ejusmodi sunt duo. Prior est, possibile, & impossibile. Nam sive instituatursuasio, vel dissuasio; sive laus, vel vituperatio; sive accusatio, vel de-*

12 PARTITION. ORATORIAR.

fensio: semper probandum est, aliquid potuisse, aut non potuisse; posse, vel non posse fieri.

11. §. *Alter est, magnum, & parvum, quò pertinent Comparatorum loci: ut cum ostenditur, aliud alio esse utilius, vel inutilius; honestius, vel inhonestius; æquius, vel iniquius.*

Hæc planiora sient ex iis, quæ de tribus dicendi generibus infra, cum universè, tum speciatim, dicemus.

12. §. *Loci speciales sunt domicilia ac sedes argumentorum singulis causarum generibus propriorum. Itaque pro varietate eorundem variant.*

C A P. III.

De Generibus Causarum.

1. §. *Sunt verò tria genera causarum sive ὑποδι-
οτων, demonstrativum, deliberativum, &
juridiciale.*

2. §. *Demonstrativum est, quo laudamus, aut vitupe-
ramus: deliberativum, quo suademus, aut dissua-
demus: juridiciale, quo accusamus, aut defendimus.*

3. §. *In docendo demonstrativum habet finem propo-
situm honestatem: deliberativum, utilitatem: juridi-
ciale, justitiam & aequitatem.*

4. §. *At in movendo, orationis finis est affectus, ad
quem præcipuè impellit animos auditorum: ut in de-
monstrativo est delectatio: in deliberativo, spes aut
reformidatio: in juridicali, clementia, aut sevitia.*

5. §. *Qui laudat, aut vituperat, ferè tractat præsen-
tia: qui suadet, aut dissuadet, versatur circa futu-
rum: qui accusat, aut defendit, considerat præterita.*

6. §. *In demonstrativo auditor est ὁ δρωπὸς sive spe-
ctator: in deliberativo, si causa est publica, sena-
tor: in juridicali, iudex.*

7. §. *Sæpe autem fit, ut eadem in oratione, & laudet,*

& consulat, & defendat Orator: sed cuius generis oratio sit, statui tunc debet ex principali sine, sive questione ea, ex qua alia nascuntur; aut si parilis omnium partium ratio sit, ut in causa multiplici cōtingere potest pro diversis partibus, unde conflatur oratio, ad aliud, atq; aliud dicendi genus pertinebit.

Atque hæc universè naturam aperiunt trium dicendi generum. Deinceps speciètim de iis videbimus.

Ordinem autem à genere demonstrativo. Nam et si dignius est deliberativum; unde & ab eo Aristoteles cœpit: tamen alterum illud facilius est. Adde, quòd hoc genere non ingenia tantùm adolescentum excoluntur, sed etiam mores; dum ea, quæ laude digna sunt, jam prima illa ætate à turpibus discernere, & quæ honesta sunt, laudare probareque adsuescunt.

C A P. IV.

De Genere Demonstrativo.

1. §. **E**πιδεικτικὸν, sive demonstrativum genus ita dicitur, quia solum demonstrat personæ rei que naturam: nec per se intendit auditorum attentionem, uti in aliis generibus fit. Vocatur quoque ἐγκωμιαστικὸν, aut πανηγυρικὸν; que nomina, à parte nobiliore, universo induntur generi.

Nam propriè ἐπιδείκτικον est laudatio facti, instituta coram tribunalibus ἐν ταῖς κρίμασι a: πανηγυρικὸς λόγος propriè laudatio est; ac interdum etiam suasio, instituta ἐν τῇ πανηγύρει. b

2. §. Continet hoc genus, ut diximus, laudationem & vituperationem. Illa exponit bona, que alicui insunt: hæc contrarium facit.

3. §. Utraque tam latè patet, quàm rerum natura. Nisi quòd in aliquibus alterum illorum solum habet locum. Nam in Deum, aut divina, non cadit vituperatio. Præcipue verò occupari solent Oratores in laude, aut vituperatione, personæ, facti, aut rei.

14 PARTITION. ORATORIAR.

4. §. *In persona laudanda, aut vituperanda, duplex est ordinis ratio. Nam aut temporum gradus servantur, aut generum distributiones.*
5. §. *In temporum ordine orationem dividimus in ea, quae spectant ortum, vitam, & mortem.*
6. §. *In ortu consideramus genus, & patriam.*
7. §. *Per genus autem intelligo, parentes, avos, consanguineos, affines. Ac vel honestum obtigit genus, vel infame. Infame satius est praeterire. Honestum vel illustre est, vel obscurum. Si illustre sit, dicemus, aliquem respondisse ejus splendori: quomodo agendum esset in laudatione Aristotelis, qui ex genere erat Asclepiadarum. Sin fuerit obscurum, dicemus, eum illustrasse genus virtute sua. Addeamus, hoc esse majoris virtutis argumentum, quòd quis sine commendatione natalium, sine opibus ullis, ad tantum decus pervenerit.*
8. §. *Patriae nomine signo natale solum, ac interdum etiam, ubi diu quis commodè acceptèque vixit. Ab hac quoque bifariam laudamus. Si enim patria praecleara est, hoc ipsum in laude ponitur: ut quòd Xenophon fuerit Atheniensis. Sin humilis; dicemus, patriam ab eo fuisse illustratam, atque exornatam: quomodo Stagiram nobilitavit Aristoteles.*
9. §. *Istis subjiciemus, si quid singulare nativitatis tempore acciderit: aut si quid in somnis visum, vel auditum, quod de nascituro infante haberi possit praesagium.*
10. §. *In vita spectamus, naturam, fortunam, institutionem, aetiones, & honores.*
11. §. *Natura vel corporis est, vel animi. Corporis sunt, sanitas, robur, agilitas, & pulchritudo.*
12. §. *Animi sunt, ingenium, judicium, memoria, studium: tum etiam mores faciles, ac suaves.*

Nam hæc omnia quodammodo natura insunt; non item eruditio, quæ studio comparatur, eoque hujus loci non est.

13. §. *Fortunæ subjiciuntur opes; quæ vel privata sunt, vel cum imperio.*

14. §. *Institutio natura fidem facit, & eandem perficit. Huc refer, apud quos educatus quis fuerit, ac quibus studiis, & à quibus imbutus, & sub quo genere Reip.*

15. §. *Institutionem verò perficiunt actiones: quæ spectanda sunt secundum singulas virtutes.*

16. §. *His subjunge honores, quos quis virtutis ergo adeptus fuit.*

17. §. *In morte consideratur, cum genus & causa mortis: ut quòd aliquis, pro patria pugnans fortiter, occubuerit: aut quòd defunctus sit pro studio veritatis, post exantlatos maximos labores.*

18. §. *Post mortem consideranda sunt, pompa funebris, jactura Reipublicæ, luctus honorum. Potissimum autem commemorari debent honores, si qui sint habiti defuncto. Ut quòd Aristoteli statua fuerit erecta, cum inscriptione istiusmodi, Aristoteles Philosophorum optimus.*

19. §. *His omnibus, si quis recens defunctus est, subjicitur consolatio: Imò &, cum ea locum non habet, additur de liberis, posteris, discipulis. Item illius quem laudamus, comparatio cum aliis. Ut si Aristotelem conferamus cum Platone, eumque ostendamus præferri oportere.*

Hunc temporis ordinem sequitur Isocrates oratione funebri, qua Evagoram, Salaminis Cypriæ Regem, laudavit.

I. Nam primùm explicat genus, quod à Jove, & Æaco usque accessit.

II. Deinde ait, præterire se velle omina, vaticinia, somnia; quæ antecessere ejus nativitatem, & ostenderunt, humana illum sorte fore majorem.

III. Postea exponit, quæ in puero eluxete, formam, modestiam, vires.

IV. Hinc

IV. Hinc virilem ad ætatem accedit; quam excellens fortitudo, sapientia, & iustitia exornavit.

V. Denique magnitudinem rerum gestarum explicat; nempe quàm piè, & strenuè recuperarit regnum; quàm præclarè item illud administrarit; quanta virtute defendèrit contra Persas. Post quæ omnia Nicoclem ad paternæ hujus virtutis imitationem adhortatur.

Alterum etiam exemplum paulò post adducemus in laude & vituperatione Julii Cæsaris.

Nec ab ordine isto multùm abit Tullius in vituperando Antonio.

20. §. *Est verò ordo hic facilis; sed vulgaris, & scholam redolens, ac plerumque languidus nimis, nisi verborum sententiarumque floribus conspergatur, & acutis excitetur sententiis: uti factum à Plinio in Panegyrico suo.*

Ubi Trajanum laudaturus, ab adoptione ejus orditur, ac deinde provehitur ad virtutes illius, & res præclarè gestas. Quæ venustè aded, atque arguè, & cum majestate quadam tractat, ut pro optimo haberi exemplo ea debeat oratio.

21. §. *Alter ordo erat, cum generum sequimur distributionem, nulla temporum habitatione.*

Ita Cicero in Mamiliana ait, summo Imperatori quatuor res inesse oportere, scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, & felicitatem: atque ad quatuor ista omnes Pompeji laudes reducit. Hic ordo plus artis habet, quàm prior.

22. §. *Est præterea ordo ex duobus his mixtus. Ut si à natalibus & pueritia exorsus, ubi ad virilem ætatem fuerit perventum, actiones omnes digerat secundum proprias virtutes.*

23. §. *In omni autem laudatione persone quatuor ista observabimus. Primum, ne ad fictitias & ementissimas laudes recurramus. Nam hujusmodi non decus adferunt orationi; sed in veris etiam fidem derogant oratori.*

Quod illustrare possumus Lyssippi exemplo. Appellemus & reprehendit, quia Alexandrum Magnum pinxisset fulmen gestantem. At ipse eum hastam manu tenentem effinxit. Nam faciliè videbat, posteros non credituros de ful-

• Plutarchus in Iside & Osiride.

fulmine : imo propriam quoque hastæ gloriâ ignoraturos fuisse, nisi ea monumentis fieret testata; nunc, tot veram ejus laudem prædicantibus, fore omnino, ut nulla illam sæcula conticescant.

24. §. *Alterum est, ut ne meliorum copia res consecremur exiles, factaque leviora. Nam videbimur ejus quidem amantes esse, quem volumus laudare: sed reperire vix posse, quod laudem magnopere mereatur.*

Propterea scitè dicebat Phavorinus Philosophus, turpius esse, exiguè, atque frigide laudari, quam insectanter, & graviter vituperari. Vide Gellium, lib. XIX. cap. III.

25. §. *In magnis tamen viris quandoque etiam minutias commemorare conducit.*

Fecit hoc in Apollonio suo Damis: eoque nomine reprehensus, arguè respondit d, de mensis Deorum, analesta quoque sedulo colligi debere, ne ambrosiæ illius aliquid depereat. d Philo-
fo. lib. I.
c. 4.

26. §. *At cavendum tunc, ne exigua que sunt, immodicè extollamus. Satius enim est, ut que parva sunt, contenti simus attigisse: dum id prudenter, & loco suo fiat.*

Siquidem plus valet verbum prudenter dictum, quàm omnes puerilium hyperbolarum ineptiæ.

27. §. *Tertium est, ut non tam consecremur laudes multis competentes, quàm proprias, aut communes cum paucis. Vel saltem posterioribus his magis immorabimur. Interim concessum est, præsertim si argumentum jejunius sit, atque aridius, excurre-re in locum communem, ac hypothesin adferre ad thesin.*

Ut si in encomio formosæ, aut castæ, laudes bonum formæ, vel castitatis. Aut si in laudatione artificis extollas artem, quam exercuit.

28. §. *Etiam digredi interdum licet, vel in descriptionem aliquam, vel alicuius reprehensionem.*

Ut si describas urbem, aut regionem, cui quis præfuit, aut Senatum, cujus quis pars fuit; aut Academiam, in qua

docuit. Item si reprehendas, aut eos, qui extollunt laude indignos, atque ita fidem adimunt aliis etiam vera dicentibus: aut eos, qui occupantur in laudandis illis, quos nemo vituperat, aut quorum nomen satis est clarum: aut qui reprehendunt eos, quos ipsi laudandos suscepimus: aut qui vitio laborat contrario virtuti, quam in aliquo prædicamus: quæ collatio multum facit ad exaggerandum. Hujusmodi digressionum exemplum non unum suggerit Isocrates in laudatione Helenæ, & Busiridis. Ac poetæ multo etiam hac parte sunt liberiores, non in laudationibus modò, sed quandocumque materia exilior est. Quomodo Maro in culice minimum habet de culice, longèque maxima carminis pars consumitur in laudibus vitæ rusticæ, arborum descriptionibus, inferorum argumentis. Et Catullus, Carm. de nuptiis Pelei ac Thetidis, minimum agit de nuptiis, ac totus propemodum est in descriptione pulvinaris, querelis Ariadnes, & carmine Parcarum. Sed hujusmodi non exiguum in imitando iudicium desiderant.

29. §. *Et hec de laudatione personarum, ex quibus simul cognoscere est, quomodo institui debeat personæ vituperatio: quippe ubi omnia debeant inverti.*

Nempe iisdem ex locis petitur, & laus, & vituperatio personæ; quod luculento illustrat exemplo Emporius, Rhetor antiquus. Verba ejus, etsi dictio duriuscula sit, adscribam:

I. *Si dicemus in Casarem, laudabimus à genere, quòd Romanus, quòd patricius fuerit, quòd usque ab Aenæa & Iuli gente descenderit.*

Vel si reprehendetur, quòd nihil ad laudem attineat ipsius, si turbe magna, aut genere nobili, procreatus, si originem suam vitæ flagitiosis coinquinaverit.

Quanquam mihi videsur hæc mentio generis tota parcius esse augenda, cum in cuiusquam potestate non sit, quemadmodum natus sit: sed usurpanda potius ex intervallo, & pro opportunitate.

Alioquin & hoc in vitio contrahemus, ut in diversis materiis uniformiter auspicemur.

II. *Ex iis nomen tractabitur, quòd Iulius à familia suæ principe, ipso Iulo sit nominatus, & Caesar ex eo, quòd unum majorum suorum, hoc nomen adscitum sit, occiso in acie elephanto, qui cæsar vocabatur e.*

e Spartianus in Ælio Vero. Servius in 1. Æneid.

Vel

Vel contra irridebitur tam vanæ appellationis assumptio, quando a què sit nomen hoc totum falsum, ferum, abortivum: cum ipsi, qui defunctorum matrum uteris, exsecantur, cælates f nomenentur.

Sed hoc ipsum omne nimium remotum est, ac pene ridiculum, & tale certe, ut raro personæ reprehendantur, in quibus causas nominum mereri g possumus. Ac si quid est, quod de Cicerone, quod de Casare, quod de Servilio forte dicatur: nescio quid præbeat disputationis nomen Numæ, Gracchi, Pisonis, h Cethegi.

III. Sequitur educatio; quam hoc pacto præferemus in Casare, ut illum, cum esset puer relictus à mortuo patre, dicamus cum matre vixisse; quæ in eo hoc diligentior, ac severior fuerit, quod in illa sola manserit etiam patris officium.

Aus è contrario non probabimus educationem in contubernio mulieris, & matris.

IV. Item ab institutione; quam plurimum in facundia & dicendi studio fuisse probet, & quod primam est gloriam è forensi præstantia consecutus.

Itemque culpabitur, quod adeo non adeptus sit formam oratoris facultatis, ut eum Græcæ exornationis expertem fuisse manifestum sit.

V. Hinc forma corporis prædicabitur, tanquam eminentis, & decora.

Hinc dicetur, ejusdem bonum pudicitia profestione violatum, quam Nicomedi subiecerit, Bithynia Regi.

VI. Tum facta omnia, quæcunque poterunt, in partem utramque ducentur. Dicetur enim accusatione Dolabella famam magna eloquentiæ consecutus.

Negabitur eandem meruisse, cum is, quem accusabat, evaserit. h.

VII. Dicetur honoribus per ordinem functus esse.

Intendetur, & quaesturam cruentam, & præturam habuisse turbulentam, adeo ut Senatus consultis notaretur.

VIII. Dicetur Consul fuisse popularis, & benignus in plebem, qui etiam agros putaverit dividendos.

Idem cum collega dissensisse, & hostili terrore l usus in eundem, & contra morem majorum in perferendis seditionibus perseverasse.

IX. Gessisse illum bella magnifica, pertinebat ad laudem; nisi Gallias subegisse.

At in eodem ipso subjicietur, quod easdem provincias non civili modo, nec more majorum, decerni sibi per quinquennium elaboraverit, & quod tempore potius, quam virtute, superaverit.

f Idè ibidem, item Plinius lib. 7. c. 9. Servius in 10. Æn. Nonius. Ifidorus lib. 9. c. 3. g Fort. leg. invenire, vel mereri, more secult illius, dixit pro conse-

qui. h De Pisonis nomine non videtur minus dici aliquid posse, quæ Ciceronis. Nam uti hoc à cicere, ita illud à pifis. Vide Plinium l. 18. c. 3.

Ita hic scribere malui, ubi vulgo apud Emporium legitur, Et quod prima & Storiæ & forensis præstantia consecuta. K. Valerius Max. l. 8. cap. 9. Svet. l. 1. c. 4. Plutarch. in Cæf. & aliis.

1 Apud Emporiū est hosti-ter n^{us}; unde feci, hostili terrore usus. Vel scripserat, hostili vi n^{us}. Nisi magis placet, Post hostiliter deesse vi-ribus, vel simile ali- quid.

X. Bellum civile quod gesseris, inimicis illius objicietur. Clementia verò ejus in eodem adeo memorabitur, ut appareas illum minime arma voluisse.

Contra, nullam unquam fuisse causam tam magnam, quæ illum impellere ad bellum civile debuerit.

Vt maxime in eo lenior fueris, non posse videri bellum clemens esse, quod tale sis.

XI. Mors quoque atrox, & impia, & tanquam ipsis rebus humanis luctuosa, & sâmen ex hoc honesta dicitur, quod sis occisus in curia, & manibus senatorum.

Ed diverso hostem humani generis, & tyrannum civitatis, dignum sceleribus suis tulisse supplicium, multis vulneribus trucidatum, & in ipsa Pompeja curia, tanquam Pompej manibus, jugulatum.

XII. Postea verò declarabitur, quam commota illius morte respublica; quam phane status civitatis eversus; quam denique ipsi percussoribus suis malo fueris, illud patricidium peregisse.

Item contra usque eo illius exitum fuisse optabilem civitati ut pene placueris, ejusdem acta rescindi, & hostem judicari quæ eadem tuebatur.

Ad hoc felicitas, quæ in illo potest facile laudari, extenuabitur eo, quod liberos non habuerit.

30. §. Nunc videamus de laude & vituperatione Factorum; quæ cum personarum demonstratione conjuncta est, quia etiam in facti laudatione persona à facto laudatur. Locorum autem, unde laus petitur, alii quidem sunt probationis, alii verò amplificationis.

31. §. Loci prioris generis sunt, honestum, utile, difficile. Honesti quatuor sunt partes: decorum, quod personam decet; legitimum, quod legibus & consuetudini est consentaneum; justum sive æquum, quod est pium in Deum, atque homines; gloriosum, quod cum egregia nominis fama est conjunctum.

32. §. Utilis gemina est ratio: vel enim prodest adferendo aliquid boni; vel depellendo aliquid mali.

33. §. Difficilis natura ex facili cognoscitur: facile

verò est, quod sine magno labore, aut sumptu, & brevi tempore confici solet.

34. §. Loci amplificationis sunt octo. Nam ad facti laudem pertinet, quod quis primus fecerit, vel solus, vel cum paucis, vel precipuè, vel tempore maximè necessario, vel sepe, vel rem spectantem imprimis laudem civitatis, vel quod primus eos novos acquisiverit honores.

35. §. Nec propterea singulis ex locis istis argumenta semper peti debent; sed otiosa rescindere oportet.

Exemplo esto Lucretiæ factum, propter illatum stuprum se interimentis. Laudare hoc factum possumus, partim ab honesto, partim ab utili. Ad quæ hæc argumenta referuntur.

I. Quia, quod fecit, castam decuit fœminam. Nam cum eam oporteat omnia metiri honestate; minimè decuisse, ut illatam pudicitix suæ vim contemneret, aut dolorem violati pudoris ferret: sed post hujusmodi maculam, qua nulla fœdior esse posset, è vita potius excedere debuisse, quàm ut deinceps vel purissimam Solis lucem adspiceret, vel in hominis casti oculos incurreret.

II. Quia facto suo ostendit, quanti facere oporteat castitatem: atque ita consecuta est illud, ne impudica ulla Lucretiæ se exemplo vivere posse dicat.

III. Quia mors non est è malorum genere, sed malorum finis: atque, ut è malis esset, tamen fortis animi non sit, expavescere eam, quæ sine ignominia, imò cum gloria est conjuncta. Cumque ea virtus etiam rara in sit viro, tantò magis in fœmina sit prædicanda.

IV. Quia in malo tam gravi aliud perflugium aut solatium quæri non potuit, quàm mors. Nam honestius erat mori, ut pudicam; quàm vivere, ut impudicam. Præsertim quando nemo sibi crastinum possit polliceri. Imò, cui grave haud foret, post jacturam pudoris, spiritum ducere, non crederetur invita esse perpessã. Et poterit Tarquinius, ut adulterorum sunt mores, culpam omnem derivare in Lucretiam, quasi ea flagrantissimum amorem suum aperuisset prior. Nunc innocentiam ipsa, quam testibus non poterat, sanguine suo comprobavit. Unde vetus epigramma poetæ incerti:

Cum foderet ferro castum Lucretia pectus,

*Sanguinis & torrens egrederetur, ais:
Accedant testes, me non fuisse tyranno.
Ansevirum sanguis, spiritus ante deos.
Quam bene, productis pro me post fata, loquuntur,
Alter apud manes, alter apud superos!*

V. Quia secuta est exemplum aliarum nobilium & fortium scaminarum, quæ gloriæ suæ hoc dederunt, ut injuriam, aut ignominiam, moriendo, vel vitarent, vel delerent.

VI. Quia fieri potuit, ut adulterinum semen visceribus hæsillet. Atqui expectandum non fuit, usque dum ex corruptore suo prolem conspiceret, quæ in matris ac familiæ viveret opprobrium.

VII. Quia atrocitatem illatæ injuriæ magis ostendit, cum propter illam sibi conscivit mortem.

VIII. Quia morte sua dum vehementius ciet indignationem, simul viam patefecit ad vindictam publicam: qua & tyrannus postea regno fuit exutus, & libertas parta est Romanis.

IX. Quia dum non pudicitiam solum vindicat fortiter; sed etiam ad auream libertatem viam munit feliciter: tum apud Romanos, tum etiam nationes omnes, nomen sibi peperit immortale.

X. Quia non erat, quod ultra caperetur dulcedine ac illecebris vitæ, cum jucunda illa castæ esse matronæ non possit post ereptum pudicitix decus. Eoque nisi nunc sponte viam ademisset sibi, postea pœnituisset vivere, cum non esset tam gloriosum mori.

At idem factum vituperare si voles, fiet ab ærgumentis istis ab inhonesto & inutili petitis.

I. Primum, quia ratio, cur se interimeret, idonea non potest adferri. Nam libidini adscribi nequit, quod accidit invitæ: violatum erat corpus, sed animus fuit innocens: sufficit castitati bona conscientia.

II. Imò contra, cur parceret vitæ, causa erat satis gravis. Nam iniquum est, ut quæ culpa vacet, ea non se absolvat, sed nocentum afficiat supplicio.

III. Adhæc non tota erat sua, sed ex parte etiam patris, ac in primis mariti. Nunc & patrem invitum cara orbavit filia; & maritum optimum viduavit conjuge, animæ dimidio suæ: imò insuper dulcibus liberis matrem abtulit.

IV. Quid etiam quod ipsa erga Deum pietas avocare eam debuit à tam tristi proposito? Nam ideo Deus amorem vitæ indidit animis omnium, ut ne quis deserat vitam, priusquam è statione sua summus vocet Imperator. Qua-

re si ante innocens fuit, saltem factò hoc in culpam, quam fugiebat, incidit. Atque est ea culpa tanto major in fœmina, quanto sexus ille à ferro est remotior.

V. Nec, ut ajunt, animi firmi; sed impatientis potius fuit, manus sibi adferre. Sane Romana mulier, Tricipitini filia, ea animi magnitudine esse debebat, ut fortiter ferret injuriam sceleris alieni, cum sapientis nihil sit præstare præter culpam.

VI. Adde quòd neque honori, vel suo, vel suorum, satis est velificata. Nam suspicio hinc potuit oboriri, quasi pœnitentia stupri spontè perpessi solatium sibi, ac perfugium, quaerit in morte voluntaria. Multa enim faciliùs in defunctam potuere confingi, quàm in superstitem.

VII. Præterea, si verè oderat corruptorem, serioque ejus vindictam exposcebat: satius fuit expectare, usque dum supplicium de eo maritus, ac conjunctissimi, sumerent. Ita enim oculos suos pascere potuisset inimici pœna: nunc cruore suo animum ejus satiavit, cujus pœnis ipsa potuit exsultare.

VIII. Denique non commoda minus, ac fortasse etiam facilior, & certior ad vindictam hæc fuisset via. Nam superstes non semel, sed semper; cum suos, tum alienos, plorando, obrestando, ad ultionem vehementissimè potuit inflammarè.

36. §. *Ad res præcipuè referuntur, tum loca, sive naturalia, sive artificialia: tum animi habitus.*
37. §. *Prioris generis sunt regiones, & urbes, quæ fere eodem tractantur modo, ac persona. Nam quod in personis sunt parentes, & præceptores, id in his sunt Reges, ac conditores: quod illic forma corporis, id hic situs: quod illic animi virtutes, id hic fertilitas: quod illic actiones, præmiaque, id hic incolarum res feliciter gestæ, ac per ea nominis claritas, & quandoque etiam privilegia, quæ civis universi virtutis ergo à Principe suo sunt adepti. Multum etiam ad gloriam addit, si cum aliis, seu regionibus, seu urbibus, comparatio instituat. Quod si terra aliqua parum fertilis sit, dicemus hoc incolarum augere prudentiam, eosque temperantiam docere. Vel etiam compensari illud situ loci, ut*

qui per commodus sit ad ea importanda, quibus solum hoc destituitur. Omnino autem ad duo potissimum capita in talibus respici solet, utilitatem, & voluptatem.

Brevis, sed elegans, Campania laudatio extat apud Florum lib. i. cap. xvi: Omnium, non modo Italia, sed toto orbe terrarum, pulcherrima Campania plaga est. Nihil mollius calo: denique bis floribus vernas. Nihil uberius solo; ideo Liberi Cereisque certamen dicitur. Nihil hospitalius mari. Hic illi nobles portus, Cajeta, Misenus, & repentes fontibus Baia; Lucrinus & Avernus, quadam maris otia. Hic amici vitibus montes, Gaurus, Falernus, Massicus, & pulcherrimus omnium Vesuvius, Aetnae ignis imitator. Urbes ad mare, Formiae, Cumae, Puteoli, Neapolis, Herculaneum, Pompeij, & ipsa caput urbium Capua, quondam inter tres maximas, Romam Carthaginemque numerata.

Tarenti etiam hujusmodi laudatiunculam habes ejusdem libri cap. xviii. Tarentus, Lacedaemoniorum opus, Calabriae quondam, & Apuliae, totiusque Lucaniae caput, tum magnitudine & muris, portuque nobilis, tum mirabilis seu: quippe in ipsis Adriatici maris faucibus posita, in omnes terras, Histriam, Illyricum, Epirum, Achajam, Africam, Siciliam, vela dimittit. Imminet portui ad prospectum maris positum theatrum.

38. §. Posterioris verò generis sunt, tum dianoeticae virtutes; ut sunt eruditio Aristotelis, eloquentia Ciceronis: tum morales; ut justitia Aristidis, castitas Iosephi, vel Hippolyti. Sed raro hujusmodi argumentum tractat Orator. At saepe in laudatione personae, aut facti, digreditur in locum communem de hac, vel illa virtute, aut vitio.

Bifariam virtutis laus tractari potest: in individuo: ut si dicas de sapientia Salomonis, vel universè: quomodo sapientiae laudem scripsit Aphthonius: *Thesicam* laudem appellat Sopater. Prior modus propriè hujus loci est: quatenus nempe genus demonstrativum, in quo versamur, species est causae, sive *ὑποθέσις*, quae est quaestio singularis. Verum raro usu venit, ut isto modo consideratum ab Oratore tractetur. At saepe contingit, ut in laude personae aut facti digrediatur Orator in locum communem, de laude justitiae, clementiae, fortitudinis bellicae, eloquentiae,

tix, vel alius virtutis. Itaque ut plenè intelligantur ea, quæ ad personæ, aut facti, laudationem pertinent: etiam cognosci debet ratio universè extollendi scientiam, ac virtutem aliquam. Quam idcirco paucis hoc loco exponemus.

39. §. *Laus illa scientiæ, aut virtutis, universè spectata, petitur, tum ab honesto, quò refer quoque gloriosum, & alia, quæ supra in facti laudatione attulimus: tum ab utili, quò necessarium etiam, ac jucundum, pertinent: tum à facili, vel difficili.*

Exemplo fuerit jurisprudentia, quam laudat Cicero primo de Oratore: idque ex quatuor his locis.

I. A facilitate, quando ait, *Si ista esset cognitio juris magna, ac difficilis; tamen utilitatis magnitudo deberet homines ad suscipiendum discendi laborem impellere. Sed Scævola ipse dicere solet, nullius sibi artis faciliorem cognitionem videri. Qua ratione verò facilè hoc studium fiat, deinde ostendit.*

II. A Jucunditate. *Accedit, inquit, quo facilius percipi cognosci que jus civile possit, (quod minima plerique arbitrantur) mira quedam in cognoscendo suavisitas, & delectatio. Hinc docet, suavitatem illam inde provenire, quòd prodest multum ad notitiàm antiquitatis, scientiæ civilis, philosophiæ moralis; item quòd magnæ sit voluptatis, videre, quantum Romani prudentia præstiterint cæteris gentibus.*

III. A necessitate. *His, inquit, de causis dixeram, iis, qui perfecti oratores esse vellent, juris civilis cognitionem esse necessariam.*

IV. A dignitate, idque his verbis. *Iam verò ipsa per sese quantum adferat iis, qui ei præsumunt, honoris, gratiæ, dignitatis, quis ignorat? Et quæ deinceps sequuntur.*

40. §. *Et talis quidem est laudatio absoluta. Sed est præterea laudatio comparata; qua vel persona cum persona, vel factum cum factò, vel res cum re confertur; unumque alteri esse æquale, vel etiam præstare, ostenditur. Ut si compares Alexandrum Magnum, ac Julium Cæsarem; Rempublicam Romanam, ac Venetam. Instituitur laudatio talis iisdem ex locis, quibus laudatio absoluta.*

Vide, si voles, quæ de hoc dicuntur in Progymnasmatibus cap. de Comparatione.

C A P. V.

De Genere Deliberativo.

1. §. **S**equitur genus deliberativum: cuius orationes habebantur apud Romanos in curia, apud Græcos ad populum.

Unde est, quodd genus hoc ab iis vocetur *δημηγορίαν*: quemadmodum & quia *ἐκκλησία*, hoc est, concione, fiebat, idè iisdem dicitur *ἐκκλησιαστικόν*, q.d. concionale, sive, ut Agellius loquitur, concionatorium. Latinis rectè *suasorium* vocatur, non quia ratione suadere est probare; quomodo ea vox omnibus convenit causis: sed quia significat consilium dare, ut aliquid fiat; quomodo dicimur suadere conjugium, aut pacem.

2. §. *Materia in hoc genere sunt res contingentes, & posita in nostrapoteestate: & quidem, quæ ad finem referuntur.*

De his enim, non de fine ipso, consultatur.

3. §. *Speciatim autem, si causa sit publica, quinque sunt, de quibus, juxta Aristotelem, soleat institui deliberatio: vectigalia, bellum & pax, custodia regionum, ea quæ importantur & exportantur, & ratio ferendarum legum: quæ perspecta nobis esse oportet, priusquam de consilio dando cogitemus.*

Optimè Tullius secundo de Orat. *Ad consilium de Rep. dandum caput est, nosse Remp.* Quæ verò in singulis quinque istorum scire debeamus, hoc ab Aristotele discite in Rhetoricis. a.

a Lib. 1.
c. 1.

4. §. *At in causis privatis certa materies speciatim assignari non potest: cum totidem de rebus possit consultari, quot negotia in vita, & re familiari occurrunt.*

5. §. *Loci in genere deliberativo ab Hermogene ponuntur sex. Primus est legitimum, quod petitur,*

tum à jure scripto; sub quo Christiani sacras quoque literas comprehendunt: tum à consuetudine.

Sed hic locus magis est ἀρετῆς b. Nam quid legitimus ^{b Inartificialis.} aliud est, quàm testimonium à lege? nisi quòd sub lege etiam consuetudo comprehendatur, quia legis vim habet.

6. §. *Alter locus est æquum, quo nomine continetur quoque pium. Huc igitur refertur, quod promovet cultum divinum; quod parentum, affinium, civium charitatem spectat; ad hac omne id, quo gratia bene meritis refertur; quodque ad disciplinam civitatis pertinet; ut quo improborum frenatur audacia; item quo bonis signum ad bene sperandum ostenditur; & qua hujusmodi sunt.*

Alii primum secundumque hunc locum, atque aded etiam quintum, qui, ut postea dicam, est ἰγλοτιολο, honesti appellatione designant: non malè quidem, sed ad usum tamen accommodatius est, si loca ista distinguantur.

7. §. *Tertius est utile. Quod bisariam accipitur. Nam videndum est, tum quid futurum sit, si negotium suscipiatur: tum quid consecuturum, si negligatur. Ad prius pertinent, bonorum partorum conservatio, & non partorum comparatio; malorum presentium depulsio, & imminentium evitatio. Ad posterius referuntur, bonorum partorum amissio, speratorum frustratio; malorum presentium continuatio, & imminentium certa expectatio.*

Exempli gratia, si de arce propinqua hostibus dedenda consultetur, dissuadere eam poterimus octo his argumentis. Si arx fervetur.

I. Commoditas portus retinebitur, & urbs tuta erit præsidio arcis, quæ in nostra sit potestate.

II. Etiam ex arce ea propinquam hostium civitatem invadendi opportuna semper occasio fuerit.

III. Qui nunc contemnunt, atque etiam insultant, illi, ubi videbunt constantiam animi nostri, formidare descent.

IV. Evi-

IV. Evitabimus quotidianam hostilis militis cursitationem ante urbis nostræ portas, & mala toralia, quæ res ista secum trahere solet.

Sin arcem dedamus,

I. Amitteretur commodus ad eò portus: nec ampliùs arcis præsidio tuti erimus:

II. Nec propterea pacem, quam aliqui sperant, cum hoste habebimus; aut saltem ea diuturna non fuerit.

III. Periculum quoque erit idem: ac paria, vel majora etiam damna nobis dabit hostis.

IV. Imò metus est, ne occasione prima urbem armis, vel dolo capiat, ac tristem nos servire cogat servitatem.

8. §. *Sub utili autem continetur necessarium: quod ita utile est, ut sine eo res nec esse possit: unde & nomen c.*

Sed prius aliquid ἀπλῶς utile esse ostenditur: deinde docetur, non utile modo esse, sed etiam necessarium.

Estque ingens hujus loci vis. Multi enim animis sunt ad eò segnibus, ut tum quoque cum aliquid honestum, & utile esse, intelligunt; tamen, si res cum magno sit labore conjuncta, facile terreantur. Apud tales necessitatis ratio est compendiosa ad persuadendum via. Ejusmodi est argumentum Ciceronis in IV. Philippica: *Agitur enim, non qua conditione victuri; sed victurine sumus, an cum supplicio ignominiaque perituri?*

9. §. *Etiam sub utili comprehendit Hermogenes jucundum. Nec peccant tamen, qui distinguunt.*

Nempe Hermogeni *utile* est omne id, quod propter aliud expeditur: sive id propter commodum fiat, quod propriè *utile* dici solet: sive ob voluptatem, quod à juvando, hoc est, delectando, *jucundum* appellatur. Porrò hoc quoque argumentum multum eos movet, qui et si viderint, honestatem cum utilitate esse conjunctam, molestia tamen operis deterrentur. Ac propterea, cum quid ἀπλῶς *utile*, vel etiam *necessarium* esse, ostendimus: expedit, ut seorsim quoque probemus, aliquid esse *jucundum*. Ita dissidentibus, concordem ut esse velint, suadebimus, non tantum quia concordia inter fideles honesta est, atque etiam utilis; sed quia *jucunda* simul sit, juxta illud regii vatis d: *Ecce quam bonum, & jucundum, fratres habitare in unum.* A *jucundo* etiam est argumentum illud Tullij lib. III. epist. II. *Hoc velim tibi persuadeas, si rationibus meis à te provisum esse intellexero, magnam te ex eo,*

c Ita Cæf. Scaliger de Causis L. I. cap. 166. Sed verius fortasse apud Festum O. pilius cōflari ait ex ne, & cello, quia cessare non liceat. Sic necessarium, propriè valeat ineffabile: quam vocem usurpat vetus interpres in 2. epist. Petri c. 2. 14. Græce ibi est ἀκατάπραυτος.

d Psalm. 133.

& perpetuam voluptatem, esse capturum. Et hoc Annæ ad Didonem :

*Solane perpetua mærens carpere iuventa,
Nec dulces natos, Veneris nec præmia, noris?*

10. §. Quartus locus est possibile. Frustra enim illud suademus, quod creditur fieri non posse. Ac propterea, si de hoc scrupulus animo hæreat, ante omnia eximi debet. Sub possibili autem continetur etiam facile. Nam eorum, quæ sunt, alia facile e, alia difficulter sunt. Facile verò aliquid fieri probatur ab occasione, & circumstantiis.

e Imò facile eo dicitur, quia facere possis, ac quidem sine gravi labore.

Cur autem non honesto tantum, ac utili, sed facilitatis quoque argumento pugnemus; liquet ex iis, quæ diximus de jucundo.

11. §. Sed si quid difficile sit, eo magis huic rei incumbendum, dicimus: quando nihil magni sine sudore, aut periculo præstatur.

Huc pertinet vetus verbum, χαλινὰ τὰ καλά.

12. §. Quintus locus est gloriosum: quod plane eodem tractamus modo, quo utile. Dicimus enim, si res suscipiatur, gloriam præsentem conservatum iri, nondum acquisitam posse comparari; infamia nos præsentem liberatum iri, & imminentem vituros. Sin secus à nobis fiat, infamiam præsentem permansuram, imminentem eventuram; præsentem dignitatem amissum iri, nec speratam nos consecuturos.

13. §. Ad gloriam etiam pertinet, quòd idem fecerint alii, qui præclarum eo nomen sibi pepererint. Sin nulli præverint, hoc ipsum ad laudem referemus, quòd primi, & soli, vel cum paucis, præclarum facinus aggressuri simus.

14. §. Sextus locus est eventus: qui dilemmate instituitur. Ostenditur enim, in utramvis partem res cadat, utilitatem nos, ac gloriam propositam, adempturos. At locus iste recensetur postremus, non quia

cate-

*ceteris sit levior : sed quia plerisque omnibus est fir-
mior .*

Porro ex universis locis istis in una eademque causa peti possunt argumenta . Ut in causa illa, an Pompejus bello sic præficiendus Mithridatico . Ad hoc enim suadendum, conducit argumentum à *legitimi* ; ut cum Cicero ostendit , non esse contra consuetudinem , ut omnia ad unum deferantur . *Ab æquo* item ; quia justum erat , ut debitus honor tribueretur Pompejo . *Ab utili* , quia hæc res proficeret ad conservationem vectigalium , & defensionem sociorum . *A possibili* , quia etsi bellum erat difficillimum , ut potè in quo se conjungerent duo Reges potentissimi ; ab eo tamen confici posset , qui tot , & tanta , terra marique gesserat , quot quantaque in oratione Maniliana commemorantur de Pompejo . *A glorioso* , quia Romani eo ex bello reportaturi erant maximum decus , & honorem , ac deleturi infamiam sibi à Mithridate antea iniustam . *Ab eventu* , quia , sive Romani Mithridatem vincerent , sive non vincerent , utile & gloriosum sit futurum Romanis contra eum bellum suscepisse .

15. §. *Quemadmodum vero in genere demonstrativo ei , qui personam aut factum aliquod laudat , digredi licet in locum communem : ita in genere deliberativo non raro fit , ut hypothesis transferatur ad thesin . Eaque res , tum ad probandum , tum ad amplificandum , plurimum valet .*

E. G. Sit quæstio specialis ac finita ; an Lacedæmonii urbem suam , Persis adventantibus , cingere debeant muris : licebit universè agere de quæstione hac , an urbes muris cingere utile sit .

16. §. *Ceterum ut argumentis magis abundemus , tum in thesi , tum in hypothesis tractanda , meminisse ejus oportet , quod superius dicebamus a , præter locos Rhetorum speciales , etiam consuli debere locos Dialecticos . Ex quibus in hoc genere maxime isti frequentantur , locus à proprio adjuncto , ab effectis , ab antecedentibus , connexis , consequentibus , à majori vel minori , à contrario , ab exemplo , à testimonio . Dicitur autem vix potest , quantam in persuadendo vim habeant exempla . Interim vi-*

den-

dendum, ne ita hæc condensemus, ut istis pene solis constare videatur oratio. Curandum etiam, ut exempla illa similia sint. Neque enim aut tyranni, bonorum Regum; aut plebeji, Patrum moventur exemplis.

Pleniùs hæc declarat Theo, de Theſi tractans. Nam primum agit de locis specialibus: ut sunt honestum, sive laudabile & gloriosum, quod petitur è loco Dialectico proprii adjuncti: item utile, & jucundum, quorum utrumque partim ad adjuncta propria, partim ad effecta pertinet: ad hæc necessarium, quod utilis species est: nec non facile, quod ex circumstantiis adstruitur. Ibidem monet ad locos istos etiam pertinere, quod tale, ut tutos præstare possit, quodque in causa futurum sit, ut res meliores fiant; quod ejusmodi, ut, nisi fiat, præsentia sit consecutura; neque facile, quod neglectum fuerit, compensari possit. His ita expositis, de generalibus Dialecticorum locis ista subjungit: *A contrario autem sic: Nam si contrarium fieri non debet, hoc fieri debet: & contrarium, si turpe, hoc honestum erit: & si inutile illud, hoc utile: & contrarium, si injucundum, hoc jucundum. Ac eodem modo à simili quoque. Si enim appetendum est simile, utique & hoc. Idem à minore, & à majore; & à parte, & à fine, cujus ratione aliquid appetitur. Si enim finis expetendus est, etiam id, quo ad illum pervenitur, appeti debet. Post hæc ex iis, quæ res continet: ut quod multa complectatur honesta, aut utilia, aut jucunda. Tum & ab antecedentibus negotium, & ab adjunctis, ac denique à consequentibus quoque, argumenta ducemus. Quòd si quis jam majores fecerit progressus, is in singulis locis supradictis arcesset quoque testimonia virorum illustrium; ut poetarum, politicorum, philosophorum. Nec non & historia, si quæ congruunt, cum iis, quæ memorantur, referenda erunt: haud sparsim tamen, nec temere; sed ita ut amplificatione instituat oratio; adductis exemplis, primæ eorum, quæ singuli privatisque egerint; deinde, quæ Princeps, aut Rex; postea, quæ civitas; postremo, quæ in totis regionibus, aut gentibus, extiterint. In quo & hoc cavebitur, ne oratio historiis, poeticisve repleatur. Hæc de theſi quidem dicuntur à Theone: sed par ratio est in hypothesi. Solum hoc hypothesis differt, quòd argumentis theſis universalibus aliquid superaddat ex accidentibus personæ, vel rei singularis, de qua consultatur, ut ita generalia ad individuum, ac certas loci & temporis circumstantias restringantur. Quamobrem & huic generi delibe-*

rativo non parum lucis accesserit ex iis, quæ in Progymnasmatibus de thesi dicuntur : & vicissim ex iis, quæ nunc adduximus, illa de thesi accipient lucem.

17. §. *Quemadmodum autem in genere demonstrativo præter laudationem absolutam, altera etiam quæ comparata vocatur; ita quoque in genere hoc deliberativo, interdum queritur absolute, æquid honestum sit, aut turpe; utile, an inutile: interdum comparatè, utrum utilius, honestiusque sit. At quomodo unum altero utilius, vel honestius esse, probetur: constat ex iis, quæ in Topicis de Comparatione docentur.*

g Lib. 1.
Top. ap.
1. & seq.

Ubi Aristoteles g monet, id quod diuturnius ac stabilius est, item quod sapientioribus probatur, aut quod melioribus artibus paratur, aut quod per se & simpliciter bonum est, aut quod melioribus & honoratioribus inest, aut quod majoris boni causa est, & similia omnia, præferri illis, quæ non sunt hujusmodi.

18. §. *Imò interdum fit, ut ex una parte consilii honestas, ex altera pugnet utilitas.*

Ut si deliberet Scipio, num in Italia permanere, an in Africam cum exercitu transmittere velit. Nam utile videbatur, si classem in Africam transveheret: sed turpe esse dicebatur, declinare Hannibalis præsentiam, atque vastandam ei Italiam relinquere.

19. §. *In ejus generis questione, si, quod utile est, suademus, præcipuè laborabimus, ut hoc probeamus: deinde ostendendum, etiam honestum, vel saltem non inhonestum, esse. Sin pro honesto pugnemus, hoc prius, quantum possumus, asseremus: ac deinde etiam, utile id esse, vel saltem non inuribile, demonstrabimus.*

Monet idem quoque Emporius, præceptis de specie deliberativa.

20. §. *Quòd si negotium nobis sit cum iis, qui honestate parum moveantur, imò nefandum aliquid in animo habeant, ac tale hoc esse ipsi sciant: magna omnino prudentia opus est, ut, apud quos dicimus,*

serio

serio nos sui cura tangi arbitrentur. Sane convitiis nihil proficiemus: neque enim consilia illorum moramur, à quibus nos credimus contemni.

Atque hæc sufficiant de genere deliberativo. Cui sub-
jiciuntur quoque, oratio petitoria, consolatoria, ac quæ-
dam aliæ. Sed quomodo hæc debeant tractari, libro proxi-
mo commodiùs ostendemus.

C A P. VI.

De Genere Juridicali ac universè de
statibus.

1. §. **G**eneris δικασικῆ sive juridicalis, loci variant pro statuum varietate.
2. §. Status, qui Græcè στάσις, est questio ex prima causarum conflictione proveniens.
3. §. Habet autem locum in omnibus causarum generibus: sed hic de eo imprimis tractabimus, quatenus pertinet ad genus juridicale.
4. §. Nascitur verò ex accusatoris intentione, quæ Græcis ἀποβολή vocatur, & defensoris depulsione, quæ iisdem est ἀντιἀποβολή. Ceteræ questiones dicuntur incidentes: inter quas primum sibi locum vindicat τὸ κρινόμενον, sive judicatio.
5. §. Resultat κρινόμενον ex αἰτίῳ, sive ratione defensoris, & σωεχόντι, sive continente, hoc est, accusatoris firmamento.

Exemplo hæc illustrabo. Clodianorum intentio est, Clodium occidit Milo. Milonis depulsio est, Occidi, sed jure occidi. Status est, Jurene, an injuria, Clodium occiderit Milo. Ratio Milonis est, Insidiatorem jure licet interficere. Continens, sive firmamentum Clodianorum est, Clodius non struxit insidias, nec fas est occidere civem indemnatum. Judicatio est, An Clodius insidias struxerit Miloni: & an quapiam de causa interim possit civis indemnatus.

Quòd si hinc syllogismum exstruamus, cognoscemus,

Statum incidere in conclusionem ; judicationem, in assumptionem .

E. G. Insidiator jure interficitur.

Clodius fuit insidiator.

Ergo jure interfectus est.

Status est, an Clodius jure sit interfectus, quod conclusione colligitur: Judicatio, an fuerit insidiator, quod in assumptione ponitur. Nec id tantum in Juridicali, sed in aliis etiam causarum generibus locum habet. Ut in Deliberativo: Magno & necessario bello præfici debet optimus Imperator: Bellum Mithridaticum est magnum & necessarium, & Pompejus est optimus Imperator: Ergo Pompejus est præficiendus bello Mithridatico.

Estque hic primarius syllogismus orationis pro lege Manilia. Ac status in ea est, an Pompejus sit præficiendus bello Mithridatico. Judicatio, an Mithridaticum bellum sit grave adeo: item, an Pompejus tantus sit Imperator.

Itidem fit in genere Demonstrativo, cujus speciem est gratiarum actio. Ut oratione pro Marcello: Ea est Cæsaris maxima laus, quæ etiam superat gloriam armis partam: At hæc laus, quam consequutus est ignoscendo M. Marcello, superat gloriam armis partam: Ergo hæc est maxima è Cæsaris laudibus. Ubi itidem conclusio statum indicat, assumptione judicationem.

6. §. Status est quadruplex; Conjecturalis, Finitivus, Qualitatis, & Quantitatis.

Ex quibus malè vulgo prætereunt statum Quantitatis.

7. §. Status conjecturalis est, quo queritur, ecquid fiat, factum sit, aut futurum.

Nec enim semper queri, ecquid factum sit, sed etiam an fiat vel futurum sit, ostendit oratio Hannibalis apud Livium lib. xxxvi: ubi questio est apud Regem Antiochum, an Romani è Græcia trajecturi sint in Asiam. Id omnino fore contendit Hannibal adversus eos, qui vel errore, vel assentatione, securitatem faciebant Antiocho.

8. §. Finitivus est, quo de nomine rei conquiritur.

9. §. Qualitatis status est, quo queritur, quale sit factum.

10. §. Quantitatis status dicitur, quo de magnitudine rei disceptatio est.

Ita coniectura est, an Cato, cum de conjuratis disceptaretur, omnium se opposuerit sententiis. Finitivus est, sit ne

ea constantia dicenda, an pertinacia. Qualitatis, num laudabile id fuerit factum, an non. Quantitatis, an singularem eo laudem mereatur.

11. §. *Est autem unius orationis interdum simplex, interdum multiplex status.*

12. §. *Simplex, ut si haud aliud queratur, quàm jurene, an injuria, Clodium occiderit Milo.*

13. §. *Multiplex verò, vel est ejusdem generis, vel diversorum.*

14. §. *Ejusdem, ut cum queritur, an Verres pecuniam acceperit à Leonida, ab Apollonio, & à Mamertinis. Est quippè hic triplex conjecturalis.*

15. §. *At diversorum generum est, cum quis fatetur, se interemisse hominem; at non spoliasse pecunia. Prior enim est status Qualitatis; posterior Conjecturalis.*

Nam priori quaestio est, an, qui fatetur se interemisse, jure interemerit; posteriori, an spoliaverit alterum.

16. §. *Ceterum, quot modis variat status, totidem & judicatio distribuitur. Ac utriusque eadem est tractandi ratio.*

Itaque deinceps, idque non sine veterum exemplo, laxius status voce utentes sub ea etiam judicationem comprehendemus, atque adeò quamvis quaestionem incidentem. Par enim omnium ratio est, ut diximus.

C A P. VII.

De Statu Conjecturali.

1. §. **S**Tatus conjecturalis ita dicitur, quia conjectandum est judici, numquid factum sit. Idem alio nomine inficialis vocatur, quia reus hic sola se inficiatione tuctur.

Unde liquet, ratione judicis conjecturalem; ratione rei, inficalem nuncupari.

2. §. *Status hic vel ἀπλῶς querit de facto; ut, an a* Apud Cic. pro Cael. *Caelius pararit Clodiae venenum: vel eum modo;*

ut ecquid eo animo factum sit, quale fuerit, cur quis fleverit arcem contemplatus.

Habet etiam *distinctio* hæc locum, quatenus status iste deliberativo generi inservit. Ut quando, quid facto opus sit, constitui debet pro animo hostium: qui cujuscumque sit, conjectura est indagandum. Ita vel circa modum queri potest, *an Princeps quispiam, qui hostili in nos animo est, exercitum conscribat: vel cum modo, hoc pacto, utrum id faciat, ut bellum inferat nobis.*

3. §. *Est item status hic, vel simplex, vel comparatus.*

Simplex est, an Roscius occiderit patrem: item, an Milo infidias struxerit Clodio. *Comparatio autem fit hoc pacto*: Rosciusne patrem occiderit, an qui accusant: Clodiu sine Miloni infidias struxerit, an Milo Clodio. *Tractandi ratio utrobique eadem est.*

4. §. *Esse verò aliquid factum, trifariam probatur.*

Primum quia quis voluit, & potuit.

Conjungit utrumque Poeta, ut ostendat, Helenam à Theseo violatam fuisse *b.*

b Ovid.
epist. Oc-
nones ad
Paridem.

A juvene, & cupido, credatur reddita virgo?

5. §. *Voluntas probatur partim à causis antecedentibus factum; partim à signis voluntatis.*

6. §. *Cause antecedentes sunt, vel impulsivæ, vel ratiocinativæ.*

7. §. *Impulso affectiones comprehendit, quæ cause efficientis locum obtinent: ut sunt ira, odium, amor, inimicitia, invidia: &c.*

Ita verisimile, nos iis male velle, qui aut majoribus, aut nobis, aut amicis malè fecerunt.

8. §. *Ratiocinatio petitur è causis finalibus: ut à spe commodorum.*

Incommodare enim illis homines solent, quos ubi damno affecerint, honore vel opibus augentur, aut voluptates suas faciliùs possunt explere. Uti quando, damnum aliis dando, gratificantur, sive amicis, sive iis, quibus sunt admirationi, sive amoribus ac deliciis suis, sive dominis, sive illis, in quorum sunt potestate.

9. §. *Tractatur locus hic ab utili, octo istis modis,*
quos

quos assignavimus in genere deliberativo.

Nam quibus argumentis in suadendo ostendimus, utile aliquid esse: iisdem in accusando monstramus, utilitatem redundasse ad reum, ac propterea illud, cujus arguitur, facere voluisse.

10. §. *Huc etiam pertinet, quando majus est emolumentum, quam damnum.*

Nam facile peccant, quibus injuria lucro est, ac pœna ignominia duntaxat.

11. §. *Item cum quis opinatur, nihil se damni amplius facere posse.*

Ut qui bona nulla habent, quæ amittant; aut qui existimationis suæ jacturam jamdiu fecerunt.

12. §. *Sed imprimis magnum prabet voluntatis argumentum, impunitatis spes. Nam injuriam facere solent, qui fore sperant, ut facinus lateat: vel, ut latere non possit, pœnas tamen credunt effugere se posse; vel saltem efficere, ut pœna differantur in longum tempus: aut leviores irrogentur, quam lex imperat.*

Fore, ut facinus lateat, credunt illi, qui ante hac flagitia sua occultarunt sæpius; quique à criminis suspitione videntur longius abesse: nec enim facile creditur, ab inermi occisum armatum: vel à paupere, & deformi, commissum esse adulterium, præsertim cum divite, & formosa: vel prode aliquem voluisse Rempublicam, in quam cum suatum majorum, multa magnaque merita exstarent.

At vel nunquam, vel serò, vel non ita graviter, pœnas se subituros arbitrantur, quibus antehac deliquisse impune fuit: quique facundia pollent, aut qui judices habent sibi addictos, aut corrumpere eos possunt, aut amicos habent potentes.

Nec ex nobis tantùm, aut nostris, impunitatis fiduciam concipimus, sed etiam ex conditione eorum, quos læsimus. Ut si negotium sit cum iis, quos multi oderunt, aut quibus invident multi, aut qui eodem injuriæ genere afficere alios solent; quales, etiam habiti indigne, dignam tamen retulisse mercedem existimantur. Item si amicitia iis juncti simus, quos læsimus. Nam rarò amici litem intendunt, eo quòd communium fere amicorum interventu iræ ac jurgia sopiantur. Item quibus non expedit litem prosequi: ut

sunt peregrini, & qui victum sua sibi parant industria: nam tales facile transigunt, & paucillo placantur. Item quos ea pudet referre, qui injuriam acceperunt; nam quotuscunque eorum, qui verè possint, commemorare velit, stuprum esse illarum filiarum suarum, vel uxori? Item si vulgò judicetur levis esse injuria, & quam ignoscere omnes soleant, nisi qui lites serere amant: item qui inertes sunt, ac desides, quia judicio eos experiri piget: quique sunt verecundi, quia tantæ illis pecuniæ non sunt, ut propterea judicio contentantur: vel qui ab aliis injuria sunt affecti, nec eos in jus vocarunt; similiter enim erga nos animatos fore speramus: vel qui infamia laborant; nam istis non creditur. Item qui dicendo nihil valent, aut qui amicis destituuntur, & si qui his similes sunt.

13. §. *Cum vero diversi sint hominum mores: ut facilius fidem inveniamus, ob oculos poni debet qualitas personæ, sive ingenium hominis, tum ejus, qui injuriam fecit, tum qui illa est affectus.*

De isto judicamus ex natione; quia moribus aliis Græci sunt, quàm barbari; Itali, quàm Germani. Deinde ex genere, quia liberi majorum similes esse solent. Tum etiam sexu: quia non eodem modo judicant feminarum, ac mares. Item educatione, quæ plus etiam, quàm genus, potest. Præterea habitu corporis, quia in formosa facilius creditur adulterium, in robusto violentia. Insuper vita antea facta, ubi consideratur, num quis in idem antea delictum incidere aut suspicionem ejus saltem. Nec non ex ætate, quia alia aliis annis conveniunt. Item ex amicis, quibus quis utitur. Tum autem ex vita genere, cum dispar ratio sit agricolæ, ac militis; mercatoris, ac Philosophi. Denique ex studio, sive pecuniæ, si sit avarus; sive voluptatis, si sit luxuriosus; sive honoris, si sit ambitiosus.

14. §. *Præter causas voluntatis, etiam signa ejus considerantur: cujusmodi sunt dicta factaque alius.*

Ut si quis minatus fuerit eodem.

15. §. *Et hæc de loco voluntatis. Facultas autem probatur ex circumstantiis, tum personæ, tum rei. Ex personæ circumstantiis id trifariam fit: nempe pro triplicibus bonis, animi, corporis, & externis. Itaque hic considerantur vires corporis, animi*
prom-

promptitudo, copia, opes. At rei circumstantia sunt, locus & tempus, quæ occasi mis nomine comprehendimus: item alia, quæ ad naturam rei pertinent.

Exempligratia, Potuit hic alterum occidere, qui a validior fuit, & armatus, & habuit locum opportunum, sylvam, & tempus idoneum, nocturnum. Estque utile hic considerare, quos lædere sit in proclivi. Sane magis sunt obnoxii injuriæ, qui longè abunt, eò quòd tardè poenas fumant: qui propè habitant, quia vicinitas loci facilitatem inferendæ injuriæ adfert: qui parum sunt cauti, qui sua non custodiunt: qui amici sunt, quia sibi non cavent: quos nunquam antea violavimus, qui non metuunt sibi: quos crebrò violavimus, quia tales non ultra se læsum iri putant: & alii similes istorum. Atque hæc de ratione prima, quæ voluntate, & facultate, tanquam partibus, constat.

16. §. *Altera conjecturam adstruendi ratio petitur à facti signis. Quæ triplicia sunt; alia antecedentia, alia concomitantia, alia consequentia.*

Ira eadem alicujus minæ antecedunt, comitatur clamor, consequuntur fuga, pallor, aliaque. Sed signorum istorum haud par ratio est. Nam signum antecedens, (ut quòd quis eadem sit comminatus) potius voluisse probat, quàm fecisse: unde & in voluntatis locis superiùs reponebamus. Ex iis autem, quæ facti sunt circumstantiæ, vel effecta, non solum voluisse aliquem, sed etiam fecisse, colligitur. Ut si dicatur quis, post horrendum in ædibus exauditum clamorem, statim se proripuisse domo, ac pallentem & consternatum deprehensum esse in fuga.

17. §. *Tertia asserendi ratio est per testes, rumores, tormenta, & similia.*

De quibus in locis ἀπίστων ε dicemus.

18. §. *In defensione autem hac omnia refelluntur. Quæ enim adducebantur ad monstrandum, aliquem voluisse: ea aut vera esse negabimus, aut contendemus, esse levia adeo, ut ex illis de re tanta non debeat judicari.*

19. §. *Sed imprimis magnam habet vim το ἀπίθανον sive incredibile: ut cum dicitur, fidei absonum vi-*

ε Inartificialibus.

- deri, id voluisse aliquem loco temporeque alieno, qui id sæpè potuerit occasione multis partibus meliori.*
20. §. *At facultatem defuisse ostendimus; quia non illæ nobis suppetant vires, aut quia non fuerit locus opportunus, aut tempus idoneum. Quòd si, facultatem fuisse, negari non possit: insistemus argumentis, quibus non voluisse comprobetur.*
21. §. *Pleraque etiam signa, tam ab reo, quàm actore adducta, non difficulter eluduntur. Vt, si pro reo adferatur, quòd non extimuerit, dicet adversarius, secum fuisse premeditatum omnia, eoque locutum confidentius. Sin actor extimuisse dicat, atque id facinoris patrati argumentum esse volet: dicere poterit reus, non se peccati conscientia, sed periculi magnitudine, territum fuisse.*

Illustre conjecturalis status exemplum habemus in Miloniana. Nam etsi principalis status sit, jurene Clodium occiderit Milo: tamen incidentem hunc, num Milo insidias struxerit Clodio, ita luculentè tractat, ut status is videri possit principalis.

Clodium verò Miloni fuisse insidiatum, ostendit Cicero variis argumentis: ac primùm iis, quæ voluntate ducuntur. Inter ista primum obtinent locum causæ ratiocinativæ. Has tractare incipit mox post narrationem. Ipsum audiamus Tullium: *Quonam igitur pacto probari potest, insidias Miloni fecisse Clodium? Satis est quidem, in illa tam audaci, tam nefaria bellua, docere, magnam ei causam, magnam spem in Milonis morte propositam, magnas utilitates fuisse. Itaque illud Cassianum, CUI BONO FUERIT, in his personis valet; etsi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi sæpè parvo. Atqui, Milone interfecto, Clodius hoc assequebatur, non modò, ut Prætor esset, non eo Consule, quo sceleris nihil facere posset: sed etiam, ut his Consulibus Prætor esset, quibus, si non adjuvantibus, at conniventibus certè, sperasset se posse rempublicam eludere in illis suis cogitatis furoribus; cuius illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec si cuperent, reprimere possent, cum tantum beneficium ei se debere arbitrantur: & si vellent, forsasse vix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratam jam vestigare audaciam.*

Post

Post ita excurrit Orator, ut invidiam conflet adversario. Nam digressionem claudit illis verbis: *Non modò igitur nihil prodest, sed obest etiam P. Clodii mors Miloni.*

Hinc explicat causam voluntatis impellentem, odium nempe, & vindictæ desiderium: quas causas à Milone in Clodium retorquet. *At, inquit, valuit odium, fecit iratus, fecit inimicus, fuit ultor injuriæ, punitor doloris sui. Quid si hæc, non dico majora fuerunt in Clodio, quàm Milone; sed in illo maxima, nulla in hoc? Quid vultis amplius? quid enim odisset Clodium Milo, segetem ac materiam suæ gloriæ, præter hoc civile odium, quo omnes improbos odimus? Ille erat, ut odisset primum defensorem salutis meæ: deinde vexatorem furoris, domitorem armorum suorum: postremò etiam accusatorem suum; reus enim Milonis, lege Plotia, fuit Clodius, quoad vixit. Quo tandem animo hoc tyrannum tulisse creditis? quantum diu illius, & in homine injusto, quam etiam justum?*

Tractat hinc tertium voluntatis locum, nempe qualitatem personæ, sive ingenium hominis; quale fuerit, ostendit ex consuetudine, & vita antea; cujus scelera plurima enumerat. Incipit hic locus ab illis verbis: *Reliquum est, ut jam illum natura ipsius, consuetudoque defendas: hunc autem hæc eadem coarguant. Nihil per vim unquam Clodius, omnia per vim Milo. Desinit autem istis verbis: Quid simile Milonis? cujus vis omnis hæc semper fuit, ne P. Clodius, cum in iudicium detrahi non posset, vi oppressam civitatem teneret.*

Sequitur continuò quartus voluntatis locus, τὸ ἀπίθανόν sive incredibile. Nam ostendit, parum credibile esse, Milonem, tot neglectis occasionibus, quibus commode aded posset Clodium occidere, nunc id studuisse, iniquo loco, alieno tempore, in tanto capitis periculo; præsertim cum amplissimum Consulatus honorem peteret, & dies comitiorum subesset; quo quidem tempore (ut Tullii verba reseruem) *omnia non modo, quæ reprehendi palam, sed etiam, quæ obscure cogitari possunt, timemus: rumorem, fabulam fictam, falsam, perhorrescimus: ora omnia, atque oculos inruemur. Eaque occasione digreditur in locum communem. Nihil enim, inquit, est tam molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quàm voluntas erga nos sensusque civium: qui non modò improbitati irascuntur candidatorum, sed etiam in rectè factis sæpè fastidiunt.* Post pauca concludit hoc argumentum istis verbis: *Quam hoc non credibile in hoc? quam idem in Clodio non dubitandum, qui se, inperfecto Milone, regnaturum putaret?*

Istis subjungit quintum argumentum, impunitatis spem. *Quid, inquit, quod capus audaciae est, judices? quis ignoras, maximam illecebram esse peccandi, impunitatis spem? In utro igitur hac fuit? in Milone? qui etiam nunc reus est facti, aut praecleari, aut certe necessarii: an in Clodio? qui ista judicis, poenamque contempserat, ut eum nihil delectaret, quod aut per naturam fas esset, aut per leges liceret.*

Exinde tractat sextum argumentum, nempe signa voluntatis, ut sunt dicta factaque Clodii. *Sed quid, inquit, ego argumentor? quid plura disputo? te, Q. Petelli, appello optimum & fortissimum civem: te, M. Cato, testor: quos mihi divina quaedam fors dedit judices. Vos ex M. Favonio audistis, Clodium sibi dixisse, & audistis, vivo Clodio, periturum Milonem iriduo; post diem tertium gesta res est, quam dixerat. Cum ille non dubitaret aperire, quid cogitaret, vos potestis dubitare, quid fecerit? Qui locus extenditur usque ad ista verba, *Quid, si ut ille scivit, Milonem fore eo die in via?**

Hinc sequitur, quam Hermogenes vocat ἀπαλογία ἢ ἀδείχον, id est, probationum postulationem. Ac prius quidem Orator inquit adversus se: deinde refellit adversariorum testimonia, usque ad illa verba, *Nunc persequar caetera.* Ubi objectioni occurrit, quod Clodius non fuisset exiturus e villa, nisi nuntiatum ei fuisset de morte Cyri. Ait autem Cicero, illum, qui dicitur de Cyri morte nuntiasset, non id nuntiasset; sed Milonem appropinquare. Quod deinceps pluribus adstruit. Ac verisimilem quoque defensionem adjungit, quod etiam si illud de nuntiata Cyri morte verum esset, non tamen ea hora profecturus fuerit e villa, nisi de insidiis cogitasset. Incipit haec pars inde: *Age, si ita factum, quae causa, cur Romam properares? cur in noctem se conjiceret?* Tandem hoc caput de voluntate sic concludit per ἀπαλογία καὶ ἀδείχον, sive brevem eorum enumerationem, quae dixerat: *Video, adhuc constare omnia, judices: Miloni etiam utile fuisse Clodium vivere; illi ad ea, quae concupierat, optatissimum inventum Milonis fuisse: otium illius in hunc acerbissimum; in illum, hujus nullum; consuetudinem illius perpetuam in vi inferenda; hujus tantum in repellenda: mortem ab illo denunciatam palam Miloni, & praedicatam; nihil unquam auditum ex Milone: profectiois hujus diem illi notum, reditum illius huic ignotum fuisse: hujus iter necessarium; illius etiam positum alsenum: hunc praese tulisse, se illo die Roma exiturum; illum eo die se dissimulasse rediturum: hunc nullius rei mutasse consilium; illum causam mutandi consilii finxisse: hinc, si insidiaretur, nocte pro-*

prope urbem expectandum; illi, etiam si hunc non timeret, tamen accessum ad urbem nocturnum fuisse metuendum.

Sequitur hinc alterum caput, quod est de facultate. Potuisse autem Clodium insidias struere Miloni, trifariam probat Cicero. Ac primum à loco opportuno. *Videamus nunc, inquit, id quod caput est: locus ad insidias ille ipse, ubi congressi sunt, utri tandem fuerit aptior. Id verò, judices, etiam ambigendum est? Anse fundum Clodii, quo in fundo, propter insanas illas substructiones, facile mille hominum versabatur valentium, &c.*

Paulò post idem sic adstruit à comitibus, ac habitu utriusque: *Si hæc non gesta audiretis, sed picta videretis: tamen apparet, uter esse insidiator, uter nihil cogitaret mali, cum alter veheretur in rheda penulatus, una sederet uxor, quid horum non impedissimum? vestitus, an vehiculum, an comes? quid minus promptum ad pugnam? cum penula irretitus, à rheda impeditus, uxore penè constrictus esset.*

Idem sic ostendit à tempore; *Videte nunc illum, primum egredientem è villa subito. Cur vesperi? quid necesse est? qui convenit, præsertim id temporis? Diversit in villam Pompeji. Pompejum ut videret? sciebat in Absense esse. Villam ut perspiceret? millies in ea fuerat. Quid ergo erat mora, & tergiversationis? dum hic venires, locum relinquere noluit.*

Continuò istis opponit Clodii habitum, ac comitatum, idque his verbis: *Age nunc, iter expediti latronis cum Milonis impedimentis comparate. Semper ille antea cum uxore; tum sine ea: nunquam non in rheda, tum in equo. Comitæ Graculi, quocunque ibat, etiam cum in castra Etrusca properabat; tum nugarum in comitatu nihil. Milo, qui nunquam, tum casu pueros symphonicos uxoris ducebat, & ancillarum greges: ille, qui semper secum scorta, semper lupas ducebat, tum neminem, nisi ut virum à viro lectum esse diceret. Post quæ uni alterique respondet, quod contra hæc posse objici videbat.*

C A P. VIII.

De Statu finitivo.

1. §. **S**Tatu finitivo, ut ex iis liquet, quæ superius dicebamus, queritur, an omnes ad
fines

sint conditiones, quæ requiruntur, ut nomen quodpiam rei aut facti tribuatur; an verò quippiam etiamnum desit.

Ita in oratione pro Cæcinnâ quæstio est, num dici possit, ei vim factam esse, qui tantum armis fuerit perterritus, quò minus fundum ingrederetur; an insuper ad id requiratur, ut quis vi fuerit electus. Similis fuerit ratio in causa M. Bruti, & C. Cassii, qui Julium Cæsarem occiderunt. Queritur enim, an cum illi, qui populo præsumunt, debeant patres esse patriæ, eo, quisquis Principem sustulerit, parricida debeat haberi: an præterea exigatur, ut Princeps iste subditorum studueris commodis. Sin, quo jure, qua injuria, omnia egerit; an non, qui interemerit hunc, verius fuerit tyrannicida.

2. §. Status hic quinque potissimum capitibus tractatur. Primum est definitio aëtoris, & opposita ei definitio à reo.

3. §. Alterum caput similiter constat, tum collectione aëtoris, qui parem esse rationem contendit, sive quid exprimat, sive intelligatur: tum solutione rei, qui multum ait referre, ecquid addatur, nec ne.

4. §. Tertium est sententia legislatoris: quanquam hoc caput sæpiùs non incidat. Sed si locum habeat, aliam aëtor, aliam reus, legis esse sententiam dicet. Licet verò ei, qui lege nititur, excurrere in laudem, tum legislatoris, tum legis: quorum utrumque qua ratione fiat, ex octavo, & ultimo progymnasmate constat. Sin lex sit nulla, videndum, an locum ejus supplere possit consuetudo.

5. §. Quartum caput est quantitas: quia accusator exaggerat, quod est commissum: reus ostendit, quanti sit momenti illud, quod est commissum.

6. §. Quintum caput est comparatio, qua conferuntur, id quod factum, quodque infectum. Aëtor dicit, esse gravius, quod reus fecit, quàm quod non fecit. Reus asserit, majoris fieri debere, quod facti deest, quàm quod factum est.

Ut si queratur, ecquis vim commiserit: sicuti fit in oratione

tione pro Sextio. Definitio actoris, quæ Græcis δῆλος dicitur, talis erit: *Convocare homines armatos, eosque in foro collocare contra tribunal plebis, omnino est vim facere.* At reus ex eo, quod deest, ostendet, *non esse crimen plenum*: nempe quia neminem læserit. Vocatur hoc ἀρθροσιμὸς.

Sequitur hinc συλλογισμὸς, sive collectio. Et actor quidem dicet, etiam si armati illi pulsarint neminem, terrorem tamen injecisse: nec multum inter ista distare. At reus contendet, multum referre, numquis læsus sit, an tertius duntaxat.

Tertius locus est γνώμην νομοθέτου, sive sententia legislatoris. Fingamus, legem fuisse ejusmodi: *Qui militem armaverit adversus magistratum, is vim fecisse damnas esto.* Eam legem recitari jubebit actor, singulasque ejus particulas excutiet. Etiam licebit, tum legem laudare, tum eum qui tulit. At provocabit reus à verbis ad sententiam legis. Negabit enim, hanc fuisse mentem legislatoris, quasi vim fieri putarit, si quis militem cogat vel tuendi sui causa, vel ut adversus seditiosum tribunal Remp. defendat. Ac propterea in talibus, quo sine quidque fiat, spectari oportere.

Quartus locus est ἡ ποσότης, sive quantitas. Et actor quidem asseret, vehemens esse delictum, cogere militem adversus tribunal. At regeter alter, crimen esse atrox, tribuno vitam eripere: quod nunquam in animo se habuisse dicet.

Quintus locus est τὸ ἀπὸς τι, sive comparatio. Dicet actor, gravius esse, armatos convocare adversus tribunal, quam aliquem lædere, ut Cicero disserit pro Cæcinnâ. Reus contra pertendet, gravius multò esse, manus alicui adferre, quam cogere armatos. Atque hi potissimi sunt loci status finitivi. Plura qui volet, Hermogenem adeat, in τὴν ἄλλαν διαίρεσιν. sect. VI.

C A P. IX.

De Statu Qualitatis.

1. §. **S** *In controversiam veniat, aut rei, aut facti qualitas, dicitur status qualitatis.*

Idem ob amplitudinem etiam vocatur *status generis, aut generalis*. Item *consecutio* nominatur, quia eo quaeritur, quid consequatur rei cujusque vim ac naturam. Puta, utilisne sit, an inutilis; justa, an injusta.

2. §. Est-

46 PARTITION. ORATORIAR.

2. §. *Estque hic status duplex. Negotialis, ac Iuridicialis. Negotialis est de re futura. Atque ad hunc deliberationes pertinent. Ut, An utile sit, Athenienses opem ferre Olynthiis à Philippo obsessis. Quomodo autem hic status tractetur, cognoscitur ex iis, quæ diximus de genere deliberativo.*

Vbi sex ejus locos enumeravimus. Duo autem sunt præcipui, quid fieri queat, & quidnam deceat. Aristoteles lib. VIII. Polit. Εἰσὶ δὲ δύο σκοποὶ, καὶ τὸ δυνάτουν, καὶ τὸ πρέπειον. Duo autem nobis ob oculos ponemus, & quid fieri possit, & quid deceat.

3. §. *Sin de re præterita tractet, appellatur Juridicialis. Atque is vel ratione nititur; qui idcirco rationalis vocatur: vel à scripto vim capit; qui legitimus dicitur, quia lex inter scripta præcipuum obtinet locum.*

4. §. *Rationalis est vel simplex, sive absolutus: vel assumptivus.*

5. §. *Simplex aliquid sua vi, & natura, laudabile esse ait.*

6. §. *Capita ejus sex statui solent; natura, lex, consuetudo, iudicatum, æquitas, pactum.*

Ut si quis occiderit furem nocturnum, rectè se fecisse probabit.

A natura, quæ docet vim vi repellere.

A lege, quæ est: a SEINOX b FURTUM FACTUM ESIT; SEI IM OCCISIT; IOURE CAISUS ESTO.

A consuetudine, quia ab omni seculorum memoria mos iste obtinuit.

A iudicato, ut si dicamus, Titium & Mævium in simili causa fuisse absolutos.

Ab æquitate, quæ dicitur, ut ne, si in vim, aut insidias incidimus, ejus vitæ parcamus, cui sine periculo nostro parcere non possimus.

A pacto, si possit ostendi fecisse actorem contra datam fidem.

Ad hunc statum pertinet ea Milonianæ orationis particula, qua ostendit Tullius, rectè interficere insidiatorem. *Si, inquit, tempus est nullum, jure hominis necandi, quæ*

multa

a Macrob. lib. I. Saturn. c. 4. *b* Antiquè nox pro nocte, est pro erit, im pro ann, occisit pro occidit. De diphthōgis, ei, ou, ai, anti-quitus usurpatis pro i, n, a, res notior

est, quam
ut monere
attineat.

multa sunt: certè illud est non modo justum, verum etiam necessarium, cum vi vis illata defenditur. Ex mox; Insidiatori verò, & latroni, quæ potest adferri injusta nex? Quid comitatus nostri? quid gladii volunt? quos habere certe non liceret, si uti illis nullo pacto liceret. Est enim hæc, iudices, non scripta, sed nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus; verum ex natura arripimus, hausimus, expressimus: ad quam nondocti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus: ut, si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, si in tela aut latronum, aut inimicorum incidisset; omnis honesta ratio esset expedienda salutis. Silent leges inter arma; nec se expectari jubent, cum ei, qui expectare velit, ante injusta pœna luenda sit, quàm justa repetenda.

7. §. Status assumptivus, quia factum in se laudabile non est, extrinsecus assumit auxilia. Id, quod assumitur, colorem Rhetores vocant, quia immutat facti rationem, ut purpura lanam.

Ita, quòd occidere civem indemnatum in se turpe sit, Milo, extrinsecus colorem quærens, culpam facti in ipsum rejicit Clodium, quem insidias struxisse ait.

8. §. Dividitur status assumptivus in comparationem, relationem, remotionem, & purgationem.

9. §. Comparatio id, quod factum est, confert cum deteriori, quod aliqui faciendum fuisset.

Ut, lex Solonis erat, α Ε' ἀν τῶν μὴ πατρῶν τῶν νόμων, ἀτιμὸς ἴσθι, si quis non alas parentes, infamis esto. Quispiam detrectat alere patrem: sed eo se excusat, quòd in summa inopia, aut uxorem, aut parentem, deserere cogatur: satius autem videri, ut conservet uxoris vitam, quàm ut patriæ studeat salutis. Simile exemplum est, si Imperator, majestatis accusatus, quòd passus sit milites suos sub jugum mitteri, respondeat, id magis expedivisse, quàm ut omnes internicione deleterentur.

10. §. Hic verò de utroque dispiciendum, num necesse fuerit alterutrum facere; & an satius fuerit istoc agere quod factum est.

11. §. Relatio est, cum culpam conferimus in eam personam, quæ ipsa malum accepit.

Ita Orestes culpam interemptæ Clytæmnestræ dimovebat ab se in matrem ipsam, quæ occiderat maritum suum Agamemnona. Par ratio erit, si accusetur Ulysses, quòd

Diog.
Laert. in
Solone.

48 PARTITION. ORATORIAR.

sceptro suo percusserit *b* Therfitem. Nam culpam in ipsum conjiciet Therfitem, qui tot convicia Regi Agamemnoni ingesserat.

12. §. *A*ctor hic dicet, illum, in quem culpa rejicitur, falso ejus criminis insimulari, ob quod dicitur malum perpessus. Nec tanti fuisse crimen istud, ut idcirco ita cum eo fuerit agendum. Ad haec, non propterea fuisse peccandum, quia alter peccarat prior. Item, si alter deliquerat, debuisse eum in jus vocari. Etiam judices percontabitur, quid tandem futurum sit, si eandem viam insistant ceteri.

13. §. *R*eus autem atrocitatem criminis, ob quod alterum mactavit infortunio, exaggerabit; rem, locum, tempus ob oculos ponet; ut videant judices, illum, qui malum accepit, dignum eo fuisse: nempe potuisse rem in judicium vocari: vel inutile id fuisse.

Exemplum, quod in relatione tractanda sequi possumus, nullum perfectius ac melius habemus Oratione Ciceronis pro Milone: ubi culpa interfecti Clodii in ipsum Clodium refertur: quippe qui insidias struxerat vitæ Milonis, ut diximus.

14. §. *R*emotio est, cum culpam rejicimus in personam aliam, quam qua malum accepit: vel in rem quidem, sed sic, ut voluntas sive intentio facti concedatur.

Prioris generis est, *Occidi, sed jussu dictatoris*. Posterioris est, *Non posui statuam ex testamento, quia lege prohibebatur*. Livius lib. xxx. *Conveniens oratio, non culpam purgantium, sed transferentium inisium culpæ in Annibalem, impotentiaque ejus fautoris*.

15. §. *Hic actor si in personam culpa transferatur, negabit, eam fuisse istius rei auctorem: vel non fuisse auctoritatis, ut detrectare imperium minus liceret: vel potuisse ei resisti: vel non tolli eo culpam, quod ab alio inductus fecerit. Similiter, si in rem causa referatur, vel id totum, quod de ea dicitur, negandum: vel dicendum, id tanti non esse, ut propterea facinus ejusmodi committeretur.*

16. §. *Purgatio non factum defendit, quo differt à remotione in rem; sed voluntatem. Itaque habet excusationem, aut necessitatis, aut fortunæ, aut imprudentiæ.*

Necessitatis, ut, *a mater Hierosolymitana filium inter-* a Josphus.
emit: excusat se istoc, quod rabie ac fame eo fuerit adaçta.

Fortunæ, ut, *exercitum perdidit, sed iniquitate fortunæ, non culpa propria.*

Imprudencia, ut, *sumsi supplicium de homine libero, verum liberum esse non putavi.*

Exemplo in hoc statu esto oratio Ciceronis pro Ligario: ubi ostendit, Ligarium fortunæ, imprudentia, necessitate, fuisse pertractum ad bellum.

17. §. *Purgationi sæpe subjicitur Deprecatio; qui status quidem est, sed ἀρεῶν. b. Ἀρεῶν autem, b Coloris experts.*

Ita extrema oratione pro Ligario ait Tullius: *Erravi, temerè feci, panisct; ad clementiam tuam confugio: delicti veniam peto: ut ignoscas, oro, si nemo impetravisti, arroganter: si plurimi, tu idem fer opem, qui spem dedisti.* Ingenua etiam est illa confessio Leporij, ex monacho presbyteri; qui, cum à Pelagiano errore ad Catholicam veritatem esset conversus, ad Gallicanos Episcopos scribens, hoc pacto est exorsus: *Quid in me primum, à domini mei venerandi, & beatissimi sacerdotes, accusem, nescio; & quid in me primum excusam, non invenio. Sic imperitia, & superbia, sic stulta simplicitas cum persuasione noxia, sic fervor cum intemperantia, sic, ut verius dicam, cum sui diminutione debilis fides, simul in me omnia recepta viguerunt; ut tot, & tantis, simul sit, & obedisse confusio, & hæc eadem ab animo potuisse cedere, mihi stupenda gratulatio.*

c Citat, Cassianus lib. 1. de incarnatione Domini.

18. §. *Estque deprecatio species status negotialis, quia questio est de re futura: puta, num ignosci expediat, nec ne. Quòd autem in doctrina de statu juridicali agi de eo solet, id inde est, quia purgationi plurimum subjicitur ab Oratore.*

Exempli gratia, si quis liberum hominem verberarit, priùs per imprudentiam factum dicet; quæ purgatio est: sed quia in imprudentia culpa inest, postea confugiet ad veniam

50 PARTITION. ORATORIAR.
postulationem; quæ deprecatio est. Plura de deprecatione lib. proximo dicemus.

C A P. X.

De Statibus Legalibus.

1. §. **S**tatus legalis Hermogeni quadruplex est, ἀπειρητῶν ἔστι διανομίας, ἀρτινομίας, συλλογισμῶν, ἔστι ἀμφιβολίας, de scripto & sententia, contrariarum legum, ratiocinationis, & ex ambiguo.

2. §. *Status de scripto & sententia, sive verbo & voluntate, tunc imprimis incidit, cum litigantium pars una verbis legis, altera ejus nititur sententia. Quod de lege dixi, idem judicandum de testamento, aut pacto, & similibus.*

Ut, Lex est, Peregrinus, qui mania adscenderit, capitis supplicio adscinditur. Est qui in obsidione muros conscenderit, & hostem scalis adscendentem dejecerit. Τῶν περὶ πῶρον peregrinus accusatur, τῶν δὲ διαβολῶν defenditur. Est & cum utraque pars, quia certus casus satis expressus non est, de voluntate contendit. Ut, quidam, qui primus familiarum nobilitatem intulit, primogenito legavit anulum cum illustri gemma, regis erga se dignationis argumentum. Quinta inde soboles femina, regii muneris hæres, partu priori filiam, altero filium peperit. Pro puella adfertur nascendi privilegium; pro filio dignitas sexus. Etsi autem casus iste huc quoque possit referri: tamen magis proprius hujus loci est, cum unus ad verba aperta, alter provocat ad mentem scriptoris, quem ad æquitatem respexisse est verisimile.

3. §. *In hujusmodi causa pars una dicet, sequi nos oportere quod breviter adeo aperteque est præscriptum: aliud si scriptor voluisset, fuisse illud additurum: rationem etiam subjiciet, cur haud aliud voluerit: exempla item similia adferet, & res judicatas: denique, quàm periculosum sit à scriptore cedere, ostendet.*

4. §. *Pars verò altera scriptorem dicet tantum scripsisse,*

sisse, quantum opuserat: quod autem quilibet per se videbat, id scribendum non putasse: calumniatoris esse potius, literarum apicibus insistere, quam voluntati: contrariam sententiam, vel aliis ejusdem legis verbis, vel aliis legibus, referri; suam naturam, & legibus, consentire: denique exempla adducet, ubi ex voluntate magis, quam verbis, controversiam iudices deciderint.

5. §. *Status contrariarum legum vocatur, cum vel due leges (par autem ratio testamentorum, pactorum, & similium) pugnant inter se, vel pugnare saltem videntur: vel unius legis due partes colliduntur: aut una eademque casu aliquo secum colligit.*

Duarum hoc legum exemplum esto: lex una est, Tyrannicide statua ponatur in gymnasio: altera est, Ne mulieri statua in gymnasio collocetur. At scæmina est, quæ tyrannum sustulit.

Duarum unius legis partium exemplum sit, Raptatoris mortem eligas, vel nuptias. Est qui duas rapuit, quarum una mortem, altera nuptias eligit.

Eorundem verborum in casu aliquo secum pugnantium exemplum fuerit istiusmodi: Vir fortis, quod vobis, poscitur. At sunt duo viri fortes, qui eandem postulent virginem.

6. §. *In hoc statu due si fuerint leges, conciliare eas oportet: vel id si fieri non possit, una rejici debet.*

Viram autem alteri cedere conveniat, variè comprobatur. Nam & leges humana cedere debent divinis: & veteres leges novis abrogantur, vel saltem iis derogatur, aut subrogatur, aut obrogatur.

Item major auctoritas est legis, quæ præcipit, quam quæ permittit: quia, quod præcipitur, necessarium est; quod permittitur, voluntarium. Item magis parendum legi, quæ particulatim prohibet, quam quæ indefinitè jubet: quia ei, quod universè videtur mandari, derogatur speciali interdicto. Lex etiam, quæ reip. bonum spectat, præfertur ei, quæ

a Abrogantur leges, quæ totæ tolluntur; derogantur iis, cum pars tollitur; subrogantur, cum pars additur; abrogatur cum pars

mutatdr.
Ulp. Tit. 1.
Reg.

privatum bonum respicit. Interdum quoque consideramus, utrius legis auctor sit sapientior, vel simpliciter, vel in re aliqua.

Ut si quaestio sit de hereditate posthumi undecimo mense nati. Nam sapiens quidem Hippocrates definit decem menses utero. At non minus sapiens legislator hereditatem etiam undecimi mensis posthumo decernit.

7. §. Συλλογισμῦ sive *ratiocinationis status est, cum res, de qua non est propria lege cautum, colligitur ex re simili, de qua statutum est lege.*

Ut, lex est, *Qui patrem pulsarit, plectatur.* At est, qui matrem pulsarit. Dices, nihil interesse. Item, lex est, *Tyrannicida premio afficiatur.* Est qui in arcem adscenderit, ut tyrannum necaret. At tyrannum non reperit, sed filium ejus, quem & interemit, relicto in vulnere gladio. Adveniens tyrannus, ut filium vidit occisum, eodem se gladio interfecit. Is qui filium sustulerat, primum petit, tanquam tyrannicida. Alter legi satisfacisse negat. Ejus qui filium peremerat, causam agit Lucianus: contrariam vero agit Erasmus, declamatione ea, qua Lucianus illi respondit. Sunt qui *Statum paris* vocent. Jurisconsultis dicitur *Inductio legis.*

8. §. *Qui hoc statu utitur, dicit, lege contineri, quod par est; vel etiam, quod minus necesse fuerat, lege caveri. Adversarius autem similia, aut paria esse negabit: ac causam adferet, cur dissimilis eorum ratio sit.*

Exemplo sint illæ Luciani & Erasmi declamationes, quas dixi. Quædam etiam referre huc possis ex oratione Ciceronis pro Cæcinnâ.

9. §. *Status ex ambiguo est, cum disceptatur, quo accentu vox legi debeat, aut quo verbum aliquod debeat referri, aut qua significatione sumatur.*

Ut, *Herus meus vasorum argenteorum pondo centum ioverca, quæ volet, dato.* Magna hæc quæque, & scite cæcinnæ, petit ioverca: petit item filius. Ut ambiguitas tolleretur, addi oportet, *volet ipse, vel ipsa.* Exemplum etiam gravius dabo. Juberet Apostolus *Paulus velari mulieres.* Quæritur, num mulierum vox præter accipiatur, quomodo virginibus opponitur: an laxè, ut virginibus comprehendat: qua de quaestione Tertullianum vide lib. de velandis virginibus.

10. §. *In huiusmodi statu ostendit uterque, sententiam, quam defendit, esse manifestam, aut saltem minime absurdam: ac, quod ipse dicit, equum bonumque esse, & legi, consuetudini, recte rationi consentaneum. Adversarium autem ex capitibus contrariis refellet.*

11. §. *His subjicit Hermognes μετὰ ληΐν, sive statum translativum, qui non est de re, sed de actione: ut cum iudicium, vel à iudice transfertur in iudicem, vel ab accusatore in accusatorem, vel à loco in locum, vel à tempore in tempus, vel denique cum negatur, agendum hac lege, hac pœna, ob hoc crimen.*

Jurifconsulti vocant *præscriptionem juris*, vel etiam *exclusionem actionis*. Est verò cum status iste sit principalis. Ut apud Ciceronem in Divinatione; ubi quæritur, num Cicero Verrem debeat accusare repetundarum, an Q. Cæcilius, Verris quæstor. Alterum etiam addam exemplum ex Libanio. Lex erat apud Lacedæmonios, ut pœna afficeretur, qui ante annum trigésimum orationem haberet. Accidit, ut Athenienses loca quædam à Lacedæmoniis libera reddi sibi postularent. Contradixit Archidamus, licet minor xxx. annis, & bellum persuasit. Vicereque eo bello Lacedæmonii. Postea accusatus fuit Archidamus legis violatæ. Respondere potest, non se nunc vocandum in jus, ubi eventus bonitatem consilii comprobavit: sed tum id fieri oportuisse, cum ea de re disceptaretur.

6 Plutar-
chus in
Lycurgo.

Est item, cum status iste non est principalis; sed causa in alio præcipuè consistit. Ut pro Rabirio Posthumo: ubi prima orationis parte est translatio. Siquidem negat Tullius, Cn. Memmio, qui tum accusabat, competere actionem in equitem Romanum: at deinde ad statum transit conjecturalem, ac nihil pecuniæ ad Posthumum rediisse contendit, inque eo præcipuè pedem figit.

C A P. XI.

De Statu Quantitatis.

1. §. **I**n statu quantitatis, quatenus ad genus iudiciale pertinet, cognoscenda sunt majores & minores injuria.

2. §. Major injuria dicitur sex modis.

I. Ratione animi maximè depravati: quomodo gravior injuria est, quæ sit ob causas leves.

Ut, si quis viatorem spoliet ob unum nummum. Pertinet huc locus Ciceronis ad Art. De Terentia (misso cætera, quæ sunt innumerabilia) quid ad hoc addi potest? Scripseras, ut HSXII. permutares, tantum esse reliquum de argento. Misisti illa CCCO. mihi, & adscripsisti, tantum esse reliquum. Cum hoc tam parvum de parvo detraxeris, perspicis, quid in maxima re feceris?

II. Ratione noxæ, in qua majus minusve detrimentum.

Quomodo major noxa est interficere, quàm eripere pecuniam.

Huc pertinet, quando non est æqualis pœna; ut in patricidio.

III. Ratione patientis, cum is iudicium obtinere non potest: aut, qui passus est, propterea in se ipsum graviter animadvertit.

Prioris exemplum est, si quis vulneretur à filio Principis; posterioris autem exemplum præbet Lucretia, quæ à Sexto Tarquinio violata, sibi ipsi manus attulit.

IV. Ratione agentis, si quis vel solus egit, vel primus, vel cum paucis, vel sæpè, vel causam dedit novæ legi, vel pœna novæ.

V. Ratione adjunctorum, ut si cui consultò illata injuria, si ab ingrato animo profecta, si plures injurias contineat, &c.

VI. Ratione violati juris: quomodo, si quis violaverit jus non scriptum, majorem hanc injuriam esse dico

dicemus, quia indicium sit peioris animi. Nam si melior est, qui servat jus non scriptum, quod adeo necessarium non est: peior videtur, qui violat. At si quis violarit jus scriptum, hanc majorem esse injuriam docebimus, quia qui transilire non dubitat illa, quae poena obnoxia sunt, multo magis id facturus sit in iis, quae poena obnoxia non sunt. Atque haec tenus de statu quantitatis.

In omni verò status genere, præter classicos illos auctores, suppeditabunt Quintilianus declamationibus CLXV; quæ ex CCCLXXXVII. supersunt: & Calpurnius in excerptis x. Rhetorum. De argumentis artificialibus factis dictum.

C A P. XII.

De Argumentis Inartificialibus.

1. §. **A**rgumenta inartificialia sunt, quae non quidem parit ars Oratoris; sed tamen foris ad se delata arte tractat.

2. §. Hujusmodi, in genere Iuridicali sunt quinque.

I. Ex jure civili, ut leges.

II. Ex aliquorum auctoritate, ut testimonia.

III. Ex aliquorum conventionibus, ut pacta.

IV. Ex tormentis, ut quaestiones.

V. Ex contestatione divina, ut jusjurandum.

D E L E G I B U S.

3. §. Aut lex scripta facto adversa est, aut consentit cum eo. Si facto adversetur, reprehendenda est; vel quòd equo & bono repugnet, vel quòd alteri legi contraria, vel quòd ambigua, vel quòd consuetudo sit in contrarium.

Ad primum istorum refer quoque, si lex aliqua non

componatur ad regulam legis divinæ. Nam, ut Hippo-
nensis ille antistes, B. Augustinus, dicebat: *Omnium Le-
gum est inanis censura, nisi divinæ legis imaginem gerat.*
Ad ultimum pertinet, quod consuetudo transeat in le-
gem:

Ἐὖθις γὰρ ἐγγρησίζον εἰς νόμον τιλεῖ.

Nam mos vetustus obtinet legis locum:
ut carmine de vita sua ait Nazianzenus.

4. §. *Sin lex conveniat cum facto, asseremus, judi-
cum esse, sententiam ferre secundum leges: alio-
qui eos perjurio se obstringere: frustra illas latas
esse, si non servantur: nec debere quemquam sa-
pientiam sibi majorem vindicare, quam insit legi-
bus.*

Sanè, ut scitè ait Varro Manio, *Lex neque innocenti
propter similitudinem obstringit, neque nocenti propter amici-
tiam ignoscit.*

DE TESTIBUS.

5. §. *Testimoniorum duo sunt genera, unum divi-
num, ut oracula: alterum humanum, quod tum
antiquos, tum novos testes comprehendit.*

6. §. *Antiqui testes sunt historici, aliique, qui ante
nostra tempora fuere; sive ipsi scriptis aliqua con-
signarint; sive eorum dicta factave ab aliis cele-
brentur.*

Copiam veterum testimoniorum suppeditabit multijuga
lectio. Quia verò hanc à pueritia frustra expectes, defe-
ctum istum utcumque supplebunt sylvæ sententiarum, at-
que exemplorum, industria quorundam in juventutis gra-
tiam congestæ. Imò plurimi etiam, quos jam ætas firmasse
debet, ex istis sapiunt solis: & hi, quia tot veteres lau-
dent scriptores, magni librorum helluones esse videntur;
sed imperitis. Nam fieri aliter vix potest, quin illi, qui
non ipsos adeunt fontes, multa peccent: præsertim cum
isti sententiarum confarcinatores, non rarò ipsi inscitia,
ac judicii defectu, fallant fallanturque. Imò etiam, cum
hoc non est, tamen haud difficile est discernere collectio-
nem puerilem, & orationem viri prudentis. Nempè uti
haud, ubicumque est telum Achillis, ibi est manus Achil-
lis:

lis: ita, ubicunque veterum frequentantur testimonia, ea rectè idcirco tractantur. Modus autem rectè tractandi testimonia, præcipuè est iste, ut ne vel nimis ea condensemus, vel adferamus vulgaria, ac quibus vis aut pondus in se nullum.

7. §. *Novi testes sunt, qui in iudicium vocantur, ut veritatem testentur.*

8. §. *Huiusmodi testium novorum, alii sunt participes periculi, alii expertes. Item alii de nostra, alii de adversarii persona. Ad hæc alii in causa, ut defacto: alii extra causam, ut que de vita & moribus dicuntur.*

9. §. *Distinguendum quoque inter testes amicos, inimicos, neutros: item probos, improbos, medios.*

10. §. *Si quis non habeat testes, contendet, argumentis potiùs, quàm testibus agendum esse, quia argumenta pretio corrumpi non possunt, testes possunt.*

11. §. *Sin habeat testes, dicet, argumenta non subijci pœna, uti testes, quòdque testibus opus non esset, si argumenta sufficerent.*

12. §. *Ad testimonia pertinet quoque rumor, sive fama: que si pro nobis sit, dicemus, temerè nasci non solere; nec causam fuisse, cur fingeretur id, & ut ceteri rumores scyè falsi sint, hunc non esse.*

Pro fama est locus iste Hæliodi in Εγγ. β. Θίμη δ' ἦτις πρῶτα δοκῶνται, καὶ τὴν πολλοὶ λαοὶ οὐκ ἐπιστάσι. Non prorsus perit fama, si quam multa gentes dispergunt.

13. §. *Sin rumor nobis adversetur, exemplis comprobabimus, quàm multa ab hominibus inimicis, atque improbis, falso spargi soleant. Etiam, quia rumor scyè est inconstans, hominibus fere, pro affectu erga quempiam iudicantibus, rumorem ideo rumori opponemus.*

Ad falsum rumorem pertinet illud Tullii in Miloniana: *Laudabam equidem incredibilem diligentiam Cn. Pompeji: sed dicam, ut sentio: nimis multa audire coguntur ei, quibus tota commissa est Resp.*

DE PACTIS.

14. §. Si pacta pro nobis faciant, referemus, ea privata legis vim habere; pacta legibus corroborari; quòd pleraque eorum, quæ inter homines aguntur, pactis coque, hæc qui auferat, evertere hominum commercia, ac societatem.
15. §. Sin pacta obsint cause, dicendum, si legibus fraude conditis non pareatur, multò minus pactis fraude factis obtemperandum esse. Præterea, cum iudices sint justitiæ antistites, eos non tam quid factum, quàm quid justum sit, spectare oportere: justum esse immutabile; pacta sapè vi, aut metu extorqueri.
16. §. Insuper considerandum, an pacta repugnent aliis pactis, seu ea antecesserint, seu consecuta sint.
17. §. Videndum quoque, an aliqua ex parte ejusmodi pacta iudicibus adversentur.

DE TORMENTIS.

18. §. Si tormentapro nobis faciant, dicemus, quæ dicunt homines torti, ea veritatem ipsam dicere.
19. §. Sin adversentur, contendemus, in tormentis nihil esse certi: quia nonnulli tormenta tolerant, ne vera fateantur: alii, cum tormenta perpeti non possint, facile mentiuntur, ut citius cruciatu liberentur.

Exemplum habemus in Miloniana: Quibusnam de servis? rogas? de P. Clodii. Quis eos postulavit? Appius. Quos produxisti? Appius. Unde? ab Appio, &c. Et mox: Age vero, quæ eras, aut qualis quaestio? Hæc ubi Ruscio? ubi Casca? Clodius insidias fecit

cis Miloni? Fecit: certa crux. Nullas fecit: sperava libertas. Quid hac quaestione certius? Subito arrepsi in quaestionem, tamen separentur à cæteris; & quæ ibidem sequuntur.

DE JURE JURANDO.

20. §. *Iurisjurandi ratio est quadripartita. Aut enim quis offert jusjurandum, aut non offert: accipit, aut non accipit.*
21. §. *Qui offert, statuet, pius esse, Deo rem committere; nec opus esse adversario, ut alios judices querat, cum ipsi iudicium offeratur.*
22. §. *Qui iudicium offerre non vult, facere id se referet, quia improbi facile pejerant cupiditate vincendi; eoque se malle iudicium periculum subire, cum his credat, adversario non item.*
23. §. *Qui accipit juramentum, amat, se non adversario, sed sibi ipsi habere fidem.*
24. §. *Qui non accipit, dicat, se pro pecunia jurare nolle, & si improbus esset, facile juraturum.*
25. §. *Præterea is, qui juramento stare nolit, vel accusatur, vel defenditur.*
26. §. *Si accusatur, contendemus, eum omnia iura subvertere; ipsosque iudices idcirco observare leges, quia iurati iudicent.*
27. §. *Si defendatur, dicendum, non eo perjurum esse; quia non sua sponte, sed metu coactus, & fraude circumventus juravit: periurium enim mente concipi, non ore.*
28. §. *Dicere quoque liceat, satius esse, quod male iuraris, non servare, quam & iurando, & iuratis stando, peccare.*

Nam, ut Isychius scribit in Levit. cap. XIX. *Iusjurandum in injusto est, non solum quod prævaricatur, sed etiam quod injuste custoditur. Quale illud fuit, quod*

Hero-

*Herodes filia Herodiadis jurans , Ioannis Baptista caput
abscidit . Oportebat enim , hoc eum iururandum non præ-
bere ; postquam tamen iuravit , non custodire ; quia sa-
lia sacramenta , nec inisum sumere Deus vult , sed nec
sumentia ad finem pervenire . Atque hæc de argumentis
inartificialibus .*

Finis Libri Primi .

GERARDI JOANNIS VOSSI
 PARTITIONUM
 ORATORIARUM
 LIBER SECVNDVS

C A P I.

De Affectibus Generatim.

ACTENUS actum est de probationibus, sive argumentis demonstrativis, quæ Græci λόγος vocant, ut diximus. Verùm homines non ratione solùm, sed etiam affectu, imò magna pars hoc penè solo ducuntur. Quapropter accedemus nunc ad πάθος, sive affectus.

Neque est, quòd objiciat aliquis, Physici & Ethici esse de his tractare. Nam Physicus considerat πάθος, quatenus sunt affectiones animalis: ac naturales eorum causas exponit. Ethicus de iis tractat, quatenus sunt honestatis & virtutis capaces: ac, mediocritas ut in iis servetur, docet. Rhetor autem agit de his, quatenus conducunt ad persuadendum: atque, ut tum moveantur, tum sedentur, explicat.

Præcipuè verò in eo consistit eloquentiæ regnum, quòd doctrina hac vim animis adferat. Qua virtute si careat Orator: siccus ac jejunus, sine succo ac sanguine erit. Neque hoc artificium natura sua noxium esse propterea putemus, quòd (ut apud Sallustium Cæsar ait) *omnes homines, qui de rebus magnis consultant, ab odio, amicitia, ira, atque misericordia vacuos esse decet*. Nam de affectibus intelligi Cæsar debet, quatenus rationis iudicium prævertunt, usumque ejus impediunt. Atqui Deus animis nostris iniecit affectus, ut stimuli sint ad actiones honestas; quod fit, cum rationi sunt consentanei. Quare, ut apud viros sapientes, & cordatos, haud opus sit eos ciere; eo-
 que apud Areopagitas lege a cautum fuerit, ut dicerent *ἀνὸς ἀποσιμῆς καὶ παθῶν*: b tamen apud rudem populum, qui rationum pondus parum perpendit, omnino movere animos opus est, quòd ad honestas actiones meliùs perducat. Imò quia & eorum, qui supra vulgus sapiunt, multi

^a Quintilianus pluribus in locis. Lucianus in Anacharside.

62 PARTITION. ORATORIAR.

Apulejus
Met. 10.
Pollux
lib. 8. c. 10.
Themist.
orat. 16.
6 Absque
proœmio
& affecti-
bus.
c Lib. 7.
Metam.

bonum, quod approbant, non amplectuntur, exemplo
Medeæ apud Ovidium c, quæ ait,
— *Video meliora, proboque,*
Deteriora sequor: —

Omnino apud tales quoque conducibile est, ut eorum ani-
mis faces & stimulos subdamus, quo non solum assentiant;
sed etiam, id quod bonum censent, agant. Quod rectè fie-
ri, etiam Jesaiæ, Pauli, & aliorum cœlestium varum exem-
plo docetur, qui non contenti docere, affectus quoque ci-
ent: atque idem à gravissimis, & sanctissimis quibusque
Ecclesiæ doctoribus, sæculis omnibus fuit observatum.

d Lib. 2.
Rhetor.
cap. 1.

Affectus est appetitus sensitivi immutatio, ab objecta rei
bonæ vel malæ speciè proveniens: sive, ut ab Aristotele d
definitur:

1. §. *Affectus est, per quem homo immutatus non eo-
dem modo de iisdem rebus judicat, sicut sequatur
voluptas, aut dolor.*

Ita, qui amat, pro delicto aliquid non habet, aut pro
exiguo: contra, qui odit, pro magno. Item, qui concupi-
scit, id quod jucundum est, bonum etiam esse censet: at, qui
affectu hoc caret, non item.

Affectus, ex Stoicorum sententia, sunt quatuor: ratione
boni præsentis, lætitia: ratione boni futuri, spes: ratione
mali præsentis, dolor: ratione mali futuri, metus. Quos
Maro expressit in sexto, cum ait,

e Lib. 1.
Met. 7.

Hinc metunt, cupiuntque, dolent, gaudentque.
Eosdem Boethius his versiculis est complexus: e

*Gaudia pelle,
Pelle timorem,
Spemque fugato,
Nec dolor adsit.
Nubila mens est,
Vintæque franis,
Hæc ubi regnant.*

Petipaterici verò, uti in eo à Stoicis dissentiunt, quòd
affectus non extirpandos, sed ratione moderandos cen-
sent: ita & multò plures statuunt affectus; sed qui fortasse
ad quatuor istos non incommodè reducantur. Nos præci-
puos solum, & quorum potissimum Oratori usus est, hoc
loco, Aristotelis exemplo, exponemus.

2. §. *Affectuum alii magis locum habent in Delibe-
rativo, alii in Demonstrativo, alii in Invidiciali.*

3. §. *Deliberativi magis proprii sunt, metus, fiducia, pudor & impudentia.*

C A P. II.

De Metu.

1. §. **M**etus est animi agritudo ex imaginatione futuri mali, quod nobis, aut nostrorum cuipiam, interitum, aut dolorem adferat, praesertim si imminere nobis videatur.

Sive, metus est animi motus ex apprehensione mali magni ac imminenti. Ita Cicero in Orat. pro lege Manil. metum commovet, cum alibi, tum in principio narrationis, quando ait: *Bellum grave & periculosum vestris vestigalibus atque sociis à duobus potentissimis regibus inferitur, Mithridate, & Tigraue, &c.* Grave & periculosum pertinent ad magnitudinem. At imminere, ex eo cognoscitur, quia dicitur, jam bellum inferri.

2. §. *Ex allata hac definitione cognoscimus, duas esse periculorum conditiones, quae metum adferant. Una est, ut sint θαρτικά & λυπηρά: hoc est, interitum, aut dolorem adferant,*

Quomodo metuimus, ne nos invadat hostis, aut ne in morbum incidamus gravem, aut ne subeamus infamiam, aut ne liberos, vel opes amittamus. At iniustitia, similiaque, quanquam maxima sunt, tamen ferè non metuuntur: quia non adferunt interitum, vel dolorem magnum.

3. §. *Altera conditio est, ut malum immineat.*

Nam non solent homines metuere mortem, quia longe eam abesse arbitrantur. At timent illam tempore pestilentiae, aut gravis morbi, vel etiam in tempestate, ubi metus est naufragii.

Præsentemque a viris intentant omnia morsem.

α. τ. ε. η.

4. §. *Vnde consequitur, ut metum incutiat Orator, duo requiri. Prius est, ut malum objiciat auditori, eiusque magnitudinem exponat; deinde, ut hoc imminere ostendat.*

5. §. Por-

64 PARTITION. ORATORIAR.

5. §. *Porrò non uno modo magnitudo mali declaratur: quod ob diversam fit hominum naturam. Unde scito opus, quo quisque ingenio sit. Sane avarus pecunie, ambitiosus honoris, amator deliciarum suarum ja-cturam precipuè reformidat: eoque ea potissimum parte pungendus, qua sensus mollior, & vis acrior.*

Atque hic magnitudo mali consideratur ratione personæ ubi spectatur, quo hic, quo alius magis moveatur, Nec enim pariter sunt omnes animati. At ratione rei duo attendimus, utrum malum sit commune, an proprium; utrum simplex, an mala multa involvens. Quæ duo proximis duobus canonibus paulò fusiùs diducimus. De priori priùs.

6. §. *Præterea cum periculorum alia sint propria, alia communia; & priora magis adficere animos soleant: expedit, ut communia ad privata revocentur: quo conspiciatur, ut publica calamitas etiam privatam illam secum trahat.*

Privata enim magis tangunt, quàm publica: etsi vulgo malint videri, publico potiùs dolore moveri, quàm suo. Sed plerique histtrioniani agunt, Poli exemplo *b*; qui Athenis acturus fabulam Euripidis, cum representandus esset dolor Electræ, gestantis cineres Orestis, urna clam in scenam detulit ossa filii defuncti. Lugere visus est mala aliena, deslevit propria.

7. §. *Multum etiam valet, si calamitatem imminentem non verbo uno tangamus, sed καὶ ὑποτύπωσιν ob oculos ponamus.*

Ita si deditionem suadere civibus velimus, orationis penicillo depingemus arces conflagrantes, cædes civium, lamenta matronarum, stuprationes virginum, malaque alia, quæ in urbibus captis contingere solent. In cujusmodi argumento à Principe ad subditos, à mare ad fœminam, à matrona ad virginem itur, & inde ad alia.

8. §. *Atque hæc magnitudinem mali indicant. Imminere verò tantum malum ostendemus, si doceamus, illos, quos metui volumus, tales esse, ut interitum adferre, vel damnum summum dare possint; & cum possunt, velle; & cum volunt, id promptissimè age-*

re,

re, quales imprimis sunt, qui armatam habent potentiam, & iniusti sunt, & contumeliosè secum actum esse arbitrantur.

Tria hic considerantur, posse, velle, agere. Posse comprobatur ex viribus animi, corporis, fortunæ. Velle ostenditur ex affectibus, & utilitate. Quæ plenius intelliguntur ex doctrina de statu conjecturali. In agendo maxime formidabilis est celeritas. Citò autem exsequitur, quia natura æris est, ac vehemens. Præsertim, si gravior est injuria, quam fuerit perpellus.

9. §. *Utile etiam est ad incutendum metum, ut majorum, vel parium recenscamus exempla, qui malum jam sunt perpeffi.*

Quomodo Demosthenes c, ne Athenienses despiciere velint Philippum, tanquam viribus multò inferiorem, refert, ut Methone, Apollonia, triginta duæ Thraciæ civitates, ab eo captæ sint, aliaque, quæ jam in vicinis populis patraisset.

10. §. *Plurimum quoque prodigiis & ostentis moveri homines solent. Nec refert, utrum verè hujusmodi sint, an esse existimentur.*

Sane, ut credulum vulgus mittam, Nicias ipse, Atheniensium dux, cum circa Syracusas haberet exercitum XL. millium, & castra transferendo (uti plerique suadebant) servare militem posset: deliquo Lunæ territus, id facere non fuit ausus; ac propterea maxima affectus fuit clade, quæ Atheniensis imperii ruinam mox secum traxit.

C A P. III.

De Confidentia.

1. §. **M**etui opponitur confidentia. *Est ea spes, cum rerum salutarium imaginatione, quas homines brevi se consecuturos putant; aut horribilium, quas, vel sublatas, vel remotas esse arbitrantur.*

Siquidem confirmatur animus, cum vel mala longè absunt, vel spes salutis propè adest.

2. §. *Hujusmodi spem variè excitamus. Ac primum quidem, si ostendamus, fieri aliquid posse, & in simili causa factum esse. Vel in hujusmodi, aut majori etiam periculo nos antea fuisse, & tamen evassisse.*

a 1. Æn.
v. 202.

Quomodo in tempestate Trojanis animum addit a Æneas.

3. §. *Eadem ratio est, si doceamus, pares, vel etiam inferiores, id periculum evitasse.*

Ut si dicas, non esse, quòd Romani metuant Germanos, cum devicerint Helvetios, à quibus sæpiùs victi fuisse Germani. Ita Cæsar animum militibus addit in primo de bello Gallico: Denique, ait, hos esse eosdem Germanos, quibuscum sepenuero Helvetii congressi, non solùm suis sedibus, sed etiam in illorum finibus, plerumque superassens, qui tamen pares esse nostro exercitui non potuerint.

4. §. *Etiàm fiduciam addit Orator, si per singula discurrens ostendat, adesse subsidia, quæ requiruntur.*

Ut si quis ad dignitatem adspiret, referemus, quantus sit favor civium, ac eorum imprimis, qui plurimum possint, atque ut competitori hæc desint: Ita agi potuit, cum Cicero, consulatum ambiens, competitorem haberet Hir-tium.

Similiter, ut benè omnes de bello sperent, commemorabimus, cum pecuniarum vim, militum robur, cæterumque belli apparatus: tum imprimis virtutem, & fortunatam Imperatoris. Quod Tullius facit in Maniliana: Ubi illud inter alia: *Cum ei Imperatorem præficere possitis, in quos sit eximia belli scientia, singularis virtus, clarissima autoritas, egregia fortuna: dubitatis, Quirites, quin hoc tantum bonum, quod à Diis immortalibus oblatum est, in Remp. conservandam, atque amplificandam, conferatis?*

b In vita
Agricolæ.

Contra hostium vires minuemus. Quæ in re Galgacus præit apud Tacitum; a Ne, inquit, terreas vanus aspectus, & auri fulgor, atque argenti, quod neque regit, neque vulnerat: in ipsa hostium acie inveniemus nostras manus. Agnoscent Britanni suam causam, recordabuntur Galli priorem libertatem, deserent illos cæteri Germani, tanquam nuper Vespri reliquerunt. Nec quicquam ultra formidinis; vacua castella, senum colonia inter male parentes, & injustè imperantes; agrumque ipsa & discordantia, &c.

5. §. Nil-

§. 5. *Multum etiam fiducia addit persuasio de favore divino.*

Unde Xenophon de Cyro in *anabasi* ejus scribit; solere illum ante prælium animare milites suos præsentia Numinis.

Fit verò istoc partim oraculis: ut apud Maronem in octavo:

Sed mea me virtus, & sancta oracula Divinæ,

Conjungere sibi:

Partim aliis signis, uti voce populi, quæ Dei vox credi solet. Utroque argumento pugnat Tullius Philip. IV. *Iam enim non solum homines, sed etiam Deos immortales, ad Rempublicam servandam arbitror consensisse. Sive enim prædigiis; atque portentis; Dii immortales nobis futura prædicunt; ita sua aperte denuntiant, ut illi pax, & libertas nobis, appropinquet: sive tantus consensus omnium; sine impulsu Deorum esse non potuit; quid est, quod de cælestium voluntate dubitare possimus? &c.*

Quam latè autem se signa extendant, argumento est; quod, ut Sallustius in Jugurthina auctor est, cum Romani milites aquæ penuria laborarent, ex eo, quod repente maximus imber distunderetur, Deo se curæ esse judicantur.

Nihilominus cavendum, ne de favore divino quicquam apud viros graves, & cordatos, ex signis istiusmodi statuamus, quæ risum his potius, quam fiduciam pariant. Quale illud unius è Pompejanis fuit, qui bellum adversus Cæsarem esse redintegrandum ajebat, optimèque esse sperandum, quia aquilæ septem in castris Pompeji essent reperitæ. *Optimè;* inquit Tullius, *si nobis pugnandum esset tum præcibus.*

C A P. IV.

De Pudore.

1. §. **V**erecundia, sive pudor, est animi perturbatio ex malis, sive præteritis; aut presentibus, sive futuris, quæ existimationem offendere videntur.

Vel brevius hoc pacto: Pudor est perturbatio animi ex apprehensione mali, quod lædat existimationem. Est enim

4 Agamemnon.

pudor, quasi custos existimationis, eoque sedulo custodiendus; præsertim, quando, ut apud Senecam a est, cum perit, redire nescit.

2. §. *Pudet præcipue apud septuplex hominum genus. Primum eos, quos in precio habemus: ut qui nos admirantur, vel quos ipsi admiramur, vel quibus admirationi esse studemus, vel quibuscum de honore contendimus, vel quorumcunque iudicium non aspernamur: ut sunt senes, prudentes, eruditi, omnesque illi quos putamus idoneos esse rerum nostrarum aestimatores.*

3. §. *Deinde apud eos, in quorum conspectu sumus.*

Nam, ut dici solet, pudor in oculis habitat. Eoque prudenter Cydias, cum persuadere veller Atheniensibus, ne Samiorum agros inter cives suos dividerent; quo facilius ingereret pudorem, jubebat eos negotium hoc ita animo concipere, quasi Græci universi, qui rem omnem paulò post audituri erant, starent nunc pro corona, & Athenienses turpe hoc decretum facientes coram spectarent.

4. §. *Tertio apud illos pudet, qui eidem crimini non sunt obnoxii.*

Quippe tales factum nostrum improbare, verisimile est.

5. §. *Quarto apud illos, qui severi sunt vitiorum censores.*

Qualis olim Cato, qui Censorii nomen reportavit.

6. §. *Quinto apud eos, qui facile, quæ sciunt, divulgant. Ut sunt, quos injuria affecimus: item malefici: & qui in aliis taxandis operam ponunt, quales sunt risores aliorum, & scriptores veteris comœdia, vel epigrammatum, vel satyrarum, aut mimorum.*

b Sat. 4. l. 3.

Unde Horatius in Satyris b :

*Omnes hi metuumt versus, odere poetas.
Fœnum habet in cornu: longe fuge, dummodo visum
Excusiat sibi, non hic cuiquam parcer amico;
Et, quodcumque semel charis illeverit, omnes
Gessit à furno redeuntes scire. lacuque,
Et pueros, & anus.*

7. §. Sex-

7. §. Sexto apud illos pudet, qui nobiscum benigne
semper egerunt.

Unde Pamphilus apud Terent. c

Tam patris pudor, qui me tam leni passus est animo us- c In Andr.
Act. 1. Sc.
3.

que adhuc,
Quæ meo cunque animo libitum est facere, eine ego ut
adverser i

8. §. Septimo apud eorum, quos commemoravimus
antea, servos, vel amicos.

Quippe unde illi intelligere rem omnem possint. Et ta-
les quidem sunt, apud quos pudet.

9. §. Pudorem verò incutimus per ea, quæ facta
sunt turpia, vel facti talis signa.

Quomodo timidi, ac ignavi animi nota esse censetur, vin-
ci ab hostibus. Unde pudorem ciet Cicero pro lege Mani-
lia: Delenda est vobis hæc macula Mithridatico bello susce-
pta, quæ penitus jam insedit, atque inveteravit in P. R. no-
mine. Item: Videte ne, ut illis pulcherrimum fuit, tantam
vobis imperis gloriam relinquere: sic vobis turpissimum sit,
illud quod accepistis tueri, ac conservare non posse. Eiusdem
rei signum est violentia, quam quis perpessus sit invitus:
unde Mæro in VI.

Deiphobum vidit, lacerum crudeliter ora,

Ora manusque ambæ, populataque tempora raptis

Auribus, & truncas inhonesto vulnere nares.

Nix adeo agnovit parvassem, & dira TEGENTEM
Supplicia.

Multòque magis pudorem adferunt, quæ libidinosè ac
turpiter patrantur: unde Maro in Eclogis:

Novimus & qui se, transversa tuentibus hircis.

Pudori item est animus stolidus, & incautus: quo refer
illud Terentianæ Thaidis: d

Dispuer sic verba data esse mihi.

Item inscitia. Sane Themistocles, e cum Iyram recu-
sasset, habitus est indoctior. Atque ex his non difficilis
est conjectio de similibus, quæ pudorem incutere valent;
sive iis, qui turpe quid egerunt, sive horum majoribus;
posteris, necessariis, aut propinquis; sive iis, qui ad facti
auctores referuntur; ut sunt eorum præceptores, confi-
liarii.

10. §. Inverecundia contra est, cum non movemur
malis, quæ existimationem ledere, ignominiaque

esse censentur. Hunc adfectum gignimus contemptu rerum, qua turpes factu, vel turpis esse rei signa creduntur.

f Aristote-
les lib. 3.
Rhetor.
cap. 6.

Ita f Antipho poeta, cum ipse unà cum sociis morti esset destinatus; sed hi, ne in calamitate ista conspicerentur, faciem nubent; *Quid?* inquebat, *veremini, ne quis horum eras videas vos?* Hastenus de affectibus generis deliberativi magis propriis.

C A P. V.

De Lætitia.

1. §. **D**emonstrativi generis affectus est gemitus, lætitia, & gratia.

2. §. Lætitia est motus animi proveniens ex imaginatione boni presentis.

3. §. Hujus effectus est delectatio: hoc est, tranquillitas animi in bono presenti suavissime acquiescentis.

Ita in oratione Maniliana oritur delectatio ex admiratione amplissimarum rerum, quas gessit Pompejus.

4. §. Paratur autem lætitia non absolute tantum, considerando puta magnitudinem boni, quod res in se continet: sed etiam comparatè, nempe ostendendo, quanto hæc fortuna potior sit altera. Vt si referamus priorum temporum calamitates, aut pericula: ac deinde cum iis presentis felicitatis bona conferamus.

Fecit hoc Cicero post reditum ad Quirites: *Est, inquit, homini nihil magis optandum, quam prospera, æquabilis, perpetuaque fortuna, secundo visa, sine ulla offensione, curis: tamen, si mihi tranquilla, & placata omnia fuissent, incredibilem quadam, & penè divina, qua nunc vestro beneficio fruor, lætitiæ voluptate caruissim.* Exinde enumerat bona illa, quæ restitutus patriæ recepit, atque ait, se voluptatem eorum carendo magis, quam fruendo, intellexisse; juxta illud Plautinum: 4

4 Capr.
Act. 1. Sc.
2.

*Tum denique homines nostra intelligimus bona,
Cum quæ in potestate habuimus, ea amisimus.*

Mi-

Mirificè etiam exultat Cicero secunda in Catilinam in-
vectiva, quam ab his verbis auspicatur: Tandem aliquando,
Quirites, L. Catilinam, furem audacia, scelus anhe-
lantem, pestem patriæ nefarie molientem, vobis atque huic
urbis ferum flammamque minitantem, ex urbe vel eiecimus,
vel emisimus, vel ipsum egredientem urbe persecuti sumus.
Abit, excessit, evasit, erupit. Nulla jam perniciës à mon-
stro illo, atque prodigio, manibus ipsis intra mania compa-
rabitur.

§. §. *Neque non potest latitiã parere oratio, quæ cogitationi objicit vernum solum,serta, flores, odoramenta, aurum, gemmas, vestes pictas, cantus symphonicos, & hujusmodi alia: quæ vernanti, & si non gravi, at festiva dictione explicantur in natalitiis, epithalamiis, & pompæ ac ludorum tempore.*

Exemplum habemus in panegyrico Eumenii b, qui dictus est Constantio Cæsari: *De te, inquit, mihi, Cæsar invi-*
ste, hodiernæ gratulationis exordium, divinus ille vestra ma-
jestatis ortus, ipso, quæ illuxit, auspicio veris illustrior:
cui dies serenus, atque, ut celebrantes sensimus, ultra ra-
tionem temporis. Sol æstivus incaluit, augustiore fulgens lu-
minis claritate, quam cum originem mundi nascentis anima-
vit. Siquidem tunc inter illa rerum tenera primordia, mo-
deratus dicitur, ne noceret: nunc ardentior, ne majestate ves-
tra videretur obscurior. O felix beatumque rer, jam non
amanitate florum, nec viriditate segetum, nec gemmis vi-
tium, nec ipsis tantum favoniis & luce serena lacum, atque
venerabile, quantum ortu Cæsarium maximorum! O tempus,
quæ merito quondam omnia nata esse credantur, cum eodem
nunc confirmata esse videantur!

b Quamquam aliqui esse Mamertini, vel alius putent, ac dictum Maximiana Imp.

C A P. VI.

De Gratia.

1. §. **G**ratia est, qua quis benefacit, non quia ipse beneficium aucupetur; sed duntaxat, ut ei commodet, beneficium prestat.

Ut Terentiana Thais se facere ait:
Hanc tibi do, neque repeto pro illa quicquam abs te precii.

2. §. *In hac duo potissimum spectamus: ut eam, si opus sit, amplificare; ut item extenuare, atque imminuere possimus.*

3. §. *Amplificatio fit trifariam. Primum à persona, cui quis gratificatur: ut si quis exul, & egenissimus. Deinde à re, qua gratificatur: ut si magna, vel peropportuna. Denique à persona, qua gratificatur: ut si sola dederit, vel prima, aut precipue.*

A tribus istis Didonis beneficium commendant Trojani apud Maronem, 1. Æn.

*O sola infandos Trojæ miserata labores,
Que nos, reliquias Danaum, terraque, marisque,
Omnibus exhaustos jam casibus, omnium egenos,
Urbe, domo socias.*

Nam non à τῆς αἰτίας dicitur Dido miserata Trojanos, sed dicitur SOLA miserata, idque OMNIUM EGENOS; neque leviter miserata, ut si viatico solùm juvisset; sed, quod verè maximum beneficium fuit, URBE, AC DOMO SOCIASSE.

4. §. *Beneficiorum hac exaggeratio eo prodest, ut excitemus desiderium illi gratiam referendi, qui preclarè, sive de nobis, aut nostris, sive de Rep. meritis est.*

Ita Cicero Maniliana, ut gratiam conciliet Pompejo, maxima ejus in Remp. beneficia commemorat, eumque cum summis confert Imperatoribus, atque adedò iis præfert.

5. §. *Interdum etiam necesse est, beneficium aliquod imminuere, quod à jactabundis, & μωροψύχοις, nimis exaggeratur.*

6. §. *Fiet hoc, si dicamus, aliquem non tam nostri, quàm sui causa, benefecisse.*

Tale fuit beneficium Pompeji revocando Cicerone ab exilio. Nam passus antea erat in exilium expelli, quo, revocando postea, sibi magis obstringeret. Hinc Cicero ait, magis à restituendi, quàm retinendi fuisse studiosum; item, ut beneficium daret, prius fecisse injuriam.

7. §. *Dicemus præterea, non sua spontè benefecisse, sed casu,*

a Ad Attic. lib. 8. ep. 3.

casu, aut coactum: ut quod summorum virorum postulato ultra obistere non auderet.

8. §. *Item, non tam beneficium dedisse, quam reddidisse.*

9. §. *Vel etiam, non mereri aliquid nomen beneficii.*

Uti quod b Philippus Atheniensibus offerret Halonesum; quam ille quidem dare, sed Athenienses reddere eum, dicebant.

b Demosthenes, sive, ut Libanius maluit, Hegesippus, orator, quæ inscribitur de Haloneso.

10. §. *Item, si beneficium negemus esse tantum, aut tale, quale exigebamus: aut non datum esse loco suo, & tempore.*

Nam, ut proverbio dicitur, *Bis das, qui cito dat.*

11. §. *Plurimum etiam de beneficii affectu deterit, si ostendamus, aliàs in re minori non subvenisse: vel etiam inimicis par, aut majus contulisse beneficium: vel quod dederit, vile & abjectum quid esse.*

Ut si convivio quidem exceperit; sed vino jam accescente, ferina putrescente.

C A P. VII.

De Ira.

1. §. **A**ffectus generis Iuridicialis magis proprii sunt, tum ira, lenitas; amor, odium: tum quæ vel iram vel odium consequuntur; ut indignatio, & invidia: tum quæ sequuntur lenitatem, & amorem; ut misericordia, & emulatio.

2. §. *Ira est conjuncta cum dolore cupiditas vindictæ ejus, quam videamur nobis posse exsequi, propterea quod quis aut nos, aut nostrorum quempiam, immerito parvi fecisse videatur.*

3. §. *Sunt hujusce contemptus species tres, despectio, incommodatio, & contumelia.*

4. §. *Despectio etiam est sine impedimento.*

5. §. *Incommodatio est cum impedimento; & fit, non quidem, ut ipse quis utilitatis aliquid acquirat; sed ne alius, quod cupit, consequatur.*

6. §. *Contumelia est, cum quis, voluptatis sua gratia, alterum afficit dedecore.*

a Plinius
lib. 36. c. 5.

Quo quis verò gloriæ est cupidior, (ut ferè fit, si quis vel dignitate, vel eruditione excellat) hoc ob contemptum sui vehementiùs solet irasci. Ita Hipponax a, cum deformi & fœda esset facie, ac effigies ejus à pictoribus quibusdam publicè exposita esset ad deridendum: tantòpere excanduit, ut virulentis versibus aliquos eorum ad suspendium adegerit. Memorabile etiam exemplum est Narsētis, ducis militari gloria florentissimi, qui cum post res fortiter gestas adversus Totilam, Gothorum Regem, invidia quorundam à Justino Imperatore exueretur Italiæ præfectura; atque etiam ab Imperatrice Sophia, impotentis animi fœmina, hujusmodi impeteretur b convitio; *Narsētem ad gynæceum esse relegandum, ut cum puellis lanarum faceret pensa*: opprobrium istud adedò indignè tulit, ut dixerit, se telam orsurum, quam Imperator & conjux, dum viverent, retexere non possent: ac paulò post Longobardos in Italiam evocavit.

b Paulus
Diaconus
li. 2. de
gestis
Longo-
bard. c. 5.

Nec pari artificio in commovenda ira semper est opus. Nam ut corpora humana, quibus temperies est mala, ex cœli constitutione insalubri facilè incidunt in morbum: ita, si animus jam ante fuerit exulceratus, ac sinistra suspitione de eo, quem accusatum venimus, laborarit; ad iram hunc inflammare difficile non erit. Sed ut tales solùm ira accendamus, minimè sufficit. Quare istoc potiùs artificium, quod universos spectat, deinceps aperiendum est nobis.

7. §. *Omnis ira excitanda ratio in sex rebus præcipuè consistit.*

Nam narrandum est factum, & exaggerandum à personis minoribus, effectis, signis: ac modus interim servandus, ne odio dicere quicquam videamur. Quæ strictim ita memoriæ causa dicta, clariori aliquantò luce nunc vestiemus.

8. §. *Primum, quàm atrox, atque indignum facinus commissum sit καὶ ὑποτίπωσι exponemus.*

Quid autem ὑποτίπωσι, sic, dicitur lib. IV. cap. XVI.

9. §. *Hinc ejus, qui laesus est, innocentiam, virtutem, dignitatem, vel aliam conditionem referemus: & contra commemorabimus vitia ejus, qui laesit, & conditionem illius contemptam, vel exosam, atque invisam.*

Unde

Unde liquet, duas hic personas spectari; illius, cui facta est injuria; & ejus, à quo facta.

10. §. *Postea, ut magnitudo injuriæ magis pateat, eam comparatione minorum exaggerabimus.*

11. §. *Etiã ostendemus, quomodo injuriæ hujus malum, non tantum ad præsens, sed futurum quoque tempus, se extendat.*

12. §. *Vtile insuper erit, ut si qua injuriæ illatæ signa oculis objici possint, ea ad animos acrius irritandos adhibeantur.*

Quomodo Antonius, Cæsaris vestem gladiis perforatam ostendens, iram populi adversus Cassium, & Brutum, & conjuratos, quàm maximè accendit.

13. §. *Hac interea opus est cautione, ut si metus sit, ne, privato odio adducti, madum omnem in exaggerando crimine excedere videamur; non tam anxie laboremus de amplificanda injuriæ, quàm contenti simus simplici oratione; sed talis, quæ signa atrocis injuriæ, tanquam argumentorum gravissimorum semina, passim interferat. Nam ita & rem dicemus, & credemur tamen veritati studere, non affectui indulgere.*

Exempla hujus movendi affectus suppeditabit Demosthenes in iis, quæ adversus Aristogitonem, Midiam & Æschinem scripsit: item Tullius in illis, quæ habet contra Clodium, Pisonem, Vatinium, & Antonium.

C A P. VIII.

De Lenitate.

1. §. **I**Ræ contraria est lenitas, quæ est sedatio iræ.

2. §. *Non tamen omnes ejusmodi sunt, ut se patiantur deliniri: sed, ut tigres efferantur musica; ita aliqui de lenifica oratione magis irritantur. Quare apud tales plus proficimus, si terrorem minus incutiamus.*

76 PARTITION. ORATORIAR.

3. §. *Ad deliniendam iram maximè adhibendi illi, qui minus habent roboris, & quos de vi inferenda cogitare, nulla suspicio est. Ejus generis sunt pueri, & senes: item fœmina, præsertim si miti facundia, & præstanti forma commendentur.*

a 1. Reg. cap. 25.
 b Esth. c. 7.
 c 2. Sam. 14.
 d Livius, Dionysius, Plutarch.
 e Idem.

Ita in sacra pagina legimus, Davidis a iram ab Abigail; iram Artaxerxis b ab Esthera, esse sopitam. Et Joab, ut Absolonem reconciliaret patri, ad hoc usus est opera mulieris Thecoitidis. c Romana quoque historia d testatur, interventu Sabinarum, inter Romulum, & Tatium, fœdus esse iſtum. Item Volumnia, & Veturia, e Marcium Coriolanum, patriæ funus spirantem, a noxiò proposito dimoverunt.

4. §. *Multum etiam possunt hac in re sacrorum antistites.*

f Josephus lib. 1. Antiquitatum Judæarum. 8.
 g Cassiodorus in Chronic. item Var. lib. 1. ep. 4.
 Paulus Diac. in Miscell. lib. 15.

Quomodo Alexandrum magnum delinivit f Jaddus, Pontifex Hierosolymitanus: Attilam item g Leo Romanus.

5. §. *Postquam dispeximus de personis, quarum opera in ira lenienda usui esse potest: videndum de tempore maximè accomodo. Primus quidem iræ impetus est difficillimus.*

Quo qui veniam impetrare laborant, tantundem agere videntur, quàm si conentur

Esuriens leoni ex ore exsculpeye prædam:

Ut est in Lucilli versu. Tantum enim ab est, ut supplicium effingere liceat: ut fere nec supplicii modum tenere homines sciant. Idcirco Athenodorus, Plutarcho h teste, monebat Cæsarem Augustum, ne quid iratus diceret, aut faceret, nisi viginti quatuor literas secum prius percurrisset.

6. §. *Minus etiam periculosa est ira, si jam de altero supplicium sumptum sit.*

i Aristor. lib. 2. Rhe. cap. 3.

Unde Philocrates, i prodicionis accusatus, tum demum, cum populum vidisset supplicio quorundam mitigatum, oratione se voluit purgare.

k 4. Æo.

7. §. *Nec parum refert, ut sciamus molles k aditus, & commoda tempora fandi. Eoque, fieri si possit, captanda est occasio, cum lætitia nova jam fel atque amarorem omnem diluerit.*

Ut hostem prælio, vel aduersarium iudicio vicerit: item

item si honore auctus sit; si ludis, vel conviviiis vacet, aut aliter animū remittat.

8. §. *Supereſt oſtendamus, & ſuſmodi oratio ira ſedanda conducat. Cum ira oriatur ex opinione contemptus; non aliud melius ei lenienda remedium eſt, quā ſiquid oſtendamus non eſſe factum animo malo, aut ex contemptu; ſed vel ira, vel caſu excidiſſe: ſimiliaque egiſſe aliquando erga ſuos, ubi deſpectus fuerat nullus.*

9. §. *Prætereaprodeſt, ſi dicamus, priora benefacta eſſe majora præſenti injuria.*

Nam, ut ait Terentius, *l Multa ex quo fuerint commoda, l Hec. Ac. 5. Sc. 4. ejus incommoda æquum eſt ferre.*

10. §. *Ingenue autem teſtandum dolere nobis ob delictum.*

Quomodo Demipho, ut fratrem purget, ad Nauſiſtram ait: *m*

Verum quando jam accuſando fieri infectum non poteſt, Ignosce: orat, conſiteatur, purgat: quid vis amplius?

Etiam Pamphilo rogante Davum, *n An non dixi hoc eſſe futurum?* reſpondet ille, *Dixi: porro ſubjiciente hic Pamphilo; Quid meritus eſ?* ille ſine circuitione ait, *Crucem.* Quæ ingenua conſeſſio multum ad ſedandam iram valebat. Nam generoſa mens, quia nihil præter gloriam æſtimat, ferè conquietur, ſi is, qui offendit, ſupplex ſe demittat. Pulchrè Ovidius: *o*

Corpora magnanimo ſatis eſt proſtrare leoni:

Pugna ſuum finem, cum jacet hoſtis, habet.

At viles animæ iram non deponunt, niſi par, vel majus dederint malum.

11. §. *Postremo oſtendendum, quantum fructus in poſterum percipi ex eo poſſit, cui poſtulamur ignoſci. Ut ſi dicamus, eum multa magnaque paratum eſſe facere in læſi ſpem gratia: nec ipſum modo, ſed etiam amicos. Item addemus, quantum quis glorie ſit relaturus ignoſcendo inimico.*

Egregium deliniendæ iræ exemplum præbent tres legati Homerici, p Phœnix, Ulyſſes, & Ajax: qui miſſi erant, ut p Il. 1. Agamemnonem conciliarent Achilli. Vide etiam Vo-

lum-

m Phor. Sc. ult.

n Andr. Act. 3. Sc. 5.

o Lib. 3. Trift. cl. 3.

9 Lib. 1.
Antiq.
Rom.
7 Lib. 2.
f In Co-
riolano.

lumnæ ad Coriolanum orationem apud Dionysium, 9 Li-
vium, & Plutarchum. f

C A P. IX.

De Amore.

PROXIMUM est, ut de amore agamus: qui duplex est; prior amicitia, quo afficimur erga amicos: alter concupiscentia; quo amamus pecuniam, vinum, & alia. Hic loci agitur de priori amore; unde ita definitur.

1. §. *Amor est affectus, quo alicui optamus quæ bona existimantur; eademque pro viribus efficere studemus; non nostri, sed ejus causa, quem diligimus.*

Ubi tres conditiones observare est. Primâ est, ut alicui optemus bona, vel vera, vel saltem; quæ bona esse arbitremur. Nec enim si quis, dum prodesse studet, noceat; propterea inimicus est dicendus: quia actiones non æstimamus secundum eventus, sed secundum voluntatem.

Alterâ amoris conditio est, ut quæ bona judicamus, ea non optemus tantum; sed etiam pro viribus procuremus. Plautus Trinummo: a

a Ad. 1.
Scen. 2.
b Id est,
aliquare.

Nequam illud verbum est: Bene vult, nisi qui b bene facit.

c Sub leiti-
mate Fac.

Et vir antiquis comparandus, Julius Scaliger, lib. IV. Epidorpidon: c

*Tu si ex animo forsè velis cui benefactum;
Addas operam. Sola cadaver est voluntas.*

Tertiâ conditio est, ut ita animati simus, non propter utilitatem propriam; sed illius causâ, quem diligimus. Nam, ut ait Cicero primo de Natura deorum; si ad fructum nostrum referemus, non ad illius commodâ, quem diligimus, non erit ista amicitia, sed mercatura quædam utilitatum suarum. Prata, & arva, & pecudum greges, diligunt isto modo, quod fructus ex iis capiuntur. Hominum charitas, & amicitia, gratia est.

d Laertius
in vita.
Arist.
e Anima
una in
duobus
inhabi-
tans cor-
poribus.

Differt amor ab amicitia, quod amor sit, et si quis non redamnet; in amicitia verò sit amor mutuus; unde Aristoteles rogatus, a quid esset amicus, pulchrè respondit, *μὴ ἄλλο*
ἄλλομα εἰς κοινὸν αἰ.

Quo pacto conciliemus amorem, Tullii potissimum verbis ostendam. Ait ille lib. 11. de Oratore.

2. §. Sen.

2. §. Sentinus amorem conciliari, si id velle videre, quod sit utile ipsis, apud quos agas, defendere: si aut pro bonis viris, aut certè pro iis, qui illis boni atque utiles sint, laborare: namque hæc res amorem magis conciliat, illa virtutis defensio caritatem: plusque proficit, si proponitur spes utilitatis futuræ, quàm præteriti beneficii commemoratio.
3. §. Enitendum est, ut ostendas, in ea re, quam defendas, aut dignitatem inesse, aut utilitatem: eumque, cui concilies hunc amorem, significes, nihil ad utilitatem suam retulisse, ac nihil omninò fecisse causa sua. Invidetur enim commodis hominum ipsorum: studiis autem eorum cæteris commodandi favetur.
4. §. Videndumque hoc loco est, ne quos ob benefacta diligere volumus, eorum laudem, atque gloriam, cui maximè invideri solet, nimis efferre videamur.

Hactenus Tullius. Exempla autem conciliandi amoris suppeditabunt epistolæ commendatoriæ, de quibus inferiùs cap. XXI.

C A P. X.

De Odio.

1. §. **A** Mori & Amicitia, opponuntur Odium, & Inimicitia.
2. §. Differunt odium, & ira: primo, quòd ira illis rebus concitatur, quas unusquisque ad se, aut suos pertinere censet: odium verò etiam iis, quas ad se non iudicat pertinere: quomodo & eum odimus, qui nunquam nobis nocuit.
3. §. Præterea ira semper est adversus singularia, ut Titium, aut Sempronium: odium autem etiam
ad-

esse censentur. Hunc adfectum gignimus contemptu rerum, quæ sarpes factu, vel turpis esse rei signa creduntur.

f Aristote-
les lib. 2.
Rhetor.
cap. 6.

Ita f Antipho poeta, cum ipse una cum sociis morti esset destinatus; sed hi, ne in calamitate ista conspicerentur, faciem nubent; *Quid?* inquebat, *veremini, ne quis horum eras videat vos?* Hactenus de affectibus generis deliberativi magis propriis.

C A P. V.

De Lætitia.

1. §. **D**emonstrativi generis affectus est geminus, lætitia, & gratia.

2. §. Lætitia est motus animi proveniens ex imaginatione boni presentis.

3. §. Hujus effectus est delectatio: hoc est, tranquillitas animi in bono presenti suavissime acquiescentis.

Ita in oratione Maniliana oritur delectatio ex admiratione amplissimarum rerum, quas gessit Pompejus.

4. §. Paratur autem lætitia non absolute tantum, considerando puta magnitudinem boni, quod res in se continet: sed etiam comparatè, nempe ostendendo, quanto hæc fortuna potior sit altera. Vt si referamus priorum temporum calamitates, aut pericula: ac deinde cum iis presentis felicitatis bona conferamus.

Fecit hoc Cicero post reditum ad Quirites: *Est, inquit, homini nihil magis optandum, quam prospera, æquabilis, perpetuaque fortuna, secunda vita, sine ulla offensione, cursu: tamen, si mihi tranquilla, & placata omnia fuissent, incredibili quadam, & penè divina, qua nunc vestro beneficio fruor, lætissia voluptate caruissem.* Exinde enumerat bona illa, quæ restitutus patriæ recepit, atque ait, se voluptatem eorum carendo magis, quam fruendo, intellexisse; juxta illud Plautinum: 4

4 Capt.
Act. 1. Sc.
2.

*Tum denique homines nostra intelligimus bona,
Cum quæ in potestate habuimus, ea amisimus.*

Mi-

Mirificè etiam exultat Cicero secunda in Catilinam in-
vectiva, quam ab his verbis auspicatur: Tandem aliquando,
Quirites, L. Casilinam, furentem audacia, scelus anhel-
antem, pestem patriæ nefarie molientem, vobis atque huic
urbis ferrum flammamque minitantem, ex urbe vel eiecimus,
vel emisimus, vel ipsum egredientem urbe profecus sumus.
Abit, excessit, evasit, erupit. Nulla jam perniciès à mon-
stro illo, atque prodigio, manibus ipsi. intra mania compa-
rabitur.

§. §. Neque non potest latitiam parere oratio, qua
cogitationi objicit vernum solum, ferta, flores,
odoramenta, aurum, gemmas, vestes pictas, can-
tus symphonicos, & hujusmodi alia: que vernan-
ti, & si non gravi, at festiva dictione explican-
tur in natalitiis, epithalamiis, & pompa ac ludo-
rum tempore.

Exemplum habemus in panegyrico Eumenii b, qui di-
ctus est Constantio Cæsari: De te, inquit, mihi, Cæsar invi-
ste, hodiernæ gratulationis exordium, divinus ille vestræ ma-
jestatis ortus, ipso, qua illuxit, auspicio veris illustrior:
cui dies serenus, atque, ut celebrantes sensimus, ultra ra-
tionem temporis. Sol æstivus incaluit, augustiore fulgens lu-
minis claritate, quam cum originem mundi nascentis anima-
vit. Siquidem tunc inter illa rerum tenera primordia, mo-
deratus dicitur, ne noceret: nunc ardensque, ne maiestate ve-
stra videretur obscurior. O felix beatusque ver, jam non
amantitate florum, nec viriditate segetum, nec gemmis vi-
tium, nec ipsis tantum favonibus & luce serena laetum, atque
venerabile, quantum oris Cæsarium maximorum! O tempus,
quod merito quondam omnia nata esse credantur, cum eodem
nunc confirmata esse videantur!

b Quam-
quam ali-
qui esse
Mamerti-
ni, vel
alius pu-
tent, ac
dictum
Maximia-
no Imp.

C A P. VI.

De Gratia.

1. §. **G**ratia est, qua quis benefacit, non quia
ipse beneficium aucupetur; sed duntaxat,
ut ei commodet, beneficium præstat.

Uti Terentiana Thais se facere ait:
Hanc tibi do, neque repeto pro illa quicquam abs te precii.

2. §. *In hac duo potissimum spectamus : ut eam , si opus sit , amplificare ; ut item extenuare , atque imminuere possimus .*

3. §. *Amplificatio fit trifariam . Primum à persona , cui quis gratificatur : ut si quis exul , & egen-
tissimus . Deinde à re , qua gratificatur : ut si magna ,
vel peropportuna . Denique à persona , qua grati-
ficatur : ut si sola dederit , vel prima , aut præ-
cipue .*

A tribus istis Didonis beneficium commendant Trojani apud Maronem , 1. Æn.

*O sola infandos Troja miserata labores ,
Quæ nos , reliquias Danaum , terraque , marisque ,
Omnibus exhaustos jam casibus , omnium egenos ,
Urbe , domo socias .*

Nam non *αποδιδω* dicitur Dido miserata Trojanos , sed di-
citur SOLA miserata , idque OMNIUM EGENOS ; ne-
que leviter miserata , ut si viatico solum juvisset ; sed , quod
verè maximum beneficium fuit , URBE , ac DOMO
SOCIASSE .

4. §. *Beneficiorum hæc exaggeratio eo prodest , ut ex-
citemus desiderium illi gratiam referendi , qui præ-
clare , sive de nobis , aut nostris , sive de Rep. me-
ritus est .*

Ita Cicero Maniliana , ut gratiam conciliet Pompejo ,
maxima ejus in Remp. beneficia commemorat , eumque
cum summis confert Imperatoribus , atque aded iis præ-
fert .

5. §. *Interdum etiam necesse est , beneficium aliquod
imminuere , quod à jactabundis , & μνηροφύχοις ,
nimis exaggeratur .*

6. §. *Fiet hoc , si dicamus , aliquem non tam nostri ,
quàm sui causa , benefecisse .*

Tale fuit beneficium Pompeji revocando Cicerone ab
exilio . Nam passus antea erat in exilium expelli , quo , re-
vocando postea , sibi magis obstringeret . Hinc Cicero ait ,
magis a restituendi , quàm retinendi fuisse studiosum ; item ,
ut beneficium daret , prius fecisse injuriam .

7. §. *Dicemus præterea , non sua spontè benefecisse , sed
casu ,*

a Ad At-
tic. lib. 8.
ep. 3.

casu, aut coactum: ut quòd summorum virorum postulato ultra obistere non auderet.

8. §. *Item, non tam beneficium dedisse, quàm reddidisse.*

9. §. *Vel etiam, non mereri aliquid nomen beneficii.*

Uti quòd b Philippus Atheniensibus offerret Halonesum; quam ille quidem dare, sed Athenienses reddere eum, dicebant.

b Demosthenes, sive, ut Libanius maluit, Hegesippus, orat. quæ inscribitur de Haloneso.

10. §. *Item, si beneficium negemus esse tantum, aut tale, quale exigebamus: aut non datum esse loco suo, & tempore.*

Nam, ut proverbio dicitur, *Bis das, qui cito das.*

11. §. *Plurimum etiam de beneficii affectu deterit, si ostendamus, aliàs in re minori non subvenisse: vel etiam inimicis par, aut majus contulisse beneficium: vel quòd dederit, vile & abjectum quid esse.*

Ut si convivio quidem exceperit; sed vino jam acescente, ferina putrescente.

C A P. VII.

De Ira.

1. §. **A**ffectus generis Iuridicialis magis proprii sunt, tum ira, lenitas; amor, odium: tum quæ vel iram vel odium consequuntur; ut indignatio, & invidia: tum quæ sequuntur lenitatem, & amorem; ut misericordia, & emulatio.

2. §. *Ira est conjuncta cum dolore cupiditas vindictæ ejus, quam videamur nobis posse exsequi, propterea quòd quis aut nos, aut nostrorum quempiam, immerito parvi fecisse videatur.*

3. §. *Sunt hujusce contemptus species tres, despectio, incommodatio, & contumelia.*

4. §. *Despectio etiam est sine impedimento.*

5. §. *Incommodatio est cum impedimento; & fit, non quidem, ut ipse quis utilitatis aliquid acquirat; sed ne alius, quòd cupit, consequatur.*

6. §. *Contumelia est, cum quis, voluptatis suae gratia, alterum afficit dedecore.*

a Plinius
lib. 36. c. 5.

Quo quis verò gloriæ est cupidior, (ut ferè fit, si quis vel dignitate, vel eruditione excellat) hoc ob contemptum sui vehementiùs solet irasci. Ita Hipponax a, cum deformi & fœda esset facie, ac effigies ejus à pictoribus quibusdam publicè exposita esset ad deridendum: tantò pere excanduit, ut virulentis verbis aliquos eorum ad suspendium adegerit. Memorabile etiam exemplum est Narsetis, ducis militari gloria florentissimi, qui cum post res fortiter gestas adversus Totilam, Gothorum Regem, invidia quorundam à Justino Imperatore exueretur Italiæ præfectura; atque etiam ab Imperatrice Sophia, impotentis animi fœmina, hujusmodi impeteretur b convitio; *Narsetem ad gynæceum esse relegandum, ut cum puellis lanarum faceret pensa*: opprobrium istud adedò indignè tulit, ut dixerit, se telam orsurum, quam Imperator & conjux, dum viverent, retexere non possent: ac paulò post Longobardos in Italiam evocavit.

b Paulus
Diaconus
li. 2. de
gestis
Longo-
bard. c. 5.

Nec pari artificio in commovenda ira semper est opus. Nam ut corpora humana, quibus temperies est mala, ex cœli constitutione insalubri facilè incidunt in morbum: ita, si animus jam ante fuerit exulceratus, ac sinistra suspitione de eo, quem accusatum venimus, laborarit; ad iram hunc inflammare difficile non erit. Sed ut tales solùm ira accendamus, minimè sufficit. Quare istoc potiùs artificium, quod universos spectat, deinceps aperiendum est nobis.

7. §. *Omnis ira excitanda ratio in sex rebus præcipuè consistit.*

Nam narrandum est factum, & exaggerandum à personis minoribus, effectis, signis: ac modus interim servandus, ne odio dicere quicquam videamur. Quæ strictim ita memoriæ causa dicta, clariori aliquantò luce nunc vestiemus.

8. §. *Primum, quàm atrox, atque indignum facinus commissum sit καθ' ὑποτίπωσιν exponemus.*

Quid autem ὑποτίπωσι, sit, dicitur lib. iv. cap. xvi.

9. §. *Hinc ejus, qui laesus est, innocentiam, virtutem, dignitatem, vel aliam conditionem referemus: & contra commemorabimus vitia ejus, qui laesit, & conditionem illius contemptam, vel exosam, atque invisam.*

Unde

Unde liquet, duas hic personas spectari; illius, cui facta est injuria; & ejus, à quo facta.

10. §. *Postea, ut magnitudo injuria magis pateat, eam comparatione minorum exaggerabimus.*

11. §. *Etiam ostendemus, quomodo injuria hujus malum, non tantum ad presens, sed futurum quoque tempus, se extendat.*

12. §. *Vtile insuper erit, ut si qua injuria illata signa oculis objici possint, ea ad animos acrius irritandos adhibeantur.*

Quomodo Antonius, Cæsaris vestem gladiis perforatam ostendens, iram populi adversus Cassium, & Brutum, & conjuratos, quam maximè accendit.

13. §. *Hac interea opus est cautione, ut si metus sit, ne, privata odio adducti, madum omnem in exaggerando crimine excedere videamur; non tam anxie laboremus de amplificanda injuria, quam contenti simus simplici oratione; sed tali, quæ signa atrocis injuria, tanquam argumentorum gravissimorum semina, passim interferat. Nam ita & rem dicemus, & credemur tamen veritati studere, non affectui indulgere.*

Exempla hujus movendi affectus suppeditabit Demosthenes in iis, quæ adversus Aristogitonem, Midiam & Æschinem scripsit: item Tullius in illis, quæ habet contra Clodium, Pisonem, Vatinium, & Antonium.

C A P. VIII.

De Lenitate.

1. §. *Irae contraria est lenitas, quæ est sedatio iræ.*

2. §. *Non tamen omnes ejusmodi sunt, ut se patientur deliniri: sed, ut tigres efferantur musica; ita aliqui delensifica oratione magis irritantur. Quare apud tales plus proficimus, si terrorem minus incutiamus.*

3. §. *Ad deliniendam iram maxime adhibendi illi, qui minus habent roboris, & quos de vi inferenda cogitare, nulla suspicio est. Ejus generis sunt pueri, & senes: item foeminae, praesertim si miti facundia, & praestanti forma commendentur.*

a 1. Reg. cap. 25.
b Esth. c. 7.
c 2. Sam. 14.
d Livius,
Dionysius, Plutarch.
e Idem.

Ita in sacra pagina legimus, Davidis a iram ab Abigail; iram Artaxerxis b ab Estheta, esse sopitam. Et Joab, ut Abfolonem reconciliaret patri, ad hoc usus est opera mulieris Thecoitidis. c Romana quoque historia d testatur, interventu Sabinarum, inter Romulum, & Tatium, foedus esse ictum. Item Volumnia, & Veturia, e Marcium Coriolanum, patriæ funus spirantem, a noxio proposito dimoverunt.

4. §. *Multum etiam possunt hac in re sacrorum antistites.*

f Josephus lib. 1. Antiquitatum Judaicarum c. 8.
g Cassiodorus in Chronic. item Var. lib. 1. ep. 4.
Paulus Diac. in Miscell. lib. 15.

Quomodo Alexandrum magnum delinivit f Jaddus, Pontifex Hierosolymitanus: Attilam item g Leo Romanus.

5. §. *Postquam dispeximus de personis, quarum opera in ira lenienda usui esse potest: videndum de tempore maxime accomodo. Primus quidem ira impetus est difficillimus.*

Quo qui veniam impetrare laborant, tantundem agere videntur, quam si conentur

Esuriens leoni ex ore exsculpere prædam:

Ut est in Lucilli versu. Tantum enim ab est, ut supplicium effingere liceat: ut fere nec supplicii modum tenere homines sciant. Idcirco Athenodorus, Plutarcho h teste, monebat Cæsarem Augustum, ne quid iratus diceret, aut faceret, nisi viginti quatuor literas secum prius percurrisset.

6. §. *Minus etiam periculosa est ira, si jam de altero supplicium sumptum sit.*

i Aristot. lib. 2. Rhe. cap. 3. Unde Philocrates, i prodicionis accusatus, tum demum, cum populum vidisset supplicio quorundam mitigatum, oratione se voluit purgare.

k 4. Ed. 7. §. *Nec parum refert, ut sciamus molles k aditus, & commoda tempora fandi. Eoque, fieri si possit, captanda est occasio, cum letitiana jam fel atque amarorem omnem diluerit.*

Ut hostem prælio, vel adversarium judicio vicerit: item

item si honore auctus sit; si ludis, vel conviviis vacet, aut aliter animum remittat.

8. §. *Superest ostendamus, ejusmodi oratio ira sedanda conducatur. Cum ira oriatur ex opinione contemptus; non aliud melius ei leniendæ remedium est, quàm siquid ostendamus non esse factum animo malo, aut ex contemptu; sed vel ira, vel casu excidisse: similiaque egisse aliquando erga suos, ubi despectus fuerat nullus.*

9. §. *Præterea prodest, si dicamus, priora benefacta esse majora presenti injuria.*

Nam, ut ait Terentius, *l. Multa ex quo fuerint commoda, ejus incommoda æquum est ferre.* l. Hec. Ac. 5. Sc. 4.

10. §. *Ingenue autem testandum dolere nobis ob delictum.*

Quomodo Demipho, ut fratrem purget, ad Nauſistratam ait: *m*

Verum quando jam accusando fieri infectum non potest, m Phor. Sc. ult.

Ignosce: oras, confitetur, purgat: quid vis amplius?

Etiam Pamphilo rogante Davum, *n. An non dixi hoc esse futurum?* respondet ille, *Dixi: porro subjiciente hic Pamphilo: Quid meritis es?* ille sine circuitione ait, *Crucem.* n Andr. A&3. Sc. 5.

Quæ ingenua confessio multum ad sedandam iram valebat. Nam generosa mens, quia nihil præter gloriam æstimat, ferè conquietescit, si is, qui offendit, supplex se demittat. Pulchrè Ovidius: *o*

Corpora magnanimo satis est prostrare leoni: o Lib. 3. Trist. el. 3.

Pugna suum finem, cum jacet hostis, habet.

At viles animæ iram non deponunt, nisi par, vel majus dederint malum.

11. §. *Postremo ostendendum, quantum fructus in posterum percipi ex eo possit, cui postulamus ignosci. Ut si dicamus, eum multa magnaque paratum esse facere in læsi spem gratia: nec ipsum modo, sed etiam amicos. Item addemus, quantum quis glorie sit relaturus ignoscendo inimico.*

Egregium deliniendæ iræ exemplum præbent tres legati Homericæ, p Phœnix, Ulysses, & Ajax: qui missi erant, ut p 11. 1. Agamemnonem conciliarent Achilli. Vide etiam Volum.

9 Lib. 2.
Antiq.
Rom.
7 Lib. 2.
f In Co-
riolano.

lumnæ ad Coriolanum orationem apud Dionysium, 9 Livium, & Plutarchum. f

C A P. IX.

De Amore.

PROXIMUM est, ut de amore agamus: qui duplex est; prior amicitia, quo afficimur erga amicos: alter concupiscentia; quo amamus pecuniam, vinum, & alia. Hic loci agitur de priori amore; unde ita definitur:

1. §. *Amor est affectus, quo alicui optamus quæ bona existimantur; eademque pro viribus efficere studemus; non nostri, sed ejus causa, quem diligimus.*

Ubi tres conditiones observare est. Primæ est, ut alicui optemus bona, vel vera, vel saltem; quæ bona esse arbitramur. Nec enim si quis, dum prodesse studet, noceat; propterea inimicus est dicendus: quia actiones non æstimamus secundum eventus, sed secundum voluntatem.

Alterâ amoris conditio est, ut quæ bona judicamus, eâ non optemus tantum, sed etiam pro viribus procuremus.

a Act. 1.
Scen. 2.
b Id est,
aliquare.

Plautus Trinummo: a

Nequam illud verbum est: Bene vult, nisi qui b bene facit.

c Sub lentitate Fac.

Et vir antiquis comparandus, Julius Scaliger, lib. iv.

Épidorpidon: c

Tu si ex animo forsè velis cui benefactum;

Addas operam. Sola cadaver est voluntas.

Tercia conditio est, ut ita animati simus, non propter utilitatem propriam; sed illius causa, quem diligimus. Nam, ut ait Cicero primo de Natura deorum; si ad fructum nostrum referemus, non ad illius commodum, quem diligimus, non erit ista amicitia, sed mercatura quædam utilitatum suarum. Prata, & arva, & pecudum greges, diligunt isto modo, quod fructus ex iis capiuntur. Hominum charitas, & amicitia, gratis est.

d Laertius
in vita.
Arist.
e Anima
una in
duobus
inhabi-
tans cor-
poribus.

Differt amor ab amicitia, quod amor sit, etsi quis non redamet; in amicitia verò sit amor mutuus: unde Aristoteles rogatus, d quid esset amicus, pulchrè respondit, *μὴ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀγαπᾶν τὸν φίλον*.

Quo pacto conciliemus amorem, Tullii potissimum verbis ostendam. Ait ille lib. 11. de Oratore.

2. §. Scu-

2. §. Sentimus amorem conciliari, si id velle videre, quod sit utile ipsis, apud quos agas, defendere: si aut pro bonis viris, aut certè pro iis, qui illis boni atque utiles sint, laborare: namque hæc res amorem magis conciliat, illa virtutis defensio caritatem: plusque proficit, si proponitur spes utilitatis futuræ, quàm præteriti beneficii commemoratio.
3. §. Enitendum est, ut ostendas, in ea re, quam defendas, aut dignitatem inesse, aut utilitatem: eumque, cui concilies hunc amorem, significes, nihil ad utilitatem suam retulisse, ac nihil omninò fecisse causa sua. Invidetur enim commodis hominum ipsorum: studiis autem eorum cæteris commodandi favetur.
4. §. Videndumque hoc loco est, ne quos ob benefacta diligere volumus, eorum laudem, atque gloriam, cui maximè invideri solet, nimis efferre videamur.

Hactenus Tullius. Exempla autem conciliandi amoris suppeditabunt epistolæ commendatoriæ, de quibus inferiùs cap. XXI.

C A P. X.

De Odio.

1. §. **A** Mori & Amicitia, opponuntur Odium, & Inimicitia.
2. §. Differunt odium, & ira: primo, quòd ira illis rebus concitatur, quas unusquisque ad se, aut suos pertinere censet: odium verò etiam iis, quas ad se non iudicat pertinere: quomodo & eum odimus, qui nunquam nobis nocuit.
3. §. Præterea ira semper est adversus singularia, ut Titium, aut Sempronium: odium autem etiam ad-

adversus genus, ut contra furem, aut calumniatorem.

4. §. *Ira in super tempore sanabilis est; odium insanabile.*

5. §. *Ira dolorem afferre cupit, qui sentiatur: odium calamitatem afferre studet, licet non sentiatur.*

6. §. *Ira cum dolore, ac molestia; odium est absque ea.*

7. §. *Iratus ob adversarii calamitatem tandem misereatur: inimicus eum, quem odit, extinctum cupit.*

8. §. *Ratio odium gignendi est, si commemoremus actiones inimiciter adversantes bono, quod amamus. Ut si apud libertatis amantes referamus, quàm crudeliter nobiscum agatur, & quàm mihero habeamur loco.*

Quod Galgacus facit apud Cornelium Tacitum in Agricolaë vita: ubi, ut Britannorum suorum animos irriter adversus Romanos, inter alia in eos ejusmodi invehitur oratione: *Raptores, inquit, orbis, postquam cuncta vastantibus defuere, terras & mare scrutantur: si locuples hostis est, avari: si pauper, ambitiosi: quos non Oriens, non Occidens, satiaverit. Soli omnium opes, atque inopiam, pari affectu concupiscunt. Auferre, trucidare, rapere falsis nominibus imperium: atque ubi solitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuique, ac propinquos suos, natura carissimos esse voluit: hi per delectus alibi servituri auferuntur. Conjuges, sororesque, etsi hostilem libidinem effugiant, nomine amicorum, atque hospitum, polluuntur. Bona fortunaque in tributum egerunt, in annonam frumentum; corpora ipsa, ac manus sylvis ac paludibus emensendis, verbera inter, ac consumelas conservant. Nata servituti mancipia semen venient, atque ultro à dominis aluntur: Britannia servitutum suam quotidie pascit.*

C A P. . XI.

De Indignatione.

1. §. **I**ndignatio est dolor ob alterius secundam fortunam, quia sit indignus.

Ut

Ut apud Maronem . a

Impius hæc tam culta novalia miles habebit ?

Barbarus has fegetes ? Item , b

Mopso Njsa datur . Quid non speremus amantes ?

Iunguntur jam gryphes equis , ævoque sequenti

Cum canibus timidis venient ad pocula dæmæ .

2. §. *Excitatur indignatio , si vitæ prioris sordes , ac vilitas , cum præsentis temporis opibus , ac potentia , conferantur .*

Cicero in vatinium : *Atque illud tenebricosissimum tempus in ætatis tuæ passiar latere , licet impune per me parietes in adolescentiâ perfoderis , vicinos compilaris , matrem verberaris : habeat hoc præmium tua indignitas , ut adolescentiæ turpitudine obscuritate , & sordibus tuis obtegatur .* Exinde referre incipit , ut homo vilis , & obscurus , paulatim ad honores accesserit . Tandem illa subjungit : *Te cognati respiciunt , tribules execrantur , vicini metuunt , affines erubescunt , strumæ deniquæ ab ore improbo demigrarunt , & aliis jam se locis collocarunt .* Quasi nempe adeo sit impurus , ut strumæ ipsius averterentur hominem .

Similiter Horatius indignationem concitat adversus Menam , Pompeji Magni libertum . c

Lupis & agnis quanta sortitò obtigit ,

Tecum mihi discordia est .

Ibericis peruste funibus latus ,

Et crura dura compede .

Licet superbus ambules pecunia ,

Fortuna non mutat genus .

Videsne , sacram mesiente te viam ,

Cum bis ter ulnarum toga ,

Vt ora versas huc & huc euntium

Liberrima indignatio ?

Setus flagellis hic triumphalibus

Præconis ad fastidium ,

Arat Falerni mille fundi jugera ,

Et Appiam mannis terit .

Etiâ elegans indignationis exemplum apud Martialem d habes in sutorem , qui maximas opes erat consecutus . Epigramma claudit in hunc modum :

At me litterulas stulsi docuere parentes .

Quid cum Grammaticis , Rhetoribusque mihi ?

Frangere leves calamos , & scinde Thalia libellos ,

Si dare sutori calceus ista potest .

a Ecl. 1.

b Ecl. 1.

c Lib. 8.
pod. od. 4.

d Lib. 9.
epigt. 75.

C A P. XII.

De Invidia.

1. §. **I**nvidia est animi dolor ex alterius bono, quod pari vel simili obtigit, non quòd eo ipsi careamus, sed quòd alius id habeat.

Lib. 2. de
Orat. pag.
405.

2. §. *Hujus doctrinam Ciceronis a verbis complectar.* Haud sciam, inquit, an accerrimus longè sit omnium metus invidiæ: nec minus virium opus sit in ea comprimenda, quàm in excitanda.

Quibus
invideant
homines.

3. §. Invident autem homines maximè paribus, aut inferioribus, cum se relictos sentiunt; illos autem dolent evolasse. Sed etiam superioribus invidetur sæpè vehementer, & eò magis si intolerantiùs se jactant, & æquabilitatem communis juris, præstantia dignitatis, aut fortunæ, transeunt.

Triplex
ratio ci-
endi in-
vidiam.

4. §. Quæ si inflammanda sunt, maximè dicendum est, non esse virtute parta; deindè etiam vitiis, atque peccatis. Tum si erunt honestiora, atque graviora: tamen non esse tanti ulla merita, quanta insolentia hominis, quantumque fastidium.

Quadru-
plex ratio
sedandæ
invidiæ.

5. §. Ad sedandum autem; magno illa labore, magnis periculis esse parta; nec ad suum commodum, sed ad aliorum esse collata: seseque, si quam gloriam peperisse videatur, tametsi ea non sit iniqua merces periculi, tamen ea non delectari, totamque abjicere, arque deponere; omninòque perficiendum est (quoniam plerique sunt invidi, maximèque est hoc commune vitium, & pervagatum) ut hæc opinio minuatur, & illa excellens opinione fortuna, cum laboribus & miseriis permista esse videatur.

Hæc

Hæc Tullius de invidia: quæ quia turpis est, ab hominibus occultari solet nomine æmulationis: de qua inferius dicemus. Nunc de misericordia, videamus.

C A P. XIII.

De Misericordia.

5. §. **M**isericordia est animi ægritudo ex damno vel malo, quod videtur ei dolorem, aut interitum allaturum, qui indignus est hac fortuna; quodque aliquis existimet, aut sibi, aut suorum cupiam, posse contingere, idque cum imminere videtur.

Definitio hæc quinque condiciones comprehendit.

Prima est, ut sit ægritudo exorta ex eo, quod malum sit, vel esse videatur. Nam etiam miserentur homines eorum, qui verè felices sunt, sed ipsis miseri videntur. Ita Abderitæ miseri fuere Democriti sui, quem insanire credebant: sed Hippocrates, ea propter ab eis arcessitus, studiis illius perspectis, iudicavit, & sapere eum, & felicem vitam degere.

Altera conditio est, ut malum hoc perdere hominem, vel gravem saltem molestiam adferre valeat. Huiusmodi sunt egestas, cruciatus, morbi, mentis alienatio, & similia, quibus vel animi, vel corporis, vel fortunæ bonis privamur. Levior autem dolor misericordiam nulli movet prudenti.

Tertia est conditio, ut qui malum patitur, videatur ea fortuna indignus. Ut si sit vir pius: unde ad sciendam misericordiam valet hoc Maronis:

— Nec te tua plurima, Panthen,

Labentem pietas, nec Apollinis insula texit.

Aut si vir fuerit fortis & egregie de patria meritis. Nam Cicero ait *b*, Quem nostrum ille moriens apud Mantineam Epaminondas non cum quadam miseratione delectas, qui tum demumque sibi avelli iubet speculum *c*, postea quæ me percun-
stantis dictum est, clypeum esse salvum, ut essam in vulneris dolore cum laude moreretur.

Quarta conditio est, ut quis existimet, se, vel suorum quempiam, mala ira pati posse. Unde idem Cicero *d* Iam misericordia movetur, si is, qui audit, adduci potest, ut illa, que de altero deplorentur, ad suas res revoces, quas aut tulle-

a 3. En.

b Epist.
ad. Luce-
jum.
c Paulo ta-
men aliter, hanc rem ex Trogo narrat Justinus l. 6. d Lib. 2. de Orat.

vis acerbas, aut simeat, aut insuens alium, crebrò ad se ipsum revertatur.

Ultima conditio est, ut credatur, malum illud prope esse. Nam quæ multo post temporis intervallo eventura sunt, ea parum movent.

2. §. Quo verò malum misericordiam faciliùs cieat; exaggerare illud Oratores solent ab adjunctis persona, loci, temporis, finis, modi.
3. §. Persona, ut si nobilis, sago vel toga clarus: si innocens, candidus, affabilis.
4. §. A loco, ut si miseria adsint spectatores, quos minime vellet.
5. §. A tempore, ut si quis in flore juventutis de medio tollatur.
6. §. A fine, ut si patiatur, quia bonam Ecclesiæ aut Reip. causam deserere noluerit.
7. §. A modo, ut si in hominem dignitate pollentem statuatur supplicii genus, quo in viles solum homines solet animadverti.
8. §. Multum autem movet, si miseri coram adsint, & signa edant accommoda istis temporibus.

Unde olim rei supplicabant veste obsoleta, barba capillisque promissis: imò parentes & cognatos adducebant sordidatos.

9. §. Valde etiam afficere solet comparatio inter fortunæ prioris felicitatem, & miseriam presentem.

Ut cum Homerus de cadavere Hectoris ad currum alligato ab Achille, ait: e

e Iliad.
x. p. 402.

— κείν δ' ἀπὸ τῶν κειμένων

f Æn. 2.

κεῖτο, πρὸς γαεῖν. Totum verò caput in cineribus jacebat, olim gratiosum. Cui geminum hoc Maronis, f

— Quansum mutatus ab illo

Hectore! Ubertim autem hoc comparationis loco misericordiam Cicero movet in peroratione orationis pro Muræna: Modo maximo beneficio Populi Romani ornatus, fortunatus videbatur, quod primus in familiam veterem, primus in municipium antiquissimum, consulatum attulisset: nunc idem squallore sordidus, confectus morbo, lachrymis ac mærore perditus, vester est supplex. Indices, vestram potestatem, ac vestras opes intuetur. Et post pauca:

Si

Si (quod Iupiter omen avertat) hunc vestris sententiis affixeris, quo se miser vertet domumne? ut eam magnam clarissimi viri, parentis sui, quam paucis ante diebus laureatam in sua gratulatione conspexit, eandem deformatam ignominia, lugentemque videas? an ad matrem, qua misera modo Consulem osculata filium suum, nunc cruciatur, & sollicita est, ne eundem paulò ost spoliatum omni dignitate conspicias? Sed quid ego matrem, aut domum appello quem nova pena legis, & domo, & parente, & omnium suorum consuetudine conspectuque privas? Ibit igitur in exilium miser? quo? ad Orsensemne partes, in quibus annos multos legatus fuit, & exercitus duxit, & res maximas gessit? at habet magnum dolorem, unde cum honore decesserit, eodem cum ignominia reverti. An se in contrariam partem terrarum abdet, ut Gallia transalpina, quem nuper summo cum imperio libentissima videret, eundem lugentem, marentem, exulem videat? in ea porro provincia, quo animo C. Muranam fratrem suum adspiciet? quis huius dolor? quis illius metror erit? qua strisusque lamentatio? quanta autem perturbatio fortuna, atque sermonis? quod quibus in locis paucis ante diebus factum esse Consulem Muranam nuntii literaque celebrassent, & unde hospiter atque amici gratulatum Romam concurrerint, repente eo accedat ipse, nuntius suae calamitatis? Vide etiam epilogum orationum pro Quintio, & L. Flacco.

C. A. P. XIV.

De Æmulatione, & Contemptu. Item epilogus doctrinae de affectibus.

1. §. *S*uper sunt æmulatio, & contemptus. Est autem æmulatio, perturbatio animi ob bonam mentis honorata, qua pares, aut similes, affectu videntur, non quòd ea aliis adsint, sed quia nos iis careamus.

Iraque æmulatio bona est, & honesta, contra quam invidia fit. Æmulatio enim hominem excitat, ut ipse quoque bona consequatur. Invidia agit, ne alter potiatur bonis.

2. §. Æmulatio excitatur, quando paribus, aut similibus, bona adesse videmus, quibus jure debeatur

honus; ut sunt virtus, & eruditio: vel saltem; ut per que benefici esse possumus; uti magistratus, quem qui gerunt, de plurimis bene merendi habent facultatem: vel denique bona illa, quibus propinqui, & familiares, frui nobiscum possunt; ut sunt horti amœni, bibliotheca luculenta, & similia.

3. §. *Emulationi opponitur contemptus, quo alios despiciamus, quia nihil laude & honore dignum habeant, eorumque dissimiles videantur, quorum nos emulifumus.*

Hinc Cicero lib. 11. de Off. *Despiciunt eos, & contemnunt, in quibus nihil virtutis, nihil animi, nihil nervorum putant. Non enim omnes eos contemnunt, de quibus male existimant. Nam, quos improbos, maledicos, fraudulentos putant, & ad faciendam injuriam instructos, eos haud contemnunt quidem, sed de iis male existimant. Quamobrem, ut ante dixi, contemnunturri, qui nec sibi, nec alteri profunt, ut dicitur: in quibus nullus labor, nulla industria, nulla cura est.*

Ita eos quoque contemnimus, qui opulenti quidem sunt, sed destituuntur veris bonis. Unde Diogenes, a vel, ut alii volunt, Aristippus, cum in splendida domo convivio esset exceptus, in hominis fortunati faciem expuit, atque adjecit, *καπορα τῶν τοῦ καὶ διογενίου. b*

a Lælius in Diogenis vita.
b Locum deterior non invenisse se: putam e jus facies esset.
c Lib. 2. de Orat.
P. 404.

HACTENUS de affectibus, in quibus illud universè est observandum, quod apud Ciceronem monet Antonius c *Primum, inquit, considerare soleo, postuletne causa, ut animi hominum moveantur. Nam neque parvis in rebus adhibenda sunt hæ dicendi faces; neque ita animatis hominibus, ut nihil ad eorum mentes oratione stertendas proficere possimus: ne aut irrisione, aut odio digni putemur, si ut tragœdias agamus in nugis, aut convellere adorsamur ea, quæ non possunt commoveri.*

Præterea observandum, ut (quemadmodum Cicero ibidem ait) omnes ii motus, quos Orator adhibere volet judici, in ipso Oratore impressi, atque iniusti esse videantur. Neque enim facile est perficere, ut irascatur, tui tu velis, index, si tu ipse id lenè ferre videare: neque ut oderit eum, quem tu velis, nisi te ipsum flagrantem odio ante viderit. Neque ad misericordiam adducitur, nisi ei tu signa doloris tui verbis, sen-

sententis, voce, vultu, collachrymatione denique ostendetur. Ut enim nulla materies tam facilis ad exardescendum est, quæ, nisi admoso igni, ignem concipere possit: sic nulla mens est tam ad comprehendendum vim Oratoris parata, quæ possit incendi, nisi inflammatus ipse ad eam, & ardens accesseris. Pulchre igitur Horatius in Arte:

— *Si vis me flere, dolendum est*

Primum ipsi tibi, tum tua me infortunia tangens.

C A P. XV.

De Moribus.

1. §. **T**ertia Inventionis pars considerat *τὰ ἠθῆ*, sive mores: qui hic spectantur, non quatenus ex vita Oratoris noscuntur; sed quatenus ex oratione dicentis elucet, ita ut *ἠθῆ* hoc loco nihil aliud sint, quam natura atque animi indicta sive nota oratione expressa ad significandum virtutes aut vitia, vel etiam affectus, quatenus illi ad virtutes aut vitia referuntur.

Aliud igitur *ἠθῆ*, sive mores, vel sensus, aliud *περὶ ἠθῆ*, sive perturbaciones. Quæ & Plinius distinxit lib. xxxv. cap. x. *Aristides Thebanus primus animum pinxit, & sensus omnes expressit, quos vocant Græci ἠθῆ*, item perturbaciones.

2. §. *Quo morata sit oratio, ante omnia id agendum est Oratori, ut in oratione ejus reluceant prudentia, probitas, benevolentia.*

3. §. *Prudentia quidem, quia a iis fidem habemus, quos plus intelligere, quam nos, arbitramur.* a Cic. de Orat.

4. §. *Probitas, quia, quo b quis verfutor, & calidior est, hoc invisor, & suspectior, detracta opinione probitatis.* b Ibid.

5. §. *Benevolentia, quia, ut prudens quis, & probus credatur; tamen si odisse nos, vel alteri parti melius velle existimetur, minimè nobis rectè velle consuleri judicabitur. Contra, si ametur Orator, habet quasi helepolin quandam, qua, absque violentia, animos auditorum invadat.*

Ut si videamus, virum gravem nullum refugere periculum, quod consulat nobis: cujus rei illustre exemplum Cicero initio Invektivæ quartæ in Catilinam.

Tria autem hæc etiam Cicero complexus videtur, cum lib. 1: ad Att. c. ait: *Nunc mihi & consiliis opus est tuis, & amore, & fide.* Nam consilium ad prudentiam refertur, fides ad virtutem, amor ad benevolentiam.

Epist. 22.
lib. 1. ad Att.
c. 1. Quam
vilem.

Quantoperè verò opus sit, ut aliquem benevolum nobis puteimus. etiam Maro ostendit quarto Æneidos; ubi Junonem sic inducit loquentem.

Sed quis eris modus? aus quò nunc certamine tanto?

Quis potius pacem aeternam, pactosque hymenæos

Exercemus? habes, quod tota mente petisti.

Ardet amans Dido, traxisque per ossa furorem.

Communem hunc ergo populum, paribusque regamus

Auspiciis: liceat Phrygiis servire maris,

Doralesque tuæ Tyrios permittere dextra.

Quid oratione istac in specie vel honestius, vel utilius fuit? Et tamen persuadere haud potuit Veneri. Neque obscura est ratio.

----- *Sensit enim, simulata mente locutam:*

Nec credere potuit, Junonis animum tantopere esse immutatam, ut nunc bene vellet Ænææ, cui semper fuisset infesta.

6. §. *Præterea, quo morata sit oratio, prudentis est Oratoris, mutare τὸ ἠθικὸν pronatura gentis ejus apud quam dicit.*

Illustre ejus rei exemplum habemus in Alexandro Magno apud Curtium lib. 111. ubi varia oratione, ut cujusque gentis animis aptum erat, milites alloquitur. Paucis eandem rem complectitur Justinus lib. x1. *Alexander, inquit, circumversus suos, singulas gentes diversa oratione alloquitur: Illyrios, & Thracas opum ac divitiarum ostentatione; Græcos, veterum bellorum memoria, internecivique cum Persis odii, accendebat: Macedones autem nunc Europæ victæ admonet, nunc Asia expetita; nec inventos illis toto orbe pares viros gloriatur. Cæterum & laborum finem hunc, & gloria cumulum fore.*

7. §. *Ad hæc prudentis est Oratoris, videre, utrum dicat in μοναρχία, sive unius principatu, an ἀριστοκρατία, sive optimatum imperio, an δημοκρατία, sive populi potestate.*

8. §. *In Monarchia Rex imperat. Vbi Orator spectat custodiam Principis. Atque apud hunc verbis opus est byssinis, ut Parysatis illa ait apud Plutarchum.* ^{d In Apophtheg.}
9. §. *In Aristocratiâ regit Senatus. Ac valent hic honesta, & legitima; omniaque metiri oportet disciplina legum, & divitiis civitatis.*
10. §. *In Democratiâ potestas est penes tribus: estque hic difficillimum dicere, qui ferè, ut Tacitus e ait, ^{e Lib. 2. Hist.} privata est cuique stimulatio, & vile decus publicum. Interim libertatis hic præcipuè ratio habetur.*
11. §. *Nec satis est, finem spectare Reip. sed, ut oratio nostra conveniat nature atque ingeniis auditorum, attendere opus est diversos eorum mores. Variant autem illi quatuor præcipuè modis.*
12. §. *Primo ratione affectuum: quia aliud est irati, aliud placidi; aliud item verecundi, aliud impudentis; atque ita in aliis.*
13. §. *Deinde ratione habituum bonorum ac malorum: quomodo, aliter affectus est justus, aliter injustus; item fortis aliter, ac ignavus; & par ratio in cæteris virtutibus, ac vitiis.*
14. §. *Adhæc ratione ætatis: quia aliis moribus est juvenis, aliis senex.*
15. §. *Denique ratione fortune: quia alii sunt mores nobilis, quam ignobilis; alii divitis, quam pauperis; alii potentis, quam impotentis; alii fortunati, quam infelicitis.*
16. §. *De affectibus satis antea diximus. De virtutibus item, ac vitiis, actum in genere demonstrativo. Quare superest, ut hoc loco mores spectemus ratione ætatis ac fortune.*

Ac ætatum quidem mores egregie describunt Aristoteles in Rhetoricis, & Horatius in Arte. Item recentior ille quidem, sed par antiquis, Julius Cæsar Scaliger. Cujus

verba apponam ex lib. III. Poetices cap. xv. De moribus adolescentum inquit:

17. §. Fertur, atque etiam impellitur ætas prima, tum facile, tum vehementer, ad ea quæ concupiscit. Concupiscit autem & statim, & multa posita contemnit: ad alia animum appellit: præceptis potiùs animus, quàm magna volvens. Irani, atque animum ipsum in fronte, atque ore gerunt. Antevertit impetus deliberationi, facta verbis, pœnitentia perfectioni. Honoris, atque prælationis exactores importuni potiùs, quàm seduli vindicadores. Contemptus ultores: ipsi contemptores diverforum à suis studiorum. Laudatoribus suis favent: odere monitores. Potentiæ studiosi, opum negligentes. Spe enim alunt fiduciam sui. Liberalitatem exercent, ignari fortunæ deterioris. Omnino simplicitatem, & à se profitentur, & ab aliis exigunt. Patum suspicaces, creduli multum. Honesti utilibus anteponunt: nondum enim acuit eos rerum experientia. Sibi ipsi lex sunt. Sodalitatum, atque societatum studiosi, sibi ita vivunt, ut credi velint aliis quoque vivere. Denique nihil mediocriter. Alienarum miseriarum pii observatores, suarum securi. In jocos soluti, verecundiæ obnoxii in erroribus, elati in benefactis.

De *ἀκμή*, sive media ætate, scribit hoc modo:

18. §. Omnino autem juvenis natura inter adolescentiæ ac senectutis tempora, ut media est, ita & particeps tum vitiorum, tum virtutum; scilicet affectuum, atque propensionum.

De ætate senili idem Scaliger:

19. §. Senilis ætas maxima ex parte moribus est contraria adolescentiæ. Ergo, quod diu vixerint, parum sperant, pauca moliuntur: præteritis

ris gaudent; quæ sola probant præ iis, quæ præsentia sunt; quibus non acquiescunt. Novarum rerum obtrectatores, semper habent quod obijciant. Solliciti officiorum exactores; ad rem attenti; lenti ac difficiles ad persuasiones; cauti, atque etiam suspiciosi. Multa enim indignè, aut se, aut alios, perpellos meminere. Ac quemadmodum adolentes spe, ita senes memoria metiuntur omnia. Ratio adfirmant ea, quorum non habeant exemplum in memoria; rariùs deijciuntur de sententia; rarissimè sibi alias anteferi patiuntur ætates. Meticulosi, pertinaci ulterioris vitæ expectatione queruli. Odia hostiliter exercent, atque etiam convitia. Garruli, tristes, importuni interpellatores, semper etiam quippiam imminentis mali minantur. Quamobrem exercent frequentissimas comparationes.

Et hæc de ætate.

20. §. *Præterea variant mores ratione fortune:*

Juxta illud Euripidis in Hippolyto:

Πρὸς τὰς τύχας γὰρ τὰς ἀφύγας κελίμεθα; f

Et illud Terentii Hecyra: g

Omnibus nobis, ut res dant sese, ita magni atque humiles sumus.

21. §. *Fortuna quatuor præcipuè modis spectatur: nempe quatenus nobiles, aut ignobiles; potentes, vel impotentes; divites, aut pauperes; fortunati, vel infelices.*

Quæ quatuor etiam Terentius hoc versu complexus est in Adelphis: h

Potentes, dites, fortunati, nobiles.

22. §. *Nobilitas est dignitas majorum. Sunt autem nobiles honoris maximè studiosi. Quisque enim bona, quæ possidet, studet augere.*

23. §. *Nec solum despiciere eos solent, qui nullos consecuti sunt honores; sed etiam homines novos, quorum parentes nulla in dignitate fuerint.*

f *Fortuna prout est, quilibet animum gerit.*
g A. 3.
ic. 3.

h A. 5.
ic. 3.

Ita

ſ Belli Ju-
gurrh. c.
64.

Ira Metellus contemnebat C. Marium, ac conſulatum ei invidabat: unde de eo ſic Salluſtius: *ſ Inerat conſemptor animus, & ſuperbia, commune nobilitatis malum.*

24. §. *Imò etiam præ ſe aſpernantur eos, qui nobili ſunt domo nati, ſed minus antiqua.*

K Lib. 1.
od. 1.

Nam nobilitatis vetuſtas generis ſplendorem ac gloriam auget: unde Horatius, k

l Lib. 5.
od. 17.

Macenas atavis edite regibus.

Item, l

Æli vetuſto nobilis ab Lamo.

25. §. *Differunt nobiles, & generoſi, & γενεῖς, & γενναῖος: quòd nobilitas ſit in virtute generis ac majorum; generoſitas in eo, quòd à virtute majorum non deficiant. Vnde liquet, nobiles quidem, at non item generoſos eſſe, qui generi ſuo opprobrio magis ſunt, quàm ornamento.*

m Eſt turpe, vivere turpiter natos bene.

Rectè Sophocles:

Ζῆς αἰσχρὸν εἰσχεῖς τοῖς καλῶς τοκουόσι. m

n Lib. 5.

Et Horatius: n

*Vicunque o defecere mores,
Dedecorant bene nata culpa.*

o Id eſt, ubicumque.

26. §. *Divites habent mores huiusmodi. Contumelioſi ſunt, ac ſuperbi. Nempe facile ſibi perſuadent, præſtare ſe cæteris, quia divitias poſſident, quibus venalia ſunt omnia.*

27. §. *Præterea ſunt molles; adeò ut luxuria ſepè diffluant. Nec enim in vita illa delicata fieri aliter poteſt, præſertim cum ament oſtentare felicitatem ſuam.*

28. §. *Adhæc jactabundi ſunt, quia ob divitias omnibus ſe admirationi eſſe arbitrantur.*

29. §. *Etiam imperio dignos ſe putant, quia habent illa, ob quæ multi honores publicos ſuſpiciunt, atque etiam affectant.*

30. §. *Vt paucis abſolvam, ferè ita divitiis ſuis excaſcantur, ut ſimiles ſint inſipientibus, qui bona habent, nec uti illis ſciunt.*

31. §. *Cumque ejuſmodi ferè ſint divitum mores, de-*

ſervio-

teriores tamen sunt, qui nuper divitias demum sunt consecuti. Quales rationem iis utendi ignorant. Tales injuriam inferre gaudent, non tam malitia, quam ob petulantiam; ut cum cadunt homines liberos: vel ob intemperantiam, ut cum stupris domos honestas dedecorant.

Hoc non tangit Cicero, cum de T. Roscio ait: *p* Qui in sua re fuisset egentissimus, erat, ut fit, insolens in aliena. Et Maro, cujus illud de Numano: *q*

p Orat. pro Rosc.

q Æn. 9.

Vociferans, tumidusque novo præcordia regno.

32. §. Potentes partim divitibus similes sunt, partim paulo meliores. Nam magis sunt honoris studiosi, magisque virili animo. Nam ea negotia adferant, que solis administrare licet propter potentiam.

33. §. Sunt etiam magis industrii, quia cogitare semper coguntur de iis, que ad opes & potentiam conservandam, vel etiam augendam, pertinent.

34. §. Præterea, quia ob dignitatem, quam habent, in oculis omnium versantur; ita ut, que dicunt, vel faciunt, latere minimè possint: eò incessu, vestitu, & vita omni, modè se gerunt; quod multum eorum gloriam auget.

35. §. Quod si alios mactare injuria velint; id potius faciunt in rebus magnis, & que illorum potentia respondeant.

36. §. Super sunt Fortunati. Quo nomine etiam censentur nobiles, divites, & magna in potestate constituti. Sed tamen latiùs ea vox patet: quia fortunati etiam dicimur, si valetudine utamur bona, si liberi nobis sint probi, & egregiis animi ac corporis dotibus ornati: itemque ab aliis bonis, que ad secundam pertinent fortunam.

37. §. Quod ad eorum mores attinet, solent tales quoque superbi esse, atque insolentes.

Quippe, ut ait ille, *r*

Luxuriant animi rebus plerumque secundis:

r Ovid. 3. de Art.

Nec

Nec facile est aqua commoda mense pati.

38. §. *Sed uno tamen nomine commendabiles sunt, quod Deum plerisque omnes magis metuant, ac colant. Quod inde contingit, quia vident, benignitate numinis bona ista sibi obtigisse.*

Exemplo est Cyrus apud Xenophontem, & Theseus apud Euripidem in Supplicibus.

39. §. *Ex contrariorum verò natura satis cognoscitur, quibus moribus sint; qui his opponuntur: ignobiles, dico, pauperes, abjecti, & infelices.*

Aliquid ejus attingit Menander his versibus:

Πρὸς ἀπαιτὰ θεῶν ὁ πόνος ἐστὶ ἀπὸ γυμνάτων,

καὶ πόνος αἰτῶν μεταφορῶν ἕκαστου. — f

Et Terentius in Adelphis, & ubi ait:

Omnes, quibus res sunt minus secunde, magis sunt nescio quomodo

Suspiciosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis:

Propter suam impotensiam se semper credunt negligi. — u

40. §. *Atque haec sufficiat dixisse de Inventione generali & simplici, tum probationum, tum affectuum, tum morum, quorum quia non par ubique est momentum; sed quaedam interdum se efferunt, vel levia, vel à causa aliena, vel parum utilia: magno semper in argumentis, quae ex locis istis hauriuntur, delecto opus est: quemadmodum superius & etiam diximus.*

Hoc non attendunt, qui pati non possunt, ut pereat eorum quicquam quae invenerunt: quasi satis foret, ut magnam in molem excrescat oratio. Atqui quod de magno poemate dicebat Callimachus, magnum librum magnum esse malum: id de orationibus talium jure possumus dicere. Merito etiam his occentare liceat illud Nazianzeni, ἡλίως ἢ πάλιν ἀπὸ νύκτας. & Quare ita potius orationem instituit prudens Orator, ut elogium illud mereatur, quo Cassium Severum prosequitur M. Seneca: *a Timebamus, ne desineret.*

f Formidolosus pauper est ad omnia, Et esse cunctis se putat contemptui.

Ad. 4. sc. 3.

u Vel calvior. Factum vide in notis ad eum locum.

x Lib. 1. c. 2. §. 4.

y Orat. 38. quae paenagyrice est in Christi natalem.

x Stimula equum ad metam.

a Praefat. lib. 3. controversi.

C A P. XVI.

De inventionis parte speciali universè: ac distinctè de orationibus panegyricis, & aliis, quæ iis sunt adfines.

1. §. **A**ccedamus nunc ad alteram Inventionis partem, quæ magis specialis est, & minus simplex. Hæc docet, ut ea, quæ de probationibus, moribus, seorsum antea exposuimus, in materia particulari coeant ac misceantur.
2. §. Specialis ista materies, uti, ratione affectuum morumque, pertinet ad effectum & morum locos: ita, ratione probationum, vel generis, est demonstrativi, vel deliberativi, vel juridicialis.
3. §. Orationes illæ, quæ demonstrativo generi subiiciuntur, videntur nobis non incommode digeri posse in quatuor classes. Earum prima continebit panegyricas, & illas, quæ proximè ad has accedunt.
4. §. Panegyricæ propriè dicebantur, quæ haberentur, cum in certis celebritatibus unum in locum convenissent Græci universi.
5. §. Harum initium, quo splendidius esset, sumi solebat ab laude ejus Dei, qui ludo panegyri præesset. Ut Olympii Jovis in ludis Olympicis, Apollinis in certamine Pythico.
6. §. Laus illa petebatur à genere, à muneris dignitate, ab inventis atque effectis. Ita Jovem laudabant, quia Deorum hominumque rector esset; Apollinem, quia Musicen invenisset, & quòd idem esset ac Sol, cui, quicquid sunt, debeant mortales: Herculem item, quia esset Jovis filius, monstrorum dominator; & ita in aliis. Sed hæc, quia pervulgata sunt, parè dicebantur: nisi fortè aliquid depromi simul posset de reconditæ eruditionis penu.
7. §. Deinde sequebatur laus gentis, vel urbis, ubi fierent ludi.

Quo-

Quomodo laus ista institui debeat, dictum est lib. I. cap. IV. §. 37.

8. §. *Tertio loco agebant de certamine. Cujus ortus atque initium primo exponebatur. Atque hic fabula, vel prisca aliqua narratio, adferri solet. Tum conferebatur hoc certamen cum aliis, vel loci ratione, vel temporis, vel utriusque.*

A loco quidem, ut si certamen esset Delphis; qui orbis credebatur umbilicus.

A tempore verò hunc in modum. Si ver esset, dicebatur, id tempus esse maximè temperatum: si hyems, laudabatur inde, quòd tum magis vegeto simus corpore: si æstas, negabatur, tempus esse ullum magis idoneum, vel ad exercendum se, vel ad spectandum: si autumnus, commendabatur, quia fructibus abundet.

9. §. *Sed imprimis inde certamen laudabatur, quia plura, aut majora, in eo spectarentur.*

Ut si & gymnium, & musicum foret, laudabatur certaminis perfectio: quia gymnium adauget vires, & musicum reficit & recreat animum. Sin gymnium tantummodo esset ducebatur, musico illo concentu animum masculum emolliri; eoque, hoc omisso, illud esse reservatum, quòd vires augeat, & præparet ad bellum.

10. §. *Item tractabant de premio certantium.*

Quale erant lebetes, pelles, coronæ; ut ex Pindaro constat. Coronarum verò materia erat diversa. Ad quænam laudem pertinebat, quòd quercus summo Jovi sit dicata, quòdque ea olim locuta feratur, & antiquis etiam præbuerit cibum. Oleaginæ hæc laus, quòd olea sacra sit Palladi; quæ & ejus frondibus, Neptuno victo, sese coronavit: quòd item summa sit utilitas ejusce arboris inter mortales. Sin, ex qua decerpta erat corona, sterilis esset arbor; ut picea, quæ Cybeli dicata; & cypressus, quæ Diti sacra: dici potuit, virtutem sibi sufficere, eòque, laudabili instituto, præmium tale conferri, ubi non precium rei attendatur, sed virtutis testimonium duntaxat.

11. §. *Postremum obtinebat locum laus ejus qui certaminis præfesset, aut Principis; item votum, atque exhortatio, ut bonis omnes a vibus decedant, memores tam felicitis diei: utque virtutem sibi eorum, qui certarant, imitandam proponant; vel, si quid offenderit,*

derit, ignoscant; tantòque alacriùs ipsi ad virtutem insistant viam.

Fufius paulò de his Dionysus Halic. in Arte. Adi & Menandrum lib. I. cap. xv. item Cæsarem Scaligerum, qui in his, licèt dissimulèt, potissimum insistit vestigiis Dionysii. Vide eum lib. III. de re Poet, cap. cix.

12. §. *Actalis plurimum methoàus esse solebat orationum earum, quæ in panegyri recitarentur. Sed posterioribus temporibus non ille solum vocatæ sunt panegyrica, quæ in solemnibus dicerentur ludis; sed etiam, quæ coram nobili aliquo confessu, qualis est senatus, in Principis laudem haberentur: sive id fieret, ut ei agerentur gratiæ: sive ut publico aliquid nomine postularetur, sive alia de causa.*

Quare de tractatione illarum proximè dicemus.

13. §. *Commode in istis auspicamur à rei difficultate.*

Ut si dicas, quemadmodum nulli datum est, mensuram pelagi immensi intuitu oculorum complecti; similiter regias laudes à nemine oratione posse comprehendi.

14. §. *Vel ordiemur à causa, quæ ad dicendum nos compulsi.*

Ut, quòd hominis sit improbi, tot beneficiis ornari à Principe, nec gratum velle animum testari. Vel, quòd duæ sint res præcipuæ in hominum vita, religio in Deum, inque Principem pietas.

15. §. *Porro in λαλιᾷ, sive declamationis genere ad voluptatem comparato, etiam somnium comminisci, atque inde incipere, solent sophistæ.*

Ut si in somnis dicas adstitisse tibi Mercurium, & mandasse, ut laudares Imperatorem. Imitari possis in hujusmodi initio orationem Aristidis secundam, quæ est in Minervam: item quartam, quæ in Bacchum, & quintam, in Asclepiadas.

16. §. *Hinc accedimus ad Principis laudationem, à patria genere, ortu, indole ac natura, educatione, studiis, rebus pace aut bello gestis, & virtutibus, quæ in iis eluxere: item fortuna splendore, liberorum præstantia, civium benevolentia. Quæ illustriora fient, si instituaturs comparatio cum aliis Principibus.*

pum; non quidem ut hos vituperemus, quin potius eos admirationi nobis esse dicemus; sed verò ut liqueat, laudes eas inferiores non esse in Principe nostro.

Partem hanc non incuriosè tractat Menander lib. II. c. 1. & II. Atque exemplo esse possunt Plinius, & panegyristæ alii, cum Latini, tum Græci.

17. §. *Post laudationem istam prædicabimus temporum nostrorum felicitatem: negabimus, esse quicquam, quod sollicitè adeo à numine oporteat postulare, quàm incolumitatem Principis: nec solum pro eo rogabimus Deum, ut serus in cælum veniat, & diu populo suo letus intersit: sed etiam, ut imperium in liberos ac nepotes feliciter propaget. Aliter quoque desinere licebit: nempe si cives ad principis obsequium adhortemur, atque ad concordiam mutuam. Vel iis, quæ antea diximus, hæc adjungemus.*

18. §. *Huc etiam orationem referre possumus, quæ Vrbs aliquam principem donarat corona. In ea Vrbs munus suum cum modesta laudatione sui proponebat.*

Nempe in hunc, similemve modum: *Venis ad te civitas nostra, earum, quæ imperio tuo subsunt, nulli vel gloria, vel amplitudine, vel amantitate secunda: venit autem, ut sacrum caput tuum hæc corona condecoret.*

19. §. *Hinc Principis laus sequebatur.*

Putat è genere, fortuna, quòdque magno mortalium bono datus sit terris; à liberis, & felici eorum educatione; à rebus gestis, & aliis, quæ antea exposuimus.

20. §. *Post ista dicebant, ut virtutibus tantis compulsæ civitas, ac præterea beneficia sibi præstita grato æstimans animo, coronam amoris sui indicem ac testem offerat, sese totam ei dedat, ac vicissim ab eo expectet omnia, quæ à bono Principe proficisci possunt.*

Vide de hujusmodi oratione Menandrum lib. II. cap. X.

21. §. *Ad fine etiam est illud orationis genus, quod habet*

haberi solet, ubi novus Urbis præfectus advenisset. Ejus pars prima testabatur letitiam civium inde obortam, quod sibi laudatus adeò obligisset præfectus; sive quòd salvus in Urbem advenisset; sive quòd cum nunc conspiceret civitas, quem diu adeo summis expectasset votis.

22. §. Pars altera è priori præfecto occasionem arripit. Qui si iniquè se gessit, exponi solent mala, quæ Urbis dedit: atque adjungitur, nunc ea omnia discutit virtute novi præfecti, hand aliter ac Sol exoriens tenebras noctis fugat. Sin bene se gesserit, dicendum, & bono nos præside nuper esse orbatos, & bonum, vel etiam meliorem, nunc consecutos: nec posse dignas Principe gratias haberi, qui tanta Urbis nostræ tangatur cura, ut optimos semper præfectos mittat.

23. §. Tertia pars continere solet luculentam præfecti laudationem.

Uti à gente, quòd sit Atheniensis, aut Romanus: vel à genere, ut si ex Æacidis sit, aut Heraclidis: item à virtutibus, ut temperantia, fortitudine, prudentia.

24. §. Inde verò conjecturam faciemus de felicitate, quæ urben: manet.

Negabimus, metum esse, ne nunc pauperes à faciliè agentibus opprimantur: præfectum enim fore Minoem aliquem, vel Æacum, aut Rhadamanthum. Ac similiter in cæteris agemus virtutibus.

25. §. Postremo loco dicendum, ut pueri, senes, magistratus, cives, præfecto obviam jerint, quo suum complecterentur servatorem. Urbis mœnia, & templa, si loqui possent, prædicatura esse felicitatem civium. Solem ipsum præ latitia nunc purius & splendidius lucere. Addendum, ut præfectus mox statuis sit condecorandus, Poetas, Oratores, Historicos, virtutem ejus celebraturos. Etiam gratiæ sunt agenda Deo pro cura hujusmodi ergà Urbem, & vota facienda pro salute præfecti.

Hæc quoque potissimum expressa sunt de fonte Menandri, quem vide.

C A P. XVII.

De oratione nuptiali, item de Epithalamiis.

1. §. **A**ltera classis orationum, quæ ad genus demonstrativum referuntur, occasionem capit ex conjugio, vel ortu, aut obitu hominis. Hujusmodi sunt oratio nuptialis, epithalamium, & natalitia, ac funebris oratio.

2. §. In nuptiali oratione primitus aliquid de Jove ac Junone, tanquam conjugii auctoribus, dici solet.

Christianis Adami & Evæ historia impleverit eorum locum.

3. §. Deinde dicendum de natura ipsa, à qua in animalibus, imò & plantis, est, quòd simile producant.

4. §. Tertio loco comparatio instituenda est inter homines, caterorumque animalium congressus.

Nam horum vagi sunt concubitus; hominis verò certus, & legitimus: eoque, quasi ex lumine accepto lumine alio, conservatur generis ac familiarum immortalitas.

5. §. Quarto loco commemorantur commoda conjugii. Quæ tria potissimum sunt. Primum est bona existimatio. Nam qui uxorem ducunt, illegitima venere abstinent, solaque uxore contenti vivunt. Hinc alterum emanat, quia liberos eorum patria habet tanquam obsides quosdam: unde & tales merito suis civibus sunt fideliores, cariores, magisque honorati. Tertium est, quia conjugium, & multas humane vite miseras abstergit, & reddit lætiores.

Undè siquidem gaudent maritus, uxor, liberi, affines: ut ea sic velut lux quædam ex multiplici luce splendidiùs efflorescens. Quid enim tam commendat dies festos, quàm quòd multi undè lætentur?

6. §. Quartum est, quòd conjugiale illud contubernium occasio fuerit exstruendi aedes: ex adibus autem co-

aluc-

aluerint pagi: ex pagis constituta sint civitates. Item quòd conjugia concilient affinitates externas: quæ res multum valet ad societatem servandam in genere humano. Item quòd multi conjugio immortale nomen sint consecuti.

Uti Menelaus, conjugio Helenæ: Peleus, Thetidis. Admetus quoque matrimonio cum Alceſtide fatalem dicitur mortem effugisse.

7. §. Quintum locum obtinent vota, quibus sponſo sponſæque fausta omnia comprecamur.

8. §. Sexto loco καὶ δ' ὑποτύπωσιν fingemus liberos coram parentibus lufitantes, balbutientes, cantillantes, & etate crescenti jam majora majoraque meditantés.

9. §. Denique figmentum hoc comparabimus cum pietaria sponſi.

Nam magnam adferre omnibus voluptatem solet primæ illius ætatis recordatio. Atque istiusmodi hinc similitudine uti licebit. Si cuique jucundum est suam intueri picturam; quanto magis delectabit, vivam spirantemque cernere imaginem sui?

10. §. Etiam exempla eorum poterimus adferre, qui parentibus suis decus immortale, vel etiam salutem attulere.

Ita Anchises flammis Trojæ ereptus fuit opera Æneæ.

11. §. Post illa instituitur sponſi laudatio, & sponſæ: sed tum ea hinc locum habet, si & ille, & illa, obscurioris sine nominis. Sin clari fuerint, laus ista magis conveniet initiis.

12. §. Inter ea verò quæ ad laudem pertinent, etiam est similitudo generis, patriæ, etatis, facultatum.

Notum illud Pittaci, τὸ καὶ σαυτὸν ἴλα. a

13. §. Imò ex dissimilitudine quoque elicere erit laudis occasionem. Nam patria diversitas illustrius est divina providentiæ argumentum. Affinitas cum diverso genere pertinet ad generis incrementum. Si studia fuerint diversa, ut sic domo forti, alter è sa-

a Tu tibi
junge pa-
rem.

*piēti; hac res dicitur efficere admirabilem concen-
tum: addemus, quales futuros credibile sit, qui ex
tali conjugiaſcentur.*

Atque hanc quidem methodum ex fontibus haui Dionysii Halicarnasi. Sed videndum, ne semper, quod dicitur, eadem oberremus chorda. Propterea alteram etiam rationem praescribam, quam à Menandro Rhetore accepi. Ita ad excogitandam aliam, atque aliam, expeditiore sit junioribus via.

14. §. *Alter modus tractandi orationem nuptialem est istiusmodi. Initio aliquid afferes de argumenti difficultate: qua augetur, si sponſo & sponſae genus obtigerit illustre. Adde causam, cur ad dicendum acceſſeris.*

Ut quòd affinitate, vel amicitia, sponſo, sponſaē, sis conjunctus: vel, quòd hortati ad hoc officium illi sint, quibus nihil possis negare: vel, quòd in tanta celebritate absurdum sit, non testari gaudium suum: vel simili modo.

16. §. *Etiam initiis convenit historia, vel fabula vetus de aliquo heroici temporis conjugio, & honore summo, quo illud Dii vel homines sunt profecuti.*

Ut quòd, cum ἄδριουτος, sive Liber pater Ariadnam duceret, Apollo aderat, lyramque percutiebat. Vel quòd, Peleo nuptias celebrante cum Thetide, item Cadmo cum Harmonia, Musæ ac Dii praesentes fuere, & alius lyram feriebat, alius tibi inflabat, Mercurius autem hymnum canebat. Similiter quoque nunc alium choreas agere, alium ad tripudia excitare: nos vetò orationem habere. Vel, quòd, Megacle Agaristam ducente, convenerint flos Græciæ, & alius carmine, alius oratione, alius aliter nuptias decorarint.

16. §. *Pars altera continet nuptiarum laudationem.*

Ut, quòd statim post chaos digestum, Natura, sive Amor nuptias induxerit: ac Jovi quoque conciliarit cum Junone conjugium: ac aliis item majorum gentium Diis nuptias persualerit: imò & auctor fuerit semideis, ut nymphas sibi jungerent: Dionysium etiam inter mortales conjugium induxisse, atque eo beneficio meliùs esse meritum de genere humano, quàm Prometheus, cum monstraret ignem surreptum. Nuptiis plenum esse mare, plenas terras: absque illis non philosophiam, non leges atque urbes, non hu-

manum genus stare diu posse. In fluviis etiam connubia esse: quomodo Alpheus, Elidis amnis, occultis sub mari viis in sinum Arethusæ Siculi fontis, influit, etque permiscetur. Volatilia quoque huic legi subijci à Venere: item feras efferas, ut leones, ac pardales. Quin neque arbores ipsas conjugii esse expertes, ut diligentissimi naturæ scrutatores *b* observarunt.

b Plinius
lib. 13. c.
3. & alibi.

17. §. *Tertia pars sponsum, & sponsam, extollit.*

Ubi genus amborum conferemus; non ut alterius imminuamus, sed ut simili similem jungi constet. Etiam amborum virtutem comparabimus; ut si ille à Mercuriali aut Martio studio; hæc à Palladis, aut Gratiarum operibus, commendetur. A forma etiam laudabimus: ac illum rosæ, hanc malo pulcherrimo; illum oliuæ, hanc palmarum similem esse, dicemus.

18. §. *Pars quarta laudat eos, qui ad nuptias convenere: item thalamum, etiam domum, atque urbem, ubi nuptiæ: ac denique voto orationem claudit.*

Dicemus autem, quàm multi, quàm præstantes, hoc festum celebrent: quàm pulchrè thalamus picturis & floribus sit ornatus: videri hic quasi domicilium Veneris, atque Amorum, & Gratiarum. Hymenæum etiam, qualis à veteribus describatur, orationis penicillo depingere solent, atque eum lampada nuptialem gestare fingeant. Similiter alia nuptiarum numina commemorabant. Quæ inter ferè postrema erat Lucina. Hanc aiebant intra decem menses obstetricis functionem opera, & suscepturam pueros, qui parentes ore expriment, & virtute iis futuri sint simillimi. Ea occasione commodè se ad preces convertebat sermo. Atque hæc de oratione nuptiali.

19. §. *Huic generi vicinum est illud, quod epithalamium dicitur. Estque oratio, quæ ad thalamum habetur.*

Differt à nuptiali, quòd perfectis nuptiis hymenæi loco recitetur. Ab hymenæo verò distinguitur, quòd hic ligatà esset oratio; epithalamium, prosa. Quamquam & Latini carmine epithalamium cecinerunt; ut Staius Papinius: sed aliter Græci solent.

20. §. *In hoc inde initium fiebat, quòd pro tibia, vel barbita, orationem habituri essent in honorem eorum, qui toro sociarentur.*

21. §. *Hinc ea sequi solent, quæ de nuptiali diximus.*

Ut sunt conjugii necessitas, laus sponsi & sponsæ, quo & pertinent similitudo generis, ætatis & aliorum.

22. §. *Postea cohortabimur ad mutuum amorem: atque addemus, quantum ea res gaudii allatura sit amicis; quantum doloris, inimicis.*

Pulcherrimè hanc rem expressit poeta Odyss. 3.

— ε Οὐ μὲν γὰρ τῷ γε κρείσσον ἐξ ἄρουρ,
 Η' ὅθ' ὁμοφροσύνῃσι νοήμασσι οἶκος ἔχεται
 Ἄνδρ' ἰδὲ γυναι. πολλὰ δὲ γὰρ δουρὶσφύσσει,
 Χάρματα δ' ἀμείβεσθαι.

23. §. *Orationem clausuri optabimus sponsis, ut dulciori pignora citò conspiciant, diuque felicem degant vitam: imò & annis volventibus videant diem, quo & ipsi intersint liberorum suorum nuptiis, & nos fortasse illis hymenæum cantemus.*

Cum his quæ de epithalamio diximus, conferre juvabit, quæ de eodem argumento scribit Scaliger lib. III. de re poet. cap. CI. Quamquam enim Poetæ, & Oratoris conceptus, non parum differant, ut optimè monet Dionysius: d tamen nec pauciora sunt, in quibus convenient.

c Non enim eo quicquam præstantius, aut melius, quàm cū animis concordibus domū administrant Vir ac mulier. Multi dolores sunt malevolis, gaudia autem benevolis. d Præceptis de epithalam.

C A P. XVIII.

De oratione natalitia, ac funebri.

NUPTIARUM finis sunt liberi. Itaque post orationem nuptialem, & epithalamium, ordo requirit, ut de natalitia dicamus.

1. §. *Natalitia est oratio, quæ habetur in alicujus natalem.*

Græcis λόγος γυνθλιακός vocatur.

2. §. *Estque duplex. Nam vel fit, cum quis prole recens auctus est: vel in ejus natalem, qui ætate jam est provectior.*

3. §. *In utroque genere primum dici solet de tempore natiuitatis, ubi considerantur annus, mensis, dies, hora.*

Ut si quis natus esset Calendis, dicebatur principium mensis, vivendi principium dedisse, inque omnibus bonis prin-

principium esse optimum, imò esse dimidium totius, atque adeò plus toto. Si esset dies sextus, seprimusve, affirmabant, dies istos sacros, eoque hujusmodi nativitatem significare communionem quandam cum Diis. Si dies esset nonus, quia is Soli sacer erat, colligebatur, aliquem Solis instar illustrem, & beneficum fore. Si esset decimus quartus, agebant, hunc esse Minervæ dicatum: & quia tunc plenilunium sit, augurabantur, nihil ei defore. Etiam spectabant anni horam: uti an tempus esset hybernum, quod omnium fortissimum: an vernum, quod amœnissimum: an æstivum, quod fructibus commendatur: an autumnale, quod in regionibus calidis quiete est gratissimum. Similiter si Dionysia fuissent, aut Eleusinia, vel aliud festum, hæc res dicendi præbebat argumentum. Aliqua ex his quidem, quæ sic præcipiuntur à Græcis, ad gentilem pertinent religionem. Sed operosum nulli erit, eorum loco reponere non absimilia, Christianæ interim historiæ ac religioni convenientia.

4. §. *Hinc videndum de loco; ubi spectatur natio, ac civitas.*

Natio quidem, ut num quis Græcus sit, an barbarus; Italusne, an Pœnus. Atque hinc minimè illud prætereundum, si ea gens vel sapientia, vel fortitudine, vel re alia celebretur. In urbe item considerandum, num ea metropolis sit, aut proximæ saltem dignitatis: item num ampla sit, & florens, num ingeniis fecunda, & ecquid strenuè gesserit.

5. §. *Post illa in pueri natali duo capita tractabimus, quæ in hoc argumento præcipua sunt. Prius est virtus parentum, & majorum. Alterum verò spes, quàm de puero concipimus ex genere, facie, futuraque educatione. In adulto autem commemorantur omnia ista, à quibus persona potest laudari.*

Ut sunt virtutes, honores, aliaque, de quibus in genere demonstrativo satis diximus.

6. §. *Postremo Deum precabimur, ut puero annos multos largiatur; faciatque, ut suis, & patriæ, aliquando ornamento esse possit. Similiter in adultis optabimus, ut sæpè hunc natalem celebrare contingat, utque letior letiorque semper revertatur.*

De Genethliaca quædam etiam Menander habet. Exemplo autem fuerit Genethliaca Aristidis in Appellam. Quòd si in argumenti hujus tractatione admiscere aliqua

visum est de sacriis philologiæ: multum ea parte iuvabit Jul Scaliger lib. III. de re Poet. cap. XII. Inter ea, quæ attingit, sunt honores, qui de natali Genio fiebant. Nam *pulvis fritilla conficiebant sacra natalium*; ut est apud Plinium lib. XVIII. cap. VIII. Lactis etiam Genio libabant, teste Probo in III. Georg. Etiam.

—
Piabant

Floribus, & vino, Genium memorem brevis avi: ut ait Horatius lib. II. epist. I. At hostiis abstinabant. Unde Varro apud Cenforinum cap. II. *Id moris, institutique, majores nostri tenuerunt, ut, cum die natali munus annale Genio solverent, manum à cæde ac sanguine abstinerent, ne die, qua ipsi lucem acceperissent, aliis demerent.*

A natalitia accedamus nunc ad funebrem: quando ut illa fit homine nato, ita hæc denato.

7. §. *Oratio funebris propriè dicitur, quæ in funere habetur. Sed latius ea vox extenditur, cum etiam anniversaria esse possint.*

Ut quas ad Mausoli sepulchrum quotannis recitari iussit Artemisia. Item quæ Athenis habebantur in laudem eorum, qui in bello pro patria cecidissent: qualis illa Periclis apud Thucydidem, item tres Aristidis.

8. §. *Anniversariæ, atque omnes, quæ multò post obitum haberentur, vix aliud erunt, quàm encomium.*

Ut illa Isocratis in Evagoræ laudem.

9. §. *Hoc loco potissimum de oratione agemus, quæ dolorem habet recentem. Triplex in ea spectamus tempus: præsens, præteritum, futurum. Præsens quidem, ut si ordiamur à signis doloris præsentis.*

Velut, quoddam convenerimus ad tristes exsequias. Item si describas faciem defuncti miserabilem, genas pallentes, cincinnos jacentes, linguam contractam, oculos contortos. Sed hæc vix aliis, quàm matrum, vel amatorum planctibus, videntur convenire.

10. §. *Hinc exponimus, qualis quantusque fuerit, quem amisimus: quæ ad præteritum tempus pertinent.*

Ut quàm facilis ac comis fuerit, quàm hilaris inter adolescentes, quàm gravis inter senes, & similia,

11. §. *Ad futurum refertur, quod magnam sui spem excitarat, quæ nunc simus orbati.*

Ut, quæ beneficia in nos fuerit collaturus, si diutius fuisset

set superstes : quàm præclarè item meriturus de patria .
Vide apud Cicer.lib.iii. de Orat.perelegantem & brevem
orationem in mortem Crassi , ubi hæc inter alia : *O fallacem hominum spem , fragilemque fortunam , & inanes nostras contentiones ! quæ in medio spatio sæpè franguntur , & corrumpunt , & ante in ipso cursu obruuntur , quam portum conspiciere potuerunt .*

12. §. *Est verò , cum magis præterito insistimus , quàm futuro : est item , cum contra fit . Prius locum habet , si quis gesserit honores publicos , & præclarè meritus sit de multis . Posterius fit , si cujus messis adhuc in herba fuerit .*

13. §. *Et istis quidem partibus constabit oratio , si visum erit paucis defungi . At si justam instituere orationem velimus , hanc potius insistemus viam . Auspicabimur à querimonia , vel exclamatione , aut interrogatione .*

Ut si dubitare nos fingamus , num flere velimus , an eloqui : illud enim dolorem jubere , hoc dictare officium .

14. §. *Quòd si maritus lugeat obitum uxoris : commode orietur à mutis animantibus ; quæ & ipse , conjugè amissa , dolorem suum testantur .*

Ut quòd cignus , compare erepta , alas ad zephyrum extendat , sortemque suam deploret : quòd hirundo querulo cantu tristitiam suam significet : quòd bos , & equus , non sine dolore abstrahantur ab ea , quicum fuerint .

15. §. *Hinc sequitur laus defuncti . Quæ unde petatur , dictum est in genere demonstrativo .*

Vide & quæ de eo tradit Menander lib.ii.cap.ix. quod de funebri oratione inscribitur .

16. §. *Imprimis autem spectatur hic genus mortis : ut si quis occubuerit pro patria pugnans .*

Hoc mortis genus eleganter laudat Cicero Philipp.xiv. Maximè , inquit , proprium senatus sapiens est , grata eorum virtutem memoria prosequi , qui pro patria vitam profuderunt . Et mox : *O fortunata mors , quæ naturæ debita , pro patria est potissimum reddita ! Vos verò patriæ natos iudico , quorum etiam nomen à Marte a est : ut idem Deus urbem hanc gentibus , vos huic urbi genuisse videatur . In fuga , facta mors est : in victoriâ , gloriosa . Etenim Mars ipse ex*

a Milites
Martie
legionis
alloquitur .

acie

acie forsiſſimum quemque pignerari ſolet.

17. §. *Post laudationem dicimus, quantum damnnum morte alicujus fecerit Respublica, doloremque exinde excitamus.*

Sanè ex boni amiſſi prædicatione oritur deſiderium ejus: eòque omninò poſt laudationem proximum eſt, ut jacturam, quàm fecimus, demonſtremus. Ex cognitione autem jacturæ provenit luſtus; ut omninò hinc locus debeat querimonix, & lamentis.

18. §. *Interdum tamen non ſeorſum inſtituitur laudatio, ſeorſum verò dolorem ciemus: ſed ſingulis laudationis locis querimonia admifcetur.*

Nempè ut ſingulæ encomii partes ſint materies luſtus.

19. §. *Lamentationi ſive luëtui ſubjicitur conſolatio. Vel, ſi lamentis non fuerit opus, ut ſi quis pro patria ceciderit, ea proximè laudationem ſequetur.*

Obſervat hoc Cicero Philipp. XIII. ubi continuò poſt illa, quæ paulò ante citavimus, ita eos compellat, qui ceciderant bello ad Mutinam geſto: *Illi impii, quos cecidiſtis, etiam ad inferos penas parricidii luens: vos verò, qui extremum ſpiritum in victoria effudiſtis, piorum eſtis ſedem & locum confequi.* Brevis autem vobis vita data eſt: at memoria bene reddita vitæ ſempiterna: *quæ ſi non eſſet longior, quàm hæc vita, quis eſſet tam amens, qui maximis laboribus & periculis ad ſummam laudem gloriamque contenderet?* Actum igitur præclare vobiſcum, forſiſſimi, dum vixiſtis; nunc verò etiam ſantiſſimi milites, quòd veſtra virtus, nec oblivione eorum, qui nunc ſunt, nec reſſentia poſteriorum, inſepulta eſſe poterit; cum vobis immortale monumentum ſuis penè manibus ſenatus populusque Romanus extruxerit. Et poſt pauca: *Sed quoniam, patres conſcripti, gloria munus optimis & forſiſſimis civibus monumenti honore perſolvitur; conſolemur eorum proximis: quibus optima eſt hæc quidem conſolatio parentibus, quòd tanta Reip. præſidia genuerunt: liberis, quòd habebunt domeſtica exempla virtutis; coniugibus, quòd viris carebunt, quos laudare, quàm lugere præſtabit; fratribus, quòd in ſe, ut corporum, ſic virtutum ſimilitudinem eſſe confident.* Arque utinam his omnibus abſtergere fleſum ſententiis noſtris, conſultiſque poſſemus; vel aliqua talis his adhiberi publicè poſſet oratio, qui deponerens marorem, atque luëtum; gauderentque potiùs, cum multa & varia impen-

derent hominibus genera mortis, id genus; quod est pulcherrimum, suis obtigisse, eosque nec inhumatos esse, nec desertos, (quod tamen ipsum pro patria non miserandum putatur) nec dispersis bustis humili sepultura crematos, sed consecros publicis operibus atque muneribus, eaque exstructio-
ne, quæ sit ad memoriam æternitatis ara virtutis. Quamobrem maximum quidem solatium erit propinquorum, eodem monumento declarari, & virtutem suorum, & pietatem, & senatus fidem, & crudelissimi memoriam belli: in quo, nisi tanta militum virtus existisset, parricidio M. Antonii nomen populi Rom. occidisset. Hactenus cælesti illo ore M. Tullius. Et quantum tamen fortius solatium habent Christiani? qui sciunt, se non aliter, quam moriendo, felicitatis æternæ fieri compotes. Sed discrimen hoc fufius persequi, non hujus loci. Porro etiam solatii genus est, si dicas, posse damnum defuncti refarciri morte successoris. Pluraque eodem pertinentia dicemus infra; ubi spectabimus consolationem, non ut orationis funebris pars est, sed quatenus conitituit orationem justam.

20. §. *Imò est, ubi consolatio etiam fuerit importuna. Ut si longinquitas temporis dolorem jam omnem absterferit.*

Hoc in anniversaria ferè contingebat: ubi laudabantur sæpè, qui ante annos multos essent defuncti. Hic si quis solatio opus esse putet, is quoque illienses soletur, quoddam olim fortissimum civem, Hectorem, amiserint. Sin tantum sex septemve menses sint, ex quo obiit aliquis, & is, ad quem dicimus, mortuo fuerit conjunctissimus, ut si filius sit, vel conjux; quia luctum in talibus durare verisimile est, etiam querimonia tunc, & consolatio habebit locum.

21. §. *Consolationi subjicitur non raro adhortatio, qua incitet presentes, ut animo retinere perpetuo velint virtutem defuncti, eamque sibi ad imitandum proponant.*

Vide hoc in genere præter ea, quæ antea commemoravi, etiam Lyfiæ orationem in laudem cæforum eo bello, quo Athenienses opem tulere Corinthiis; item Menexenum Platonis, Demosthenis Orat. in illorum laudem, qui prælio ad Chæroneam ceciderant: & Dionis Chrysolomi in Melancomam.

Atque hæc sufficiant de orationibus secundæ classis.

C A P. XIX.

De Gratiarum Actione, Oratione Gratulatoria,
& Lamentatoria.

1. §. **T**ertia orationum classis, quæ referuntur ad genus demonstrativum, occasionem sumit ex bono, quo quis auctus; vel malo, quo sit adfectus. Hujusmodi sunt gratiarum actio, gratulatoria, & lamentatoria.

2. §. Gratiarum actio vel recta est, vel obliqua.

3. §. Recta, qua aperte, sine circuitione aliqua, gratias agimus.

4. §. Hujus partes sunt tres. Prima significamus letitiam ex beneficio accepto obortam.

5. §. Altera exaggeramus beneficium illud, ut magnitudinem ejus intelligere videamur. Est enim præcipua grati animi virtus, & scire quantum debeas, & debere libenter.

Quo pacto autem beneficium amplificetur, ostendimus superius, cum de gratiæ affectu ageremus.

6. §. Tertia pars animum gratum pollicetur. Quod bifariam fit. Nam vel dicimus, nos parem, aut etiam majorem gratiam relaturos: vel, si id vires superet nostras, saltem animum spondemus gratum, ac memorem: Deumque rogamus, ut, cum nos ob virium tenuitatem id minimè possimus, ipse condignas gratias rependat.

7. §. His interdum accedit commendatio nova, qua petimus, ut is, qui nos beneficio hoc affecit, porrò etiam amore suo complecti velit. Item votum, quo pro salute illius Deum rogamus.

Exemplo in hoc genere sunt duæ orationes Ciceronis: una post reditum ad Quirites: altera post reditum in Senatu. Priori tria præstat:

I. Extollit beneficium populi Rom. quòd se restituisent:

sent: atque id confert beneficio parentum, nec non Deorum immortalium: item cum reddito P. Popollii, Q. Metelli, & C. Marii.

II. Amicorum prædicat operam, qui in se revocando laborassent.

III. Pollicetur se beneficii hujus memoriam benevolentia colere velle sempiterna, omniaque sua compositurum ad Reip. utilitatem.

Posteriori hæc similiter facit:

I. Gratiâ agit pro beneficio, atque id vehementer effert.

II. Invehitur in eos, quorum invidia fuerat ejectus.

III. Amicorum beneficium prædicat.

IV. Studium suum erga Remp. promittit.

Exemplo itidem fuerit oratio Ciceronis, qua Cæsari gratias agit pro restituto Marcello. Illustris quoque est illa *Ænæ ad Didonem a*:

a r. Æn.

*O sola infandos Trojæ miserata labores,
 Quæ nos velliquias Danaum, terræque marisque
 Omnibus exhaustos jam casibus, omnium egenos,
 Urbe, domo socias. Grates persolvere dignas
 Non opis est nostræ, Dido; nec quidquid ubique est
 Gentis Dardaniæ, magnum quæ sparsa per orbem.
 Dis tibi, si qua pio respectant numina, si quid
 Usquam justitiæ est, & mens sibi conscia recti,
 Præmia digna ferant. Quæ te tam lata tulerunt
 Secula? qui tanti talem genuere parentes?
 In freta dum fluvis current, dum montibus umbra
 Lustrabunt convexa, polus dum sidera pascet;
 Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt:
 Quæ me cumque vocant terræ.*

Hæc de gratiarum actione recta.

8. §. *Obliquè verò gratias agimus, cum dicimus, non acturos nos gratias, & ea interim proferimus, quibus gratum abundè animum testemur.*

Velut si tantum esse beneficium profiteamur, ut satius videatur, illud tacitum animo æstimare, quàm proletario more gratias verbis agere. Vel si dicatur, arctum aded necessitudinis vinculum esse, ut illo gratiarum ageendarum more liceat supersedere.

9. §. *Gratulatoria oratione vel alteri gratulamur, vel nobis ipsis. Agemus propriè de priori, quia majoris est usus, & ex ea alterius tractanda ratio satis cognoscitur.*

Græ.

Græcis *ἄχαριστὸν* vocatur.

10. §. *Partes gratulatorie sunt tres. Prima significamus, quantam ceperimus voluptatem ex prospero alterius successu. Nec nostrum tantum, sed sepe aliorum etiam gaudium testamur. Interdum & causam hanc atteximus, quod res amici esse nostras ducamus. Ac facilius id fidem invenit, si is sanguine, affinitate, vel aliter, nobis junctus sit.*

11. §. *Parte altera, ut justam tanta fuisse letitie causam intelligatur, ostendimus magnitudinem boni, quo quis auctus est. Ut quod non causa, non pressatione, aut largitione, honorem istum adeptus sit; sed virtute & meritis præclaris: quod honos sit tantus, ut eo nomen suum ab oblivione possit vindicare: quodque multis expetitus, obtigerit paucis.*

12. §. *Tertiâ pars continet votum, ut Deus hoc bonum esse perpetuum velit: item ut honos iste sit ipsi, & Reip. imprimis, salutaris. Quandoque etiam adhortatio talis habet locum, ut quis jam non cum aliis, sed secum certare velit, quo per honoris hunc gradum ad majores possit ascendere.*

Exemplo in hoc genere fuerint, cum orationum aliz multarum Aristidis *παλιψηλα*, quæ est de Smyrna instaurata. Atque idem in *προσφωνητικῶν Σμυρναϊκῶν*, quæ oratio habita est coram Imp. Commodo Smyrnæ ingressu recens instauratam. Item illa Themisti, qua Constantio Imperatori, quamquam absenti, gratulatus fuit ob res feliciter gestas. Incipit ea, *Αἰγύπτιοι*. Parratio est epistolarum. Nam gratulatoriæ sunt Isocratis quinta, & septima; quarum illa ad Philippum Regem, hæc ad Timotheum. Apud Tullium quoque ingens talium copia est: imò supersunt etiam aliorum quædam ad Tullium; uti illa Trebonii, b qua Tullio de indole filii gratulatur.

13. §. *Est & obliqua gratulandi ratio: Ut cum dicimus, non tam amico gratulari nos velle, quod honore illo affectus sit; quam urbi, quod ejusmodi acceperit Senatorem, vel Consulem.*

Nam ad Remp. quidem multum inde emolumentum accessu-

su-

furum: ad amicum verò non minus oneris, quàm honoris: juxta illud vetus, c

Onus est honor, qui sustinet Rempublicam.

c Apud
Varron.
Lib.4. de
L. L.

Ad alterius generis gratulationem, qua nobis ipsis, patriæque imprimis gratulamur, referendæ sunt orationes, quæ die festo habentur ob creatum novum Regem, aut Principem. Festum hoc ἀπακλήτεια dixere: ut liquet ex Polybii lib. xvii. & Legat. Eclog. lxxxviii.

14. §. Lamentatoria minùs artis eget, cum dolor quem vis reddere soleat disertum.

15. §. Duabus autem partibus solet absolvi. Primum significamus, in quod malum inciderimus, & magnitudinem ejus exaggeramus. Deinde, si malevoli eo nos mactarint infortunio, odium excitamus eorum, qui nos perdidērunt.

19. §. Interdum etiam aliis injicitur metus, quasi & ipsis possit contingere, quod nos passisumus.

Vide in hoc genere Aristidis orationem Eleusiniam, qua ob templum Cereris incensum lamentatur. Item *μονασίας ἐπὶ Σμύρῃ*, qua nobilem ad eò urbem terræ motu obrutam deslet. Item Synesium in Catastasi, ubi Pentapolitanam describit calamitatem. Item Anonymi *μονασίας*, d qua deplorat Constantinum juniorem, Constantini Magni filium, insidiis fratris sui Constantis interemptum.

d Græcè
Latineq;
primus
editus est
Fredericus
Moresellus.

C A P. XX.

De oratione, qua ad discedentes, vel domum redeuntes utimur, vel alium discedentem prosequimur.

1. §. **Q**uartæ orationum classis occasionem præbet alicujus abitus, vel adventus. Hujusmodi sunt λόγος ἀποβατήριος, ἀπβατήριος, & προπεμπτικός.

2. §. Ἀποβατήριος dicitur, quo utimur discedentes ἐπατρία, vel urbe alia, ubi diu, commodèque vivimus.

114 PARTITION. ORATORIAR.

Aliàs *ἀπαρτινός* vocatur: cujus nominis causam ignorare se fateretur Jul. Scal. lib. III. de re poet. cap. cv.

3. §. *In hoc genere primum testabimur dolorem nostrum, quod ab urbe, & amicis divellamur. Ac temperatius quidem id faciemus, si discedamus studiorum causa, postea reversuri. Vel si patriæ causa legatio obeunda sit in terris longinquis. Sin solum vertere cogamur, tanto opere misericordiam ciebimus, ut videamur lapides ipsos posse commovere.*

4. §. *Hinc laudabimus populi, unde abimus, fidem, clementiam, pietatem. Item urbis situm salubrem, atque amœnum. Quibus & sacra ejus festa addi solent.*

Ut, si ex Attica discedamus, hoc, vel simili modo, dicere jubet Menander: *Quis possit sine lachrymis relinquere Eleusinia sacra? quis Dionysia? quis Arcem Atheniensium pulcherrimam? aut tot viros sapientia, & virtute præcellentes?* Ac pariter omnia accommodabimus, quæ in civitate possint allicere.

5. §. *Præterea beneficiorum, quæ istic accepimus, semper nos memores fore dicemus.*

6. §. *Denique, si nobis sit uxor, liberi, adfines, eos commendabimus: benèque iis ominabimur, & precabimur, à quibus discedimus.*

Exemplo in hoc genere est declamatio edita sub nomine Ciceronis ad Quirites, priusquam iret in exilium.

7. §. *ΕΠΙΒΑΤΗΡΙΟΣ λόγος* habetur, cum quis, post diutinam peregrinationem, postliminio domum redit.

8. §. *In hujusmodi oratione primum lares patrios salutabant: Diisque gratias agebant, quod salvos reduxissent.*

Uti Neptuno, & diis marinis, si mari redirent, vel, si terra, Mercurio Evodio, aut Hegemonio, & aliis.

9. §. *Hinc exponebant, quantum absentes tenuisset desiderium Urbis. Eaque occasione accedebant ad laudationem ejus. Hac petitur à conditore, fertili-*

tate,

tate, salubritate atque aliis, quæ superiori libro
exposita sunt nobis.

Istis, si voles, adde, quæ præclare hac de re notavit Scæ-
liget lib. III. de re poet. cap. CVII.

10. §. Denique bene Vrbi precabantur, ac totos se
ei devotebant.

Non pauca, quæ ejusmodi oratione aptari possint, legas
apud Ciceronem oratione ea, quam in Senatu habuit, cum
ab exilio rediret.

11. §. ΛΟΓΟΣ ΠΡΟΠΕΜΠΤΙΚΟΣ est, quo
alios prosequimur, quando discedunt à nobis.

12. §. In hoc incipere solent à querimonia, vel indi-
gnatione in fortunam, quòd nihil tale promeritum
divellat ab amico. Vel etiam increpabant amicum,
quòd deserere eum sustineat, à quo non minus ame-
tur, quàm Theseo Hercules, Euryalus Niso dile-
ctus fuit. Ac acerbis ille casus eo exaggerandus
est, quòd armenta etiam, & volucres, graviter mo-
lestè ferant, si à mutua consuetudine abstrahantur.

13. §. Hinc in memoriam revocabimus palestram &
exercitia alia, quæ hætenus communia habuimus.

Queremus, an retinere eum non possint mysteria,
Academia, insigne opus arcis, & tot alia Vrbis
bona?

14. §. Posthac interrogabimus, ubi nunc illa sint
promissa, quòd alter alterum nunquam esset deser-
turus? Conferemus priorem felicitatem cum mise-
ria presenti. Antea nos amico fuisse munitos, tan-
quam forti aliquo presidio: nunc eo haud aliter spo-
liari, quàm si Ajaci in bello clypeus subduceretur.

Quare nihil superesset aliud, quàm ut, Timonis
alicuius instar, deserta posthac loca incolamus.

Nec enim ex re videri, ut nova cum quoquam ami-
citia in eatur, cum eadem & illam manere possit
fortuna: nec semel navem frangenti iterum mare
esse tentandum.

¶ Ita ex-
plo Græ-
corum Rhe-
torum lo-
quitur,
quasi A-
thenis vi-
veremus.
Sed talia
pro tem-
poribus,
ac locis,
variate,
apertius
est, quàm
ut mone-
re sit op-
us.

15. §. *Haud semper tamen gravis adeò querimonia, vel accusatio, locum habet. Non sanè si legatus cum imperio, vel exercitu, aliò mittatur. Vbi potius gratulandum illi. Laudabimus quoque eum à genere, virtute, fortuna. Neque ipsum duntaxat extollemus; sed etiam collegas, socios, comites: quorum bonos dignitatem legati auget, atque illustrat.*

16. §. *Neque in ejusmodi solùm argumento, sed in omni προπεμπικῶν, laudatio discedentis adhibetur.*

17. §. *Hinc orandus is, ut absens etiam nostri semper memor esse velit.*

18. §. *Multum autem ornatus accedet orationi, si locum, quo iter instituitur, celebres paucis. Impri-
mis verò si, per quas Vrbes eundum, per que loca
navigandum, referas, & eorum simul præstantiam,
atque amœnitatem, delibes.*

19. §. *Atque ubi oratione hac quasi ad portum deduxerimus, ad preces convertemur, optimæque ei omnia à Deo optabimus.*

Horatius προπεμπικῶν suum, quod Virgilio Athenas proficiscenti scripsit, ab ejusmodi voto orditur:

*Sic te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida sidera,
Ventorumque regat pater,
Obstrictis aliis præter Iapyga.
Navis, qua tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Asticis
Reddas incolumen precor,
Et serves animæ dimidium meæ.*

Posteâ autem testatur poeta eorum audaciam, qui primi se commiserunt mari. Et hæc, similisve ratio, ut com-
moda est, si paucorum versiculorum res sit: ita, ut in justam
orationem argumentum excrescat, plus juvabunt ea, quæ
ex Menandro sumus mutuati. Vide & Cæsarem Scalige-
rum lib. III. de re poet. cap. CIV.

C A P. XXI.

De Monitione & Commendatione.

1. §. **E**Xcussimus arcenas argumentorum, quæ inserviunt quatuor classibus orationum ad demonstrativum genus pertinentium. Nunc agamus de iis, quæ referuntur ad genus deliberativum. Quas ipsas similiter ad quatuor classes revocabimus. Prima est earum, ubi dominantur affectus iræ, odii, vel amoris. Hujusmodi sunt, monitio, commendatio, concitatio, & conciliatio.
2. §. Monitio præcipuè artis eget, cum vitia quidem castigare, at offensam tamen effugere studemus. Id verò hujusmodi artificio consequemur.
3. §. Laudabimus primum ejus, qui monendus est nobis, præclaras animi dotes: & significabimus, quanti eum propterea estimemus, & diligamus.
4. §. Hinc dicemus, ut nihil undique perfectum invenitur, ita laudes istas non leviter labe aliqua deprecari.
- Ut quòd in suos sit durior, vel quòd suorum avaritiam non compescat, vel quòd novis amicis nimis fidat, vel quòd plus æquo sit liberalis, vel alio quopiam. Nam innumera sunt, quibus peccari solet.
5. §. Quod si ne hac quidem ratio satis tuta videbitur, poterimus dicere, aliorum id judicium esse, qui cetera eum magni faciant.
6. §. Subjiciemus, in alio nos, sive hoc nostrum, sive alienum judicium, planè dissimulavimus fuisse: se minimè potuisse pati, ut quispiam tam laudatus; & quem tantopere amemus, in partem duntaxat laudibus ornatur.
7. §. Poterimus quoque aliquid delibare è loco communi de officio veri amici.

Uti enim medicus sanat corporis morbos : ita sinceri est amici, corrigere animi vitia, non supparasitando ea laudare. Vide Plutarchi librum de discernendo adulate ab amico.

8. §. *Etiā affirmabimus, sperare nos, pari eum erga nos libertate usurum, nisi minus fortasse ab eo amemur.*

9. §. *Interim conjiciemus vitii culpam in aetatem, vel gentem, vel convictum hominum minus idoneorum. Eodem laborasse dicemus viros aliquot magni nominis. Sed parvo negotio correcturum. Nam sibi solum peccatur excessu virtutis, facile aliquid posse ad mediocritatem revocari.*

10. §. *Addemus argumenta ab honesto, utili, glorioso: quibus vitii odium, contraria virtutis amorem gignamus. Hortabimur, ut quā maximè se excitet ad omnes præstantis viri laudes implendas.*

Monitionis, sed quæ Principem virum deceat, insigne apud Livium a exemplum præbet Scipionis oratio ad Ma-
 * Lib. 30.
 lanillam; cum hic Regīnam Sophonisbam, Syphacis uxorem, Asdrubalis Pœni hiliam, eodem quo captam vidisset die, matrimonio sibi junxisset. Quia brevis est, apponam. *Aliqua te existimo, Masanissa, insuentem in me bona, & principio in Hispaniam ad jungendam mecum amicitiam venisse, & postea in Africa te ipsum, spesque omnes tuas in fidem meam commisisse: atqui nulla earum virtus est, propter quam appetendus tibi sum, qua ego æquè atque temperantia, & continentia libidinum, gloriosus fuerim. Hanc ego te quoque ad cæteras tuas eximias virtutes, Masanissa, adjecisse velim; nam non est (mihi crede) tantum ab hostibus armatis atasi nostræ periculi, quantum ab circumfusus undique voluptatibus: qui eas sua temperantia frenavit, ac domuit, multo majus decuit, majoremque victoriam sibi peperit, quā nos, Syphace victo, habemus. Quam me absente, strenuè ac fortiter fecisti, libenter & commemoravi, & meministi: cætera te ipsum reputare tecum, quā me descense erubescere mala. Syphax populi Romani auspiciis victus captusque est: itaque ipse, conjux, regnum, ager, oppida, homines qui incolunt; quicquid denique Syphacis fuit, præda populi Romani est; & Regem, conjugemque ejus, etiā non civis Carthagenensis esset, etiā non*

non patrem ejus Imperatorem hostium videremus, Romam oporteret missi: ac senatus populi que Romani de ea judicium, atque arbitrium esse, qua Regem nobis socium, alienasse, atque in arma coegisse præcipitem dicatur. Vince animam, cave, deformes multa bona uno risis; & tot meritorum gratiam majore culpa, quam causa culpæ est, corumpas. Adi & epistolam secundam. Illocratis ad Philippon Regem, quæ eum monet, ne porro temere ad eò in bello maximis se periculis exponat. Initium epistolæ est: Οἶδα βίη ἐπι πέντε εἰδῶσι πλείον χρεῖν ἔχειν τοῖς ἰππασίην, ἢ τοῖς σωμασυχέσιον, ἀλλὰς τὴ βίη ἐν μὴ κερδιδεῖς τις ἄρχησιν ἴστω ποιεῖν.

b Novi-
quidem
plus gra-
tiae habet
solere
laudato-
ribus,
quàm mo-
nitoribus;
praesertim
si, nullo
jubente,
monere
sint ag-
gressi.

11. §. Sequitur commendatio. Cujus haec potissimum capita sunt. Primum causas commendationis exponimus.

Ut quòd benè quis de nobis sit meritus, aut nostris: item, quòd cum illo, vel parente ejus, aut majoribus, aut propinquis, vel sanguine, vel affinitate, vel amicitia, simus conjuncti: item quòd ejusdem simus patriæ: eorundem studiorum: & quæ similia sunt.

12. §. Subjicitur ejus, quem commendamus, laudatio à probitate, fide, humanitate, eruditione, genere, aliis. Sed modus tamen hic tenendus est, ut ne ex amore hoc judicium profectum videatur.

13. §. Dicere autem possumus, scire nos Horatianum illud c:

Qualem commendēs, etiàm atque etiàm adspice, ne mox incutiant aliena tibi peccata pudorem.

c Lib. 1.
epist. ad
Lollium.

Sed integritatem, ac praeclaras animi dotes, ad eò nobis esse perspectas, ut nihil divini, vel humani, credi nobis post hac velimus, si ea parte fallamus.

14. §. Multum etiam proderit, si, quem laudamus, dicatur honestè praeclareque de eo, cui commendatur, & sentire, & loqui apud omnes solere.

15. §. Addemus, si complecti hominem velit, & honori eam rem fore, & multum inde utilitatis percepturam: nec unum hominem, sed simul alios multos sibi posse devincire.

16. §. Denique vehementer orabimus, atque obtestamur.

bimur. Vel dicemus, nos pluribus nolle contendere, ne de humanitate videamur diffidere. Etiam nostro, & ejus nomine, quem commendamus, omne grati animi officium pollicebimur.

d Com-
mendati-
tiz.

Commendationis exempla longè plurima suppeditat Tullius in epistolis. Imò illæ libri decimi tertii propè omnes sunt *εὐχαρισται*, d'ut eas Græci appellant. Sed illustris imprimis est sexta libri secundi, qua Curioni Milonem in petitione Consulatus commendat. Nam vel sola propè univèrsam hujus argumenti artificium comprehendit. Longiuscula est, & liber ille etiam pueritiæ manibus teritur, ut eam adscribere nihil sit opus. Adi etiam Isocratis epistolam quartam, qua Diodorum, ac filium ejus, Regi Philippo de meliori commendat nota. Itè B. Basilii epist. xi. qua Eusebio sodali Cyriacum Presbyterum commendat: & Nazianzeni epist. xlii. ac xlv. quibus Nicobulum commendat Gregorio Prædici, & Erebolio.

17. §. *Est & obliqua commendationis genus, quo simulamus, nos commendare nolle, quem interim vel maximè commendamus.*

Ut si dicas, non quidem commendare te alteri Sextium velle, sed orare solùm, ut propiùs hominem nosse ne grave-
tur. Sperare enim, futurum, ut, cum gratias agere soleant, qui commendarunt, alter tibi gratias agat, per quem viri tanti noticiam sit consecutus. Et hæc de commendatione.

C A P. XXII.

De concitatione, & conciliatione.

1. §. **N**unc videamus de concitandi & conciliandi artificio. Ac prius quidem illud, ut raro laudem meretur, ita nec multum artis requirit: præsertim si negotium sit cum multitudine imperita. Nam quotusquisque non maximopere commovetur, si sibi, vel suis, atrocem fieri injuriam intelligat? Quare hic sola suffecerint, que de ira & odii affectibus supra diximus.

Exemplum tantummodo adferam ex gravissimo scriptore,

re, Tacito: *a* Erat, inquit, in castris Percennius quidam, *d* Lib. 1.
du olim theatralium operarum, dein gregarius miles, *Annaliu* .
pro ca lingua, & miscere cætus histrionali sindo doctus. Is imper-
 ritos animos, & quænam post Augustum militia conditio,
 ambigentes, impellere paulatim nocturnis colloquiis, aut
 flexo in vesperam die, & dilapsis melioribus, deterrimum
 quemque congregare: postremo, promptis jam & aliis sedi-
 tionis ministris, velut concionabundus, interrogabat: CUR
 PAUCIS centurionibus, paucioribus tribunis, in modum
 servorum obedirent? quando ausuros exposcere remedia,
 nisi novum, & nutantem adhuc Principem, precibus, vel
 armis, adirent? satis per tot annos ignavia peccatum, quòd
 tricenæ, & quadragena stipendia senes, & plerique trun-
 cato ex vulneribus corpore, tolerent. Et mox: Enimverò
 gravem, infructuosam, denis in diem assibus, animam &
 corpus æstimari, hinc vestem, arma, tentoria, hinc severitiam
 centurionum, & vacationem munerum redimi. At hercle
 verbera & vulnera, duram hyemen, exercitas æstates, bel-
 lum atrox, aut sterilem pacem, sempiterna, &c. Seditiozæ
 isti concioni faces subdidit oratio Vibuleni, quam paulò
 post refert. Hujusmodi autem virulentæ linguæ artificia,
 seu veneficia magis nosse convenit, non ut utamur, sed ut
 meliùs ab iis caveamus nobis.

2. §. Concitationi opponitur Conciliatio. *Que* bi-
 fariam sit. Nam vel nobis amorem alicujus conciliamus: vel in gratiam reducimus partes dissi-
 dentes.

3. §. In primis duo hæc præstamus. Primum exponimus, qua fiducia, & quibus de causis, alicujus benevolentiam, & favorem ambiamus. Vbi laus ejus, quem amicum volumus, habet locum. Spectandum autem, qua quisque re imprimis velit estimari. Humanitatis laus quasi communis omnium videtur. At aliæ magis sunt propriæ. Ut Philosophus gaudet laudari ab ingenio perspicaci, & multarum disciplinarum cognitione: Senator à prudentia singulari, & benevolentia erga cives: Imperator à fortitudine, & rebus gestis. Ac juvenem quidem laudare licebit apertius: in sene id faciemus cautius. In utriusque adulationis suspicionem,

quantum licet , amovebimus .

4. §. *Pars altera ostendet , favore non esse nos indignas : amicitiam nostram nec inutilem fore , nec indecoram . Quare hic nosmetipfos laudabimus , sed ea opus est prudentia , ut ne quis laudis sue nimius videatur buccinator .*

Vide epistolam Ciceronis ad Metellum Nepotem , quæ est quarta libri quinti : item nonam ejusdem libri , quæ Vatinii est ad Ciceronem . At luculentè imprimis hoc artificium aperit illa recentis , sed politissimi scriptoris , Angeli inquam Politiani epistola ad Matthiam Pannoniæ Regem , quæ prima est libri noni .

5. §. *Partes dissidentes conciliamus hoc pacto . Ostendimus , offensam omnem obliterari debere : partim quia utilius tutiusque est : partim etiam quia honestius . Ex affectibus hic regnant spes & metus .*

6. §. *Quemadmodum verò concitare homines facile est : ita difficile est eosdem conciliare . Sunt enim plerique omnes ira , atque offensa , nimis tenaces . Ac nusquam facilius opera luditur , quàm apud multisudinem concitatum . Vbi haud multum valet diserta oratio , nisi eam duplex muniat praesidium , benevolentia popularis , & dicentis majestas .*

1. M.

Unde Maro , cum seditionem populi descripsisset , ita canit :

*Tum pietate gravem , & meritis , si forè virum quem
Conspexero , silens , arrectisque auribus adstant .*

¶ Svetonius in
Cæsare
cap. 70. &
Tacitus
lib. 1. An-
nal. in
Germani-
ci oratio-
ne . Item
Dio. hist.
lib. 42.
c. Lib. 1.
Annal.

Sanè Jul. Cæsar b exercitum compescuit , *Quirites* appellando pro militibus : qua una voce ita eos circumegit , & flexit , ut se milites esse responderint , & , quamvis id recusantem , ultro in Africam sint secuti . Etiam ex Tacito videre est , quàm paucis verbis seditionem à Percennio & Vipuleno motam , de qua antea diximus , compescuerit Clemens centurio . Verùm , ut præstantissimus historicus ait , bonis artibus gratus erat in vulgus . Adhæc seditionis culpa & ipse tenebatur , sed animum in melius mutarat .

7. §. *Porro multum etiam refert , ut ne quis efferate plebi statim se credat , utcumque & innocentia , & autoritatis praesidio tutus sibi videatur . Nam pri-*

mus ille multitudinis impetus plane est belluinus, ut oratione regi non possit. At ubi is deferbuit, idoneum magis orandi tempus erit. Sed prius constare oportebit, quæ origo sit mali tanti. Nam qui ignorat, quâ parte sit vulnus, quomodo ei faciet medicinam? Etiam temperamento istoc in oratione opus erit, ut prius amice deliniamus; hinc verbis castigemus severius. Atque interim modus ille in utroque hoc remedio tenendus, quem res, & tempus postulabunt.

Non ignoravit hoc Cæsar Germanicus, qui ut obortam seditionem sopiret, à veneratione Augusti orsus; (quem admodum Tacitus d. narrat) flexis ad victorias, et triumphosque d Lib. 1. Annal. Tiberis; præcipuis laudibus celebrans, quæ apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima fecisset: Italiæ inde consensum, Galliarum fidem extollit, nil usquam turbidum, aut discors. Atque ab his sensim ad illa verba perductus est: *Vbi modestia militaris? ubi veteris disciplinæ decus? quonam tribunos? quonam centuriones exegisti? Quamquam parum quidem oratione ea flexit, sed, quod nec facundia viri, nec autoritas potuit, id, cum ducis uxor, parvulum sinu filium gestans, & unâ amicorum uxores, miserabili agmine ad Treviros fugerent, partim pudor & miseratio, partim invidia in Treviros, extorsit.*

C A P. XXIII.

De Adortatione, & Dehortatione.

1. §. **A**ltera classis orationum, quæ ad deliberativum genus referuntur, eo à cæteris distinguitur, quòd hic præcipue excitatur fiducia, aut metus. Eiusmodi sunt, adhortatio, & dehortatio.

Græci orationes, vel epistolas adhortatorias vocant προτροπικὰς, ὑποτροπικὰς, ἀποτροπικὰς.

2. §. Differt Adortatio à suasionem, quòd hæc consilii sit, illa motus: hæc, ut in re incerta, docet, eoque plus habet argumentorum; illa inflammat, ac propterea plus habet coloris.

Exhor-

Exhortatio, ut suavione latius accepta continetur, ita, si pressius vox sumatur, differt ab ea trifariam, objecto, fine, tractatione.

Objecto, quia suademus ignaris, quòd factò opus est: hortamur gnaros, non quidem omnes, sed cessantes, aut etiam currentes.

Fine, quia suadens hoc agit, ut velis: adhortans, ut magis velis, facereque aliquid ausis.

Tractatione, quia suademus probationibus: exhortamur metum tollendo, ac fiduciam pariendo.

3. §. *Fere autem in oratione iusta, suasio ad confirmationem pertinet: exhortatio verò conclusioni reservatur.*

Sanè, qui adhortari velit, priusquam, quid fieri oporteat, constet, is tantumdem agit, ac si ex viridibus & humidis lignis confestim se ignem facere posse speret. Primum igitur animus argumentis est præparandus: ut quibus probetur rei utilitas, necessitas, facilitas. Postquam autem, quid ex re sit, viderint auditores; faces stimuli que animo subdentur, ne terreantur periculo, aut ignavia cessent.

4. §. *Interdum tamen, quia, quid usus exigit, satis constat; Princeps orationis pars est exhortatio: argumenta verò suasoria tantummodò attinguntur.*

5. §. *Ac unde quidem suasoria hac petantur, satis constat ex iis que in genere deliberativo diximus. Affectus autem, quos cieri oportet, hi potissimum sunt.*

6. §. *Primum amor excitandus, tum rei, quam suademus: tum persone, cuius studemus commodis. Etiam misericordiam erga eum commovebimus. Atque odium concitandum erga illum, qui hac parte ad-versatur.*

7. §. *Hinc emulationi erit locus. Eoque aliorum industriam ad imitandum proponemus.*

8. §. *Postremo spes fit bonorum, ut quis ausit: & malorum incutitur metus, ne cesset.*

4 Lib 26. Exemplo esto oratio Scipionis apud Livium: a qua milites Romanos adhortatur ad Carthaginem novam omnibus viribus oppugnandam.

9. §. *Ceterùm, est ubi parcius hos moveamus affectus:*
est:

est ubi majori id fiat cura. Parcius quidem apud viros in dignitate constitutos: quia haec b potentissimum est ad feriendos animos telum; item apud mentes sulphuratas, quales faciliè flammam concipiunt.

Ut si Alexandri Magni similem accendere velis ad pugnam. Quippe Timotheus tibicen, cum bellicum caneret, ita Regem eum inflammabat, ut ad arma profiliret; quem admodum auctor est Dio Prusæus. c Verùm, inquit idem,

c Orat. 1.
de regno,
ac simili-
ter scho-
liastes
Hesiodi.

Θιογυολας
vers. 918.

Φασι γδ,
οτι Αλε-
ξανδρου το
Μακεδον-
ος εδι-

νοτος, κρη-
σας πτω

μυσικω
Τιμοθεος

επληριθια
των ανι-
πειται.

10. §. *Quia autem rari omnino sunt, qui alieno se consilio, vel hortatu, credant indigere: eo in ipso orationis ingressu dicere expedit, nos ad verba facienda officii potius ratione esse inductos, quam quod adhortatione nulla auditoribus sit opus: quippe qui, quid fieri oporteat, per se videant, & quod rectum sciunt, spontè agant.*

Hoc artificiosè facit Dio Chrysostronus Orat. ad Trajanum. Item Cicero Philipp. iv. ubi ait: *Faciam igitur, ut Imperatores instructa acie solent, quamquam paratissimos milites ad præstandam videant, ut eos tamen adhortentur; sic ego vos ardentes, & erectos ad libertatem recuperandam, adhortabor.*

11. §. *Plurimum etiam prodest, si initio virtutem ejus extollas, quem hortari voles. Nam hoc pacto vehementius ille suscitabitur ad præstandum quod requires.*

Atque eo etiam parte prævit nobis idem Tullius epistola ad Licinium Calvum, nobilem Oratorem. Etsi istoc summi viri consilium non satis assequeretur C. Trebonius, qui Ciceronem in eo extollendo modum excessisse arbitrabatur. Verùm, respondet noster, laudatione ea voluisse suscitare atque acuere animum Calvi, cui ad perfectam eloquentiam non multa desissent. Sed ipsum potius Oratorem nostrum audiamus: qui Trebonio, quem dixi, ita scribit lib. xv. epist. ult. *Ingenium ejus melioribus extulis laudibus, quam tu id verè potuisse fieri putas. Et mox: Multæ*

erant,

erant, & recondita litera: vis non erat. Ad eam igitur adhortabar. In excitando autem, & in acuendo plurimum valet, si laudes eum, quem cohortere. Adjungit continuò: Habes de Calvo judicium, quòd de ingenio ejus valde existimavi benè. Tantùm de adhortatione.

12. §. Huic dehortatio opponitur: quæ tum contrariis rationibus utitur, ut dissuadeat: tum ardorem animi, quasi ingesta frigida, exstinguit.

13. §. In hac dicimus, rem esse malam, aut vilem, etiam quæ vires excedat; aut saltem laboriosam: aut cujus exitus sit incertus; & ut succedat, parum tamen utilem fore.

14. §. Ridemus, neque aliud, quàm fumum, esse ostendimus montes illos aureos, quorum spes facta est. Exempla quoque allata dissimilia esse comprobatur.

15. §. Culpamus animos auditorum nimis credulos, quòd fucum sibi fieri non senserint. Adversariorum autem veterarium ingenium perstringimus, quòd dolis ac fraudibus alios circumvenerint.

16. §. Denique periculorum summorum metu terrorem animis incutimus.

Egregium dehortationis exemplum habemus apud Titum Livium c in oratione Calavii, civis Campani, qua filium suum Perollam ab Hannibalis cæde dehortatur: Per ego te, inquit, fili, quæcunque jura liberos jungunt parentibus, precor, quæsoque, ne ante oculos patris facere & pati omnia infanda velis: pauca hora sunt, intra quas jurantes per quicquid Deorum est, dexteras dextra jungentes, fidem obstringimus, ut sacras de mensis essemus; disgressi à colloquio exemplo in eum armamur? Surgis ab hospitali mensa, ad quam tertius Campanorum adhibitus ab Annibale es: eam ipsam mensam cruentare vis hospitis sanguine? Annibalem modo pater filio meo potui placare, filium Annibali? non possum? Sed si nihil sancti, non fides, non religio, non pietas; audiantur infanda, si non perniciem nobis cum scelerè afferunt. Unus aggressurus es Annibalem? quid illa turba tot liberorum, servorumque? quid in unum intenti omnium oculi? quid dextra? torpescuntne in amentia illa? vultum ipsius Annibalis, quem armati exercitus tremunt, quem horret populus Romanus, tu sustis.

*sustinebis ? & si alia auxilia desint, me ipsum ferire, corpus meum opponentem pro corpore Annibalis, sustinebis? at qui per meum pectus petendus ille tibi, transfigendusque est. De-
terreris hic sine te possis, quam illic vinci: valeant preces apud
te meae, sicut pro te hodie valuerunt.*

C A P. XXIV.

De Consolatione.

1. §. **P**ervenimus ad tertiam classem, cujus orationes versantur circa dolorem alienum: ut sunt Consolatoria.
2. §. Consolatio est oratio, qua animum moerentis reddimus tranquillum.
3. §. Dolor vero, qui abstergendus est, vel provenit ex bono jam amisso, vel ex amittendi metu.
4. §. Consolatio, cui prioris generis dolorem lenire propositum est, diversimodè instituitur, pro diversa natura, vel mali, quod obrigit; vel persone; sive ejus, qua consolatur; sive illius, cui consolatione opus est.
5. §. In re ipsa videndum, num malum leve sit, vel tale saltem, quod corrigi possit.
6. §. Si leve sit, licebit jocos admiscere, dum is ferre eos possit, quem compellamus.
7. §. Si corrigi possit, conjecturas adferemus, unde verisimile fiat, malum hoc non fore diuturnum.
8. §. Consolator vel minor est, vel aequalis, vel major. Minori agendum circumspicius. Amorem suum imprimis testabitur: & ne de suo sapere plus altero velle videatur, ea, qua dictu opus, ex parente grandevo, vel quopiam Philosopho, vel alio summa prudentia viro, se aliquando audisse profitebitur. Aequalis pro communi se amicitia jure facere dicet. Major utrisque aget liberius, adeò ut, si quis immoderatus dolorem ferat, etiam increpet graviter.

Scitè hac de re Scaliger lib. III. de re poet. cap. XXIII. *Consolator, inquit, aut est major, aut minor, aut equalis. Magnitudinem intelligo, aut imperio, aut dignitate, aut opibus, aut sapientia, aut etate. Aliter enim consolabitur Nasonem Livia, aliter Naso; hoc spectas ad imperium. Dignitas autem etiam sine imperio esse potest. Veluti si pater filium, Ciceronem Pompejus. Opibus, ut si è plebe quempiam clientem suum Crassus. Sapientia, quemadmodum Polybium aut matrem Seneca. De etate non opus est exemplis. Major interponet auctoritatem, etiam objurgabis. Sapiens apponet etiam disputationem. Sententiæ huic crebriores. Minor ostendet affectum: sese id à sapientibus accepisse. Equalis testabitur amicitiam: jus commune benevolentia.*

9. §. *Is, qui consolandus est, vel videri vult fortior, quàm ut egeat consolatione: vel animo est infirmior, quàm ut, recenti adeo dolore, solatium admittat.*

10. §. *Prius si fuerit, dicemus, quamquam is casus est, qui alium quemvis de constantia gradu dejicere possit; tamen ejus sapientiam, & eximiam fortitudinem, ita nobis esse perspectam, ut non dubitemus, quin in istis malis animo sit futurus planè infractò. Quippe qui salutaribus Philosophiæ præceptis hoc jamdiu fuerit consecutus, ut sciat, hanc communem esse mortalium legem, ut pati necesse sit multa adversa: & sapientis esse, nihil præstare præter culpam: neque ladi quemquam posse, nisi à se ipso. Denique magnitudini huic animi gratulabimur.*

11. §. *Sin animus est infirmus, dolor ita recens, ut respuere videatur medicinam; bipartita erit oratio. Priori parte animum dolentium in nos transferamus, ut nostro magis dolori obsequi, quàm alienum mitigare velle, videamur.*

12. §. *Affirmabimus, nos parum esse idoneos, qui solemur alios, cum tantopere animi discruciemur, ut consolatione egeamus*

13. §. *Atque, ut ex animo hoc dicere credamur,*

causas doloris nostri afferemus: nempe gravitatem mali, quo quis est affectus; & indignitatem patientis; ubi & laus ejus admiscetur.

14. §. *Addemus, non nos modò propterea dolere, sed omnes bonos.*

Et talis erit prima pars. Qua consequimur hoc, ut faciliùs persuadeamus alteri, adversam fortunam magno fortique esse animo ferendam; quippe qui videat, multum quidem affici nos casu tam tristi: verum tamen æquo cum animo tolerate. At illos, qui non commoventur malis nostris, etiam odimus: quo nihil ad persuadendum noxium est magis.

15. §. *Alteram verò orationis parte adferemus ea, que idonea sunt dolori leniendo. Quale fuerit, si affirmes, malum grave quidem esse; sed quod patientia possit mitigari.*

Secundum illud Venusini poetæ: a
*Durum, sed levius fit patientia,
 Quicquid corrigere est nefas.*

a Lib. 1.
 Od. 24.

16. §. *Imò nec grave adeò esse, quàm videtur. Nam non futurum hoc diuturnum. Vel bono alio posse resarciri. Vel graviora multò alios perpeti.*

17. §. *Argumenta hinc imprimis sumemus ab honesto, utili, necessario, jucundo, possibili.*

18. §. *Ab honesto, quia hac divina est voluntas, hoc ratio dicat, hoc virtutis exigit natura, ut animi dolorem rectè factorum conscientia mitigemus.*

19. §. *Ab utili, quia virtus rebus adversis redditur illustrior clariorque, ac præterea iisdem erudimur, & prudentiores, ac meliores evadimus.*

Jure sanè Alexander Magnus hoc uno nomine infeliciores fuisse censetur, quòd semper fuerit felix. Nec enim vicia cum magis, quibus se tantò pere ingurgitabat, quàm dulcis inebriabat fortuna.

20. §. *A necessario, quia, quo effugere non licet, ea lugendo non corrigimus, sed exasperamus.*

Eoque, ut ait Publius Mimus:

Feras, non culpes, quod vitari non potest.

21. §. A jucundo, quia, utcunque nunc ingrata fors ista sit; tamen veniet tempus, quo voluptatem gignet præteritorum malorum memoria cum honesto nomine conjuncta.

22. §. A possibili, quia nulla est calamitas tanta, quin patiendo vincatur.

23. §. At postremo isti argumento multum roboris accesserit ab illustribus eorum exemplis, qui adversa constanter pertulere. Quæ si domestica fuerint, multò etiam ampliùs movebunt.

24. §. Denique exemplis illis ad pristinam adhortabimur virtutem, atque animum fortem, ne frustra se maceret, ac nominis sui honorem, si impatientiùs segerat, offuscet, atque imminuat, suisque hostibus gaudium creet.

Quid verò prohibet, quo minus & alteram methodum præscribamus?

25. §. Possumus autem hanc etiam viam inire. Primum quidem causas adferemus, quæ nos ad consolandi officium impulerint.

Ut sunt cognatio, amicitia, misericordia, hortatus amicorum, & alia.

26. §. Deinde agemus de natura mali, quod fatebimur grave quidem esse, & tale, ut propterea ipsi etiam doleamus non mediocriter: sed negabimus, durum ad eò judicandum, ut eius molestia quispiam animum suum debilitari ac frangi patiatur.

27. §. Post illa ex persona ejus, quæ malum patitur, quadrifariam argumentabimur. Primum monebimus, ut cogitet, hominem sese, eoque humanam conditionem ferre constanter oportere.

Ut, si cui immoderatè lugeatur mors mariti, vel uxoris, affirmabimus, hanc fuisse, esse, fore sortem omnium, ut ferriùs, occiùs, vita hæc deseratur; nec causam fuisse, cur ille, illave eximeretur communi hominum legi, atque ad eò omnium, quæ ortum habent; quando omnia, quæ ejusmodi sunt, occidunt. Pulchrè Stætius Papinius: b

Omnia

b Lib. 3.
Sylvar, in
Epicædio
Glaucig.

— *Omnia functa,*
Aur moritura vides, obiens noctesque diesque
Astraque, nec solidis prodest sua machina terris.
Nam populos, mortale genus, plebisque caduca
Quis fleat interitus? Hos bella, hos aequora possunt,
Hic amor exitio, furor his, & sava cupido.
Vt sileam morbos; hos ora rigentia brumæ,
Illos implacido lethalis Syrus igni,
Hos manet imbrifero pallens æstivus hiatu.
Quicquid habet ortus, finem timet. Ibisus omnes,
Ibisus.

28. §. *Huic in viro succedet, quòd non homo solum sit,*
sed etiam mas: eoque non debeat esse animo molis, &
effeminato.

Cicero epist. xi. lib. v. *Rogaremque, ut & hominem te,*
& virum esse meminisses: id est, communemque, incertumque
casum, quem nec vitare quisquam nostrum, neque præstare ulla
pæto potest, sapiens ferres.

Sanè quid turpius, quàm ut, viri qui esset volunt, animos
gerant muliebres? Et tamen in luctu nihil pervulgatum
magis. Quod cum videret Lyciorum legislator, voluit, ut
mares lugentes fæmineo uterentur habitu; quo significaret,
luctum esse quid muliere magis dignum, quàm viro liberali-
ter instituto: tum etiam, ut schemate tali animus ad tran-
quillitatem citius reduceretur. Auctor Plutarchus Con-
solatione ad Apollonium.

29. §. *Tertium esto, quòd non vir modò sit, sed etiam*
habeatur, & sit vir prudens. Qualis cogitare de-
bet; quicquid extra se est, ex adventitio fulgere:
ut liberos, honores, opes: imò vitam ipsam ^{c Usu.}
solum nostram esse, ^{d Posses-} quòd d verò natura, vel Dei
potius. ^{sione.}

Quod eleganti hoc versu indicat Lucretius: e
Vitaque mancupio nulli datur omnibus usu.

e Lib. 1.

30. §. *Quartum, nobis quidem Christi Sospitatoris*
cultoribus, illud est, quòd non modò quis civili est
prudencia instructus; sed Christiana etiam religio-
ne sit imburus. Atqui ea Christiani conditione fa-
cti sunt, ut calamitatibus hujus seculi exerceantur,
ne cum mundo pereant f. Delibari quoque hìc pote-
f 1. Cor.

rit locus communis de providentia divina in malo.
 31. §. *Quòd si quis non Christianus tantummodò sit, sed etiam doctor Christianus: jam quintum inde petetur argumentum.*

Ut qui non homo duntaxat sit, sed etiam vir; nec vir modò, sed insuper prudentia commendabilis; nec talis modò, sed simul Christianus, atque adeo, quem Christianis aliis patientiæ & fortitudinis exemplo præire oporteat; ne quod una manu extruit, id altera destruat. Notum est illud Dionysii Catonis.

Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum.

Atque hæc dicta sunt de consolatione primi generis: in qua præstare aliquid si voles, è recentioribus quidem juvabunt duo summi viri; Erasmus commentatione illa, quam inscripsit de epistolis conscribendis; ac Julius Scaliger lib. III. de re poetica cap. CXXIII. è veteribus autem, cum Rhetores, & hos inter Menander lib. II. cap. VIII. tum Oratores & Philosophi, ut Tullius tot epistolis; ac præterea Servius Sulpitius epistola ad Ciceronem de morte Tulliæ; item Seneca ad Polybium, Marciam, Helviam; Plutarchus ad Apollonium, & uxorem; Aristides ad Etonci parentes, atque alii.

32. §. *Alterum genus solatur moerentes, eo quòd jam malum sibi putent imminere.*

Ut si quis apud tyrannum venerit in suspicionem conjurationis. Quomodo hujusmodi consolationem tractari conveniat, non melius possum dicere, quàm Julii Scaligeri verbis: Sic verò scribit summus vir.

33. §. Consolatio talis in duas partes erit dividenda. In prima pones spem, qua vel opinio deleari, vel ira placari possit. In secunda addes animos, eventum contempnes, charissima quæque ostendes esse vilissima: denique à Philosophis, mundi vitæque contemptoribus, omnia mutanda. Quæ si vulgata sint præcepta, sententiæ, proverbialia, aliis omninò verbis, numeris, figuris, exprimenda sunt: nihil enim minùs movet, quàm familiaria, nota, atque quotidiana. Sin à vulgi opinionibus usuque maximè abhorrent, ac propterea ægrè animum subire valent:

tum

tam verò non tam rationibus, atque argumentis, fides extorquenda, quàm exemplorum persuasione insinuanda. *De consolatione satis.*

C A P. XXV.

De Petitoria:

1. §. **I**N quarto genere orationum dominatur gratia affectus. Vti sunt petitoria.

2. §. Petitione aliquid postulamus, vel pro nobis, vel pro alio. Posterior hæc Intercessio vocatur.

Utriusque artificium paucis complexus est Servius; ubi Junonis ad Æolum orationem enarrat. Rhetorum, inquit, est, in omni petitione hoc observare, ut possit præstari, quod petitur, id est, ut sit possibilitas: & sit res justa quæ petitur: ut habeat modum petitio: ut sequatur remuneratio. Et sciendum, secundum hunc ordinem omnes petitiones formare Virgilium. Vt in hoc loco possibilitas est:

*Æole, namque tibi Divum pater, atque hominum Rex,
Et mulcere dedit fluctus, & tollere ventos.*

Iusta petitio est:

*Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat æquor,
Ilium in Italiam portans, victosque Penates.*

Omne enim, quod contra inimicos petimus, justum est.

Modus est petitionis:

*Incute vim ventis, submersasque obrue puppes,
Aut age diversas, & disjice corpora ponto.*

Remuneratio:

*Sunt mihi bis septem præstanti corpore nympha,
Quarum, quæ forma pulcherrima, Dejopeam
Connubio jungam stabili, propriamque dicabo:
Omneis ut tecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulchra faciat te prole parentem.*

Hæcenus Maro, Serviusque. Sed cum non unum sit petitionum genus, distinctiùs videtur de utroque esse dicendum.

3. §. *Petitio alia recta est, alia obliqua. In illa aperte aliquid petimus: in hac insinuatione opus est.*

4. §. *Aperta petitio locum habet in re plane honesta, & apud eum, qui bene nobis vult.*

5. §. *In hac primum aliquid pramittitur ad amorem magis conciliandum nobis.*
6. §. *Etiam, si opus fuerit, modum ostendimus, quo negotium confici possit.*
7. §. *Denique remunerationem pollicemur.*
8. §. *Obliqua verò petitione utimur, si vel parum sit honestum, quod poscimus: vel is parum est amicus, quem poscimus.*
9. §. *In hac primum exponimus, quàm noxius sit egentis pudor; quantaque videatur esse audacia, postulare à quoquam rem tantam, de quo nunquam sis bene promeritus; vel cui saltem nihil prestiteris magnopere gratia dignum.*
10. §. *Addemus, nos nihilominus spem maximam concepisse, fore, ut repulsam non feramus. Et ne temerè videamur confidere, afferemus fiducia causas: ut quòd aliis etiam benefecerit, quibus justius poterat negare: item quòd divina quedam sit bonitas viri, qua prodesse omnibus gaudeat.*
11. §. *Quòd si jam ante de nobis bene meritus fuerit, affirmabimus, cum multum ei sumus devincti, tamen velle esse obstrictiores. Referemus etiam, ut eum parentis loco coluerimus semper, omnemque in eo collocemus fiduciam, neque, cuiquam debere malimus, quàm illi.*
12. §. *Si in ipsi aliquando prestiterimus beneficium, id solum attingemus modeste, ne, quasi debitum, flagitare improbè videamur.*
13. §. *Habet hic etiam locum laudatio parentum, & majorum utriusque: ac, si necessitudine inter se juncti fuerint, illud ipsum, ac mutua juvande augendeque dignitatis officia, commemorabimus. Indicabimus etiam, quàm pulchrum sit, ut heredes opum paternarum, simul amicitia sint heredes.*
14. §. *Ostendemus præterea, petere nos rem honestam,*
piam,

piam, justam; illi facilem, quem rogamus, nobis vero perutilem, vel etiam necessariam. Atque hic misericordiam ab inopia, vel miseria nostra, ciebimus.

15. §. *Quod si quid incommodi videatur ad alterum posse redundare: vel hoc refellemus, vel extenuabimus. Dicemus, commune nobis esse negotium cum iis, quos ille odit, aut timet.*

16. §. *Etiam preces addemus, & obsecrationes per res illas, per personas, quibus eum nihil habere carius constat.*

17. §. *Denique promittemus animum gratum: & quamvis facultas referendi gratias, vel nulla sit, vel exigua; tamen summam fore animi nostri propensionem, & prolixam semper voluntatem. Totos etiam nos fides illius consecrabit.*

Petitionis exemplum est apud Isocratem epistola VIII. qua poscit à Mirylénais, ut ab exilio revocent Agenorem, nepotum suorum magistrum. Victoriæ aram ut intiauret Theodolius Imp. petit Symmachus relatione ea, quæ est lib. x. epist. LIV. At non minori facundia dissuadet B. Ambrosius epistolis duabus ad eundem Symmachum scriptis. Multa etiam exempla suppeditabunt epistolæ Ciceronis. Eas inter, fideris instar, relucet elegans illa ad Lucejum, a qua ^{a Lib. 5.} ^{Epist. 12.} Tullius petit, ut quæ in Consulatu suo gesserat, literis vel sic consignare.

Porro ad petitoriam refer quoque orationem legati, qui missus est, ut auxilium adversus hostes, vel quid aliud, exposcat. Iteni eam, quarogatur Princeps, ut in urbem nostram, sive ad solemne festum, sive alia de causa, venire dignetur. De priori agit Menander lib. II. cap. XI. De posteriori tractat cap. seq.

C A P. XXVI.

1. §. **S**UPERsunt orationes, quæ generi subjiciuntur *Juridiciali*. Ut sunt *invektiva*, *objuratio*, *expostulatio*, *exprobratio*, & *deprecatio*.

Quamquam invektiva videtur non rectè minùs posse referri ad genus demonstrativum: ut quæ contineat vitupe-

rationem personæ, aut vitii. Sed qui maluerunt de illa tractare hoc loco, eò attenderunt, quòd non tantùm allumatur in genere demonstrativo, sed etiã in tractandi modo imitator forensem atcfandi formam.

2. §. *In invektivis argumenta ad probandum suppeditant ea, quæ de vituperatione injuridiciali genere dicta sunt. Ordo non est hic uniusmodi. Nam interdum invehimur in vitam omnem à pueroufque ad ætatem proveltam: interdum certis vitiorum capitibus infistimus. Affectus autem quos movere in eo convenit, quem exagitamus, sunt duo imprimis, pudor facti, & metus ignominie, aut pæne: apud alios autem concitantur ira, odium, invidia, affectus alii: de quibus in παρολογία egimus.*

Exemplo hic esse possunt Demosthenes in Aristogitonem, & quæ idem adversus Æschinem, vel hic adversus Demosthenem scripsit. Item Cicero in Catilinam, Vatinius, Pisonem, Antonium: item quæ illum in Sallustium dixisse, vel Sallustium in Ciceronem, vulgò est persuasum.

3. §. *Nec in personam habetur tantum, sed etiam Senatum, vel populum univertum.*

Cujusmodi est oratio Pontii Herennii in Romanos, cum dedissent fœderis Caudini auctores, bellumque indixissent Samnitibus. Livium vide lib. ix.

4. §. *Utrobique cavendum, ne fræna laxemus maledicentia: idque eo magis, quia ne summi quidam viri satis hac parte cavere sibi potuerunt.*

Nunquam sanè homines, magis esse disertis solent, quàm si alios exagitare liceat. Sed canina hæc plurimum facundia est.

5. §. *Objurgatio est reprehensio ob delictum, quæ emendationem alterius sibi proponat.*

Differt ab invektiva, quòd hæc ferè circa inimicos versetur, & id spectet, ut noceat: illa instituatut erga amicos, & hoc studeat, ut profit. Adde, quòd objurgatio plurimum est superioris: ut Imperatoris erga militem, patris adversus filium.

6. §. *In hac arte omnia dispicere oportet, quo ingenio is sit, qui cum nobis negotium est. Sunt enim non*

pan-

pauci adeò dura cervicis, ut nihil proficias, nisi graviter intones, & minas etiam addas. Sunt alii ingenii adeò mitis, ut, hanc si viam inire velis, perdas eos potius, quàm corrigas.

7. §. De methodo ita statuimus. Primum ob oculos delictum ponitur. Vbi videndum, ne graviori illud nomine vocemus, quàm convenit: præsertim apud eos, qui rerum momenta judicii trutina norunt ponderare. Sin crimen fuerit planè atrox, fere satius est, ut scapham vocemus scapham, & ficum ficum.

8. §. Hinc, quod peccatum est, exaggerabimus à circumstantiis persona, loci, temporis, modi. Item ab aliorum comparatione.

9. §. Et quidem apud homines duros, quos aliter flectere non possis, sequitur gravis exposulatio, atque etiam comminatio. Ac desinere expedit oratione concisa, ut major injiciatur terror.

Quomodo in tempestate homines magis fulmen extimescunt, quando, qua parte erupturum sit, non vident.

10. §. At eos, qui dociles sunt, non nimis exasperabimus: sed orationis acrimoniam paulo mellis temperabimus. Hoc fiet, si initio laudemus.

Nam si meritam tribuerimus laudem, videbimur non odio, aut malevolentia reprehendere, sed amore. Vide quæ de hortatoria diximus superius cap. xxiii. §. xl. Propterea utile interdum est, potissimum in epistolis, si initio quædam afferantur ex loco communi de discrimine adulatoris, & veri amici.

11. §. Prodest quoque, si affirmemus, nos necessitate adactos ad reprehendum accessisse.

Uti de monitoria diximus cap. xxi. §. 6.

Vocant Græci ἀποκαταστάσις, simulationem necessitatis.

12. §. Valet etiam, si non tam ipsi vitium hoc in animo observasse videamur, quàm ab aliis in eo id requiri dicamus.

Quemadmodum & in monitoria fit: ut retuli cap. xxi. §. 5.

Nuncupant *ἡμεῖς τὴν ὑποκατάστασιν*, commutationem persone. Atque hæc duo in epistolis præcipuè habent locum.

13. §. *Multum etiam refert, si, quos reprehendimus, sentiant, nos dolere eorum vicem. Ut & si postremo eos loco commoneamus virtutis pristinae, & quam de illis habeamus spem proponamus. Quæ duo non epistolis modo ad amicos exaratis conveniunt: sed orationibus, de rebus gravissimis ad senatum, populum, exercitum, institutis.*

a Apud Tacitum
lib. 1. Annal.

Exemplo in hoc genere esto inter alias oratio Germanici a admilites rebelles. Ubi de genere criminis sunt ista: *Quod nomen hunc casui dabo? militesne appellem? quod filium Imperatoris vestri, vallo & armis circumsedistis? An cives & quibus tam projecta senatus auctoritas & hostium quoque jus & sacra legationis, & fas gentium rupistis, &c.* A circumstantiis mox exaggerat: *Primane & vigesima legiones, illa signis à Tiberio acceptis, tuos præliorum socia, tot præmissa auxilia, egregiam duci verò gratiam referis? Hinc comminatio sequitur: Hanc ego nimis patri, læsa omnia aliis è provinciis audienti, feram? Post aliqua conclusurus, vide ut ad spem, atque amorem excitet: *Tua, divè Auguste, celo recepta mens, tua, pater Druse, imago, jus memoria, iisdem istis cum militibus, quos jam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, irasque civiles in exitum hostibus ver-**

14. §. *Sed si is fuerit, in quem vel jure, ac beneficio nature, vel aliter, pene nihil non liceat nobis, jam laudis, vel dissimulationis lenimento vix unquam erit opus.*

b Lib. 2.

Ut in oratione Veturiæ ad Coriolanum apud Livium: *b Sine, priusquam complexum accipio, sciam, ad hostem, an ad filium venerim: captiva, materve in castris tuis sim. In hoc me longa vita, & infelix senectus traxit, ut exulem te, deinde hostem viderem? potuisti populari hanc terram, qua te genuit, atque alius? non tibi, quamvis infesto animo, & minaci perveneras, ingrediens fines, ira cecidit? non cum in conspectu Roma fuit, succurris? Intra illa mania domus, ac penates mei sunt? mater, conjux, liberi que? Ergo ego nisi peperissem, Roma non oppugnaretur? nisi filium haberem, libera in libera patria mortua essem? Sed ego nihil jam pati nec tibi turpius, quam mihi miserius possum: nec ut sim miserrima, diu futura sum.*

sum. De his videris, quos, si pergis, aut immatura mors, aut longa servitus manet.

C A P. XXVII.

De Expostulatione, Exprobratione, & Deprecatione.

1. §. **E**Xpostulatio est querimonia de injuria accepta.

2. §. *Ea vel levior est, vel gravior. Levior, vel laude, vel loco, vel dissimulatione, temperanda est: nisi forte summae auctoritatis apud alterum simus. Ac factum quidem improbabimus: excusabimus vero voluntatem, quantum licet. Dicemus, nos mirari, quòd officium neglexerit: sed quidvis tamen malle suspicari, quàm eo hoc factum esse, quia nostri, vel amicorum, vel Reip. amore minus tangatur, quàm solet.*

3. §. *In graviore expostulatione videndum, ne ob leves causas fiat: & , ut gravis subsit causa, tamen ita est instituenda oratio, ut ne injuriam nimis videamur exaggerare: sed potius credamur multò plura tulisse, quae silentio hactenus prefferimus: nunc autem eo processisse malum, ut dissimulari ultra non possit: praesertim sum majora etiam timeantur.*

Nihil sanè fidem magis adstruit querimoniae nostrae, quàm si reluceat in ea animus patiens. Nam ita consequimur, ut videatur illam extorsisse necessitas. Itaque operanda est, praesertim personae gravi; ne quid abjectum ac muliebrem habeat sermo. Attamen ad afflictis planè, atque oppressis, miserabili oratione uti licet apud superiores, & omnes, quorum in manu eorum sita est salus. Dispar verò ratio erit, si apud aequales dicamus, nec eum, de quo querimur, perditum ire velimus, sed ad mentem revocare saniorum. Eaque in re praet nobis Tullius ipse Philipp. 1. Priusquam, inquit, de Rep. dicere incipio, pauca querar de hesternae M. Antonii injuria, cui sum amicus: idque nonnullò

ejus officio debere esse, prae me semper tuli. Quid tandem erat causa, cur in senatum hesterno die acerbè cogerer? solusne aberam? an non saepe mihi frequentes fuistis? an ea res agebatur, ut etiam agros deferri oporteres? Annibal, credo, erat ad portas, aut de Pyrrhi pace agebatur: ad quam causam etiam Appium illum, & cecum, & senem, delatum esse memoria proditum est. De supplicationibus referebatur: quo in genere senatores deesse non solent. Coguntur enim, non pignoris, sed eorum, quorum de honore agitur, gratia: quod idem fit, cum de triumpho refertur. Ita sine cura Consules sunt, ut pene liberum sit Senatori non adesse. Qui cum mihi mos notus esset, cumque de via languerem, & mihi met displicerem: nisi pro amicitia, qui hoc ediceret. At ille, vobis audientibus, cum fabris se domum meam venturum esse dixit. Nimis iracunde hoc quidem, & valde intemperanter. Cujus enim maleficii ista poena est, ut dicere in hoc ordine audeas, se publicis operis disturbaturum publice ex senatus sententia aedificatam domum? quis autem unquam tanto damno Senatorem coegit? aut quid est ultra pignus, aut mulctam? qui si scisses, quam sententiam dicturus essem, remisisses profecto de severitate cogendi.

4. §. Sequitur exprobratio, quae differt ab expostulatione, quod illa etiam fiat adversus amicos, exprobratio adversus inimicos; neque hos quosvis, sed ingratos.

5. §. Constat partibus duabus. Prior est beneficii nostri commemoratio, & exaggeratio. Quia verò parum liberale videtur beneficia sua objectare, eaque extollere multum: eo affirmabimus, id nos facere invitos, sed alienis compelli injuriis. Atque hic & conscientiam adversarii testari licebit.

6. §. Altera pars est expositio, nec non amplificatio maleficii alieni.

7. §. Quandoque & ab hypothese ad thesin ascenditur, universèque aliquid dicitur de vitio criminis ingrati.

Exemplo sit epistola Ciceronis ad Antonium, quae quinta est libri quinti; item epistola scholastici, seu Rhetoris cujusdam, sub nomine Ciceronis ad Octavium. Ut & oratio Ariadnae ad Theseum apud Catullum, a cujus initium.

Siccine me patriis abvectam perfide ab oris?
Et oratio Didus ad Æneam, b quæ incipit,

Num fletu ingemuit nostro, &c.

Item apud Ovidium epist. Medæ ad Jafonem.

8. §. Deprecatio tractanda est in hunc modum. Primum opera danda est, ut tempore fiat opportuno. Item per eos, qui gratia & autoritate pollent: quippe quibus nihil facile negetur. Vel per homines miseros, & luctu ac squallore confectos: quorum infelici conditioni ultra mali quicquam accudere velle, durum videatur.

Vide, quæ de tempore commodo, & personis idoneis, superius c diximus, cum de affectu Lenitatis ageremus.

9. §. Hinc demonstrabimus, crimen non esse malitia commissum. Ubi loci Purgationis adhibentur. Sed si color ejusmodi non habeat locum: satius est, ut ingenuè culpam fateamur, quàm ut frivolis nos ratiunculis defendamus. Siquidem illud turpis cause patrociniū offendere magis viros Principes solet. Præterea, si crimen tantopere imminuamus, clementiæ suæ detrahi existimant, quasi leviculam tantummodo culpam condonent.

10. §. Posthac tractandus est locus communis de clementiâ: sed non evagandum nimis: eaque præcipuè afferri debent, quæ cause magis propria sunt.

11. §. Exinde adjungemus rationes à qualitate persone, pro qua dicitur: ut quæ petuntur à nobilitate ejus, eruditione, antea acta vitæ innocentia, meritis erga Remp. Item ostendemus, ut, si ignoscatur, nihil quidem incommodi inde ad Remp. possit redundare, hominem verò ipsum magnopere utilem fore Reip.

12. §. Postremo adhibentur *ἑποχῆ* d, querimonia, obsecratio: in quibus tamen omne τὸ ὑπέροχον e est servandum: si gravis sit persona, nihil pro ea mulcriter ac demissè nimis est poscendum.

Exemplum deprecationis apud Ciceronem habemus in per-

b Lib. 4.

c Cap. 8.
§. 3. &
quatuor
seqq.

d Dubitatio de eo, quid miser sit a-turus.
e Decorum.

peroratione orationis pro Muræna: *Fidem vestram, vel defensores & amici officio adductus, oro, atque obsecro, iudices, ut ne hominis miseri, & cum corporis morbo, cum animi dolore confecti, L. Muræna, recentem gratulationem nova lamentatione obruatis, &c.* Cæterum vix in iudicio deprecationi est locus; nisi cum pro eo dicimus, cujus magna sunt merita. At tum in loco communi per amplificationem injicitur: ut ait scriptor ad Herennium lib. 1. At apud parentem vel Imperatorem dispar est ratio: unde Cicero pro Ligario: *Causas, Casar, egi multas, & quidem secum, dum te in foro tenuit ratio honorum tuorum: certè nunquam hoc modo. Ignoscite, erravi, lapsus est, non putavi: si unquam posthac. Ad parentem sic agi solet. Ad iudices; Non fecit, non cogitavi, falsi testes, fictum crimen.* Atque hæc dicta sunt de inventionis doctrina, tum primaria, & magis simplici; tum altera ex priori orta: quibus duabus eam partibus absolvi, superius f dicebamus.

f Lib. 1. c.
c. 2. §. 6. 3

Finis Libri Secundi.

143

GERARDI JOANNIS VOSSI
PARTITIONUM
ORATORIARUM
LIBER TERTIVS.

C A P. I.

De Dispositione Universè.

- 1 §. *Ccedamus nunc ad alteram Rhetorices partem, quæ dispositio vocatur. Est ea partium orationis idonea ad persuadendum collocatio.*

Ex qua definitione patet, quòd pere aberrent, qui Dispositionem hanc Logicæ esse partem contendunt, cum Logica Dispositio longè alia sit. Quippe si eo nomine intelligant *Methodum* syllogismi: hæc solum attendit ordinem terminorum in syllogismo. Sin methodum sic appellant: ea considerat, vel artium & disciplinarum constitutionem; vel tractationem quæstionum, sed nudam, citra exordium, aut epilogum, citra mores, & affectus; quæ ad persuadendum adhibentur. Ut etiam diximus lib. 1. cap. 1.

- 2 §. *Partes orationis dua sunt simpliciter necessariae; propositio, & fides, seu probatio, quæ & contentio dicitur.*

Quemadmodum enim in omni syllogismo conclusio est, quæ probetur, & argumentum, per quod probetur: ita in omni quoque oratione est principalis quædam controversia, quam propositio assignat, & rationes sunt causam nostram probantes, adversarii refellentes, quæ in fide, seu contentione collocantur.

- 3 §. *Sunt præterea dua partes necessariae naturæ, hoc est, propter hominum infirmitatem; qui, cum rationibus sæpè non moveantur, affectibus sunt trahendi. Ea partes sunt exordium, & peroratio: illud,*

144 PARTITION. ORATORIAR.
illud ad conciliandum, hac ad concitandum imprimis adhibetur.

4. §. Interdum quinta pars accedit, narratio, idque potissimum in genere Iuridicali. Quin etiam sex orationis partes statui possunt, quia fides seu contentio confirmationem & confutationem comprehendit.

C A. P. II.

De exordii duplici officio, & utriusque locis generatim.

1. §. **E**Xordii munus est duplex; indicat enim scopum orationis, & preparat auditorem ad reliquam dictionem.

Ac Cicero quidem prius solet animos parare, & deinde exponere, qua de re sit dicturus. Sed veterum multi contrarium facere solent, ac quandoque etiam Cicero ipse.

2. §. Bisariam vero à priori munere incipimus. Interdum quidem simpliciter exponimus, qua de re dicendum sit. Quamvis autem Aristoteles ejusmodi exordium minus probet, quia oratio sic quasi ἀνεπαλαῶσα sit: constat tamen, præstantes etiam Oratores ita ordiri.

a Trunca & capite carens,

Ut Gregorium Leontinum, quid de Eliensium laude dicturus, ita cœpit: Ηἵλιε τῆς βίβαρων. b Nec multùm abit illud Gregorii Nazianzeni in laudem Athanasii, Αἰθανασίου ἰπαιῶν ἀρετῶ ἰπανδομαί. c

b Elis beata civitas.
c Athanasium laudans, virtutem laudabo.

3. §. Sed sapius auspicamur à generali pronunciato ex intimis causa visceribus ducto: cui tanquam fundamento mox superstruitur questio particularis.

Ut si Elienses laudaturus inde ordiatur, quòd utile sit præclaras urbes laudibus ornari: aut si Athanasium celebraturus, inde inchoet, quòd viros virtute præcellenti præditos oratione extolli oporteat; quo ita ad imitationem eorum alii incitentur. Similiter aduersus adulterum, vel

mere-

meretricem dicturus, incipere poterit à laude castitatis, aut vituperatione vagæ libidinis.

4. §. Porro eum, qui vel solum hoc artificium satis attenderit, non facile dejiciet commodè ordiendi ratio. Attamen ne eandem semper incudem tundamus, necesse est, etiam nosse alias vias, quæ similiter ad scopum orationis ducant. Hujusmodi est initium ἐξ ὑπολήψεως, sive ab opinione eorum, apud quos dicemus.

Quomodo Demosthenes adversus Midiam orditur: Τὸ ἐμὲ ἀσέλγηται, ὡ ἀνδρες δικασταί, καὶ τὸ ὄψεσθαι, ἢ πρὸς ἀπαντας αἰεὶ χεῖρα Μεδίας. ἡ δὲ ἴνα ὑβ' ὑμῶν. ἕτι ἢ ἄλλων πολιτῶν, ἀγνοεῖν ὄμομαι. Item Cicero Invektiva IV. in Catilinam, Video P. C. in me omnium vestrum ora atque oculos esse conversos. Video vos, non solum de vestro, ac Reip. verum etiam, si id depulsum sit, de meo periculo esse sollicitos.

e Qua petulantia Judices, & contumelia in omnes semper utatur Midias, neminem aut vestrum, aut aliorum civium, arbitror ignorare.

5. §. Item initium ἐκ περισίας, sive ex abundantia: cum, antequam dicamus, de quo agere propositum sit, premittimus, nos eo contentos fore, et si adferre possimus alia non leviora, imò etiam graviora.

Ut si agendum esset adversus Phymam, mulierem tribus digitis minorem, quàm quatuor cubitorum, cæteroquin formosam: quæ à Pisistrato exule, conscio Megacle, adornata habitu Minervæ, & Athenas curru vecta, seseque Paladem simulans, dictitaret, tyrannum, quem ejecerant, reduci debere; atque ita rudi populo os subleverat; ut autor est Herodotus lib. I. f. in causa istiusmodi incipere aliquis potuisset: g. Audax mulier jure optimo horrendi possit sacrilegii accusari: quippe quæ Minervæ honores, quam Athenensium civitas tantopere semper coluit, sibi impie vindicavit. Verum enim verò asrox hoc crimen Deorum volo relinquere vindictæ, qui soli pænas meritis haud minores repetere ab ea possunt. At mihi satis in præsentia erit, si ea in medium adferam, quæ commisisti contra populi majestatem.

f Uti, & Athenæus lib. 13. g Hermogenes de inventione lib. I. cap. 3.

Exemplum simile est, Quamquam non adulterii minus, quam furti crimen possim intentare: non tamen tam durus ero accusator, quàm vicinus impius fuisti. Item, Cum majora etiam in Socrate possint commendari, tamen nunc solam ejus patientiam laudabo. Sed frustra hujusmodi exordium inquit Orator, utcunque arte valeat, nisi res ipsa suggesserit.

6. §. *Etiam ab re, de qua dicendus, amplificatione ordimur. Cujusmodi est ista, Si unquam aliàs, nunc de maximo negotio dicendum nobis esse.*

Ica Cicero incipit pro domo sua ad Pontifices: Cum multa divinitus, Pontifices, à maioribus nostris inventa, atque instituta sint; tum nihil præclarior, quam quod eosdem, & religionibus immortalium, & summæ Reip. præesse voluerunt: ut amplissimi, & clarissimi cives Remp. benè gerendo, Religionis sapienter interpretando, Remp. conservarent. Quod sullo tempore magna causa in sacerdotum populi Rom. iudicio ac potestate versata est: hac profecto tanta est, ut omnis Reip. dignitas, omnium civium salus, visa, libertas, aræ, foci, dii penates, bona, fortuna, domicilia, vestra sapientia, fides, potestatisque commissa creditaque esse videantur. Vobis hodierno die constituendum est, utrum posthac amentes ac perditos magistratus, improborum ac sceleratorum civium præsidio iudicare, an etiam Deorum immortalium religione armare malitis. Simile exemplum sit, Cum multa in huius laudem (vel vituperationem) dici possint, familiam tamen ducit illud, de quo nunc agere propositum est nobis. Vocant aliqui exordium

h Divisio-
ne.

7. §. *Alterum exordii munus erit, ut auditoris animus, velut medicamenti quibusdam, ad benevolentiam, & attentionem, præparetur. Sed huiusmodi prolusio non semper est necessaria. Nam si auditor nos amet, ac suspiciat, neque animus ejus nulla suspitione sit præoccupatus: quid attinet benevolentiam aucupari? Si item libenter audimur, quid opus fuerit laborare, ut attentè audiamur? præsertim in orationis initio, ubi omnes auribus maxime arrectis esse solent. Quare prudentis est Oratoris dispicere, quando res, & tempus, medicamenta ista requirant: ne, si per eorum more, πάρεργα ejusmodi, ubi opus non est, confectemur, auditorem minus etiam benevolunt, atque attentum, reddamus.*

8. §. *Quibus argumentis benevolentia pareatur, partim in Amoris loco ostendimus libro superiori i c*

par-

*partim ex iis colligere erit, quæ de locis Exorati
in genere judiciali inferius & dicemus.*

K. Cap.
seq. §. 12.
& delin-
ceps.

9. §. *Paratur autem benevolentia, vel aperte, vel
occulte. Quando aperte hoc agimus, Ἀρχὴ, si-
ve Principium, vocatur: atque ejusmodi exor-
dium in genere honesto plurimum adhibetur.*

Ut si contra parricidam dicatur.

10. §. *Sin idem occultè fiat, vocatur Insinuatio, Grae-
ce ἔπος.*

Insinuatio quidem, quia quasi in sinum, hoc est, in pectus,
atque animum, clam irreat: ἔπος autem à similitudine
clandestini ingressus, quo urbes capi solent. Tale est ini-
tium orationis ejus, quam Cæsar apud Sallustium habet
pro conjuratis.

11. §. *Habet quæ istiusmodi exordium præcipuè locum
in genere turpi, vel ancipiti, vel ἀπαδόξω, si-
ve admirabili.*

Turpi, ut si pro parricida orandum sit: ancipiti, quæ par-
tim honesta, partim turpis, ut in causa Orestis, qui matrem
interemit, sed ut patris mortem ulcisceretur: in admirabi-
li, ut si quis laudet paupertatem, exilium, a mortem, injusti-
tiam, &c.

12. §. *In honesta causa ferè utimur principio.*

Uti Cicero facit pro lege Manilia: ubi cum locum &
tempus dicendi ex sententia sibi obtigisse dixisset, ista sub-
jungit, *Atque illud imprimis mihi latandum jure esse video,
quod in hac insolita mihi ex hoc loco ratione dicendi, causa
talis oblata est, in qua oratio nemini deesse potest. Dicen-
dum est enim de Cn. Pompeji singulari, eximiaque virtute:
hujus autem orationis difficilissimum est exitum, quam princi-
pium invenire.*

13. §. *At tum demum in hujusmodi causa insinuatio-
ne est opus, si auditor, vel defessus sit audiendo; vel
persuasus ab iis, qui priores dixerunt.*

Nam quid refert, utrum causa nostra sit honesta, si audire
nos gravetur iudex, vel non habeat causam pro honesta?

14. §. *Atque horum alterum cum sit, etiam attentio-
nem parabimus. Idem facimus in genere turpi, &
ancipiti, atque etiam humili. Nam quia hoc est de
re vili & abjecta, eo facile negligitur.*

Nuncupant *ἡ ἀλλοτρίω*, commutationem personæ. Atque hæc duo in epistolis præcipuè habent locum.

13. §. *Multum etiam refert, si, quos reprehendimus, sentiant, nos dolere eorum vicem. Ut & si postremo eos loco commoneamus virtutis pristina, & quam de illis habeamus spem, proponamus. Quæ duo non epistolis modo ad amicos exaratis conveniunt: sed orationibus, de rebus gravissimis ad senatum, populum, exercitum, institutis.*

a Apud Tacitum
lib. 1. Annal.

Exemplo in hoc genere esto inter alias oratio Germanici a admilites rebelles. Ubi de genere criminis sunt ista: *Quod nomen huic casus dabo? militemne appellem? quod filium Imperatoris vestri, vallo & armis circumfeditis? An cives? quibus tam projecta senatus auctoritas? hostium quoque jus & sacra legationis, & fas gentium rupistis, &c.* A circumstantiis mox exaggerat: *Primane & vigesima legiones, illa signis à Tiberio acceptis, tu tot prætorum sociæ, tot præmissæ antea, egregiam duci verò gratiam refertis?* Hinc comminatio sequitur: *Hanc ego munus patri, læta omnia aliis è provinciis audienti, feram?* Post aliqua conclusurus, vide ut ad spem, atque amorem excitet: *Tua, dive Auguste, celo recepta mens, tua, pater Druse, imago, sui memoria, iisdem istis cum militibus, quos jam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, irasque civiles in exitium hostibus ver-
sant.*

14. §. *Sed si is fuerit, in quem vel jure, ac beneficio nature, vel aliter, pene nihil non liceat nobis, jam laudis, vel dissimulationis lenimento vix unquam erit opus.*

b Lib. 2.

Ut in oratione Veturiæ ad Coriolanum apud Livium: *b Sine, priusquam complexum accipio, sciam, ad hostem, an ad filium venerim: captiva, matrem in castris tuis sum. In hoc me longa visa, & infelix senectæ traxit, ut exulem te, deinde hostem viderem? potuisti populari hanc terram, quæ te genuit, atque aluit? non tibi, quamvis infesto animo, & minaci pervenar, ingredienti fines, ira cecidit? non cum in conspectu Romæ fuit, succurrat? Intra illa mania domus, ac penates mei sunt? mater, conjux, liberi que? Ergo ego nisi peperissem, Roma non oppugnaretur? nisi filium haberem, libera in libera patria mortua essem? Sed ego nihil jam patri nec tibi turpius, quam mihi miserius possum: nec ut sim miserrima, diu fura sum.*

sum. De his videris, quos, si pergis, aut immatura mors, aut longa servitus manet.

C A P. XXVII.

De Expostulatione, Exprobratione, & Deprecatione.

1. §. **E**xpostulatio est querimonia de injuria accepta.
2. §. Ea vel levior est, vel gravior. Levior, vel laude, vel loco, vel dissimulatione, temperanda est: nisi forte summa autoritatis apud alterum simus. Ac factum quidem improbavimus: excusabimus verò voluntatem, quantum licet. Dicemus, nos mirari, quòd officium neglexerit: sed quidvis tamen malle suspicari, quàm eo hoc factum esse, quia nostri, vel amicorum, vel Reip. amore minus tangatur, quàm solet.
3. §. In graviore expostulatione videndum, ne ob leves causas fiat: & , ut gravis subsit causa, tamen ita est instituenda oratio, ut ne injuriam nimis videamur exaggerare: sed potius credamur multò plura tulisse, quæ silentio hactenus presserimus: nunc autem eo processisse malum, ut dissimulari ultra non possit: præsertim cum majora etiam timeantur.

Nihil sanè fidem magis adstruit querimonie nostræ, quàm si reliceat in ea animus patiens. Nam ita consequimur, ut videatur illam extorsisse necessitas. Itaque opera danda est, præsertim personæ gravi; ne quid abjectum ac muliebrem habeat sermo. At tamen ad afflictis planè, atque oppressis, miserabili oratione uti licet apud superiores, & omnes, quorum in manu eorum sita est salus. Dispar verò ratio erit, si apud æquales dicamus, nec eum, de quo querimur, perditum ire velimus, sed ad mentem revocare saniores. Eaque in re præsit nobis Tullius ipse Philipp. 1. Præsertim, inquit, de Rep. dicere incipio, pauca querar de besterna M. Antonii injuria, cui sum amicus: idque nonnulli
ejus

ejus officio debere esse, prae me semper tuli. Quid tandem eras causa, cur in senatum hesterno die acerbè cogerer? solusne aberam? an non sapientius frequentes fuistis? an ea res agebatur, ut etiam a procos deferri oporteret? Annibal, credo, eras ad portas, aut de Pyrrhi pace agebatur: ad quam causam etiam Appium illum, & cecum, & senem, delatum esse memoria prodissimè est. De supplicationibus referebatur: quo in genere senatores deesse non solent. Coguntur enim, non pignoribus, sed eorum, quorum de honore agitur, gratia: quod idem fit, cum de triumpho refertur. Ita sine cura Consules sunt, ut pene liberum sit Senatori non adesse. Qui cum mihi mos notus esset, cumque de via languerem, & mihi met displicerem: nisi pro amicitia, qui hoc ediceret. At ille, vobis audientibus, cum fabris se domum meam venturum esse dixit. Nimis iracunde hoc quidem, & valde intemperanter: Cujus enim maleficii ista poena est, ut dicere in hoc ordine audeat, se publicis operis disturbaturum publicè ex senatus sententia edificatam domum? quis autem unquam tanto damno Senatorem coegit? aut quid est ultra pignus, aut multam? qui si scisses, quam sententiam dicturus essem, remisisses profecto de severitate cogendi.

4. §. Sequitur exprobratio, quae differt ab expostulatione, quòd illa etiam fiat adversus amicos, exprobratio adversus inimicos; neque hos quosvis, sed ingratos.

5. §. Constat partibus duabus. Prior est beneficii nostri commemoratio, & exaggeratio. Quia verò parum liberale videtur beneficia sua objectare, eaque extollere multum: eo affirmabimus, id nos facere invitos, sed alienis compelli injuriis. Atque hic & conscientiam adversarii testari licebit.

6. §. Altera pars est expositio, nec non amplificatio: maleficii alieni.

7. §. Quandoque & ab hypothese ad thesin ascenditur, universeque aliquid dicitur de vitio criminis ingrati.

Exemplo sit epistola Ciceronis ad Antonium, quae quinta est libri quinti; item epistola scholastici, seu Rhetoris cujusdam, sub nomine Ciceronis ad Octavium. Ut & oratio Ariadnae ad Theseum apud Catullum, a cujus initium.

Siccine me patris abveſtam perfide ab oris e
Et oratio Didus ad Æneam, b quæ incipit,

Nūm ſteſu ingemuit noſtro, &c.

Item apud Ovidium epilt. Medæ ad Jaſonem.

8. §. Deprecatio tractanda eſt in hunc modum. Primum opera danda eſt, ut tempore fiat opportuno. Item per eos, qui gratia & autoritate pollent: quiſpe quibus nihil facile negetur. Vel per homines miſeros, & luctu ac ſquallore confectos: quorum infelici conditioni ultra mali quicquam accudere velle, durum videatur.

Vide, quæ de tempore commodo, & perſonis idoneis, ſuperius c diximus, cum de affectu Lenitatis ageremus.

9. §. Hinc demonſtrabimus, crimen non eſſe malitia commiſſum. Ubi loci Purgationis adhibentur, Sed ſi color ejuſmodi non habeat locum: ſatius eſt, ut ingenuè culpam fateamur, quàm ut frivolis nos ratiunculis defendamus. Siquidem illud turpis cauſe patrociniū offendere magis viros Principes ſolet. Præterea, ſi crimen tantopere imminuamus, clementiæ ſuæ detrabi exiſtimant, quaſi leviculam tantummodo culpam condonent.

10. §. Poſthac tractandus eſt locus communis de clementia: ſed non evagandum nimis: eaque præcipuè afferrī debent, quæ cauſe magis propria ſunt.

11. §. Exinde adjungemus rationes à qualitate perſone, pro qua dicitur: ut quæ petuntur à nobilitate ejus, eruditione, anteaſta vite innocentia, meritis erga Remp. Item oſtendemus, ut, ſi ignoſcatur, nihil quidem incommodi inde ad Remp. poſſit redundare, hominem verò ipſum magnopere utilem fore Reip.

12. §. Poſtremo adhibentur *ἑτοιμία* d, querimonia, obſecratio: in quibus tamen omne τὸ ἀπέπρον eſt ſervandum: ſi gravis ſit perſona, nihil pro ea mulcriter ac demiſſè nimis eſt poſcendum.

Exemplum deprecationis apud Ciceronem habemus in

per-

6 Lib. 4.

c Cap. 8.
§. 7. &
quatuor
ſeqq.

d Dubitatio de eo, quid miſer ſit aſſurus.
e Decorum.

peroratione orationis pro Muræna: *Fidem vestram, vel defensores & amici officio adductus, oro, atque obsecro, iudices, ut ne hominis miseri, & cum corporis morbo, cum animi dolore confecti, L. Muræna, recentem gratulationem nova lamentatione obruasiss, &c.* Cæterum vix in iudicio deprecationi est locus; nisi cum pro eo dicimus, cujus magna sunt merita. At tum in loco communi per amplificationem injicitur: ut ait scriptor ad Herennium lib. 1. At apud parentem vel Imperatorem dispar est ratio: unde Cicero pro Ligario: *Causas, Cæsar, egi multas, & quidem secum, dum te in foro tenuit ratio honorum tuorum: certè nunquam hoc modo. Ignoscite, erravi, lapsus est, non putavi: si unquam posthac. Ad parentem sic agi solet. Ad iudices; Non fecit, non cogitavi, falsi testes, fictum crimen.* Atque hæc dicta sunt de inventionis doctrina, tum primaria, & magis simplici; tum altera ex priori orta: quibus duabus eam partibus ab-

f Lib. 1. c.
c. 2. §. 6.

Finis Libri Secundi.

143

GERARDI JOANNIS VOSSI
PARTITIONUM
ORATORIARUM
LIBER TERTIVS.

C A P. I.

De Dispositione Universè.

1. §. *Ccedamus nunc ad alteram Rhetorices partem, quæ dispositio vocatur. Est ea partium orationis idonea ad persuadendum collocatio.*

Ex qua definitione patet, quantòpere aberrant, qui Dispositionem hanc Logicæ esse partem contendunt, cum Logica Dispositio longè alia sit. Quippe si eo nomine intelligant *Methodum* syllogismi: hæc solum attendit ordinem terminorum in syllogismo. Sin methodum sic appellant: ea considerat, vel artium & disciplinarum constitutionem; vel tractationem questionum, sed nudam, citra exordium, aut epilogum, citra mores, & affectus; quæ ad persuadendum adhibentur. Ut etiam diximus lib. 1. cap. 1.

2. §. *Partes orationis duæ sunt simpliciter necessarie; propositio, & fides, seu probatio, quæ & contentio dicitur.*

Quemadmodum enim in omni syllogismo conclusio est, quæ probetur, & argumentum, per quod probetur: ita in omni quoque oratione est principalis quædam controversia, quam propositio assignat, & rationes sunt causam nostram probantes, adversarii refellentes, quæ in fide, seu contentione collocantur.

3. §. *Sunt præterea duæ partes necessarie naturæ, hoc est, propter hominum infirmitatem; qui, cum rationibus sæpè non moveantur, affectibus sunt trahendi. Ea partes sunt exordium, & peroratio: illud,*

144 PARTITION. ORATORIAR.
illud ad conciliandum, hæc ad concitandum imprimis adhibetur.

4. §. *Interdum quinta pars accedit, narratio, idque potissimum in genere Iuridiciali. Quin etiam sex orationis partes statui possunt, quia fides seu contentio confirmationem & confutationem comprehendit.*

C A. P. II.

De exordii duplici officio, & utriusque locis generatim.

1. §. **E**Xordii munus est duplex; indicat enim scopum orationis, & preparat auditorem ad reliquam dictionem.

Ac Cicero quidem priùs solet animos parare, & deinde exponere, qua de re sit dicturus. Sed veterum multi contrarium facere solent, ac quandoque etiam Cicero ipse.

2. §. *Bifariam verò à priori munere incipimus. Interdum quidem simpliciter exponimus, qua de re dicendum sit. Quamvis autem Aristoteles ejusmodi exordium minus probeat, quia oratio sic quasi ἀξιωματικὴ a sit: constat tamen, præstantes etiam Oratores ita ordiri.*

a Trunca & capite carens,

Ut Gregorium Leontinum, quid de Eliensium laude dicturus, ita cœpit: Ἡ γὰρ πόλις διδαίμων. b Nec multùm abit illud Gregorii Nazianzeni in laudem Athanasii, Ἀθανάσιος ἰπταίων ἀρετῶν ἰπταύσομαι. c

b Elis beata civitas.

c Athanasium laudans, virtutem laudabo.

3. §. *Sed sæpius auspicamur à generali pronunciatō ex intimis causâ visceribus ducto: cui tanquam fundamento mox superstruitur quasi particula- ris.*

Ut si Elienses laudaturus inde ordiatur, quòd utile sit præclaras urbes laudibus ornari: aut si Athanasium celebraturus, inde inchoet, quòd viros virtute præcellenti præditos oratione extolli oporteat; quo ita ad imitationem eorum alii incitentur. Similiter aduersus adulterum, vel mere-

meretricem dicturus, incipere poterit à laude castitatis, aut vituperatione vagæ libidinis.

4. §. Porro eum, qui vel solum hoc artificium satis attenderit, non facile dejiciet commodè ordiendi ratio. Attamen ne eandem semper incudem tundamus, necesse est, etiam nosse alias vias, quæ similiter ad scopum orationis ducant. Hujusmodi est initium ἐξ ὑπολήψεως, sive ab opinione eorum, apud quos dicemus.

Quomodo Demosthenes adversus Midiam orditur: Τῶν ἐμῶν ἀδελφῶν, ὡς ἀνδρῶν δικαστῶν, καὶ τῶν ὑβριῶν, ἢ ἀπὸς ἀπαρτῶν αἰεὶ χρεῖται Μιδίας, ἰδίᾳ ὑμῶν. ἔτι ἢ ἄλλων πολιτῶν ἀγνοεῖν νομῶμαι. Item Cicero Invektiva IV. in Catilinam. Video P. C. in me omnium vestrum ora atque oculos esse conversos. Video vos, non solum de vestro, ac Resp. verum etiam, si id depulsum sit, de meo periculo esse sollicitos.

5. §. Item initium ἐκ περισσίας, sive ex abundantia: cum, antequam dicamus, de quo agere propositum sit, præmittimus, nos eo contentos fore, et si adferre possimus alia non leviora, imò etiam graviora.

Ut si agendum esset adversus Phyam, mulierem tribus digitis minorem, quàm quatuor cubitorum, cæteroquin formosam: quæ à Pisistrato exule, conscio Megacle, adornata habitu Minervæ, & Athenas curru invektâ, seseque Paladem simulans, disctitarat, tyrannum, quem ejecerant, reduci debere: atque ita rudi populo os subleverat; ut autor est Herodotus lib. 1. f in causa istiusmodi incipere aliquis potuisset: g Audax mulier jure optimo horrendi possit sacrilegii accusari: quippe quæ Minervæ honores, quam Athenensium civitas tantopere semper coluit, sibi impie vindicavit. Verum enim verò atroc hoc crimen Deorum volo relinquere vindicta, qui soli pœnas meritis haud minores repetere ab ea possunt. At mihi satis in præsentia eris, si ea in medium adferam, qua commisisse contra populi majestatem.

Exemplum simile est, Quamquam non adulterii minus, quàm furti crimen possim intentare: non tamen tam durus ero accusator, quàm vicinus impius fuisti. Item, Cum majora etiam in Socrate possint commendari, tamen nunc solum ejus patientiam laudabo. Sed frustra hujusmodi exordium inquit Orator, utcunque arte valeat, nisi res ipsa suggererit.

e Qua petulantia Judices, & contumelia in omnes semper utatur Midias, neminem aut vestrum, aut aliorum civium, arbitror ignorare.

f Uti, & Athenæus lib. 13. g Hermogenes de inventione lib. 1. cap. 3.

6. §. *Etiā ab rei, de qua dicendus, amplificatione ordimur. Cujusmodi est ista, Si unquam aliās, nunc de maximo negotio dicendum nobis esse.*

Ita Cicero incipit pro domo sua ad Pontifices; *Cum multa divinitus, Pontifices, à maioribus nostris inventa, atque instituta sint; tum nihil præclarior, quam quod eosdem, & religionibus immortalium, & summæ Reip. præesse voluerunt: ut amplissimi, & clarissimi cives Reip. benegerendo, Religionem sapienter interpretando, Reip. conservarent. Quod in illo tempore magna causa in sacerdotum populi Rom. judicio ac potestate versata est: hæc profecto tanta est, ut omnis Reip. dignitas, omnium civium salus, visa, libertas, ara, foci, dii penates, bona, fortuna, domicilia, vestra sapientia, fidei, potestatisque commissa creditaque esse videantur. Vobis hodie constitutum est, utrum posthac amentes ac perditos magistratus, improborum ac sceleratorum civium præsidio nudare, an etiam Deorum immortalium religione armare malitis. Simile exemplum sit, Cum multa in hujus laudem (vel vituperationem) dici possint, familiam tamen ducit illud, de quo nunc agere propositum est nobis. Vocant aliqui exordium *ἔπος διαποικίον*. h. Atque hæc de primo exordii officio, quo docilis redditur auditor.*

3 Divi-
one.

7. §. *Alterum exordii munus erit, ut auditoris animus, velut medicamenti quibusdam, ad benevolentiam, & attentionem, præparetur. Sed hujusmodi profusio non semper est necessaria. Nam si auditor nos amet, ac suspiciat, neque animus ejus nulla suspicione sit præoccupatus: quid attinet benevolentiam aucupari? Si item libenter audimur, quid opus fuerit laborare, ut attentè audiamur? præsertim in orationis initio, ubi omnes auribus maxime arrectis esse solent. Quare prudentis est Oratoris dispicere, quando res, & tempus, medicamenta ista requirant: ne, si perierum more, τὰ πρῶτα ejusmodi, ubi opus non est, consecutemur, auditorem minus etiam benevolunt, atque attentum, reddamus.*

8. §. *Quibus argumentis benevolentia præparetur, partim in Amoris loco ostendimus libro superiori in*

i Cap.9.

par-

partim ex iis colligere erit, quæ de locis Exordii in genere judiciali inferius hedicemus.

K Cap.
seq. §. 12.
& delin-
ceps.

9. §. *Paratur autem benevolentia, vel aperte, vel occulte. Quando aperte hoc agimus, Ἀρχὴ, si-
ve Principium, vocatur: atque ejusmodi exor-
dium in genere honesto plurimum adhibetur.*

Ut si contra parricidam dicatur.

10. §. *Sin idem occultè fiat, vocatur Insinuatio, Grae-
ce ἐφοδῶ.*

Insinuatio quidem, quia quasi in sinum, hoc est, in pectus, atque animum, clam irreat: ἐφοδῶ autem à similitudine clandestini ingressus, quo urbes capi solent. Tale est initium orationis ejus, quam Cæsar apud Sallustium habet pro conjuratis.

11. §. *Habet quæ istiusmodi exordium præcipuè locum in genere turpi, vel ancipiti, vel ἀπαυδῶ, si-
ve admirabili.*

Turpi, ut si pro parricida orandum sit: ancipiti, quæ partim honesta, partim turpis, ut in causa Orestis, qui matrem interemit, sed ut patris mortem ulcisceretur: in admirabili, ut si quis laudet paupertatem, exilium, mortem, injustitiam, &c.

12. §. *In honesta causa fere utimur principio.*

Uti Cicero facit pro lege Manilia: ubi cum locum & tempus dicendi ex sententia sibi obtigisse dixisset, ista subiungit, *Acque illud imprimis mihi letandum jure esse video, quod in hac insolita mihi ex hoc loco ratione dicendi, causa talis oblata est, in qua oratio nemini deesse potest. Dicendum est enim de Cn. Pompeji singulari, eximiaque virtute: hujus autem orationis difficilissimum est exitum, quam principium invenire.*

13. §. *At tum demum in hujusmodi causa insinuatione est opus, si auditor, vel defessus sit audiendo; vel persuasus ab iis, qui priores dixerunt.*

Nam quid refert, utrum causa nostra sit honesta, si audire nos gravetur iudex, vel non habeat causam pro honesta?

14. §. *Atque horum alterum cum sit, etiam attentionem parabimus. Idem facimus in genere turpi, & ancipiti, atque etiam humili. Nam quia hoc est de re vili & abjecta, eo facile negligitur.*

15. §. *Attentio paratur, partim promissione, partim petitione. Promissione quidem, si polliceamur, nos dicturos de rebus novis, magnis, utilibus, vel jucundis.*

Hoc, ut Servius, & Victorinus observant, egregiè præstitit Maro, quando, de apibus scripturus, ita cecinit:

Protenus AERII mellis COELESTIA dona

Exsequar. Et mox:

ADMIRANDA tibi levium spectacula rerum,

MAGNANIMOSQUE duces, totiusque ordine gentis

Mores, & studia, & populos, & praelia dicam.

In tenui labor: at tenuis non GLORIA.

16. §. *Quanquam profecto, si satis pateat, rem esse abjectam, plus efficit Orator verbo commodè & ἐπισημτικῶς prolato, quàm si spondeat aureos montes.*

Ut Cicero Philipp. VII. Parvis de rebus, sed fortasse necessariis, consulimur, P. C. de Appiavia, & de moneta. Item si acturus causam pauperis, idque in re pusilla, dicat, damnum exiguæ rei non minùs grave esse pauperi, quàm diviti rei maximæ. Quo artificio apud Quintilianum l pauper utitur, divitem accusans, qui veneno per flores pauperis parso, apes ejus interemerat: *Vnum, inquit, oro, ne cui minor dignitate vestra videatur causa litis mea. Ante omnia enim non debes expectare, ubi pauper magna perdiderim: sed, quantum sis, quod abstulerit mihi dives, minus est, quod reliquit.*

17. §. *Petitione autem paratur attentio, cum auditores, attendere ut velint, rogamus.*

Ut apud Cic. pro Sex. Rosc. *Quapropter vos oro atque obsecro, iudices, ut attentè, & bonaque cum venia, verba mea audiat:*

18. §. *Petitum id quidem in media quoque oratione; sed fere in initio orationis sollicitè magis fit.*

Quomodo id facit Tullius in Miloniana: *Quamobrem adeste animis, iudices, & timorem, si quem habetis, deponite. Nam si unquam de bonis & forsibus viris, si unquam de bonè meritis civibus, potestas vobis judicandi fuit, si denique unquam, &c.*

19. §. *Genus δυσωρακολόγητον, sive obscurum, quale est, in quo difficulter causam percipit auditor, maxime exigit docilitatem. Quare cum alibi ad do-*
cili-

cilitatem parandam sufficiat, generatim indicasse, qua de re acturus sis; quod prius esse Exordii munus supra diximus: hoc in genere etiam distributione opus est, sed quam brevitatis commendat; ne, dum dociles facere vis auditores, eos magis confundas.

Verum de hoc accuratius infra dicemus, in propositionis doctrina.

20. §. *Si in exordio accuratè causam constituerimus, ac dividerimus, propositione postea nihil erit opus.*

Nec obstat, quod superius ex Aristotele dicebamus, propositionem esse necessariam orationis partem. Neque enim ita hoc accipi debet, quasi semper distinctum sit orationis membrum; sed quia necessarium est, ut quomodo cumque proponatur, sive in Exordio fiat, sive in fine Narrationis, sive seorsum.

21. §. *Quòd si in exordio sufficiat, simpliciter assignare scopum orationis; eoque istis benevolentia & attentionis paranda medicamentis opus non sit: videndum tunc, an non ordiendi argumentum præbeat causa vel occasio, quæ nos impulit ad dicendum.*

Huiusmodi exordio utitur Tullius oratione pro C. Rabirio: *Estis, inquit, non est meæ consuetudinis, initio dicendi rationem reddere, qua de causa quemque defendam; propterea, quòd cum omnibus civibus, in eorum periculis, satis iustam mihi causam necessitudinis esse duxi: tamen in hac defensione capitis, fama, fortunarum omnium C. Rabirii, proponenda ratio videtur esse officii mei; propterea quòd, quæ iustissima mihi causa ad hunc defendendum esse visa est, eadem vobis ad absolvendum debet videri, &c.* Est quoque huius generis exordium, quod sumitur à lege, vel consuetudine; ut in Rullum pro lege Agraria; *Est hoc in more positum, Quirites, institutoque majorum, ut iis, qui beneficia vestro imagines familia sua consecuti sunt, eam primam laudem conjungat, &c.* Idem sic Philippicam ultimam incipit à scriptura: *Si, ut ex literis, quæ recitatae sunt, P. C. sceleratissimorum hostium exercitum casum fusumque cognovi, &c.*

22. §. *Locus etiam sæpè initium dicendi suggeret.*

m Philo-
stratus in
vitis So-
phist.
Nam & vilitas ejus generosis animis dicendi aufert volu-
pratem, (unde Scopelianus *m* à Clazomeniis rogatus, ut di-
cere apud se vellet; respondit, lusciniam non canere in
cavea) & contra majestas ejus contèrnit animum etiam
non vulgaris Oratoris: ut si dicendum fuisset Babylone in
dicasterio Regis, non sapphiro & auro tantum conspicuo,
sed etiam cœli imaginem cum Diis referente: prout Phi-
lostratus illud describit in Apollonii vita lib. I. cap. XVIII.

C A P. III.

De Specialibus Exordiorum Locis.

1. §. **U**tiliter verò observat Aristoteles, va-
riare Exordiorum locos pro tribus cau-
sarum generibus.

2. §. In genere Demonstrativo sunt loci tres. Primus
est à laude, vel vituperatione.

A laude sic incipit Plinius divinum panegyricum: Bene
ac sapienter, patres conscripti, majores instituerunt, ut re-
rum agendarum, ita dicendi initia à precationibus caperen-
tur. A vituperatione contra panegyricum suum orditur
Locrates. Quippe reprehendit eos, qui celebritates pub-
licas instituire, quòd virtutibus corporis præmia statue-
rent, illis animi non item. Similiter in luncabri oratione,
Dionis exemplo *a*, incipere possumus à reprehensione con-
suetudinis ejus, qua dicere jubentur, quos flere magis con-
veniret; atque eloquentia ab iis exigitur, quibus recens
dolor ingenium, ac facundiam omnem eripit.

3. §. Alter locus est a suasionem, vel dissuasionem.

a Orat. 39
Ut sitis, quem laudare voles, vir quidem fuerit egregius;
sed cui in omni vita placuerit illud vetus *Adbi Sidras*: *b* di-
cere licebit, non eos solùm etie laudandos, quorum nota
est virtus; sed etiam, quorum est ignota.

b Late in
vita, seu
latenter
vive.

4. §. Tertius locus assumitur à genere Iuridicali: id-
que à persona auditoris. Ut si nobis agendum sit de
re vel increbili, vel ardua, vel per vulgata. Tunc
enim petimus, ut ignoscere velint auditores, si quid
protulerimus, quod vel parum delictet, vel incredi-
bile videatur.

5. §. *Atque eleganter in hoc genere ab historia, fabula, vel similitudine ordimur: dummodo ἄσποδον sive redditioni, de qua mox dicam, commodè adaptemus.*

Ut si laudare Scipionem Africanum velis, sic licebit auspiciari: De Lucio Emilio legimus, e cum Iovis Elæi imaginem conspexisset, astonsitum aliquantisper habuisse, exinde in hac erupisse verba: Solus profecto Phidias Iupster Homericæ Iovis d majestatem expressit. Idem ego non verear affirmare de Scipione Africano, in quo uno divinarum virtutum illustris effigies effulget. Sed nullius tantum est flumen ingenii, quod oratione disertâ virtutes eas condigne possit exponere.

Neque hæc ordiendi ratio in personis duntaxat, sed etiam in rebus locum habet. Ita laudare volenti castitatem, in hanc sententiam præmium se obtulerit: *Fabulantur poetæ, e Pygmalionem ex ebore virginem affabre adeo fecisse, ut ipse operis sui conceperit amorem, atque adeo Deam rogavit, ut animam ei inspirare vellet, quo cum una hac vitam omnem dulciter transigere posset. Opto, ut similiter, dum orationis meæ penicillo formosissimam & castissimam depingo virginem, ipsam uempè castitatem, amor ejus in me tantus accendatur, ut præ una hac voluptates turpes contemnam: neque id sufficit mihi, ut medullitus inflammetur ego: sed velim, ut idem contingat omnibus vobis.*

Item à personæ nostræ tenuitate ordiri possumus tali similitudine: De Antiochenis narrat Lucianus, f ut cum apud eos pusilli corporis histrio in scenam prodisset, quo Hectorem saltaret: dicax ille populus exclamarit continuo, *Astyanactem se videre; Hectorem autem requirere. Multum ipse etiam vereor, nè cum dignitas arguente hujus quasi Hectora aliquem, hoc est, magnum Oratorem, exigat: magnopere miremini, quod ego vix Astyanax atiquis, hoc est, tenuis ingenii homuncio, in conspectum vestrum prodire sim ausus.*

Quòd si insinuatione sit opus, ut si inveteratam sententiam eximere animo velimus: dicemus, *Nihil esse difficultius, quam evellere animi opinionem, quæ jam invaluerit. Nam uti illi, qui ab oculis laborant, agre lumen conspiciunt; in tenebris verò cum voluptate versantur: ita eos, qui errore aliquem, quasi cum lacte, imbibent, difficulter perperci eum se dedoceri. Affirmabimus, simile quid etiam videri in illis, qui alienos factus alunt pro suis. Nam si in ista*

c Apud Suidam voce *φειδίας*. Auctorem verò laudat Polybiū apud quem frustra hodie quæras. d phidias expressit Jovem, secundum versus Homericos, ut est apud Strabonem lib. 8. e Ovid. 10. Met. Fab. 8.

f *ἀσπιδίου*.

ea scissent, quæ postea cognoscunt; nunquam in animum fuisse inducturos, ut pueros tollerens; sed post longi temporis educationem, invitos ea audere, quæ dicuntur; ac sibi etiam vim facere, ut ne credant. Vide in hanc sententiam illustre exordium orationis ejus, quæ Dion Chrysostomus g conatur probare, Ilium à Græcis non fuisse eversum.

g Orat. 11.

h Florida.

i Cod.
209.

Et sanè in aliis etiam Dionis exordia valdè sunt *arbuta*, h ac luculenta. Subinde tamen, & longiora sunt, & picta magis, quàm convenirent; quod Phorius i etiam observat. Tale est argumentum orationis Olympicæ, sive de prima Dei cognitione; ubi ab exilio recens reversus, in Olympica panegyri ita se ab omnibus cingi ait, quomodo, ex vulgari Græcorum opinione, noctuam circumstant & admirantur aves reliquæ; etiam pavo, qui magis, quàm noctua, admirationem meretur. Atque hæc scitè quidem tractat: sed & prolixius, & floridiùs, quàm gravi aded conveniat argumento. Quare cantè ea parte imitandus est inventuti. Et hæc de exordiis generis demonstrativi: de quibus etiam Menander scripsit; sed hodie nihil ejus existat præterquam de præmiis k hymnorum.

k Lib. 2.
cap. ult.

6. §. *Genus deliberativum, in publica quidem causa exordium natura sua olim non requirebat. Nam sciebat antea auditor, qua de re esset consultandum. Incidebant tamen tum quoque tempora, cum præmio uti deberet Orator: idque vel propter se, vel adversarium, vel auditores, vel ob ornatum.*

7. §. *Actunc quidem ob ornatum (ut de hoc primum loquar) exordio uti dicitur, cum vix alio fine adhibetur, quàm ne oratio videatur abruptum quid, eoquæde & inconcinnum; quale quod est, minus allicit ac demulcet auditorem.*

Vide exordium orationis Manilianæ: quod præcipuè conformatum est ad ornatum, ac dignitatem.

8. §. *At propter se exordium adhibet Orator, quando dissolvendum est crimen: ut si ostendat, non debere consilium suum contemni; sive ob ætatem juvenilem, quia necdum sit judicio firmato; sive senilem, quasi jam deliret: sive similem ob causam, ut quod*
pru-

tradunt, capisse cives, Asiaticorum more, percutere aures
 sacerorum, easque onerare in auribus aures: eò quòd aurum
 cæteris præstare persuasum haberent. Ego verò, auditores, non
 illud, quòd examinare animos poterat, sed quiddam longè ex-
 cellentius ab oraculo fuisse intellectum planè censeo. Nam
 quid præstabilius est salutaribus virtutis præceptis? aut quòd
 dignius Deo consilium excogitare possimus, quam ut parentes
 liberorum auribus virtutem sollicitè instillarent: vel eos præ-
 ficerent liberis, à quibus illam à pueris haurirent?

II. §. Propter auditores ordimur, quando res ab iis
 major minorve habetur, quàm revera est. Prius si
 sit, imminutione; sin posterius, amplificatione
 opus est. Huc pertinet, quando bonæ auditorum
 parti videtur supervacaneum, de aliquo dicere,
 quia res nota sit.

Ut si de virtute sit orandum, cujus præstantiam nemo
 diffitetur. Ordinemur tum à reprehensione hominum curio-
 sorum, qui subtiliter dispensando, quàm pie vivendo, ata-
 riam transigere malunt. Unde & ea semper in ore habent,
 quæ etiam inter doctissimos sunt controversa: illa verò ne-
 gligunt in vita, quæ apud omnes sunt in confesso. Atque non
 sufficit, ea nosse, quæ recta sunt; quando & illi, qui ab ocu-
 lis laborant, probe sciunt, manus iis admovendas non esse,
 & agrè tamen abstinent; multi etiam, quos minime fugit,
 quantum damnum des inconscientia, non propterea se à
 voluptatibus avelli patiuntur. Quare apud tales imitandi
 sunt medici, qui sæpe eadem inculant: non quia istæ egros
 ignorant, sed quia negligunt. Vide in hanc sententiam
 præclarum exordium Dionis Chrysostomi Orat. XVII.
 Quòd si salubre quidem consilium dare volumus, sed pa-
 ruar jucundum, affirmabimus, nos invisari velle medicos
 bonos. Item referemus, ut olim Ilienses à nobili tragædo po-
 poscerint, sibi veterem urbis suæ fortunam representari; ille
 autem vicissim eos rogavit, ut ne ea in re molesti sibi esse vel-
 lent. Nam, inquit, quanta ego melius egero, tanto vo-
 bis infeliciores videbitis; ut qui sitis visuri, cujusmodi
 excideritis fortuna. Dicemus, similiter metuere nos, ne,
 quando in consulendo boni publici erimus amantiore, tanto
 eos magis offendamus.

• Dionem
 vide in
 Olympi-
 ca, sive de
 prima Dei
 cognitio-
 ne.

• Ab hoc non multum recedit istoc exordium, qualis fuerit
 locus apud homines segnos, & otiores: Sapiens ille à
 Phrygia o refert, ut nocturna, avis ingrati cantus, sed pri-
 dentis consilii, cæteris suaserit avibus, ne quercum crescere
 pte-

passerentur, unde viscus proveniret, quo caperentur: item, inquit, cum linum sereretur, auctor fuit, ut semen erutum absumerent; quippe è quo illud nasceretur, unde resia neciterentur: adhuc, cum quendam sagittis utentem conspexisset, italocutam, ait; Iste homo vestris vos pennis antevertet, pedes ipse, alas vobis sagittas immittens. Sed surdis cecinit; imò eam, tanquam male sanam, aspernabantur. Idem ego hodie metuo, ne mihi contingat apud plerosque vestri.

Apud eos autem, qui animo sunt generoso, atque alacri, dicemus, nos imitari velle bonos Imperatores. Nam ut illi paratissimos etiam milites ad pugnandum adhorsantur: ita nos hortari illos velle eam ad rem, cujus amore maximè ardeant. Vide, quæ adduximus lib. II. cap. XXIII. §. 10.

Atque ista sufficiat nunc dixisse de exordiis generis deliberativi: quæ non eo animo attulimus, quasi putemus, sufficere juventuti, ut hinc aliquod exordium oratiunculæ appingat: (sunt enim hæc jam à Dione, & aliis occupata, etiam indicata à Rhetorum uno alteroque, ac pleraque jam pervulgata) sed ut ii, qui etiamnum apud Scholasticos exercentur, similia istis apud Oratores, atque etiam Sophistas, observent: imò & illis gemina excogitent ipsi: quod difficile non erit, nisi quis planè hospes tuerit in studiis humanitatis.

12. §. In genere juridiciali quinque sunt loci: à personæ rei, vel nostræ, vel adversarii, vel à re ipsa.

13. §. A rei persona, benevolentia captatur, si ab ante acta vita, quantum principii ratio sinit, commendetur; iisque dicatur indignus, quæ perpetitur.

14. §. A persona nostrâ idem fit, si ita sermonem instituat, ut videamur viri boni. Ut si pateat, nos ex officio ad dicendum venisse; quia, cujus causam suscepimus, sanguine sit vel affinitate nobis conjunctus; vel quia bene de nobis aut Rep. meritus fuerit.

Adi exordium orationis pro Rabirio; item illius ad Quirites post reditum.

15. §. Ac quia sæpius accidit, ut aliquid hic de nobis proferendum sit: sedulo curandum, ut servemus modestiam. Fiet hoc, si extenuemus virtutes, & clo-

& eloquentiam nostram: ut si dicamus, plus voluisse nos, quàm præstitisse: item si honores, & comoda nostra, Deo immortalī, tum & iudicū ipsorum auxilio, ac gratia, tribuamus. Expedi quoque sic loqui, quasi promamus ea inviti, quæ ad laudem nostram pertinent. Prodest etiam orationem in adversarium convertere, hoc, similive modo: Quæ nos Dei, bonorumque virorum auxiliis effecerimus, cum tuis facinoribus conferantur.

16. *A iudicū persona captatur benevolentia, admiscendo eorum laudes. Quod vel amici fuerint, vel inimici: affirmabimus, plus apud eos posse equitatem, quàm odium, aut gratiam: eoque non esse metuendum, vel amicorum commodis studeant nimis, vel etiam obsint amicis, stulta quadam verecundia injustè agentes, ne injustè agere videantur.*

A persona iudicū incipit Tullius pro domo sua ad Pontifices.

17. §. *A personæ adversarii captatur eadem, trahendo illum in invidiam, odium, & contemptum. Invidiam gignunt opes, gratia, eloquentia: odium concitant libido, fastus, nequitia: in contemptum adducunt generis vilitas, vitæ sordes, inertia, stultitia, & similia.*

Consule Ciceronem initio Orat. pro Quintio: item in Vatinius.

18. §. *Denique etiam benevolentia captatur à re ipsa; idque extollendo bonitatem causæ nostræ, & adversarii deprimendo.*

Vide Ciceronis orationem pro Cælio. Uti & illam, quam habuit pro domo sua ad Pontifices.

19. §. *Ceterum minimè existimandum, in una oratione solum ab uno istorum benevolentiam parari. Est enim, cum ab omnibus, vel pene omnibus, id fiat.*

Exemplo esto exordium Milonianæ; uti & orationis pro Dejotaro. Utrumque planè est luculentum, imò ex iis vel solis hoc parandæ benevolentæ artificium satis possit cognosci. Exscribere ea quid attinet, cum & longiora sint, & in omnium manibus versentur?

20. §. *Atque ita exordia variare solent pro tribus causarum generibus. Porro interdum Orator quædam, seque simulat ex tempore & absque multa præmeditatione loqui. Vt si incipiat ab re aliqua, quam non videatur scire potuisse, cum pedem domo efferret. Cujusmodi est frequentia eorum, qui con- venerunt, & vultus alacritas in omnibus. Item si gaudium testemur, quia eos videamus judicatu- ros, quos maxime optabamus.*

Græci hujusmodi exordium vocant *ἄρδ' αὐτῶν* p, alii ab affectione appellant. Tale est pro Cn. Plancio: Cum pro- pter egregiam, & singularem Cn. Planci, judices, in mea salute custodienda fidem, tam multos, & bono viros, ejus honori viderem esse fautores: capiebam animo non mediocrem voluptatem, quod cujus officium mihi saluti fuisset, ei meorum temporum memoriam suffragari videbam. Cum autem audirem, meos, partim inimicos, partim invidos, huic accusationi esse fautores; eandemque rem adversariam esse in judicio Cn. Plancio, quæ in petitione fuisset adjutrix: dolebam, judices, & acerbe ferebam, si hujus salus ob eam ipsam causam esset infestior, quod is meam salutem, atque vitam, sua benevolentia, præsidio, custodiaque texisset. Nunc autem vester, judices, conspectus, & confessus iste reficit, & recreat mentem meam, cum intueor, & contempler unumquemque vestrum. Video enim hoc in numero neminem, cui mea salus cara non fuerit: cujus non exstet in me suum meritum: cui non sit obstrictus memoria beneficii sempiterna. Itaque non extimesco, ne Cn. Plancio custodia mea salutis apud eos obsit, qui me ipsum maxime saluum videre voluerunt. Hujus quoque generis exordium fuerit, si ante nos dixerit vir eloquens, quod non præscieramus fore: eaque occasione auspiciemur, similem nobis, ac habuit ille, eloquentiam optando. Sane Polemo olim, q cum Scopeliano, viro disertissimo, in legatione successisset, dicere aggressus, Scopeliani sibi suadam optavit, ac honoratim senem isto compellavit versu, quo apud Homerym r Patroclus affatus Achillem:

Δὶς δὲ μὴ ἄπορον τὰ σὲ τὸ χρεὶν διαπραχθῆναι. f

Lu

q Philo-
stratus in
Scopeliani
vita.
r Iliad. π.
f Da au-

tem mihi
hoc, ut
humeros
armis tuis
arnem.

In dialogis verò etiam initium capimus ex amici adventu, vel ex umbra arboris, ubi confideatur, aliisque id genus sexcentis. Ac ejusmodi esse Platonis exordia solent.

C A P. IV.

De Exordii οἰκονομία, & vitiis.

1. §. **P**roximum est, ut exponamus quoque *οἰκονομίαν* sive structuram exordiorum, quae istiusmodi esse solet. Primo loco ponenda est *ὑπόταξις*, quae viam munit sequentibus. Hinc ratio ejus, quae *κατασκευὴ* vocatur. Tum *ἀξίωσις* sive *ὑπόδοξις*, quae nova est propositio, rem imprimis tangens. Hinc *βάσις* sive fundamentum, quod *ὑπόδοξις* causam adducit, remque omnem planius exponit.

Exemplum illustre habemus in oratione pro lege Manilia, ubi *ὑπόταξις* est ista: Quamquam mihi semper frequens conspectus vester multò jucundissimus; hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est visus, Quirites: tamen hoc aditu laudis, qui semper optimo cuique maximè parvis, non mea voluntas, sed mea visa rationes, ab ineunte aetate susceptæ, prohibuerunt.

Sequitur *κατασκευὴ*, sive ratio; Nam cum antea per aetatem nondum huius auctoritatem loci contingere audeam; statueremque, nihil huc, nisi perfectum ingenio, elaboratum industria, adferri oportere: omne meum tempus amicorum temporibus transmittendum putavi. Ita neque hic locus vacuus unquam ab his, qui vestram causam defenderent: & meus labor in privatorum periculis caste integrèque versatus, ex vestro iudicio fructum est amplissimum consecutus. Nam cum propter dilationem comitiorum ter Prætor primus cunctis centuriis renunciatus sum, facile intellexi, Quirites, & quid de me iudicaretis, & quid aliis præscriberetis.

Hinc incipit *ὑπόδοξις*: Nunc cum, & auctoritatis in me tantum sit, quantum vos honoribus mandatum esse voluistis; & ad agendum facultatis tantum, quantum homini vigilanti, ex forensi usu, prope quotidiana discendi exercitatio potuit afferre: certe &, si quid etiam dicendo consequi possum, iis ostendam potissimum, qui ei quoque rei fructum suo iudicio tribuendum esse censuerunt.

Hæc verò istis continetur verbis: Atqui illud imprimis mihi lasandum jure esse video, quòd in hac insolita mihi ex hoc loco ratione dicendi, causalis oblata est, in qua oratio nemini deesse potest. Discendum est enim de Cn. Pompeji singulari eximiaque virtute: hujus autem orationis difficilissus est exitus, quàm principium, invenire. Itaque non mihi tam copia, quàm modus in dicendo, quærendus est.

Similis est ratio orationis Milonianæ: sed ne longior sim, pauca solum inde excerpam.

In ea *ἀπόρασι* est, *Non possum non simere, judices, visa hac nova judicii forma.*

Κατασθέν est, *Nec enim ea corona confessus vester cinctus est, qua solebat.*

Ἀπόδοσι est, *Sed me recreat Pompeji consilium; cujus sapientia non fuerit, quem sententia judicium tradidit, telis militum dedere.*

Βόσι est, *Quamobrem adeste animis, judices, & simorem, si quem habetis, deponite.*

2. §. *Sunt interim exordia non pauca, in quibus omittatur pars aliqua: aut etiam alio partes istæ ordine collocentur: vel planè alia sit exordii facies. Quod quando fieri oporteat, non tam præcòptis tradi potest, quàm prudentis est dispicere Oratoris.*

Itaque meritò eos ridet Fabius, a qui velut legem omnibus dedere præcòmiis, ut intra quatuor sensus terminentur.

3. §. *Extremo loco aliquid addamus de vitiis exordiorum. Vitiosa autem sunt præcòmia longa, quia tollunt orationis symmetriam; & cum preparare debeant ad dictionem reliquam, potius fatigant auditorem. Modus verò pro causa statui debet. Brevis exordium cause simplices: longius requirunt perplexa, suspectaque, & infames.*

4. §. *Vitiosa etiam sunt exordia vulgaria, que pluribus accommodantur causis.*

Unde gladio comparantur Delphico, qui ad hunc modum factus fuit, ut eodem, & sacras mactarent victimas, & supplicio afficerent nocentes.

5. §. *Item communia, hos est, que adversa etiam parti convenirent.*

6. §. *Adhæc commutabilia, quæ, paucis commutatis, ab adversario possunt usurpari.*

7. §. *Idem judicandum de exordiis separatis, quæ nihil ad causam pertinent:*

Unde similiter se habent, ac

¶ Horat.
in Arte.

*Humano b capiti cervicem pictor equinam
Iungere si velit.*

8. §. *In genere tamen demonstrativo, atque in questionibus infinitis, quandoque iis utilicet.*

9. §. *Etiã improbantur, quæ nimis sunt magnifica: uti & quæ tumida sunt, atque arrogantia.*

Prudenter hoc de vitii genere præcipit Horatius epistola ad Pisones:

*Non sic incipies, ut scriptor cyclicus olim,
Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
Quid dignum tanto feret hic promissor hiasu?
Parturimus montes, nascetur ridiculus mus.*

10. §. *Denique videndum, ne sint contra fines exordiorum: ut si, ubi attentione opus, benevolentiam parent, aut contra; vel sine benevoluntate, nec docilem, nec attentum reddant auditorem.*

De exordio satis.

C A P. V.

De Narratione.

1. §. **N**unc videamus de narratione, quæ rem gestam, ut gesta est, à principio ad finem usque exponit.

Græci *διήγησιν* appellant.

2. §. *Hanc interdum antecedit narrationis quoddam præludium: cum nempe rei gesta summam exponimus ante justam ac plenam narrationem.*

Græcis dicitur *προλόγιον*, quasi dicas, præcedens expositio. Exemplum ejus habemus oratione pro Roscio Amerino: *Forssan, inquit, queratis, qui iste terror sit, & quæ tanta formido, quæ tot, ac tales viros impediât, quo mi-*

nus

nus pro capite, & fortunis aliterius, quemadmodum consueverunt, causam velint dicere, quòd adhuc vos ignorare, non mirum est, propterea quòd consulto ab accusatoribus, ejus rei, quæ conflavit hoc judicium, mentio facta non est. Quæ res ea est? Bona patris hujusce Sex. Roscii, quæ sunt sexagies: & quæ sequuntur, usque ad illa verba: Atque ne facilius intelligere possitis, ea, quæ facta sunt, indigniora esse, quæ diximus, res quemadmodum gesta sis, vobis exponemus.

3. §. Rarò autem hac prævia narratione utendum, cum sæpius iterata tedium soleant adferre. Nempe tum demum illi est locus, cum metuemus, ne illico causam nostram damnet auditor: ac propterea narratiuncula tali injicienda est quali scunquæ suspicio equitatis.

4. §. De justa narratione quatuor hæc explicabimus: an ea semper requiratur, quæ ejus sint species, quæ partes, quæ virtutes.

5. §. De primo ita statuendum, sepè illam locum non habere. Nam quæ narratio sit, si queratur, num pubertas judicetur annis potius, quàm habitu corporis? fraterne ex intestato sit hæres, an pater? Quorsum etiam adhibeatur illa, si eodem referremus modo, quo adversarius; aut si iudicibus res sit notissima?

6. §. Dividitur autem hunc in modum. Narratio omnis vel causæ propria est, cujusmodi est sedes argumentorum, & causæ seminarium: vel est arcessita, qualis servit quidem causæ, non tamen ex natura ejus resultat.

Prioris generis est narratio orationis Milonianæ: posterioris verò illa de raptu Proserpinæ in Verrinis.

7. §. Narratio prioris dividitur in continuam, & intercisam.

Continuæ exemplum est apud Tullium in Ligariana: *Quintus Ligarius*, inquit, cum esset adhuc nulla belli suspicio, legatus in Africam cum Proconsule C. Considio profectus est; quæ in legatione, & civibus, & sociis, ita se probavit, ut decedens Considius provincia satisfacere hominibus non posset, si quemquam alium provincie præfecisset. Itaque Q. Liga-

vius, cum diu recusans nihil profecisset, provinciam accipit inuisus: cui sic profuit in pace, ut & civibus, & sociis, gratissima esset eius integritas, & fides. Bellum subito exarsit: quod, qui erant in Africa, ante audierunt geri, quam parari; quo audito, parim cupiditate inconsiderata, partim cæco quodam timore, primo salutis causa, post etiam studiis sui, quærebant aliquem ducem. Tum Ligarius, domum spectans, & ad suos redire cupiens, nullo se implicari negotio passus est. Interim P. Aelius Varus, qui Prætor Africam obtinuerat, Vicam venit. Ad eum statim concursus est. Atque ille non mediocri cupiditate arripuit imperium: sed illud imperium esse posuit, quod ad privatum clamore multisvotis imperata, nullo publico consilio, deferretur. Itaque Ligarius, qui omne tale consilium cuperet effugere, paulum adventu Vari conquievit.

Eiusdem generis est narratio hæc in Manilliana: Atque ut inde oratio mea profisciscatur, unde hæc omnis causa ducitur; bellum grave, & periculosum vestris vectigalibus, atque sociis, à duobus potentissimis Regibus inferitur, Mithridate, & Tigraue; quorum alter relictus, alter laceratus, occasionem sibi ad occupandam Asiam oblatam esse arbitratur. Equitibus Romanis, honestissimis viris, adferuntur ex Asia quotidie literæ, quorum magna res aguntur; in vestris vectigalibus exercendis occupata: qui ad me pro necessitudine, quæ mihi est cum illo ordine, causam Reip. periculaque rerum suarum detulerunt: Bithyniæ, quæ nunc nostra provincia est, viros exustos esse complures: regnum Ariobarzani, quod finitimum est vestris vectigalibus, totum esse in hostium potestate: Lucillum, magnis rebus gestis, ab eo bello discedere: huic qui succurrere, non satis esse paratum ad tantum bellum administrandum: unum ab omnibus sociis, & civibus, ad id bellum Imperatorem deposci, atque expecti: eundem hunc unum ab hostibus metui, præterea neminem.

At narrationem intercidit Cicero oratione pro A. Cluentio. Eius initium est: A. Cluentius Avitus fuit pater huiusce, &c. Cum postea longiusculam retulisset narrationem de Cluentii matre, ista interserit: O mulieris scelus incredibile, & præter hanc unam, in omni vita inauditum! o libidinem effrenatam, & indomitam! o audaciam singularem! non timuisse, si minus vim deorum, hominumque famam, ac illam ipsam noctem, facesque illas nuptiales? non limen cubiculi? non cubilo filia? non parietes denique ipsos, superiorum testes nuptiarum? perfrægit ac prostravit omnia cupiditate, ac furore: vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. Hinc reliquam narra-

tionem pertexit: *Tulis hoc commune dedecus jam familia, cognationis, nominis, graviter filius: & quæ sequuntur.*

8. §. *Vt in narratione intermixta in genere demonstrativo: sed talis ad confirmationem pertinet, quia omnis ibi causa è rebus gestis stabilitur, ita ut confirmatio eo in genere vix aliud sit, quàm narratio quædam per amplificationes atque exaggerationes interrupta.*

9. §. *Habet & locum in causa judiciali, idque cum res gestæ nobis obsunt. Tunc enim satius est, rem per partes exponere, ut singulis, quæ objici possunt, per partes quoque respondeatur.*

10. §. *Item eam usurpamus, si res singula invidiam adferant adversario. Nam singulis tum partibus immorando consequimur, ut sæpius adversario irascatur iudex.*

11. §. *Quando nihil est horum, continua narratione uti expedit. Et hæc de narrationis speciebus.*

12. §. *Habet verò narratio quoque partes suas. Nam qui simpliciter, Clodium Miloni insidias struxisse, & ab eo interemptum esse, ait; is quidem omnia dicit; sed nunciat potius, quàm narrat. Vera autem proprièque dicta narratio refert rei gestæ principium, medium, finem; item quæ principium rei antecedunt, ut sunt causa; quæque finem sunt consecuta, ut effectus.*

Illustre ejus rei exemplum habemus in Miloniana. Principium rei gestæ, & insidiarum, fuit in profectioe Clodii. Medium erat occursum, & conflictus cum Milone. Finis, mors Clodii. Post finem quid secutum sit, non refert Tullius; sed tantummodo exponuntur ab eo quæ rem antecedunt; ut sunt causæ, dicta, facta. Causa est, quòd Milo consulatum eo tempore petebat contra Clodium. Facta, ut fervorum deductio ex Appennino in urbem. Dicta, ut quòd Clodius retulerat, Consulatum Miloni eripi non posse, vitam posse. Item, non diu victurum Milonem. Atque hæc eadem narratione cernere est in illis, quæ rem gestam præcedunt. Nam principium est, quòd Clodius,

relieta Præturæ petitione sui anni, contulerit se ad annum proximum. Medium, quod competitoris Milonis iuvenit opera sua. Finis, quod Milonem decreverit occidere. Secuta sunt hæc duo, ut servos adduceret ex Appennino, & diceret, occidi posse Milonem; quemadmodum ante retulimus.

Hinc est, quod Rhetores in narratione jubeant septem illa considerare, personam, tum principalem, tum sociam, factum, causam, modum, locum, tempus; quæ vulgari hoc vericulo continentur:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Porro, ad personam quoque pertinet ejus descriptio: item sub facto continetur non factum, & causa, cur quid non fecerit: item λογισμός. Et ista quidem sufficiant hoc loco dixisse de partibus narrationis. Plenius verò ea excutiantur in Progymnasmatibus. Superest videamus de virtutibus narrationis: de quibus postremo me loco dicturum receperam.

13. §. *Prima narrationis virtus est, ut sit perspicua. Id consequimur, tum verbis usitatis, & fuga hyperbatorum; tum ordine distincteque narrando, omnibusque iis, quæ rem ob oculos ponunt, & διατύπωσις gignunt. Quod si res obscurior sit, imprimis fugienda erit obliquitas, potiusque per rectum progrediemur casum, & verba indicativi modi.*

14. §. *Altera est narrationis virtus, ut sit verisimilis. Talis erit, si omnia personis, locis, temporibus, causis, consentiant.*

Ita verisimile est, à temerario patratam eadem, à libidinoso adulterium.

15. §. *Quod si quid minus videatur probabile, affirmabimus, ut minus verisimile videatur, verum tamen esse; & quanto magis causa ac modus facinoris lateant, tanto majus esse habendum scelus. Fulciri quoque potest relatione, ut quod sic vulgo dicant.*

16. §. *Tertia est virtus, ut sit suavis. Quod consequimur, si, quæ narramus, sint magna, nova, inexpectata. Suavitatem quoque gignunt mores, dolores,*

lores,

lores, metus; modò sinè dicentis perturbatione proferantur. Alioquin enim amplificatio fuerit potius, quàm narratio.

Jucundæ narrationis exemplum præbet Heliodorus in Æthiopicis. Sed in tanta rerum varietate, effugere non potuit, quin sæpè sit affectatus.

17. §. *Addunt quidam quartam narrationis virtutem, ut sit brevis. Talis erit, in qua, cum nihil tamen desit, nihil tamen possit adimi.*

Peccant ea in re, qui ab ovo Ledæo ordiuntur omnia; eoque etiam narrant, quæ ex sequentibus satis cognoscuntur. Nam quid opus dicere, *concepisse faminam*, si dicas, *peperisse?*

18. §. *Post narrationem sæpè, velut spiritu erumpente, digredimur. Non tamen digressio, vel solans sequitur narrationem, vel semper: sed si opportunè aptèque fiat, plurimum illustrat orationem.*

Quomodo verò instituat, in Schematologia dicturi sumus.

C A P. VI.

De Propositione.

1. §. **P**ost digressionem, si qua sit; sin minus, post narrationem; aut, hæc quoque si absit, post exordium, sequitur propositio. Hac proponitur summa totius orationis.

Ac orationem habituro, primò illa animo debet obversari: quia, prout ea erit, vel hæc, vel alia, & argumenta, & ornamenta adhibentur. Hinc Isocrates epistola VI. quæ est ad Jasonis liberos: *Εἰθισμαὶ λέγουσ' ἄρισ τὰς ἀπὸ τοῦ φιλοσοφίας τοῦ ἡμετέρας διατρέχοντες, ὅτι τὸ πρῶτον δεῖ συντάξαι, τί τὸ λέγω, καὶ τὴν μέρος τοῦ λόγου διαπραχτίοντα. ἰπποδῶν δὲ τὸ δ' ἑρωῶν καὶ διακρίνωσθαι, καὶ ἑστῶν ἑστῶσιν τὰς ἰδέας, δι' ἃν πάντα ἐξερῶσθαι, καὶ ἀφῶσθαι λόγος, ὅπως ἰσχυρῶσθαι. Consuevi disciplina nostræ sectatoribus dicere, ante omnia ista considerandum esse, quid oratio-*

ne, & partibus efficiendum sit; postquam verò id repererimus & colligerimus accuratè, quarendas esse ayo orationis ideas, sive argumenta, & ornamenta, quibus id, quod primum est, conficimus, finemque adipiscimur, quem nobis proposuimus.

2. §. Est autem propositio triplex, *sejuncta, simplex & digesta.*

3. §. *Propositio sejuncta, sive per sejunctionem, vocatur, cum definitur, in quo conveniat cum adversario, & quid in controversia relinquatur.*

Ut pro Milone: *Sin autem nemo vestrum ita sentit; illud in judicium venit, non, occisusne sit; quod fatemur: sed, jurene, an injuria; quod multis antea in causis questum est.*

4. §. *Propositio simplex est, in qua unum aliquod proponitur.*

Ut in eadem Orat. Nunc quid igitur aliud in judicium venit, nisi uter insidias fecerit?

5. §. *Propositio digesta, sive per enumerationem, fit cum quot, & quibus de rebus, dicturi simus, ostendimus. Hæc Partitio appellatur.*

Ut Philipp. VII. *Cur pacem nolo? quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. Quæ tria dum explico, peto à vobis, P. C. ut eadem benignitate, qua solentis, verba mea audiat. Luculenta quoque est illa pro P. Quintio: Faciam, quod se sæpe animadversi facere, Hortensius: totam causam meam dictionem certas in partes dividam. In id semper facis, quia semper potes: ego in hac faciam, propterea quod in hac videor posse. Quod tibi natura das, ut semper possis, id mihi causa dat, ut hodie possim. Certos mihi fines terminosque constituam, extra quos egredi non possim, si maxime velim: ut & mihi sit propositum, de quo dicam: & Hortensius habeat exposita, ad quæ respondeat: & tu, C. Aquilli, jam ante animo prospicere possis, quibus de rebus auditurus sis. Negamus, te bona P. Quintii, Sexte Nævi, possedisse ex edicto Pratoris. In eo sponso facta est. Ostendam primum, causam non fuisse, cur à Pratore postulares, ut bona P. Quintii possideres: deinde, ex edicto te possidere non potuisse: postremo, non possedisse. Quaso, C. Aquilli, vosque, qui estis in concilio, ut quid pollicitus sim, diligenter memoria mandetis. Et enim rem facilius totam accipietis, si hæc meminertis: & me facile vestra existimatione revocabitis, si extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi*

mihī ipse circumdedit. Nego, fuisse causam, cur postulares: nego, ex edictis possidere potuisse: nego, possedisse: hæc tria cum docuero, perorabo.

6. §. *Partitio vero institui ferè solet, ut Græci loquuntur, Σικατικὸς α.*

Ut pro lege Manilia: *Primum mihī VIDETUR de genere belli, deinde de magnitudine, tum de Imperatore deligendo, esse dicendum. Item pro Roscio: Tres sunt res, de quibus me dicere ARBITROR oportere.*

α q. d. dubitative.

7. §. *Secd hoc in prius locum habet, quando ipsi priores dicimus. Nam cum ad argumenta adversarii respondendum est, certa magis partitio probatur, quàm incerta.*

Ut pro Muræna: *Intelligo, iudices, tres totius accusationis partes fuisse: & earum unam in reprehensione vitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitus fuisse versatam. Similiter Orat. pro Quintio, cujus verba jam adduxi.*

8. §. *Etsi autem interpretibus, artiumque professoribus, concessa est divisio in minutissimas partes: damnatur tamen in Oratore, si, quæ natura singularia sint, secare velit.*

Quippe ea res, ut subtilioribus ingeniis lucem, ita populo, & inruditis, (quales maximam partem esse illi solent, apud quos dicendum) potiùs parit obscuritatem: contra quam partitio inventa est.

9. §. *Quare in totum partitione abstinendum, nisi causa vel multiplex sit, vel obscura: & quando ea utendum est, cum perspicua, tum etiam brevis esse debet; hoc est, non major, quàm trium, vel summum quatuor partium.*

De propositione hæctenus.

C A P. VII.

De Confirmatione.

1. §. **D**Eventum nunc ad contentiōnem, quam Aristoteles *πίσις α* appellat. Hæc quasi *α* Fidem, viscera vitæque orationis continet.

2. §. Estque partim *κατασχεδασικὴ*, cum sententiam nostram probamus argumentis: partim *ἐλεγκτικὴ*, cum adversarii opinionem argumentis convellimus: partim *ἀνασχεδασικὴ*, cum ad argumenta ejusdem respondemus. Prima pars proprie dicitur confirmatio: secunda, tertiaque, refutationis nomine continentur.
3. §. Ut plurimum autem, qui prior dicit, prius & suam sententiam probat, & alienam impugnat: posterius respondet iis, quæ objici possunt. At qui posterius dicit, ferè prius solvit alterius partis argumenta, ac postea suam sententiam confirmat.
4. §. In confirmatione duo spectantur, argumentum, & argumentatio; quæ differunt, ut pars & totum. Nam argumentum sola ratio est: at argumentatio præter argumentum etiam conclusionem comprehendit.
5. §. Quod ad ordinem argumentorum, firmiora partim in principio collocanda, quia tum maxime attendit auditor: partim in fine, quia, quæ postremo dicuntur, maxime inhaerent. Imbecilliora verò collocanda sunt in medio, ubi magis latebit eorum infirmitas. At si causa duobus tantum argumentis nitatur, quorum unum fortius, alterum infirmius sit: tum imbecillius quidem subjiciemus validiori, sed mox ad validius recurremus.
6. §. Argumentationes præcipue, sunt Syllogismus, Enthymema, Inductio & Exemplum.
7. §. Syllogismus est oratio tribus constans pronuntiatis, quorum postremum è duobus prioribus consequitur. Primum enunciatum propositio major, vel simpliciter propositio, aut major vocatur. Alterum dicitur propositio minor, vel simpliciter minor, aut assumptio. Tertium est complexio, sive conclusio. Sed Orator plurimum naturalem hunc

hunc partium ordinem immutat, ita ut interdum assumptio primum obtineat locum; imò nonnunquam etiam contrario planè ordine à conclusione per assumptionem ad propositionem ascendit.

8. §. Neque in ordine solum differunt sæpè syllogismus dialecticus, & oratorius: sed etiam numero pronunciatorum. Nam Orator non rarò opponit, & majoris, & minoris probationem, ita ut fiat syllogismus quinque partitus: cujus prima pars sit propositio, altera propositionis ratio, tertia assumptio, quarta ejus probatio, postrema conclusio. Quòd si alterutra propositio fuerit perspicua, ratio ejus omittitur, ita ut syllogismus sit quadripartitus.

Exemplis hæc planiora fient. A conclusione ad præmissas accedit Tullius pro Milone, cum ait: *Quoniam igitur pacto probari potest, insidias Miloni fecisse Clodium? Satis est quidem, in illa tam audaci, tam nefaria bellua, decere, magnam ei causam, magnam spem in Milonis morte propositam, magnas utilitates fuisse. Itaque illud Cassianum, CUI BONO FUERIT, in his personis valeat. Et si bonis nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi sæpè parvo. Atqui, Milone interfecto, Clodius hoc assequeretur, non modo ut Prætor esset, non eo Consule, quo sceleris nihil facere posset: sed etiam, ut his Consulibus Prætor esset, quibus, si non adjuvantibus, ac conniventibus certè, sperasset, se posse Remp. eludere in illis cogitatis furoribus; cujus illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec, si cuperent, reprimere possent, cum tantum beneficium ei se debere arbitrarentur: & si vellent, forsasse vix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratam jam vetustate audaciam. Incepit Tullius à complexione hac: Clodius insidias fecit Miloni. Huic subjecit propositionem: Is enim fecit cui profuit mors alterius. Quod Cassi dicto confirmat. Desinit verò in assumptione: Atqui Clodio proderat mors Milonis. Quod eo comprobatur, quia mortuo Milone eos habiturus erat Consules, quibus vel conniventibus, vel etiam juvantibus, turbare in prætura sua posset Remp.*

Atque, ut hic finit in assumptione, & ejus probatione: ita pro Cælio desinit in propositione, & ejus ratione. Nam justus ac naturalis syllogismi ordo hujusmodi foret: Non cit

verisimile, eum, qui studiis bonarum artium est addictus, vivere luxuriosè. Atqui Cælius bonarum artium studiis est addictus. Sed Cicero prius ostendit, Cælium honestis artium studiis vacare: hinc probat, in isto hominum genere non facilè luxuriam inveniri. Audiamus ipsum Cicero-
nem: *At verò in Marco Cælio (dicam enim jam confidentius de studiis ejus honestis, quoniam audeo quadam, fretus vestra sapientia, liberè confiteri) nulla luxuries reperietur, nulli sumptus, nullum æs alienum, nulla conviviorum ac lustrorum libido: quod quidem vitium ventris, & gusturis non modo non minuit ætas hominibus, sed etiam auget. Amores autem, & hæc deliciae quæ vocantur, quæ firmiore animo præditis diutius molesta non solent esse. (maturè enim, & celeriter deflorescunt) nunquam huic occupatum, impedistumque senserunt.*
Hæc sic paucis comprehendas: Cælius optimarum artium studiis vacat. Quod ita esse deinceps probat ab effectis: *Audistis, cum pro se diceret: audistis antea, cum accusaret, (defendendi hæc causa, non gloriandi loquor) genus orationis: facultatem, copiam sententiarum, atque verborum, quæ vestra prudentia est, perspexistis. Atque in eo non solum ingenium elucere ejus videbatis; quod sapè, etiam si industria non alitur, valet tamen ipsum suis viribus: sed inerat, nisi me propter benevolentiam forsè fallebat, oratio & bonis artibus instituta, & cura, & virgiliis elaborata.* Et talis est assumptionis probatio. Propositio autem hujusmodi est: *Parum est verisimile eum luxuriosè vivere, qui bonarum se artium studiis addixit.* Quam deinceps subjicit Tullius: *Atqui scitote, Indices, eas cupiditate, quæ obiciuntur Cælio, atque hæc studia, de quibus disputo, non facile in eodem homine esse posse.* Hanc propositionem confirmat argumento ex impossibili ducto: *Fieri enim non potest, ut animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, sæpe nimia copia, inopia etiam nonnunquam impeditus, hoc quidquid est, quod nos facimus in dicendo, non modo agendo, verum etiam cogitando, possit sustinere.* Quod ipsum deinde adstruit à raritate Oratorum: *An, inquit, vos aliam causam esse ullam putatis, cur in tantis præmissis eloquentia, tanta voluptate dicendi, tanta laude, tanta gloria, tanto honore, tam sine pauci, semperque fuerint, qui in hoc labore versentur? Omittentæ sunt omnes voluptates: relinquenda studia delectationis: ludus, jocus, convivium, sermo etiam pene omnium familiarium deserendus.*

Atque hæc satis ostendunt, non tantùm, uti Oratores naturalem in syllogismo partium ordinem immutent, atque ad eò planè invertant: sed etiam, ut syllogismus is in-
ter-

terdum fit quinquepartitus. Quamquam profectò, accurate loquendo, nullus syllogismus plura habet pronuntianta, quàm tria: sed si propositiōni, & assumptiōni, probatiōnes addantur, fit syllogismus integer cum duobus enthymematis. Atque hæc de syllogismo.

9. §. Enthymema est mutilus syllogismus: hoc est, in quo, vel major, vel minor propositio omittatur, tanquam manifesta: cujusmodi si ponat Orator, videbitur diffidere prudentia auditorum.

10. §. Optima autem sunt enthymemata ex contrariis, quæ idcirco sola à quibusdam enthymemata appellantur.

Huiusmodi est apud Sallustium illud Micipsæ ad Jugurtham: *Quem alienum fidum invenies, si tuus hostis fueris?*

11. §. Porro & in huiusmodi, & in alio quovis enthymemate, sæpe præmittitur conclusio antecedenti. Imò quæ ratione syllogismus statuitur quadripartitus, vel quinque partitus, eadem & enthymema tripartitum esse potest: puta, quando antecedenti sua ratio adjicitur.

Verum hoc quoque pinguiori dicitur Minerva: cum propriè, quod enthymema vocatur tripartitum, nihil aliud sit, quàm geminum enthymema. Nempè idem pronuntiatum est unius quidem enthymematis antecedens, alterius verò conclusio.

12. §. Inductio Rhetoribus nominatur, cum quid ex pluribus rebus propter similitudinem infertur.

Græcè *ἰναγογή* vocatur.

13. §. Constat perfecta inductio partibus tribus. Prima est similitum enumeratio.

Ut, *Domus ea melius administratur, in qua sapiens est pater materque familias: exercitus melius regitur, cui sapiens præest Imperator: & navis ea tutius felicisque cursum conficit, quæ peritum habet gubernatorem.*

14. §. Altera pars est conclusio.

Ut, *Quare stulti sunt, qui sapientes, ac diu in regenda Rep. versatos, ab ejus administratione repellunt.*

15. §. Tertia est ἀξίωσις, quæ conclusionem ex similibus

libus consequi probat comparatione majoris, minoris, æqualis, vel contrarii.

Ut, *Non enim periculosa minus, minusve difficilis est Reip. administratio, quam domus, belli, aut navigii.*

16. §. *Exemplum est inductio imperfecta: cum nempe unum ex altero colligitur ob similitudinem, qua in utroque reperitur.*

Ita Cicero probat, Clodium, hominem seditiosum, à Milone jure interfici potuisse, quia Scipio Nasica Tiberium Gracchum, eisdem seditiosum, jure interemerit. Græcè *ἰσχυρὰ* appellatur.

17. §. *Et hæc de argumentatione, quatenus ad probandum instituitur. At qua ea adhibetur ad sciendum affectum, aliud nomen obtinet. Nam dicitur amplificatio.*

Nec tamen eo nomine intelligitur hoc loco quævis ratio augendæ orationis; sed ea tantummodo, quæ in rei exaggeratione consistit.

Quibus verò modis aliquid exaggeretur, dicemus in schematibus *ὑποθέσεως*.

C A P. VIII.

De Confutatione.

1. §. **C**onfutatio diluit argumenta adversarii: idque bisariam. Interdum enim si solve-
re non possumus, syllogismum syllogismo opponimus; quod *ἀρτισυλλογισμὸς* vocatur: interdum ad argumentum ipsum respondemus, quod *ἔνσασιν* appellant.

^a Cap. 7. *So.* Hoc est, quod antea a diximus, confutationem esse, vel *ἐπιλογισμὸς*, vel *ἀντισυλλογισμὸς*.

2. §. *Ἐνσασίς vel fit inficiendo, quod ad probandum adfertur; vel negando consequi, quod ex eo colligit adversarius.*

3. §. *Ad priorem ἐνσασίως modum refer, cum vel falsa sumuntur pro veris, vel dubia pro certis.*

Ut, si qua veneficio dicatur hliam sustulisse, quòd am-
sibus suis obstaret, tueaturque se eo, quòd omnis

mater diligit liberos: opponentur ei Medea, & alix.

4. §. *Ad alterum ενσάσως modum pertinet βίασος, sive violatio, cum argumentum retorquetur in adversarium.*

Ut, *Occidisti, quia adfissisti interfecto. Imo, inquit alter, quia adfissi interfecto, non occidisti; nam id si esses, in fugam me coniecisses.*

5. §. *Præter verò αντίσυλλογισμόν & ενσάσιν, alii etiam sunt confutandi modi. Vti ἰξυθηνισμός sive contemptus.*

Quomodo Cicero videri vult, accusationem Cælii magis fuisse iras, & querimonias amantium, quàm vera crimina.

6. §. *Item ἀποπλάνησις, sive deductio, quando judicem, sive auditorem, aliò abducimus, pollicentes, nos de eo, quod objicitur, postea dicturos, ut ita, premente nos adversario, elabamur.*

Qua arte sapiens utitur Cicero.

7. §. *Etiam confutamus interrogatione: qua adjuvatur τῆ ὑποκρίσει, sive æctione & vocis sono.*

Ut, *Cantando tu illum? aut nunquam tibi fistula cera iuncta fuit?*

Vide infra lib. iv. cap. xxi. §. 25.

8. §. *Item increpatione, ubi crimen aliquod cum indignatione rejicitur.*

Pertinet huc execratio: ut, *Di te perdant, fugitive, qui ista objicis.* Vide eodem cap. §. 33.

9. §. *Plurimum autem refert, quam confutandi rationem potissimum ineamus. Nam multa sunt, quæ indignatione, vel interrogatione aculeata, aut joco urbano, melius eludantur, quàm argumentis multis impugnentur. Aliquibus etiam refellendis si nimis insistas, alius suspicionem criminis animis judicum defiges.*

10. §. *In confutandis adversarii argumentis non semper idem servatur ordo. Sed prudens Orator non difficulter dispiciet, num in prima quasi acie levioris armaturæ milites velit concidere, ut deinde vim omnem in fortius agmen convertat: an à for-*

rioribus malit incipere, ut, iis expugnatis, quod reliquum est, vel spiritu liceat diffilare. Quod si ab uno capite omnia dependeant, planè inde ordiendum, ut, eo sublato, simul omnis annulorum nexu dissolvatur.

11. §. *Sed cuncta hæc exilem adferunt fructum, nisi juvenis sibi ob oculos ponat illustria quadam confutationis exempla, quæ deinde imitetur.*

Hujusmodi est illa pro S. Roscio, pro Milone, pro Cælio, pro Plancio, item in Pisonem.

12. §. *Inque iis spectare convenit, quomodo ad confutationem accedatur, quæ ratione capita accusationis proponantur: ut item gravibus argumentis insistatur, acriterque pondere argumentorum urgeatur adversarius: & contra quasi transvolentur levia multa, ne, si diutius in iis mora ducatur, frigescat oratio: ut item sales interdum admisceantur, quo in hac palestra etiam delectetur iudex: denique ut per Interrogationem, Subjectionem & similia schemata (de quibus in Elocutione dicemus) non modo ornatus multum, sed etiam γοργότης, atque acrimonia, accedat orationi. Tantum de Contentione.*

C A P. IX.

1. §. **S**uperest postrema pars, quæ Græcis ἐπιλογίη, Latinis Peroratio dicitur.

Ubi Per vim eam habet, quam in Persugere, & similibus. Cicero IV. Acad. Quæst. Et quoniam multa dixi, est mihi perorandum. Pro Quintio: Mihi perdifficile est, contra tales Oratores non modo tantam causam perorare, sed omnino verbum facere conari. At in Græco ἐπιλογίη; ἐπί idem valet, ac in ἐπιμνηστικός, ἐπιμνήσκω; quomodo & Horatius, cum quatuor Odarum libros scripsisset, quem iis superaddit, Epodon appellavit. Quamquam aliter de hoc Grammatici antiqui, & atque etiam Turnebus. b

2. §. *Est vero epilozus totius orationis clausula.*

Nam postres singulas confirmatas epilozis quidem utimur;

a Vetus
Horatii
interpres.
Diomedes
lib. 3. cap.
depoema-

mur; sed hic sermo est nobis de epilogo universæ orationis: qui inter omnes regnum obtinet.

3. §. *Interdum tamen epilogo opus non est: ut si vel brevicula sit oratio, vel causa admodum tenuis.*

Ubi luculentum velle epilogum addere, tantundem fuerit, ac si casæ rusticæ studeamus apponere pollicam aulæ convenientem. Quare hic solum opera danda est, ut masculè, & expeditè definamus. Ita Lucianus encomium muscæ claudit his verbis: Πολλὰ εἰ δὲ τὴν χωνεῖ πένν, καταπαύτω φλόγον, καὶ ἡ δόξα, καὶ τὸ παρ' ἡμῶν, ἰδέσθαι ἐν μέγας ποιεῖν. Idem, qui volet laudare apes, scitè his verbis clauderet orationem: *Quid d non divinum habent, nisi quod moriuntur?*

4. §. *Epilogi vinus est duplex. Præius est ἀνακεφαλαίωσις, sive enumeratio potissimorum argumentorum.*

Nempe, quæ sparsim tota diximus oratione, ea hic simul ob oculos ponimus, præstantis instar pictoris, qui ingentem historiam exigua proponit tabella. Exemplo esto epilogus iste in Maniliana; qui tamen partis est, non verò totius orationis: *Quare videte, num dubitandum vobis sit, omni studio ad id bellum incumbere, in quo gloria nominis vestri, salus sociorum, vestigia maxima, fortuna plurimorum civium cum Rep. defenduntur.* Et alter in eadem, multò post: *Quare cum bellum ita necessarium sit, ut negligi non possit; ita magnum, ut accuratissime sit administrandum; & cum ei Imperatorem præficere possitis, in quo sit maxima belli scientia, singularis virtus, clarissima auctoritas, egregia fortuna: dubitabitis, Quirites, quin hoc tantum boni, quod à Diis immortalibus oblatum, & datum est, in Rempubl. conservandam, atque amplificandam conferatis?* Enumerationis autem, quæ universæ sit orationis, luculentum habemus exemplum oratione pro Cluentio. *Qua in oratione peroratio incipit ab istis verbis: Quod hoc portentum, Diis immortales? quod tantum monstrum in ullis locis? quod tam infestum scelus, & immane, aut unde natum esse dicamus? Iam enim videtis profecto, iudices, non sine necessariis me, ac maximis causis principio orationis meæ de matre dixisse; nihil est enim mali, nihil sceleris, quod illa non ab initio filio voluerit, optaverit, cogitaverit, effecerit.* Hinc numeratio sequitur: *Mitto illam primam libidinis injuriam; mitto nefarias generi nuptias; mitto cupiditate matris expulsam ex matrimonio filiam; quæ nondum ad huiusce vitæ periculum, sed ad commune familiæ dedecus perinebant; nihil de alteris Oppianici nuptiis queror: quæ*

tum generibus. Marcius V... rinus l... 3. &c. 6 Lib. 21. Advers. cap. 6. & lib. 28. cap. 38.

c Habent multa præterea dicere, si definam, ne videat quod in veteri verbæ ex musca faceret euphantum. d Quintilianus declamat. 23.

rum illa cum obsides filios ab eo mortuos accepisset, tum denique in familia luctum atque in privignorum funus nupsit. Præterea, quid Aurium Melinum, cujus illa quondam socrus, paulo ante uxor fuisset, cum Oppianici esse opera proscriptum occisumque cognosceres, eam sibi domum, sedemque conjugis delegis, in qua quotidie superioris viri mortis indicia, & spolia fortunarum videres. Illud primum queror, de illo scelere, quod nunc denique patefactum est, Fabriciani veneni: quod jam tum recens, suspicionem cæteris, huic incredibile, nunc verò apertum jam omnibus, ac manifestum videtur. Et quæ sequuntur.

5. §. In enumeratione duo observare oportet. Unum est, ut ea tantum repetamus, in quibus causa potissimum consistit, quaque propterea maxime velimus auditorum animis inherere.

Omnia enim si minutatim repetere velimus: aut subtiliter nimis dicere cogemur; aut non peroratio erit, sed nova consurget oratio.

6. §. Alterum est, ut eadem cum pondere aliquo dicantur, & aptis excitentur sententiis; figuris etiam varientur, ne videatur crambe repetita.

Nam illa recta repetitione nihil est odiosius. Quippe quæ institui videatur, quasi diffidamus auditorum memoriæ.

7. §. Alterum epilogi munus est *παροροσία*, sive commotio affectuum. Quos verò affectus citere potissimum oporteat, non est operosum videre ex natura cause. Nam cum gratulatione, admiratione, æmulatione perorandum est, si laudemus: sin vituperemus, odium, invidia, contemptus, moveri debent.

8. §. In consiliis spes excitanda, sive explenda cupiditatis, sive ulciscenda injuriæ. Interdum etiam timorem ex periculi metu injici expedit.

9. §. In judiciis verò omnia concurrunt, amor, odium, invidia; imprimis autem indignatio, & misericordia: illam accusator, hanc reus aucupatur.

10. §. Hac in parte Orator imprimis aperire debet fontes eloquentiæ: sic ut non solum incendere judicem, sed ardere ipse videatur. Atque ad hoc plurimum,

rimum conferi, ut ita complectatur animo imagines rerum absentium, quas eas oculis coram cernere videatur. Nam quo quis melius eas conceperit, hoc potentior erit in affectibus commovendis.

Indicant hoc perorationes Ciceronis. Ut pro Milone, ubi ait: *Sed finis sis; neque enim pro lachrymis jam loqui possum: & hic se lachrymis defendi vocat.* Et pro Rabirio Posthumo: *Sed jam quoniam, ut spero, fidem, quam potui tibi præstissi, Posthume, reddam etiam lachrymas, quas debeo.* Et paulò post; *Iam indicat tot hominum fletus, quam sis charus suis, & me dolor debilitat, includitque vocem.*

Scitè verò dicebat magnus ille Galliarum Rex, idemque optimus ingeniorum censor, Henricus Quartus, e non aliunde se meliùs præstantem digno cære Oratorem, quàm ex peroratione. Nam etiam, qui natura parum possunt, tamen artis beneficio sæpè ordiuntur eleganter, atque aliquamdiu in orationis suæ cursu provehuntur feliciter: sed postquam devotum est ad epilogum, ubi maxime desideratur vis Oratoris, ibi penitus flaccescunt, & nihil laude dignum amplius possunt: quod inde ferè contingit, quia jam omnes artibus *λειτουργεῖ* f exhausterint: aut quia temporis angustia excludantur, quo minus orationem pari arte, atque industria pertexant. Imò interdum etiam hic opera eorum claudicat, quibus & ingenium, & ars, & otium, abunde superpetit: nempe quia animu jam diutina cura lassatus, eo, quod superest, citò nimis studeat defungi. Ne quid hujusmodi usu veniat nobis, ita in tornando exordio, & proximis limandis, versabimur, ut subinde cogitemus, qua porta sit exeundum.

e Nicol. Caussin. in sacræ humanæque eloqu. parallel.

f Arculus pigmentarias.

AT QUÆ hæc dicta sunt de Dispositione, quatenus respondet Inventioni, quam generalem, magisque simplicem, vocabimus. Naturæ nunc ordo exigebat, ut deinceps tractarem de dispositione earum orationum, quarum argumenta excussimus in doctrina Inventionis speciali, magisque mixta. Ut sunt consolatoriarum, conciliatoriarum, gratulatoriarum, monitoriarum, nuptiales, funebres, natalitiarum, & similes. Nam inventionis quidem est, earum argumenta quocunque ordine assignare: sed argumenta illa digerere, hoc verò munus est dispositionis proprium. Verum tamen in speciali hujusmodi materia aliud nobis ordo doctrinæ exigere visus est. Nam cum statim possis argumenta eo commemorare ordine, quo plurimum in oratione solent collocari: quid profecto attinebat, prius illa rudi indigestaque sylva proponere, mox eadem repetere, licet ordine meliori?

Quare cum earum *οὐκ ὀνομαζέται* satis ex iis cognoscatur, quæ in speciali Inventionis doctrina diximus: non est profecto, quod in iis nunc teramus tempus. Illud tamen consilium non videtur posse improbari, si quis omnem istam de tabulis orationibus doctrinam, quam nos proposuimus posteriori parte libri secundi, hoc demum loco tradat: nempe tanquam superioris doctrinæ de inventione, & dispositione, appendicem justam, quæ in specialibus quibusdam materiis, tum argumenta propria, tum eorum ordinem ostendat. Non disceptabo, uter ordo præster, quando res illa profecto tanti non est. Verum de eo quisque iudicio suo fruatur, ut lubet.

Cæterum ex iis, quæ de orationibus istis exposuimus, iudicium etiam ferre possumus de ordine epistolari. Nam pleræque omnes epistolæ ad ista genera revocantur. Aut si quæ eo referri non posse videantur, hæc fere, quod ad ordinem, non egent artificii ullius. Quales sunt illæ, quæ narrant: in quibus rei gestæ ordinem servamus. Item quibus alteri respondemus, ubi illi plurimum ordini insistimus, quo alter epistolam pertexit. Id se facturum ait Tullius lib. vi. ad Att. epist. i. *Accepi tuas litteras ad quintum miliare Laodiceæ, quas legi libentissimè, plenissimas amoris, humanitatis, officii, diligentia. Iis igitur respondebo; sic enim postulas: nec οὐκ ὀνομαζέται meam institutionem, sed ordinem conservabo tuum.* Nec tamen id perpetuum est. Sanelib. i. ad Att. epist. xiii. *Respondeo, inquit, tibi ὁμοίως ἁπλοῦς, Ὁ μνηστικός.* Nempe quia Homerus sæpè media prius narrat, quàm initium rei. Alibi etiam se purgat de ordine turbatori, scripsisseque dicit *quidquid in buccam veniret.* Et ad Quintum fratrem ait, *hallucinari interdum epistolas.* Quare non est, quod istis immoretur.

Finis Libri Tertii.

179

GERARDI JOANNIS VÖSSI
PARTITIONUM
ORATORIARUM
LIBER QVARTVS.

C A P. I.

De Elocutione universè, ac particulatim de
priori Elegantiæ parte, quæ in Lati-
nitate consistit.

1. §. Um Oratori videndum sit, & quid,
& quo loco, & quomodo unumquod-
que dicat, duoque priora (quorum
unum inventionis est, alterum di-
spositionis) exposuerimus: proximum est, ut de
tertio agamus; quod, quatenus in dictione qui-
dem cernitur, Elocutionis; qua autem extra
eam spectatur, Pronunciationis est, sive Actio-
nis.

2. §. Elocutio alia Philosophica est, alia Oratoria,
alia Poetica. Hoc loco proximè agemus de Ora-
toria: de cæteris non nisi obiter quadam asperge-
mus.

3. §. Etsi verò elocutio, Aristotele a teste, à Poe-
tis profecta sit ad Oratores; multum tamen horum
illorumque elocutio distant. Nam Poetica lon-
gius abit à vulgari consuetudine loquendi: unde
Cicero b Poetas ait quasi alia e quadam lingua
loqui.

4. §. Elocutio Oratoria est rerum inventarum, & dis-
positarum, per verba sententiasque expositio, ad
persuadendum idonea.

a lib. 1.
Rhetor.

b Lib. 1. de
Orat.
c Ita cum
Lambina
legere
malim,
quàm cum
vulgaris
codd.
aliam.

Qua in definitione, elocutio jure non tantùm verborum esse dicitur, verùm etiam rerum. Nec enim solùm orationem vestit flore verborum, sed & lumine sententiarum. Neque obstat, quòd intentio sententias suppeditat. Nam nihil prohibet, quo minùs hæc ad utramque possint partem referri: ad inventionem quidem, quatenus probant; ad elocutionem autem, in quantum ornant.

5. §. Elocutionis præcepta, qua verba, qua rem spectes, partim sunt generalia, neque respiciunt certam materiam, aut characterem: partim sunt specialia, & ad hanc, illamve materiam, ac characterem, restricta, atque accommodata.

6. §. Elocutio communis dividitur in Elegantiam, Dignitatem, & Compositionem.

7. §. Elegantia efficit, ut unumquodque tum purè, tum apertè dicatur.

8. §. Puritas dicitur Latinitas. Ea, ut placet Maximo Victorino a, nihil est aliud quàm observatio incorruptè loquendi secundum Romanam linguam.

9. §. Quare oratio non Grammaticis duntaxat præceptionibus; sed etiam bonorum scriptorum consuetudini conformis esse debet.

10. §. Nec tamen hæc pars tam Oratorem constituit quàm urbis alumnus; eoque, qui commendat quemquam ob elegantiam, non tam eum laudat, ut Oratorem, quàm ut civem Romanum.

11. §. Habet enim sermo urbanus nativum quid, quod peregrinis assequi difficile est; adeò quidem, ut Asinius Pollio in Livio etiam quandam agnovit Patavinitatem. e

12. §. Atque eo magis nunc, desita Latine loquendi consuetudine, opera nobis danda est, ut quàm minimum absimus ab sermonis Romani elegantia.

13. §. Sed fieri illud nequit, nisi constet prius, in

dLib. de re
Grammatica.

e. Fabius
lib. 1. c. 5.
Nempe
ornatè
quidem,
sed interdum
tamen non
satis Latine
huic.

qui-

quibus consistat Latinitas, & quomodo comparatur.

Cicero scripsit videbatur.

14. §. *Consistit autem ea, tum in verbis ipsis, tum in modo pronunciandi.*

15. §. *In verbis delectu opus est, quem originem eloquentia esse, jure optimo dicebat Caesar. f*

16. §. *Delectus is non ob elegantiam solum adhibetur sed etiam ob dignitatem, & compositionem.*

f Lib. i. de analogia, ut testatur Cicero in Bruto.

Ad dignitatem pertinet, quatenus vocabula sunt propria, vel modificata: hæc rursus, vel molliter, vel durè translata. Ad compositionem verò refer, quatenus quædam præ aliis suavia sunt, aut sonora. Verùm de discrimine, ac judicio, ratione dignitatis, aut compositionis, suis infra locis dicetur.

17. §. *Nunc agendum de eo, quatenus elegantiam gignit. In quo delectu distinguuntur vocabularatione ortus, significationis, & usus.*

18. §. *Ratione ortus, vel Latina sunt, vel peregrina. Peregrina verò, vel Græca sunt, vel aliarum gentium. Græcis abstinebit Orator. Quòd si quid Latine dici non possit, idem pluribus exponet.*

Cicero lib. III. de Fin. bon. & mal. Equidem soleo etiam, quod uno Græci, si aliter non possum, idem pluribus verbis exponere. Vide etiam, quàm ejusce rei studiosus fuerit Tibertius: de quo ita Tranquillus: g *Sermone Græco, quamquam alioquin promptus & facilis, non tamen usquequaque usus est, abstinentisque maxime in senatu: adeò quidem, ut, MONOPOLIUM nominaturus, prius veniam postularit, quòd sibi verbo peregrino utendum esset: atque etiam in quodam decreto patrum, cum ἐμβλημα recitaretur, commutandam censuit vocem, & pro peregrina nosstratem requirendam: aut si non reperiretur, vel pluribus, & per ambitum verborum, rem enunciantiam. Ac meminisse ejusce rei etiam Dio in LVII. Βυλλαιεῖς ἢ καὶ ἀπὲι τῶν τι δῶγμα ποιῆσαι, ἐκάλουν αὐτὸ τὸ ὄνομα τὸ πῦ ἐμβλήματος, καὶ ὡς Ἐλλωρικὸν, ἐμβλητικῆς, καὶ τοὶ μάλιστα ὑπὸς ἑπιχωρίως αὐτὸ ὀνομάσθαι. Narrat idem aliquanto post, ut, cum strenam à quibusdam oblatam non accepisset, eadem de re proposuerit edictum, in quo voce non Latina uteretur. Hoc cum in mentem ei venisset notu, ut erat elegantiz in loquendo perquam diligens, vo-*

g In Tibertio c. 71. h Faustus de hac re decretum, emblematicum vocabulum in eo poni, quia Græcum esset, prohibuit: quàmquam Latinum, quo id interpretaretur, haberet nullum.

caste ad se omnes, qui linguæ Latinæ proprietatem studiosè observarent. Ibi Attejum Capitonem dixisse, tametsi nemo ante eum isto vocabulo usus fuisset, hoc nihilominus in Tiberii gratiam inter antiqua esse referendum. At Marcellum quendam i subjecit tum, *Hominibus, Casar, civitatem dare potes, verbis non potes.*

19. §. *Si Græci scriptoris versus sit adducendus, satius fuerit eum Latine transferre.*

Quod Cicero etiam observatè in oratione pro Dejotaro, ubi sententiam Latine exprimere, quàm Græcum referre versum maluit. Imò idem facit in iis, quæ de Philosophia scripsit. Ut pene initio Tusculanarum quæstionum; ubi itidem Epicharmi versiculum istum convertere, quàm Græcè recitare, maluit:

Ἀποβαίνει ἢ ἢ τριῶν ἢ μοι διαγίγεται. κ

Ita enim apud eum Marcus, & alter, colloquuntur. *M. Dicam, si poterò, Latine. Scis enim, me Græcè loqui in Latino sermone non plus solere, quam in Græco Latine. A. Es recte quidem. Sed qua tandem est Epicharmi ista sententia?*

M. Emori nolo, sed me esse mortuum, nihil aestimo.

Atque hæc satis ostendunt, quantum recedat ab antiquis, qui, venti atque ostentationis causa, passim inferciunt Græca, atque ita, chimæra inftar, monstruosam reddunt orationem. Sane tantum abest, ut probari hæc res possit in semidoctis, ut in Lucilio ipso (quem Græca Latinis miscuisse, reliquæ ostendunt) reprehenderit illud Horatius. l

*At magnum fecit, quod verbis Græca Latinis
Miscuit. O seris studiorum, quine in pueris
Difficile, & mirum, Rhodio quod Pitholeontis
Consigit. An sermo lingua concinnus utraque
Suavior, ut Chio nota s; commissa Falerni est?*

20. §. *Nec tamen hæc ita accipi debent, quasi in totum abstinendum sit Græcis. Nam iis uti licet, quæ usu iam sunt recepta.*

Cicero lib. III. de Fin. Bon. & Mal. *Quamquam ea verba, quibus ex insituro veterum utimur pro Latinis, ut ipsa Philosophia, ut Rhetorica, Dialectica, Grammatica, Geometria, Musica, ut quamquam Latine ea dici poterant, tamen, quoniam usu recepta sunt, nostra ducamus. Imò Cicero Orat. in Pisonem, non refugit Græcum verbum ἄχρητον sed cum Plauti o citaret versum illum, jam ore omnium pervulgatum:*

Ratio quidem herclè apparet, argensum ὄχρητον.

21. §. Imò

Apud Dionem legitur Πόρροδος τις, PRO Μάρκελλος τις. Est is M. Pomponius Marcellus: ut liquet ex Svetonio de claris Grammaticis: ubi rem eandem narret. Ita, ut alibi monuimus, apud Sextum Empiricum legendus is versus: de quo minimè audiendus doctissimus Simo Rosius animadversionibus in epist. 3. l. 1. ad Att. l. Lib. 1. ser. sat. 10. m. Olysi, qui utique. Vide Priscianum lib. 16. n. Abiit, si ve evanuit. Trinum A. 2. l. 4.

21. §. Imò in epistolis eorum etiam est usus, quæ in vulgus recepta non sunt, dummodo scribamus ad illum, qui Græcè sciat. Nam si nesciat Græcè; quid aliud, quàm ignaviam ei exprobremus, atque inscitiam? Imprimis autem iis fuerit locus, occultare siquid velimus.

Hujus quoque rei exempla passim habemus in epistolis ad Atticum: ubi easse de causa multa dicit *ἐν αἰνίγμασι, ἢ ἀδιυροζίας*. p. Quod ipse agnoscit lib. II. epist. XIX: Post hæc, inquit, ad te, si aut perfidelem habebo cui dem, scribam omnia planè: aut si obscure scribam, tu tamen intelliges. In his epistolis, me Latium, te Euriū faciam: cætera erunt *ἐν αἰνίγμασι*. q.

p. Enigmaticè, & allegoricè.

q. Obscurè; & per enigmata.

22. §. Præterea, loca Græcè adducere expedit iis, qui commentarios, aut animadversiones scribunt in veteres scriptores.

Nam collatio Græcorum Latinorumque: multum ut voluptatis, ita etiam utilitatis adfert.

23. §. Item cum de veterum mente controversia est.

Nam cum multa adeò perperam vertantur, facilius inveniemus fidem, si ipsa scriptoris verba adducamus.

24. §. Imprimis verò iis apud peritos utemur, si destituamur Latinis: ut sit in multis nominibus partium humani corporis, animantium, plantarum, gemmarum, medicamentorum, instrumentorum; item vocibus, quas technici, aut Philosophi cuderunt.

Cicero lib. III. de Fin. Puto, concedi nobis oportere, ut Græco verbo utamur, si quando minus occurrerit Latinum, ne hoc ephippiis, & acratophoris potius, poegmenis, & apoproegmenis concedatur, quamquam hæc quidem proposita rectè, & rejecta dicere licebit.

25. §. Ad hæc non est, quod apud doctos refugiamus Græca, si Latinis fuerint significantiore, vel elegantiora.

Ut si *φιλαντία* malis dicere, quàm amor sui ipsius. Item *ἀπειροκαλία*, quàm ignorantia decoris, vel etiam ineptia. Nec enim hæc idem significant: et si id magni viri putarint. Acce-

do potius Tullio; qui lib. II. de oratore, de Inepti vocabulo agens: *Vim, inquit, hujus mali Græci non vident: ne nomen quidem ex vitio imposuerunt. Ut enim quæras omnia, quomodo Græci ineptum appellent, non reperies.* Scio, hac parte à Budæo & reprehendi Tullium: sed Ciceronis causam fortiter agit Cæsar Scaliger oratione de verbo *Inepsi* ad Arnoldum Ferronum. Nec in singulis modò verbis, sed etiam conjunctis, id locum habet. Certè perierit venustas, si Latine efferre velis illud Diogenis Cynici: *ἡ κείνητος ἐς ἄβυσσος ἀναβήσιν, ἢ ἐκ νόου ἔσται, & Vel illud Solonis, u aut, ut alii volunt, Xenophanis: x Τὸς ἄλλοις ἐστὶν ἄνευ θεῶν, ἢ ἄνευ νόου, ἢ ἄνευ ἀδελφῶν. y Suntque ejusmodi innumera. Et hæc de Græcis.*

26. §. *Quemadmodum verò in Græcis fecimus, ita in aliarum etiam gentium vocabulis distinguere convenit inter illa, quæ civitate sunt donata, & ea, quæ peregrinitatem nondum exuere.*

Posterioris generis est *MASTRUGA* α, Sardum vocabulum. Scio uti Tullium: *a* sed ita, ut Fabius *b* ait, *illudens Cicero ex industria dixit.* Tale quoque Prænestinum *conia* pro *ciconia*: cujus meminit Plautus Truculento. *c* Sanè & *Prænestinorum sermone utentem Vellium Lucilius insectatur*: ut ibidem ait Fabius. Tale quoque *parlamentum* pro *suprema curia* in Galliis, præcipuè Parisiensi. Item *guerra* pro bello, etsi ne in veru quidem id refugit Baptista Mantuanus.

At prioris generis est *camelus*, quod à Syris esse agnoscit Varro lib. IV. de L. L. *itidem effedum*, quod à Gallis est, ut indicat Junius Philargirius *d*; suntque multa ejusmodi.

27. §. *A significatione dividuntur vocabula bifariam. Nam vel consideramus significationis aptitudinem, vel rei significatæ honestatem.*

28. §. *E priori considerandi modo resultat vocabulorum distributio in magis & minus significantia: è quibus potiora ducuntur æquantia rem, de qua sermo est.*

29. §. *E posteriori oritur altera divisio in honesta, & inhonesta; cujusmodi sunt obscena, & sordida.*

30. §. *Obscena sunt, quæ res Veneris nudis enunciant vocabulis.*

31. §. *Verum cum voces obscenæ equè Latine sint, imò scriptores Romani κατ' ἀπονομασίαν per verba Latini-*

Lib. I.
de Affe.

f Apud
Laerium.
Satius est
in corvos
incidere,
quam in
adulato-
res.

* Plu-
tarch.

x Hefych.
illustis.

y Cum ty-
rannis aut
nihil ser-
monis ha-
bendum,
aut sua-
vissimè.

z Vel ma-
struca.

a Pro
Scauro,

apud Isi-
dorū lib.

19. c. 23.

Etiam O-
rat. de

provin-
ciis con-
sul ar. le-
gas, cum

latruncu-
lis.

b Lib. I.
cap. 5.

c Aët. 3.
sc. 2.

d In 3.
Georg.

Latina intelligant e obscena, tanquam quibus Latina siue Romana insit simplicitas : profecto non tam, quibus utitur, contra Latinitatem, quam bonos mores peccat : neque tam imperitiam detegit sermonis Romani, quam animi impuritatem.

Turne-
bum vide
lib. 24.
Advers.
cap. 5.

32. §. Quare qui hostis nature non est, is aut in totum istis abstinabit, aut si qua est rei enuncianda necessitas, eam potius verborum teget involucro, naturam hac in parte imitans, qua partes obscenas maximè ab oculis removet.

33. §. Etiam abstinendum sordidis. Ejusmodi, que notant res immundas.

Qualia Stercutio relinquemus.

34. §. Denique ab usu distinguuntur vocabula, idque bifariam. Nam vel usus is spectatur in populo, vel in scriptoribus illis, quorum aliqua hodie habemus.

35. §. Ratione popularis consuetudinis distribuuntur vocabula in vetera, & nova.

36. §. Veterum alia in usu sunt, alia non sunt.

37. §. Priora vel soli usurpantur vulgo, vel etiam doctis.

38. §. Quibus solum vulgus utitur, ea etsi de rebus sordidis non sint, tamen pro sordidis habentur.

Nempè sordes contrahunt, quæcunque usu hominum elegantium haud nitescunt. Unde Gellius f ea vocat maculantiã ex sordidioris vulgi usu. Hujusmodi quædam apud Laberium inveniri ait, ut homolevanna pro levi, malas malaxare, gurdus, cocio, bosulus pro farcimine, & alia: quamvis de quibusdam rigidè nimis exerceat censuram : ut cum ejusmodi facit planum pro sycophanta, quo tamen usum agnoscit Ciceronem in Orat. pro Cluentio. Ac videtur non minus falli de obba, quod nec Persius refugit. Interim rectè Gellius, cum distinguit inter vulgi usum, & consuetudinem doctorum, de quo elegans etiam est Fabii locus lib. 1. c. vi. Constituentium in primis id ipsum, quid sit, quod consuetudinem vocemus. Quæ si ex eo, quod plures faciunt, non orationis modo, sed quod major est, est. Unde enim sanctum boni, ut

f Lib. 16,
cap. 7.

pluribus, quæ recta sunt, placeant? Igitur, ut velli, & comam in gradus frangere, & in balneis perpotare, quamlibet hæc invaserint civitatem, non eris consuetudo; quia nihil horum caret reprehensione; at lavamus, & condemus, convivimus ex consuetudine; sic in loquendo, non si quid vitiosè multis infederit, pro regula sermonis accipiendum est. Nam, ut trapseam, quemadmodum vulgo imperiti loquuntur, tota sapientia theatra, & omnem circi turbam, exclamasse barbaram scimus. Ergo consuetudinem sermonis vocabo consensum eruditorum; sicut vivendi, consensum bonorum. Sospiter Charisius lib. 1. ut fatuum & sordidum damnat quoque secus pro secundum, vel iuxta. Sic tamen locuti etiam Sempronius Asellio lib. 1. Histor. & Plin. lib. xxiv. cap. xv.

39. §. *Eorum, quæ neque docti refugerunt, alia fuere his usitata, alia rara.*

Usitata, ut *urbs, murus, cælum*, &c. Rara, ut *oppido* pro valde, *actusum* pro statim, omniaque quæ antiqua sunt, nec tamen planè antiquata.

40. §. *At quæ in usu esse desierunt, obsoleta dicuntur.*

Ut sunt, *topper pro cito, manus pro bonus, iduare pro dividere*, similiaque.

41. §. *Quæ florente sermone Romano viris prestantibus in usu fuere, hæc nobis etiam constituere debent orationis corpus.*

Neque enim in epistola solùm, sed in oratione etiam, illud locum habet:

*Munda, sed è medio, consuetaque verba, juventus,
Scribite: sermonis publicaverba placent.*

42. §. *Obsoleta omninò vitanda.*

Quibus qui utuntur, perinde agunt, quasi cum Evandri matre loquantur: ut Phavorinus dicebat. g Cujus & illud est apud Gellium: *h Id, inquit, quod à Cajo Cesare, excellentis ingenii ac prudentiæ viro, in primo de Analogia libro scriptum est, habe semper in memoria, atque in pectore, ut, tanquam scopulum, sic fugias inauditum atque insolens verbum.*

43. §. *Rara & ipsi rarò usurpabimus. Nam insipientis est putare, passim hoc licere nobis, quod fortasse uno alteroque in loco sibi scriptor aliquis permiserit.*

Hujusce etiam rei nos Seneca admonet epist. c. xiv. Ar-

g Apud
Gellium
l. 1. c. 10.
h Ibidem.

Arrius, vir rare frugalitatis, qui historias belli Punici scripsit, fuit Sallustianus, & in illud genus nitens. Est apud Sallustium: Exercitum argento fecit, id est, pecunia paravit. Hoc *Arrius* amare cepit: posuit illud omnibus paginis. Dicit quodam loco: Fugam nostris fecere. Alio loco: Hiero Rex Syracusanorum bellum facit. Et alio loco: Quæ audita Panormitanos dedere Romanis fecere. Gustum sibi dare volui. Totus his contextitur liber. Quæ apud Sallustium rara fuerunt, apud hunc crebra sunt, & pene continua: nec sine causa; ille enim in hæc incidebat: at hic illa quærebat. Vides autem, quid sequatur, ubi alicui vitium pro exemplo est. Dixit Sallustius: Aquis hiemantibus. *Arrius* in primo belli Punici ait: Repente hiemavit tempestas. Et alio loco, cum dicere vellet, frigidum annum fuisse, ait, Totus hiemavit annus. Et alio loco: Inde sexaginta onerarias leves præter militem, & necessarios nautarum, hiemante Aquilone, milit. Non desinit omnibus locis hoc verbum infulcere. Quodam loco Sallustius dicit: Inter arma civilia æqui boni famas petit. *Arrius* non temperavit, quominus primo statim libro poneret: Ingentes esse famas de Regulo.

Hac in re peccari imprimis solet à juventute: Nam in lectione auctorum plurimum non tam attendit ad vultum ac lineamenta sermonis nativi, quàm tantummodò exstantia quæque excerpit, ac recondito eorum usu famam postea eruditionis aucupatur. Hujuscemodi tamen modicè usurpata, neque affectata, dignitatem tribuunt orationi; quia non quilibet iis fuerat usus. Et hæc de veteribus.

44. §. *Novorum quaedam ab aliis conficta sunt, & vel à paucis, vel etiam à vulgo recepta; cujusmodi, generali vocabulo, nova appellantur: alia vero à dicente primum finguntur, quæ, discriminis causa, novata nuncupamus.*

45. §. *Eorum, quæ præ se nova vocantur, non una est ratio: quia, quæ aliquando fuere nova, postea facta sunt vetera; eoque videndum est, quando recipi quidque cæperit. Quæ Ciceronis, aut Maronis ævo irrepsere, ea, quin tutò usurpentur à nobis, nemo ferè ambigit.*

Itiusmodi est novissimus pro ultimo, cervix pro cervicibus.

46. §. *Maior est dubitatio de iis, quæ proximo seculo,*

lo, decreſcente jam puritate, in uſu eſſe ceperunt.

Ut *interim* pro *interdum*, *ſubinde* pro *idensidem*. Nam priori ſeculo valuit *deinde*.

47. §. *Huiusmodi non eſſe vocabulis utendum, multorum opinio eſt. Et puerili quidem ætati his rectè interdici agnoſcimus. In iſis verò, quibus iudicium firmavit ætas, feram potius, quàm vel laudem, vel culpam.*

48. §. *At illis, qua collapſo prope ſermone Romano, ac decrepita quaſi ætate, inventa ſunt, qualia apud Symmachum, & Sidonium ſunt multa, in totum cenſeo abſtinendum.*

49. §. *Ac multò magis damnanda arbitror, quæ proximis ſunt inventa ſeculis, aut noſtro: præſertim ſi neque nitantur neceſſitate, neque facta ſint ἀναλόγως ſive congruè: quorum ſi alterutrum abſit omnino, tamquam barbara, averſer.*

Ita nulla neceſſitas fuit, cur dicerent prædicatum pro attributo, & principaliter pro maxime. At contra Græcæ compositionis leges peccat ἕτοιμα ἰ, quod ſinxit Thomas Morus, alludens ad Homericum ἕτοιμα κ.

50. §. *Novatorum quatuor ſunt genera: alia imitatione ſunt, alia derivatione, alia compositione alia nova ſignificationis impositione.*

Imitatione, ut ſi à ſono animalis verbum effingas ad inſtar veterum balare, barbari, & aliorum, quæ habes apud Philomelæ ἰ ſcriptorem.

Derivatione, quomodo Gaza ab hirudine fingit *hirundinaria*, quæ Græcis χαλιδόριον. *m* Item à corniculo *cornicularia*, ut iſdem eſt κορνικάρια. *n* Simile fit, ſi capitio, quod veteribus ο̄ ſœminarum mamillare erat, aliquam dicas *capitatam*, quod pectus capitio texerit.

Compositione, quomodo à bombo & ardeo conſtarunt *bombardam*. Sic Gaza ad exemplum Græcorum ἀλιφλοῖος p, κυνόςβατος q, περιδρυχέρ, effinxit *falsicortex, canirubus, triſteſtiger*: ſuntque apud eum huius generis longè plurima.

Denique *novæ ſignificationis impositione*, ut qui *clepsydram* vocant, quod veriùs eſt *clepsammium*, ſeu *clepsammi-*

i Non locus, ſive potius ne locus, aut terminatione etiã mutata melocia. Ita ficto nomine regionem vocabat, quæ foret huſquam. Unde, qui volet, æque ridicule *nufquamiam* appellet, vel *nufquamam* cum Eraſmo Epif. ad Morii. & Nullus. ἰ inter Ovidio perperam tributa. *m* Plantæ genus. *n* Item plantæ genus. *o* Varro lib. 4. de LL. & de vita populi Rom. etſi aliter Nonius, ſed non intellexit Varronē. *p* Species eſt roboris. *q* Canina ſentis. *r* Accipitris genus.

midium. Nec enim aqua nunc, ut olim; sed arenulis, tempus metimur.

Ex his quatuor modis primus κατ' ὄνομα το ποιεῖται, ultimus κατ' μεταφοράν: de quarum utraque postea dicitur.

§ 1. §. *Novata usurpare licet, cum deest verbum vetus; aut id, quod habemus, non satis idoneum est. Ac imprimis locum habent in rebus amœnis jucundisque. Aliàs utendum iis verecundiùs.*

Ita usurpat Tullius lib. de Senectute: Terra semen sepe factum complexu suo diffundit, & elicit HERBESCEN-TEM ex eo viriditatem. Et ibidem: NESYLVESCAT fermenis. Hactenus de usu verborum, quatenus in populo consistit.

§ 2. §. *Præterea usus spectatur ratione scriptorum, unde vocabulorum alia poetica sunt, alia historica, alia Oratoria, alia iis propria, qui artes, aut scientias tractant.*

§ 3. §. *Poetica dicuntur, non quibuscunque utuntur poætæ: sed quæ apud solos inveniuntur poætæ, vel saltem poëtis s sunt in usu, Oratoribus non item.*

f Et si non
solis, sed
etiam hi-
storicis:
de quorù
dictione
§. 69.

Ut, olli pro illi, grates pro gratias, alsum pro mari, pu- gnare alicui pro cum aliquo. Nec quia alia poetarum, quam Oratorum, dictio est, eò poetarum lectione abstinere debet pedestris eloquentiæ candidatus. Nam, ut nihil dicam de liberali delectatione, quæ ex iis percipi potest: multum hoc studio ipsa alitur eloquentia. De delectatione quidem ita Tullius pro Archia: *Quæres à nobis, cur tantò pere hoc nomine delectemur? quia suppeditat nobis, uti & animus ex hoc forensi strepitu reficiatur, & aures convitio defessæ conquiescant.* Et mox: *Si ex his studiis delectatio sola peteretur, tamen, ut opinor, hanc animadversionem humanissimam, ac liberalissimam, judicaretis.* Eadem Fabii mens lib. x. cap. i. *Præcipuè, inquit, velut astris quotidiano actu forensi ingenia optime rerum talium blanditiâ reparantur.* Quantò pere verò nutriatur eloquentia Poeticæ studio, ostendunt hæc verba, quæ proximè ibidem antecedunt: *Plurimum dicit Oratori conferre Theophrastus lectionem poetarum, multisque ejus judicium sequuntur, neque id immerito. Namque ab his, & in rebus spiritus, & in verbis sublimitas, & in affectibus motus omnis, & in personis decor petitur.* Interdum au-
tem

tem & commodè orationi inferi poetarum versus, multis Ciceronis locis dilucet: ita lib. VII. epistolam quandam ad Trebatium concludit hoc Terentii s. senario:

Aut consolando, aut consilio, aut re iuvero.

54. §. *Nec poetica tantum, sed historica etiam phrasibus ab Oratoria est diversa.*

Quintilianus: *in Vitandum quoque, in quo magna pars errat, ne in oratione poetas nobis, & historicos; in his operibus, Oratores, aut declamatores imitandos putemus. Sua cuique propofita lex, suus decor est.*

Crebrum sanè loquendi genus historicis est, lubrica viarum, occulta falsum, prominens montium, aliaque; quæ apud Oratores haud temerè reperias.

55. §. *Nec artium vocabula, qualia multa habent Grammatici, Philosophi, Theologi, alique rerum divinarum, aut humanarum doctores, ab Oratore usurpari debent: quia oratio ejus debet esse popularis.*

Non quidem, quasi penitus proteritis, & calcatis vocabulis, uti oporteat: (nam in pedestri quoque oratione locum habet illud Venusini vatis: x

Odi profanum vulgus, & arceo:)

sed quia usurpare non debet, quæ à populo non intelligantur. Et hæc quidem dicta sunt de vocabulorum delectu.

56. §. *Altera Latinitatis pars consistit in pronunciationis sono. Nam non ea tantum usurpanda est dictio, quam nemo reprehendat: sed insuper moderanda est & lingua, & spiritus & vocis sonus.*

Frustra tamen sit, qui putet, se hac parte adspirare posse ad veterum gloriam. Nihil quippe vulgari est pronunciatione corruptius. Ut cum C. ante vocales E. & I. aliter efferimus, quàm ante A. O. V, aut consonantes L. & R. Item cum diphthongos Æ & OE pronunciamus, tanquam nudæ vocales. Et sunt alia id genus plura, de quibus agimus in primo & secundo de Arte Grammatica.

57. §. *Diximus, in quibus consistat Latinitas: videndum, quomodo comparetur. Ac olim quidem acquiri poterat auditu solo, quia passim loquebantur Latine: nunc non item.*

Hoc minus: qui seu magnatum, parentumque culpa, seu perpetua seculorum infelicitate, fere ita usu venit, ut

ii præficiantur primæ ætati, qui necdum ipsi è luto posuerunt pedes. Et sane dubitandum non est, quin inde sit, quòd, etiam cum sedulò fuerimus in optimis scriptoribus volutati, sermo tamen fluat lutulentus.

— Adeo in teneris consuescere multum est. y

58. §. *Supersunt igitur duo præcipuè modi, quibus Latinè discamus: diligens bonorum scriptorum lectio, & eorundem imitatio.*

59. §. *Præstantium Latine linguæ auctorum quamquam non ita magnus est numerus, non tamen à quovis quilibet sunt legendi; sed iudicio hic opus, quia scriptorum alii aliis sunt meliores, & pro cuiusque profectu, legendi sunt alii, atque alii.*

60. §. *Scriptores quidem distinguimus pro ætate, qua quisque vixere. Quinque enim quasi ætates facimus sermonis Romani; puerilem, crescentem, adultam, decrecentem & decrepitam. Ad puerilem refero Saliarum hymnos, ex quibus fragmenta quedam citantur à Grammaticis antiquis. Item Leges XII. Tabularum. Primus in adolescentia est Livius Andronicus; melior Cato, cuius de Rustica libri ætatem tulerunt. Optimi autem Plautus, Terentiusque. In adulta sunt, ex Oratoribus quidem, & Rhetoribus, Cicero, Calius, Cornificius, Porcius Latro, & M. Seneca, &c. ex historicis Sallustius, Julius Caesar, A. Hirtius, scriptor belli Hispaniensis, Livius, Vellejus, &c. ex poetis, Lucretius, Catullus, P. Syrus, Mimus, Maro, Horatius, Tibullus, Propertius, Gratius, Ovidius, &c. ex medicis, philosophis, reive rustica, aut architectonica scriptoribus, Varro, Vitruvius, Scribonius Largus, Cornelius Celsus, Pomponius Mela, Columella &c. In decrecente verò ætate sunt Oratores, & Rhetores, Rutilius Lupus, Quintilianus, Plinius junior, &c. Historici, Curtius, Svetonius,*

y Virgil.
2. Georg.
2. Modo illa in Catilinam declamatio fit Porcii Latronis, ac nò potius declamatoris antiqui: quod verius puto. Videtur enim oratio illa aliquid, inferior laudibus, quas Latroni tribuit M. Seneca. Imò quædam Latinitatis jam labantis in eo vestigia observo. Interim, ut dixi, antiquus est scriptor: ut audiendus non videatur. Lud. Carrio, qui ineptissimum vocat sophistam. Aliqui eum censent Vibii Crispum; ut quoque legas apud Hadrianum Junium de Coma c. 8.

Tacitus, Iustinus, &c. Poeta, Lucanus, Persius, Silius, Iuvenalis, Valerius Flaccus, Statius Papinius, Martialis, &c. Philosophi, L. Seneca, Plinius Veronensis, &c. Grammatici, Asconius, Agellius, &c. In decrepita etate sunt, Symmachus, Capella, Sidonius, &c.

¶Eos inter
Lipſii in
epiſtolica
inſtituit.

61. §. *Pro legentium quoque profectu, non sine summorum virorum a exemplo, triplicem quasi etatem ponimus, pueritiam, adolescentiam, & ἀκμὴν sive etatem statam.*

62. §. *Pueritia solus legendus est Cicero, atque id, quousque ex eo didicerit formare orationis corpus.*

Nam ut pictor primò hominem delineat, inde colores addit: ita nobis prima esse debet cura formandi corpus orationis, post demum de ornamentis laborabimus. Quòd si statim nunc hunc, nunc illum legamus scriptorem, oratio non erit æquabilis, & unius quasi filii; sed incomposita, & inconstans. Si quostamen Ciceroni addere sit visum: illi haud alii sunt, quàm qui præverint ipsi in hoc puerili imitationis genere; Longolus imprimis, tum autem Bembo; Bunellus, & Manutius in epistolis illis, quas ante senium scripsit: nam cæteræ frigidam sapiunt ætatem.

63. §. *Adolescentia utilis est in sermone familiari, ac epistolis quoque, Terentius, & mox Plautus: at in orationibus scribendis illi veterum conducent, qui à Tullii dictione proximè absunt.*

6 Lib. 1.
epist. 5.

Nec movere debet, quòd multi in Cicerone uno consistendum putent. Placere sibi ajunt Plinianum illud, *b Sculpsissimum, ad imitandum non optima quaque proponere.* Verùm ratio eos fugit, cum in solo Cicerone optima omnia esse arbitrantur. Nam non tantum multa sunt non venustè minus ab aliis scriptoribus, quàm Cicerone, dicta; sed etiam plurima sunt, quæ Ciceronis verbis efferi non possint, sive in re rustica, in qua adeundi sunt Varro, & Columella, aliique ejusce rei scriptores; sive in architectonica, in qua consulendus Vitruvius; sive in re naturali, in qua accedendus Plinius, ut in aliis rebus alii. Quare Ciceroni alios addemus, postquam is docuerit formare periodos, numeros, ac totam seriem contextumque orationis. Sed neque tum amplius servandum erit puerile istoc imitatio-

tio-

tionis genus, quod inter alios secucus is, quem dixi, Longolius; ut qui etiam semiperiodos è Cicerone describat: sed potius Ciceronis, aut alius scriptoris sententiæ alio debent orationis vestitu ornari, Ciceronisque verba aliis ac commodari sententiis, atque ita ex una velut cera plures effingi imagines.

Interim tunc quoque in scriptoribus delectu opus est. Nam sermonem quidem familiarè juvabunt maximè Plautus & Terentius, &, qui ad eorum proximè dictionem accessit, Agellius. Deque epistolis idem sentiendum. ^c Unde ^c Lib. 7. Plinius, epistolas laudans, comparat eas Plauto, & Terentio, metro solutus. In orationibus autem, & historiis, magis ii proderunt, qui proximè accedunt ad Ciceronis itylum, ut sunt Cæsar, Livius, Vellejus, Curtius, Quintilianus. ^c epist. 16.

64. §. *Tertia verò atate, quia jam constantem duxerimus sermonis lineam, nihil periculi erit, ne ornamentis aliunde arcessitis, aut obruatur sermo, aut dimoveatur de gradu. Quare huic atati exspatiari licebit per omne scriptorum genus.*

Imò tum ne ex ipso quidem Appulejo, vel glossariis, dummodo iudicium adsit, haurire aliqua gravabimur, quæ suo usurpara loco, ornare valeant orationem.

64. §. *Imprimis autem sunt legendi breves illi scriptores, Sallustius, Tacitus, Seneca, & similes: quorum lectione futurum est, ut paulatim iudicii falce refecetur luxuries dictionis.*

Haecenus de Latinitate.

C A P. II.

De Perspicuitate.

1. §. **D**icamus nunc de perspicuitate, sive evidentia; quæ magis etiam in oratione necessaria est, quam exquisita Latinitas.

Hinc illud vetus, & pervulgatum:

Σαφές ἔστω μοι, καὶ μακρότερον φάσσω: a

Et profectò, ut optimè inquit Augustinus, b Quid prodest locutionis integritas, quam non sequitur intellectus audientis? cum loquendi omnino nulla sit necessitas,

N

a Indoctius proloquitur, atque clarior.

b Lib. 4. de doct. Christ. cap. 10.

fi, quod loquimur, intelligunt propter quos loquimur ne intelligant. Quare non inimitanda nobis dictio Tertulliani, præsertim scholastico scripto de Pallio. Idem de Persii dictione iudicium esto. Imprimis verò perspicuitate est opus, si res fuerint obscuræ. Ubi planè exigitur virtus ea, quæ ab Hermogene dicitur λόγος ἀληθινός: oratio nempe simplex, nudisque sententiis, sine ulla artis affectatione, saltem quæ conspicua sit. Ac in rebus apertis, dictione minus vulgari uti licet: juxta illud vetus, *Τὰ μὲν κοινὰ κοινῶς, τὰ δὲ κατὰ κοινῶς.* &

Com-
munia rari-
ter, rara
commu-
niter.

d Ex no-
minibus,
& verbis,
perspicua
oratione
efficiunt
propria.
e Maxime
quidem
perspicua
est dictio,
quæ ex
propriis
nominibus
constat.

f Quic-
quid enim
inusu
est, id ob-
scure
est.

2. §. *Ad perspicuitatem requiritur, ut vocabula propria sint, & usitata.*

De propriis ita Aristoteles lib. III. Rhetor. cap. III. *τῶν ὀνομάτων ἐρημάτων, παρὸν (πλεονεξίᾳ) ποιεῖ τὰ κείρια d.* Et in Poetica cap. XII. *Σαφέστερον ἢ λέξις ὅθεν ἔκ τῶν κοινῶν ὀνομάτων e.* De usitatis sic idem scribit lib. VI. Topicorum cap. II. *Πάν γὰρ σαφές, το μὴ εἰωθός f.* Propria autem cum dico, non excludo modificata, sed requiro nativam significandi vim usu doctorum. & Cum item additur, usitata esse debere; arcentur obsoleta, & nova: quo nomine etiam nova jam comprehendo. Sed & rara quæ sunt, ad obsoletorum naturam propius accedunt: unde ipsa etiam obscuritatem adferre solent, saltem imperitis. Idemque de artium vocabulis iudicandum.

3. §. *Præterea necesse est, ut vocabula unum significant: cui rei repugnant ὁμωνυμία, & ἀμφιβολία. Ὁμωνυμία est unius plurimumve vocabulorum ambiguitas extra constructionem. Nam si constructioni insit, ἀμφιβολία dicitur.*

Ita ὁμωνυμία est in voce *Germanus*, quo & in Germania natus, & frater germanus significatur. Hæc non vitium est, sed virtus, quando ludere visum est ambiguitate dictionis: ut cum de Cimbro fraticida (in quem epigramma quoque existat Maronis) Cicero dixit, *Germanum occidit Cimber.*

Ἀμφιβολίας exemplum tale ponit Fabius: g *Testamento quidem iussit poni ista tuam auream hastam tenentem. Quæritur enim, num statua hastam tenens aurea esse debeat, an hasta esse aurea in statua alterius materiæ. Sic illo Ennii versu:*

Ajore, Æacida, Romanos vincere posse.

Item illo apud Fabium: h

Chremetem audi vi percussisse Demeam.

g Lib. 7.
cap. 9.

h Lib. 8.
cap. 2.
item lib.
7. c. 9. Sed
hic pro
Chreme-
tem habet
æchet em.

In cujusmodi exemplis nescitur, uter accusativus à fronte regatur, uter à tergo. Est tamen, cum ejusmodi structura nullam ambiguitatem parit. Ut si dicas, *Vidi struthiocamelum deglutissem ferrum*. Neque enim periculum est, ne quis struthiocamelum putet à ferro esse deglutitum.

4. §. *Nec debet orationis nimis esse concissa, ut in βραχυλογία, quomodo vocatur nimia sermonis brevitatis.*

Sanè scriptores, qui brevitatem sectantur, in obscuritatem facile incidunt: quod de Plinio Veronensi, ipsoque Salustio, ostendit Andr. Schottus Tullianarum *Quæstionum* lib. i. cap. xix. Ejusdem Plinii est lib. vii. de Cicerone: *Omnium triumphorum lauream adeptæ majorem*. Quo de loco mirifica quidam somniant. Nam putant, *omnium triumphorum κατ' ἐλάττω* poni pro *omni triumpho*. Atqui βραχυλογία est, pro *triumphorum lauream adeptæ majorem*. Interim laudatur sæpè brevitatis, sed pro re nata, non affectata βραχυλογία delectati Lacones.

5. §. *Obscuritatem quoque parit sermo, si tam longus sit, ut dicentem prosequi non possit auditoris intentio. Μακρολογία appellatur. Hanc imprimis in epistolis fugere oportet.*

Sanè obscurius paulò illud Petri Bembi epistola, quam Leonis X. nomine scripsit ad Ludovicum Gallix Regem: *i Verum cum optimam vivendi rationem, summamque probitatem, & eximiam mulieris temperantiam tam ampla in imperio posita, ceterasque ejus præstantissimas virtutes animo repeteremus; & simul hujus vitæ miseras, atque horum temporum incommoda, perturbationesque, respiceremus: in eam sententiam adducti sumus, ut benè cum his actum esse statueremus, qui hoc tempore mortem cum vitæ commissurissent: Deumque Opt. Max. Annam Reginam ad sese, tanquam de terrarum aestu & fluctibus in portum, aut tanquam de stebili hospitio ad plenam hilaritatis paternam domum, cælum ipsum, beatorumque concilium vocavisse, magnopere existimaremus: ubi illa benè actæ vitæ præmia, & cum liberalitatis, atque beneficentiæ, quibus duabus virtutibus supra mulierum caput enituit; tum verd etiam temperantia patientiaque suæ speratos fructus, lata felicissimæque perciperet.*

6. §. *Denique obscuritatem adfert verborum mixtura: qualis est in ἀναστροφῆ & συγχύσει. Ἀναστροφῆ*

trajicit verbum in eodem commate.

Ut apud Cornelium Nepotem in Timothei vita: *Hunc adversus tamen Timotheus postea populi jussu bellum gessit.* Pro *adversus hunc.* Quamquam hoc quidem loco potius elegantia est. Afranius apud Nonium:

Vt scire possis, ad quote expediat loqui.

Pro Quo ad.

7. §. Συγχωσισ trajicit verbum ex uno commate in alterum.

Ut apud Horatium, k

Namque pila lippis inimicum & ludere crudis.

Nam *ludere* conjungi debet cum *pila*, quod in priori commate est. Et apud eundem: l

— Simius iste

Nisi præter Calvum & doctus cantare Casullum.

Atque hæc præcipuè sunt, quibus obscura redditur oratio: in quod malum etiam à quibusdam laboratur: neque id novum vitium est, cum jam apud T. Livium invenit Fabius, m fuisse præceptorem aliquem, qui discipulos obscurare, quæ dicerent, juberet, Græco verbourens, Συχρωσισ. n Vnde illa scilicet egregia laudatio; Tanto melior: ne ego quidem intellexi.

k Lib. 1.
sat. 5.

l Lib. 1.
sat. 10.

m Lib. 8.
cap. 2.
n Obscuro.

C A P. III.

De Dignitate, ac Tropis generatim.

1. §. **N**ec satis est, ut dictio sit pura, & perspicua; quod Elegantia præstat: sed duobus præterea opus est, dignitate quadam verborum & sententiarum, ac felici compositione.

In domo magna non tantum ea sunt, quæ ad necessitatem pertinent; sed etiam, quæ ad ornatum. Itidem fit in sermone oratoris. Ubi necessitatis est elegantia, hoc est Latinitas, & perspicuitas, quæ præstat Grammaticus. Sed Rhetor superaddit his ornatum duplicem; unum ex verbis sententiisque; alterum ex venusto verborum situ, ac collocatione. Sanè (ut eadem in similitudine persistamus) in domo splendida non sufficit, ut res ipsæ sint ornatae, velut picturae; sed opus est etiam, ut tum ea, quæ ad necessitatem pertinent, tum quæ ad ornatum faciunt, suis singula

col-

collocentur locis. Quid enim inornatius, quàm si picturæ præstantes sint in coquina; vasa coquinaria in triclinio? Quare, ut undique ornata sit oratio, tum ea eligi debent, quæ picturarum instar per se habent ornatum; ut sunt verborum sententiarumque lumina, de quibus tractat Dignitas: tum etiam, quæ, vel ad emendatum, ac perspicuum sermonem, vel isthæc verborum sententiarumque lumina pertinent, ea universa pro rei, de qua agitur, natura suaviter aut asperè, & periodicè, numerosèque, debent collocari, quod docet Compositio.

2. §. *Usus utriusque partis multo maximus est. Nec enim tantum facit, ut ipsi scribamus ornatè; sed etiam, ut summam capiamus voluptatem ex scriptis alienis.*

Nam quemadmodum, qui in domo magnifica cæcutientibus, aut clausis oberrat oculis, quia non videt picturas præstantissimas, pavementum tessellatum, lacunaria aurea, pulcherrimum cunctorum ordinem, nullam capere voluptatem: ita nec delectationem percipit ex scriptis ornatissimis, qui non videt illas orationis picturas, atque, ut Luciliius ait,

*Quam lepide lexeis compositæ, ut tesserula omnes
Arte pavimenti, atque emblemate vermiculato.*

3. §. *Quia autem prior est cura rei inveniende, posterior collocanda: prius dicemus de ea parte, quæ suppeditat res illas suapte natura ornatas, h. e. orationis picturas, sive illa verborum sententiarumque lumina, quæ Rhetores vocant tropos, & schemata. In his enim duobus consistit Dignitas.*

4. §. *Tropus est vocis à propria significatione in alienam cum virtute immutatio.*

Quod & nomen indicat. Nam est, *τροπος* à *τροπος*, id est *verto*, ut ad verbum *inversionem* sonet. Intellige autem inversionem vocis tum complexæ, tum incomplexæ. Nam fit tropus, tum in vocibus singulis; ut *mulus* pro *stupido*: tum in conjunctis; ut *laterem lavare*, pro, frustra laborem suscipere instar laterem lavantis.

5. §. *Hujus immutationis cause fuere duæ. Vna est necessitas. Nam lingua singula proprio in multis vocabulo destituntur, eoque alienum arcessendū fuit,*

Istiusmodi est *gemmare* in vitibus, vel cum segetes *firire*, aut fructus *laborare* dicuntur: aut cum dicimus *hominem durum*, vel *asperum*.

6. §. *Huc quoque pertinet, cum translatum est significantius.*

Ut, *incensus ira, inflammatus cupiditate, lapsus errore.*

7. §. *Alterca causa est ornatus.*

Ut, *flumen eloquentiæ, lumen orationis.* Item cum Cicero Clodium ait esse *fontem gloriæ Milonis*, & alibi, *segetem maseriamque gloriæ ejus.*

8. §. *Huc refer quoque tum honestatem, eum dictu parum honesta, voce deflexa explicantur (nam quod turpe est, id inornatum est) tum verborum copiam, quia illa quoque orationis varietas ornat, & delectat.*

9. §. *Fit autem inversio significationis quadrifariam, ac pro eo quatuor etiam sunt tropi primarii, Metaphora, Metonymia, Synecdoche, & Ironia.*

Nam vel res arcto adeò vinculo conjunguntur, ut unum sit de alterius essentia, velut totum & pars, quæ *Synecdoche* commutat: vel non quidem unum de alterius essentia est, sed tamen cum essentia conjungitur; sive quia alterum alterius causa est; sive quòd unum alteri insit, aut adsit, alterumve præcedat, aut sequatur; a quæ invertit *Metonymia*: vel ne quidem conjuncta sunt cum essentia, sed aut similia tantum, cujusmodi commutat *Metaphora*; aut etiam opposita, quorum unum pro altero ponit *Ironia*. Ex his, si splendorem, seu usum spectes, facilè princeps est *Metaphora*: de qua idcirco, aliorum Rhetorum exemplo, primo loco dicturi sumus.

C A P. IV.

De Metaphora.

1. §. **M**ETAPHORA, sive translatio, est tropus, quo verbum à propria significatione in alienam transfertur ob similitudinem. Itaque tria
spe-

a Dupli-
cem hic
viam infi-
sterelicet.
Nam vel
ad meto-
nymiam
solum re-
feremus,
cùm unū
est alteri
causa, aut
subjectū:
vel eodē
pertine-
bit, cum
unum se
habet ut
antece-
dens. Si
prius pla-
cet, meta-
leptis, quæ
commu-
tat ante-
cedens, &
confe-
quens,
species
erit meto-
nymiz.
Sin poste-
rius arri-
det, præter
tropos
quatuor
comme-
moratos,
erit &
quintus
tropus
primarius
metalep-
tis.

ſpectantur in metaphora; ſignificatio propria, aliena, & ſimilitudo.

E. G. Dixit cum Æn. Virgilius: *a*

Duo fulmina belli,

a Æn. 5.

ſcipiadas. Propriè in tempeſtatibus eſt fulmen. Impropriè de homine dicitur in bello. Similitudo in eo conſiſtit, quòd, ut fulmen eſt animantibus terribile, ac noxium, ita ſcipio hoſtibus terrori eſſet maximo.

2. §. *Metaphora alia petitur ab ἀναλογία, quæ inter quatuor eſt: alia à ſimilitudine, quæ eſt inter duo.*

E. G. Ute ſe habet caput ad hominem, ita Princeps ad Remp. Eſt hinc gemina ſimilitudo. Nam ſimilia ſunt, tum caput, & Princeps: tum corpus, & Reſp. Itaque ſi Principem voces caput Reipublicæ, fuerit prioris generis metaphora. At inter hominem verſutum, & vulpem, eſt ſimplex ſimilitudo; eoque, cum Chriſtus Herodem, ob mores vulpinos appellat vulpem, metaphora eſt poſterioris generis.

3. §. *Præterea metaphora vel reciproca eſt, vel non reciproca.*

Reciproca eſt in vocibus *auriga, & gubernatoris.* Nam & *auriga* pro gubernatore ponitur, & *gubernator* pro *auriga.* Item in vocabulis *aliæ & profundæ.* Nam & mare *aliſum,* & cælum dicitur *profundum.*

Non reciproca eſt, *vertex,* pro cacumine. Neque enim *cacumen* dicere viciffim liceat pro *vertice.*

4. §. *Ducuntur metaphora à divinis, cæleſtibus, elementis, meteoris, lapidibus, metallis, plantis, beſtiis, hominibus, eorumque operibus: adeò ut tam latè pateat metaphora, quàm ſimilitudo, quæ ſe in res omnes extendit.*

5. §. *Maximè interim commendantur metaphora illa, quæ rebus ſenſu carentibus actum quendam, & animum dant.*

Ut illa VIII. Æn. *Pontem indignatus Araxes,* & illa Ciceronis pro Ligario, *Quid enim tuus ille, Tubero, diſtinctus in acie Pharfaliſca gladius agebat? cujus laſcus ille micropetebat? qui ſenſus erat armorum tuorum?*

6. §. *Debent metaphora eſſe verecunda, ut migraffe, non irruiffe in alienum locum videantur.*

Cicero ad Tironem, *b Sed heus tu, qui xandy c eſſe meorum ſcriptorum ſoles, unde ille tam ἀνυπος, d valetudini*

b Epift. 17. lib. 16.

c Regula,

d Impro-

accenſor. d Impro-

prium.

fideliter inserviando? Unde in istum locum, fideliter, venit? cui verbo domilicium est proprium in officio. Migrationes in alienum mulsæ. Nam & doctrina, & domus, & ars, & ager etiam, fidelis dici potest: ut sit, quomodo Theophrasto placet, verecunda translatio.

7. §. At vitiosa sunt metaphora, in quibus est dissimilitudo.

e Lib. 3. de
Orat.

Itaque damnat Cicero e Enniano illud, *Calis ingentes fornices*. Nempe quia fornices nec magni sunt, nec totum complent circulum: fortasse & quia à rectis lateribus consurgere soleant.

8. §. Item, in quibus simile nimis longè ductum.

Ut, *Syrism patrimonii, & Charybdim bonorum*. Pro illo, scopulum; pro hoc, voraginem rectius dixeris, quia sensus facilius feruntur ad ea, quæ visu, quàm quæ auditu perceperunt. Poetis tamen, quàm oratoribus, audaciores hic effelicer.

2. §. Fugienda etiam, quæ sumuntur à re turpi, h. e. obscæna, aut sordida.

Ut, *stercus curiæ Glauca*: *Respublica castrata morte Camilli*; & illo, quod ex veteri Oratore adducit Fabius, *persecuisti Reipubl. vomicas*.

10. §. Item, qui nimis amplificat.

Ut, si puer dicatur *ferrens in studiis*. Neque enim id ei convenit ætati: licet ætate provecum rectè dixeris *χαλκδι-τρούς*, quod Didymi Grammatici olim cognomentum fuit. g

f Intellina habentem ærea. g Suidas.

11. §. Nec minores debent esse re significata.

Ut, *saxea verruca*.

12. §. Nec facile recedendum à metaphora, à qua capit oratio. Vitiosè enim, si à fontibus caperis, *desinas in incendium*.

Interdum tamen id quoque elegantix est. Ut cum Claudianus de legione Fulminatrice ait: h

— Nam flammens imber in hostem

Decidit. —

Ubi imber pro copiis: ut Virgilio *i nimbus peditum*. Flamens autem, quia legio, ut dixi, *Fulminatrix* vocaretur: Et flammem etiam imbrem dici posse, arguit historia Sodomæ. & Gomorræ: de qua sic Tertullianus k: *Impietas ignium meruit imbres*.

k Lib. de Pallio, c. 2

13. §. Et si autem nullus est florentior tropus, qui que plus

plus luminis afferat orationi, quàm metaphora, non tamen frequentari nimis debet. Nam ut modicus delectat usus, ita immodicus tadio complet; & ut modicus illustrat, ita immodicus obscurat, ut qui exeat in allegoriam, aut anigma.

1 §. Quibus verò locis magis, quibus minus, metaphoris uti liceat, id hujus loci non est, sed pertinet ad doctrinam de charactere.

De quo sequenti libro dicemus.

C A P. V.

De Metonymia.

1. §. ΜΕΤΩΝΥΜΙΑ, cùm sit à μετά a, & ὄνομα b, ad verbum sonat transnominatio, vel potius, transnomen; qua forma pro ἀνωμαλία pronomen dicimus. Alio nomine, Cicerone teste, ἡ μεταλλὰ γῆν vocatur.

2. §. Est verò tropus, quo causa externa c ponitur pro effectu, aut subjectum pro adjuncto, vel antecedens pro consequente, aut contra.

3. §. Itaque sex in univèrsum sunt ejus modi. Primus est causa externa pro effectu.

Ut, Mars pro bello, Ceres pro fugibus, Cicero aut Livius proscriptis. Sic dicimus, Vario Marte pugnatum. Virgil. d Onerantque canistris

Dono laborata Ceresis. Martial. e
Pellibus exiguis arctatur Livius ingens,
Quem mea vix totum bibliotheca capis.

4. §. Alter modus est, effecti pro causa. Ut, expalluit, pro extimuit. Nam pallor est effectum timoris: Horatius: f

Pindarici fontis qui non expalluit haustus.
Sic pallida mors quia mortui pallent: Horat. g
Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumque turres.

Virgil.
----- Scipiadæ cladem Libyæ.

a Trans.
b Nomen.
c Plerique tantum μεταωνυμιας vocant, cum causa usurpatur pro effectu, vel subjectum pro adjuncto, aut contra. Quod si placet, cum antecedens ponitur pro consequenti, erit tropus singularis, ut annotavimus ad oram cap. 3. §. 9. d Æn. 1. e Lib. 14. dist. 109. f Lib. 3. Epist. 3. g Lib. 1. Od 4.

Tacitus, Iustinus, &c. Poetae, Lucanus, Persius, Silius, Iuvenalis, Valerius Flaccus, Statius Papinius, Martialis, &c. Philosophi, L. Seneca, Plinius Veronensis, &c. Grammatici, Asconius, Agellius, &c. In decrepita aetate sunt, Symmachus, Capella, Sidonius, &c.

¶Eos inter
Lipſii in
epiſtolica
inſtituit.

61. §. *Pro legentium quoque profectu, non sine summorum virorum a exemplo, triplicem quasi aetatem ponimus, pueritiam, adolescentiam, & ἀκμὴν sive aetatem statam.*

62. §. *Pueritia solus legendus est Cicero, atque id, quousque ex eo didicerit formare orationis corpus.*

Nam ut pictor primò hominem delineat, inde colores addit: ita nobis prima esse debet cura formandi corpus orationis, post demum de ornamentis laborabimus. Quòd si statim nunc hunc, nunc illum legamus scriptorem, oratio non erit æquabilis, & unius quasi filii; sed incomposita, & inconstans. Si quostamen Ciceroni addere sit visum: illi haud alii sunto, quàm qui præverint ipsi in hoc puerili imitationis genere; Longolus imprimis, tum autem Bembus; Bunellus, & Manutius in epistolis illis, quas ante senium scripsit: nam ceteræ frigidam sapiunt aetatem.

63. §. *Adolescentiæ utilis est in sermone familiari, ac epistolis quoque, Terentius, & mox Plautus: at in orationibus scribendis illi veterum conducent, qui à Tullii dictione proximè absunt.*

6 Lib. 1.
epist. 5.

Nec movere debet, quòd multi in Cicerone uno consistendum putent. Placere sibi ajunt Plinianum illud, *b Sculissimum, ad imitandum non optima quaque proponere.* Verùm ratio eos fugit, cum in solo Cicerone optima omnia esse arbitrantur. Nam non tantum multa sunt non venustè minus ab aliis scriptoribus, quàm Cicerone, dicta; sed etiam plurima sunt, quæ Ciceronis verbis efferi non possint, sive in re rustica, in qua adeundi sunt Varro, & Columella, aliique ejusce rei scriptores; sive in architectonica, in qua consulendus Vitruvius; sive in re naturali, in qua accedendus Plinius, ut in aliis rebus alii. Quare Ciceroni alios addemus, postquam is docuerit formare periodos, numeros, ac totam seriem contextumque orationis. Sed neque tum amplius servandum erit puerile istoc imitatio-

tionis genus, quod inter alios secutus is, quem dixi, Longolius; ut qui etiam semiperiodos è Cicerone describat: sed potius Ciceronis, aut alius scriptoris sententiæ alio debent orationis vestitu ornari, Ciceronisque verba aliis ac commodari sententiis, atque ita ex una velut cera plures effingi imagines.

Interim tunc quoque in scriptoribus delectu opus est. Nam sermonem quidem familiarè juvabunt maximè Plautus & Terentius, &, qui ad eorum proximè dictionem accessit, Agellius. Deque epistolis idem sentiendum. ^c Unde ^e Lib. 7. Plinius, epistolas laudans, comparat eas Plauto, & Terentio, metro solutis. In orationibus autem, & historiis, magis ii proderunt, qui proximè accedunt ad Ciceronis itylum, ut sunt Cæsar, Livius, Vellejus, Curtius, Quintilianus. ^e epist. 16.

64. §. *Tertia verò atate, quia jam constantem duxerimus sermonis lineam, nihil periculi erit, ne ornamentis aliunde arcessitis, aut obruatur sermo, aut dimoveatur de gradu. Quare huic atati exspatiari licebit per omne scriptorum genus.*

Imò tamen ne ex ipso quidem Appulejo, vel glossariis, dummodo iudicium adsit, haurire aliqua gravabimur, quæ suo usurpata loco, ornare valeant orationem.

64. §. *Imprimis autem sunt legendi breves illi scriptores, Sallustius, Tacitus, Seneca, & similes: quorum lectione futurum est, ut paulatim iudiciū falce refecetur luxuries dictionis.*

Haftenus de Latinitate.

C A P. II.

De Perspicuitate.

1. §. **D**icamus nunc de perspicuitate, sive evidentia; que magis etiam in oratione necessaria est, quam exquisita Latinitas.

Hinc illud vetus, & pervulgatum:

Σαφές ἔργον μοι, καὶ μακρότερον φάσκειν: a

Et profectò, ut optimè inquit Augustinus, ^b Quid prodest locutionis integritas, quam non sequitur intellectus audientis? cum loquendi omnino nulla sit necessitas,

N

si,

^a Indolentius proloquitur, atque clarior.

^b Lib. 4. de doct. Christ. cap. 10.

fi, quod loquimur, intelligunt propter quos loquimur ut intelligant. Quare non inimitanda nobis dictio Tertulliani, præsertim scholastico scripto de Pallio. Idem de Persii dictione iudicium esto. Imprimis verò perspicuitate est opus, si res fuerint obscuræ. Ubi planè exigitur virtus ea, quæ ab Hermogene dicitur λόγος ἀλλοθούς; oratio nempe simplex, nudisque sententiis, sine ulla artis affectatione, saltem quæ conspicua sit. At in rebus apertis, dictione minus vulgari utilicet: juxta illud vetus, *τὰ ἰσθ' κοινὰ καὶ αἰσ, τὰ δὲ καὶ ἀ κοινῶς.* &

¶ Communia rarer, rara communiter.

2. §. *Ad perspicuitatem requiritur, ut vocabula propria sint, & usitata.*

d Ex nominibus, & verbis, perspicuam orationem efficiunt propria. e Maxime quidem perspicua est dictio, quæ ex propriis nominibus constat.

De propriis ita Aristoteles lib. III. Rhetor. cap. III. *τῶν ὀνομάτων ἢ φησίων, σαφῆ (πῶ λῆε) ποιεῖ τὰ κῆρια d.* Et in Poetica cap. XXII. *Σαφιδέου ἐφ' ἡλέε ἐδν ὕδα τῶν κελίων ὀνομάτων e.* De usitatis sic idem scribit lib. VI. Topi-
corum cap. II. *Πᾶν γ' ἀσαφές, τὸ μὴ εἰωθός f.* Propria autem cum dico, non excludo modificata, sed requiro nativam significandi vim usu doctorum. & Cum item additur, usitata esse debere; arcentur obsoleta, & nova: quo nomine etiam nova jam comprehendendo. Sed & rara quæ sunt, ad obsoletorum naturam propius accedunt: unde ipsa etiam obscuritatem adferre solent, saltem imperitis. Idemque de artium vocabulis iudicandam.

f Quicquid enim inusitatum est, id obscurum est.

3. §. *Prætereā necesse est, ut vocabula unum significant: cui rei repugnant ὁμωνυμία, & ἀμφιβολία. Ὅμωνυμία est unius plurimumve vocabulorum ambiguitas extra constructionem. Nam si constructioni insit, ἀμφιβολία dicitur.*

Ita ὁμωνυμία est in voce Germanus, quo & in Germania natus, & frater germanus significatur. Hæc non vitium est, sed virtus, quando ludere visum est ambiguitate dictionis: ut cum de Cimbro fraticida (in quem epigramma quoque exstat Maronis) Cicero dixit, *Germanum occidit Cimber.*

g Lib. 7. cap. 9.

Ἀμφιβολίας exemplum tale ponit Fabius: g *Testamento quidem iussit poni ista tuam auream hastam tenentem. Quæritur enim, num statua hastam tenens aurea esse debeat, an hasta esse aurea in statua alterius materiæ. Sic illo Ennii versu:*

h Lib. 8. cap. 2. item lib. 7. c. 9. Sed hic pro Chremetem habet. a. æchet em.

Ajote, Æacida, Romanos vincere posse.
Item illo apud Fabium: h
Chremetem audiui percussisse Demeam.

In cuiusmodi exemplis nescitur, uter accusativus à fronte regatur, uter à tergo. Est tamen, cum eiusmodi structura nullam ambiguitatem parit. Ut si dicas, *Vidi struthiocamelum deglutirentem ferrum*. Neque enim periculum est, ne quis struthiocamelum putet à ferro esse deglutitum.

4. §. *Nec debet orationis nimis esse concissa, ut in βραχυλογία, quomodo vocatur nimia sermonis brevitatis.*

Sanè scriptores, qui brevitatem sectantur, in obscuritatem facile incidunt: quod de Plinio Veronensi, ipsoque Salustio, ostendit Andr. Schottus Tullianarum *Quæstionum* lib. 1. cap. xix. Eiusdem Plinii est lib. vii. de Cicerone: *Omnium triumphorum lauream adepte majorem*. Quo de loco mirifica quidam somniant. Nam putant, omnium triumphorum κατ' ἀλλὰ γὰρ poni pro omni triumpho. Atqui βραχυλογία est, pro triumphorum lauream adepte majorem. Interim laudatur sæpè brevitatis, sed pro re nata, non affectata βραχυλογία delectati Lacones.

5. §. *Obscuritatem quoque parit sermo, si tam longus sit, ut dicentem prosequi non possit auditoris intentio. Μακρολογία appellatur. Hanc imprimis in epistolis fugere oportet.*

Sanè obscurius paulò illud Petri Bembi epistola, quam Leonis X. nomine scripsit ad Ludovicum Galliae Regem: *i Verum cum optimam vivendi rationem, summamque probitatem, & eximiam mulieris temperantiam tam amplo in imperio positæ, cæterasque ejus præstantissimas virtutes animo repeteremus; & simul hujus vitæ miseras, atque horum temporum incommoda, perturbationesque, respiceremus: in eam sententiam adducti sumus, ut benè cum iis actum esse statueremus, qui hoc tempore mortem cum vitæ commutavissent: Deumque Opt. Max. Annam Reginam ad sese, tanquam de terrarum æstu & fluctibus in portum, aut tanquam de flebili hospitio ad plenam hilaritatis paternam domum, cælum ipsum, beatorumque concilium vocavisse, magnopere existimaremus: ubi illa benè actæ vitæ præmia, & cum liberalitatis, atque beneficentiæ, quibus duabus virtutibus supra mulierum captum enituit; tum verò etiam temperantiæ patientiæque suæ speratos fructus, lata felicissimaque perciperet.*

6. §. *Denique obscuritatem adfert verborum mixtura: qualis est in ἀναστροφῆ & συγχύσει. Ἀναστροφῆ*

trajicit verbum in eodem commate.

Ut apud Cornelium Nepotem in Timothei vita: *Hunc adversus tamen Timotheus postea populi jussu bellum gessit.* Pro *adversus hunc.* Quamquam hoc quidem loco potius elegantiae est. Afranius apud Nonium:

Vt scire possis, ad quos se expediat loqui.

Pro *Quo ad.*

7. §. Συγχυσις *trajicit verbum ex uno commate in alterum.*

Ut apud Horatium, *k.*

Namque pila lippis inimicum & ludere crudis.

Nam *ludere* conjungi debet cum *pila*, quod in priori commate est. Et apud eundem: *l*

— *Simius iste*

Nisi prater Calvum & doctus cantare Catullum.

Atque hæc præcipue sunt, quibus obscura redditur oratio: in quod malum etiam à quibusdam laboratur: neque id novum vitium est, cum jam apud T. Livium invenit Fabius, *m* fuisse præceptorem aliquem, qui discipulos obscurare, quæ dicerent, juberet, Græco verbo utens, Συγχυσις. Unde illa scilicet egregia laudatio; Tanto melior: ne ego quidem in sellexi.

k Lib. 1.
sat. 5.

l Lib. 1.
sat. 10.

m Lib. 8.
cap. 2.
n Obscu-
rato.

C A P. III.

De Dignitate, ac Tropis generatim.

1. §. **N**Ec satis est, ut dictio sit pura, & perspicua; quod Elegantia præstat: sed duobus præterea opus est, dignitate quadam verborum & sententiarum, ac felici compositione.

In domo magna non tantum ea sunt, quæ ad necessitatem pertinent; sed etiam, quæ ad ornatum. Itidem fit in sermone oratoris. Ubi necessitatis est elegantia, hoc est Latinitas, & perspicuitas, quæ præstat Grammaticus. Sed Rhetor superaddit his ornatum duplicem; unum ex verbis sententiisque; alterum ex venusto verborum situ, at colloca-
tione. Sanè (ut eadem in similitudine persistamus) in domo splendida non sufficit, ut res ipsæ sint ornatae, velut picturae: sed opus est etiam, ut tum ea, quæ ad necessitatem pertinent, tum quæ ad ornatum faciunt, suis singula
cul-

collocentur locis. Quid enim inornatius, quam si picturæ præstantes sint in coquina; vasa coquinaria in triclinio? Quare, ut undique ornata sit oratio, tum ea eligi debent, quæ picturarum instar per se habent ornatum; ut sunt verborum sententiarumque lumina, de quibus tractat Dignitas: tum etiam, quæ, vel ad emendatum, ac perspicuum sermonem, vel isthæc verborum sententiarumque lumina pertinent, ea universa pro rei, de qua agitur, natura suaviter aut asperè, & periodicè, numerosèque, debent collocari, quod docet Compositio.

2. §. *Usus utriusque partis multo maximus est. Nec enim tantum facit, ut ipsi scribamus ornate; sed etiam, ut summam capiamus voluptatem ex scriptis alienis.*

Nam quemadmodum, qui in domo magnifica excutientibus, aut clausis oberrat oculis, quia non videt picturas præstantissimas, pavementum tessellatum, lacunaria aurea, pulcherrimum cunctorum ordinem, nullam capit voluptatem: ita nec delectationem percipit ex scriptis ornatissimis, qui non videt illas orationis picturas, atque, ut Lucilius ait,

*Quam lepide lexis composita, ut tessera omnes
Arte pavimenti, atque emblematae vermiculato.*

3. §. *Quia autem prior est cura rei inveniendæ, posterior collocandæ: prius dicemus de ea parte, quæ suppeditat res illas suapte natura ornatas, h. e. orationis picturas, sive illa verborum sententiarumque lumina, quæ Rhetores vocant tropos, & schemata. In his enim duobus consistit Dignitas.*

4. §. *Tropus est vocis à propria significatione in alienam cum virtute immutatio.*

Quod & nomen indicat. Nam est, *τροπος à τροπος*, id est *verto*, ut ad verbum *inversionem* sonet. Intellige autem *inversionem* vocis tum *complexæ*, tum *incomplexæ*. Nam fit tropus, tum in vocibus singulis; ut *mulus* pro *stupido*: tum in conjunctis; ut *laterem lavare*, pro, frustra laborem suscipere instar laterem lavantis.

5. §. *Hujus immutationis causa fuere due. Vna est necessitas. Nam lingue singule proprio in multis vocabulo destituntur, eoque alienum arcessendū fuit.*

198 PARTITION. ORATORIAR.

Istiusmodi est *gemmare* in vitibus, vel cum segetes *sisire*, aut fructus *laborare* dicuntur: aut cum dicimus *hominem durum*, vel *asperum*.

6. §. *Huc quoque pertinet, cum translatum est significantius.*

Ut, *incensus ira, inflammatus cupiditate, lapsus errore.*

7. §. *Altera causa est ornatus.*

Ut, *flumen eloquentia, lumen orationis.* Item cum Cicero Clodium ait esse *fontem gloriae Milonis*, & alibi, *segetem materiamque gloriae ejus.*

8. §. *Huc refer quoque tum honestatem, cum dictum parum honesta, voce deflexa explicantur (nam quod turpe est, id inornatum est) tum verborum copiam, quia illa quoque orationis varietas ornat, & delectat.*

9. §. *Fit autem inversio significationis quadrifariam, ac pro eo quatuor etiam sunt tropi primarii, Metaphora, Metonymia, Synecdoche, & Ironia.*

Nam vel res arcto ad eò vinculo junguntur, ut unum sit de alterius essentia, velut totum & pars, quæ *Synecdoche* commutat: vel non quidem unum de alterius essentia est, sed tamen cum essentia jungitur; sive quia alterum alterius causa est; sive quòd unum alteri inest, aut adit, alterumve præcedat, aut sequatur; a quæ invertit *Metonymia*: vel ne quidem conjuncta sunt cum essentia, sed aut similia tantum, cujusmodi commutat *Metaphora*; aut etiam opposita, quorum unum pro altero ponit *Ironia*. Ex his, si splendorem, seu usum spectes, facile princeps est *Metaphora*: de qua idcirco, aliorum Rhetorum exemplo, primo loco dicturi sumus.

C A P. IV.

De Metaphora.

1. §. **M**ETAPHORA, sive translatio, est tropus, quo verbum à propria significatione in alienam transfertur ob similitudinem. Itaque tria spe-

a Dupl-
cem hic
viam infi-
sterelicet.
Nam vel
ad meto-
nymiam
solum re-
feremus;
cùm unū
est alteri
causa, aut
subjectū:
vel eodē
pertine-
bit, cum
unum se
habet ut
antece-
dens. Si
prius pla-
cet, meta-
leptis, quæ
commu-
tat ante-
cedens, &
confe-
quens,
species
erit meto-
nymiz.
Sin poste-
rius arri-
det, præter
tropos
quatuor
commem-
oratos,
erit &
quintus
tropus
primarius
metalep-
tis.

ſpectantur in metaphora; ſignificatio propria, aliena, & ſimilitudo.

E. G. Dixit cum Æn. Virgilius: *a*

Duo fulmina belli,

a Æn. 5.

Scipiadas. Propriè in tempeſtatibus eſt fulmen. Impropiè de homine dicitur in bello. Similitudo in eo conſiſtit, quòd, ut fulmen eſt animantibus terribile, ac noxium, ita Scipio hoſtibus terrori eſſet maximo.

2. §. *Metaphora alia petitur ab ἀναλογία, quæ inter quatuor eſt: alia à ſimilitudine, quæ eſt inter duo.*

E. G. Ut ſe habet caput ad hominem, ita Princeps ad Remp. Eſt hinc gemina ſimilitudo. Nam ſimilia ſunt, tum caput, & Princeps: tum corpus, & Reſp. Itaque ſi Principem voces caput Reipublicæ, fuerit prioris generis metaphora. At inter hominem verſutum, & vulpem, eſt ſimplex ſimilitudo; eoque, cum Chriſtus Herodem, ob mores vulpinos appellat vulpem, metaphora eſt poſterioris generis.

3. §. *Præterea metaphora vel reciproca eſt, vel non reciproca.*

Reciproca eſt in vocibus *auriga, & gubernatoris.* Nam & *auriga* pro gubernatore ponitur, & *gubernator* pro *auriga.* Item in vocabulis *aliè & profundè.* Nam & *mare altum,* & *coelum dicitur profundum.*

Non reciproca eſt, *vertex,* pro cacumine. Neque enim *caecumen* dicere viciffim liceat pro *vertice.*

4. §. *Ducuntur metaphora à divinis, cœleſtibus, elementis, meteoris, lapidibus, metallis, plantis, beſtiis, hominibus, eorumque operibus: ad cò ut tam late pateat metaphora, quàm ſimilitudo, quæ ſe in res omnes extendit.*

5. §. *Maximè interim commendantur metaphora illa, quæ rebus ſenſu carentibus actum quendam, & animum dant.*

Ut illa VIII. Æn. *Pontem indignatur Araxes,* & illa Ciceronis pro Ligario, *Quid enim tuus ille, Tubero, diſtrectus in acie Pharfalica gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorum tuorum?*

6. §. *Debent metaphora eſſe verè cunda, ut migraffe, non irruiffe in alienum locum videantur.*

Cicero ad Tironem, *b Sed heus tu, qui xandy c eſſe meorum ſcriptorum ſoles, unde ille tam ἀρτυρον, d valetudini*

b Epift. 17. lib. 16.

c Regula,

d Impro-

prium.

fideliter inferuendo? Unde in istum locum, fideliter, venit? cui verbo domicilium est proprium in officio. Migrationes in alienum multa. Nam & doctrina, & domus, & ars, & ager etiam, fidelis dici potest: ut sit, quomodo Theophrasto placet, verecunda translatio.

7. §. At vitiosa sunt metaphora, in quibus est dissimilitudo.

e Lib. 3. de Orat. Itaque damnat Cicero e Enniano illud, *Calis ingentes fornices*. Nempè quia fornices nec magni sunt, nec totum complent circum: fortasse & quia à rectis lateribus consurgere soleant.

8. §. Item, in quibus simile nimis longè ductum.

Ut, *Syrisim patrimonii, & Charybdim bonorum*. Pro illo, scopulum; pro hoc, voraginem rectius dixeris, quia sensus facilius feruntur ad ea, quæ visu, quàm quæ auditu perceperunt. Poetis tamen, quàm oratoribus, audaciores hic esse licet.

2. §. Fugienda etiam, quæ sumuntur à re turpi, h. e. obscæna, aut sordida.

Ut, *stercus curiæ Glauciæ? Respublica castrata morte Camilli: & illo, quod ex veteri Oratore adducit Fabius, persecuisi Respubl. romicas.*

10. §. Item, qui nimis amplificanti.

Ut, si puer dicatur *ferrens in studiis*. Neque enim id ei convenit ætati: licet ætate provecum rectè dixeris *χαλεδόν* f, quod Didymi Grammatici olim cognomentum fuit. g

f Intellina habentem ærea. g Suidas.

11. §. Nec minores debent esse re significata.

Ut, *saxea verruca*.

12. §. Nec facile recedendum à metaphora, à qua capit oratio. Vitiosè enim, si à fontibus caperis, desinas in incendium.

Interdum tamen id quoque elegantix est. Ut cum Claudianus de legione Fulminatrice ait: h

— Nam flammens imber in hostem

Decidit, —

Ubi imber pro copiis: ut Virgilio *i nimbus peditum*. Flammens autem, quia legio, ut dixi, Fulminatrix vocaretur: Et flammem etiam imbrem dici posse, arguit historia Sodomæ. & Gomorræ: de qua sic Tertullianus k: *Impietas ignium meruit imbres*.

h De sexto consulatu Honorii vers. 343. i Æn. 7. vers. 793.

k Lib. de Pallio, c. 2

13. §. Et si autem nullus est florentior tropus, qui que plus

plus luminis afferat orationi, quàm metaphora, non tamen frequentari nimis debet. Nam ut modicus delectat usus, ita immodicus tædio complet; & ut modicus illustrat, ita immodicus obscurat, ut qui exeat in allegoriam, aut enigma.

1. §. Quibus verò locis magis, quibus minus, metaphoris uti liceat, id hujus loci non est, sed pertinet ad doctrinam de charactere.

De quo sequenti libro dicemus.

C A P. V.

De Metonymia.

1. §. ΜΕΤΩΝΥΜΙΑ, cùm sit à μετά a, & ὄνομα b, ad verbum sonat transnominatio, vel potius, transnomen; qua forma pro ἀντωνυμία pronomen dicimus. Alio nomine, Cicerone teste, Ἰπαλλαγή vocatur.

2. §. Est verò tropus, quo causa externa c ponitur pro effectu, aut subjectum pro adjuncto, vel antecedens pro consequente, aut contra.

3. §. Itaque sex in univèrsum sunt ejus modi. Primus est causa externa pro effectu.

Ut, Mars pro bello, Ceres pro fugibus, Cicero aut Livius pro scriptis. Sic dicimus, Vario Marte pugnatum. Virgil. d Onerantque canistris

Dono laborata Cereris. Martial. e

Pellibus exiguis arctatur Livius ingens,

Quem mea vix totum bibliotheca capit.

4. §. Alter modus est, effecti pro causa.

Ut, expalluit, pro extimuit. Nam pallor est effectum timoris: Horatius: f

Pindarici fontis qui non expalluit haustus.

Sic pallida mors, quia mortui pallent: Horat. g

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,

Regumque turres.

Virgil.

----- Scipiadas cladem Libyæ.

a Trans.

b Nomen.

c Plerique

tantum

μετωνυ-

μίας vo-

cant, cum

causa u-

surpatur

pro effe-

ctu, vel

subjectum

pro adjuncto,

aut

contra.

Quod si

placet,

cum ante-

cedens

ponitur

pro conse-

quenti,

erit tropus

singularis,

ut annota-

vimus ad

oram cap.

3. §. 9.

d Æn. 1.

e Lib. 14.

dist. 109.

f Lib. 3.

Epist. 3.

g Lib. 1.

Cd 4.

hoc est, qui cladem Libyæ intulerunt. Sic sudor pro labore apud Mosem, h & Hesiodum. i

h Gen. c. 3. vers. 19.
i c. 177. vers. 287.
k Nisi magis placet hanc esse metonymiam adjuncti, ut in Institutionum Oratoriarum opere eo probamus, quod (locus locati) non locatum loci accidens sit. Sunt enim locus, & tempus, circumstantiæ rei: ut Philosophi consentiunt. l A& ult. sc. ult.

5. §. Tertius modus est subjecti pro adjuncto. Subjecti autem nomen laxè hic usurpatur pro eo, cui quid inest, vel adest, vel circa quod aliquid versatur. Itaque huc etiam refer, cum continens ponitur pro contento. k

Cic. de Orat. *Vt omittam illas omnium disciplinarum inventrices Athenas*, pro Atheniensibus. Pro lege Manilia, *Testis est Italia* &c. pro *Italica*. Sic *rurs* pro rusticis. At aliter Catullo Volufii annales dicuntur,

Pleni ruris, & inficetiarum:

hoc est rusticitatis. Quomodo & Græcos loqui, monet

Hesychius, Ἀγρῆ πλῆρες, ἀγροικίας πλῆρες.

Item mensæ secundæ pro bellariis.

6. §. Item cum possessor ponitur pro re possessa.

Ut cum Svetonius ait, *Claudium venalem pependisse*, hoc est, prædia ejus, pendente titulo ac libello, proscripta. Simileque est illud apud Terentium Eun. l *Concedendum aliquem propinare*, hoc est, bona alicujus. Cic. de Senect. *Cujus ego villam contemplanus: non enim longè abest à me*, id est, à villa mea.

7. §. Præterea cum nomen rei signata tribuitur signo.

Ut Ecl. III.

Orpheaque in medio statuis, sylvasque sequentes.

id est, calatam Orphei & sylvarum imaginem. Sic *Iupiter* pro statua Jovis. Ovid. Fast. I.

Iupiter angustavix totus stabat in ade,

Inque Iovis dextra, fletile fulmen erat.

8. §. Adhæc cum dux m ponitur pro exercitu.

Ut cum dicimus, ab Annibale apud Cannas cæsa esse sexaginta Romanorum millia. Cui simile, cum patronus, vel advocatus ponitur pro cliente. Cicero pro Cæcinnæ: *Resistuisse se dixi. Nemo me edicto prætoris resistisum esse. Me, hoc est, clientem meum.*

9. §. Item cum res, quæ in tempore fit, pro tempore usurpatur.

Ut *messis* pro æstate, I. Georg.

Ante n focum si frigus erit, si messis in umbra. Sic, Tertia messis erat.

• Eclog. 5.

10. §. Præ-

10. §. *Præterea cum objectum sumitur pro eo, circa quod versatur objectum.*

Ut Eccl. 1. *resonare Amaryllida: hoc est, carmende Amaryllide. Et Eccl. vi.*

Tum Phæontiasdas muscho circumdat amaræ Corticis; atque solo proceras erigit alnos.

Circumdat, & erigit, hoc est, elle circumdatas, & erectas, carmine suo narrat.

11. §. *Quartus metonymia modus est adjuncti pro subjecto.*

Virgil. Eccl. viii.

Neste vribus nodis ternos, Amarylli, colores.

Terni colores pro ternis liciis triplicis coloris.

Et 1. Æn.

— *Stratoque super discumbitur ostro.*

Hoc est, stragulis purpureo oltris colore tinctis.

12. §. *Huc pertinet, cum contentum usurpatur pro continente.*

Ut 1. Æn. *Vina coronant, pro pateras.*

13. §. *Item cum ponitur tempus, pro re, que in tempore est.*

Ut Philip. ix. *Hujus seculi insolentia: hoc est hominum hujus seculi. Sic Virgil. 1. Æn.*

Asperatum positis miscescens secula bellis.

Idem iv. Æn.

— *Oculisve, aut pectore noctem*

Accipit.

Hoc est, somnum, qui noctu capitur.

14. §. *Item cum sumitur aliquid pro objecto, circa quod versatur.*

Ut in illo B. Ignatii,

Ἐπεὶ ἐμὴ ὁ σαυποῦδελτ. Amor meus est crucifixus ille.

Amor, pro eo qui amatur.

15. §. *Item cum signum ponitur pro re signata.*

Ut toga pro pace, fasces pro magistratu. Cicero: 0

Cedant arma togæ, concedat laurea lingua. p

Maro 11. Georg.

Illum non populi fasces, non purpura Regum

Flexit.

Huc refer, cum nomen ponitur pro re. Livius lib. 1. *Ad singula oppida circumferendo arma nomen omne Latinum domui. Et lib. 11. Longe is tum Princeps Polsci nominis erat.*

Et

0 Orat. in Pitor. & apud Fabium. p Al. laudi.

Et alibi apud eundem passim: ut de Marone, Horatio, Tibullo, & aliis nihil dicam. Sic Ciceroni A vocatur *listera salutaris*, quia ea significatur Absolutio.

16. §. *Item cum numerus ponitur pro numerato.*

Ut, *Abiit ad plures*, hoc est, *morsuos*.

17. §. *Vulgò etiam ad metonymiam adjuncti referuntur, cum virtutes vitiaque ponuntur pro hominibus ipsis.*

Cic. Verr. 1. *Quas res luxuries in flagitiis, crudelitas in suppliciis, avaritia in contumeliis efficere potuisset.* Luxuries pro luxurioso, crudelitas pro crudeli, avaritia pro avaro. Sic *Scelus* pro scelesto, *ars* pro artifice. Sed quod ejusmodi referunt ad metonymiam adjuncti, id pinguiori ab iis fit Minerva. Nam si ad vivum refecimus, scelus vel est scelerati forma essentialis, vel effectum ejus. Si prius placet, erit ea synnedoche partis essentialis: sin posterius, fuerit metonymia effecti.

18. §. *Denique, (ut superius dicebamus) ad metonymiam refertur, cum vel antecedens ponitur pro consequente, vel consequens pro antecedente.*

Vtrumque Μετάληψιν vulgò appellant.

q Aët. 1.
sc. 3.
Plutarc.
f Math. 8.
27.
r Sat. 2.
lib. 2.

Antecedenti pro consequente utimur, cum *audire*, vel *auscultare*, accipitur pro *obtemperare*. Terent. Andr. q *Pamphilumne adjutem, an auscultem seni?* Quomodo etiam apud Græcos sumuntur ἀκούειν, ὑπακούειν s. Similis est tropus, cum *scribere* usurpatur pro *dare*, *rescribere* pro *redere*, *transcribere* pro *tradere*, sive *jus suum in alium transferre*. Hor. t

* Aët. 5.
sc. 8.

*Scribe decem à Nerio, non est satis, adde Cicuta
Nodosi tabulas centum.*

Terent. Phorm. u :

Argentum illud denuo rescribi jube.

x Plura
Servius in
7. Æn.
& Budæus
prior. an-
not. in
Pandeët.
7 1. Trist.
Eleg. 11.
2 Ecl. 9.
a Æn. 2.

Ubi Donatus: *Quoniam ad numerationem pecuniæ antecedit scriptura, rescribere dicebant pro renumerare. Et sic infert, Næ ego perscripsi porro illis, quibus debui.* x

Simile est *subscribere* pro *assentiri*. Ovid. y

Næve precor magni subscribisse Caesaris ira.

Est & hujus generis.

— *Lupi & Merim videre priores.*

Hoc est, *obmutuit*, ut solent qui priores lupum vident. Item,

— *Fuimus a Troes, fuit Ilium, & ingens
Gloria Dardanidum.*

Id est,

Id est, esse desinit.

Consequens contra pro antecedente ponitur in illo Ciceronis pro lege Manil. *Quid, ad nos cum ab exteris nationibus venirent, captos querar, cum legati populi Romani redempti sint?* Nam ex eo, quod redempti sint, captos fuisse intelligitur. Idem fit, quando, ut Donatus *b* ait, *discere ponitur pro intelligere & scire.* Ut in illo: *c Fœneratum istuc beneficium tibi pulchrè dices,* & alibi apud eundem.

Possis & addere *μεταλλήν* concomitantis, sive connexi. Ut in Scripturis, *d Tegere pedes,* pro exonerare alvum.

b In Adel. Aq. 5. sc.

3.
c Phorm. Aq. 3. sc.

2.
d 1. Reg. sive Samuelis cap. 24. vers. 4.

C A P. VI.

De Synecdoche.

1. §. **S**ynecdoche est, cum totum ponitur pro parte, aut pars pro toto.

Atque inde & nomen. Nam *συνεκδοχή* ad verbum sonat comprehensionem. Totum autem comprehendit partes suas.

At Grammaticis *συνεκδοχή* vocatur, cum nomen, aut verbum universale restringitur ad partem, vel aliquid saltem speciale, quod per accusativum effertur. Ut, *Os, humerosque Deo similis. Rubet capillos. Induitur vestem.* Synecdochen autem appellant, quia particulare comprehenditur ab universali. Alii malunt vocare *ἐλλήψιν* præpositionis secundum: ut apud Græcos intelligi solet *x*.

2. §. *Fit synecdoche sex modis. Primus est, cum genus, quod est totum universale, ponitur pro specie.*

Ut, *ales* pro aquila. Virgil. in XII.

Prædamque in unguibus ales

Proiecit fluvio.

Et alibi *quadrupes* pro equo. Marc. XVI. 15. *Prædicatè Evangelium omni creaturæ,* id est, homini. Sic mortales pro hominibus apud Plautum, *a* & apud Sallustium sæpius. Par ratio in verbis: ut *facere* pro sacrificare. Varro lib. v. L. *Flamen Dialis agna Iovi facit.* Quomodo & Græci *ἕρδην* & *ἰσθύν* dicunt pro *θεῖον*. Item *familiam cognoscere,* vel *ejus notitiam habere;* pro rem habere cum aliqua. Prout & Græci: usurpant *τὸ γινώσκον*. Item *alloquium c* pro consolatione; *alloqui d* pro consolari: ut Græcis *ἄλλοι μὲν εἰδέναι καὶ παρηγορεῖν*.

3. §. *Alter modus est, cum species contra usurpatur pro genere.*

a Trinummo Aq. 2. sc. 1.

b Cæsar lib. 6.

c Catul. ad Cornif.

Horat. Epod. 13.

d Seneca Troad. 3.

Ut

1.

Ut *Enrus* vel *Aquilo*, pro quovis vento, *Sabellicus* sus pro quolibet, *Myrtonum*, vel *Carpasium mare*, pro quocunque. Maro: e

e Georg.
lib. 1.

f Lib. 2.
eleg. 5.

— *Dentesque Sabellicus exacuit sus.*

Propertius: f

Non ita Carpathia variant Aquillonibus undæ.

Hoc pacto raro loquuntur Oratores.

4. §. *Tertius modus est, cum totum essentialè ponitur pro sola materia, solave forma.*

Joan. xx. 13. *Sustulerunt Dominum meum, nec scio, ubi posuerunt eum*, hoc est, Domini mei Jesu corpus.

5. §. *Quartus modus est, cum contra pars formalis, aut materialis, ponitur pro toto essentiali.*

§ Lib. 14.
Epist. 14.

Ut anima pro homine. Cicero: g *Vos meæ charissimæ animæ, sapissimè ad me scribite.* Sic corpus pro servo. Huc pertinet quoque *argentum* pro pecunia valisque argenteis; *ferrum* pro armis ferreis: quam quidam appellare malunt inetonymiam materiz. Cicero. Verr. vi. *Cum essent triclinia strata, argentumque expositum in adibus.*

6. §. *Quintus modus est, cum totum integrale usurpatur pro parte.*

Ut Ecl. 1.

Aus Ararim Parthus bibit, aus Germania Tigrim.

Sic orbis terrarum pro imperio Romano. Cic. epist. 1. lib. iv. *Res vides quomodo se habeat, orbem terrarum, distributis imperiis, ardere bello.*

7. §. *Sextus modus est, cum contra pars integralis ponitur pro toto.*

Ut *caput* pro homine, *puppis* pro navi, *mucro* pro gladio, *cellum* pro domo. Livius lib. xxi. *Placentini captivi ad duomillia liberorum capitum redditi colonis.* Et possis his accensere, cum dux ponitur pro exercitu: quippe qui sit caput exercitus.

8. §. *Ad duos postremos modos refer quoque, cum numerus singularis ponitur pro plurali, aut pluralis pro singulari, aut certus pro incerto, aut rotundus pro majori minoreve.*

h Apud
Quintilianum
lib. 8.
cap. 6.
quod est
de Tropis.

Singularis pro plurali; ut apud Livium crebrò est, *Romanus pralio victor.* Ubi pars integralis usurpatur pro integro.

Pluralis pro singulari, ut illo Ciceronis ad Brutum, h *Nos populo imposuimus, & Oratores visi sumus.* Nam de se uno loquitur, ut integro utatur pro parte. Sic lib. 11. de

Off.

Off. Maxime autem & gloria paritur & gratia] defensionibus : eoque major si quando accidit, ut ei subveniatur, quæ potentis alicujus opibus circumveniri urgerique videatur, ut nos & sæpè alias, & adolescentes contra L. Sylla dominantis opes pro S. Roscio Amerino fecimus. Vides, ut de se solo dicat, Nos adolescentes fecimus.

Certus pro incerto : ut trecenta, vel sexcenta, pro plurimis.

Rotundus numerus pro majori sumitur in illo Livii lib. XLV. A Chalcide trajicit trium millium spatio distantem portum, inchoatum statione quondam mille navium Agamemnoniæ classis. Nam centum & octoginta sex naves fuere supra mille : si earum quidem, quæ apud Homerum s̄ recensentur, numerum inciamus. Iliad. A.

Sed ad synecdochen totius integrantis pertinet, si rotundus numerus ponatur pro minori.

Ut si dicas, Reges imperasse Romæ annis ducentis quinquaginta. Sunt enim tantum CXLIV. Ideò Florus in prologo cum rotundo uti vellet, propè adjecit.

C A P. VII.

De Ironia.

1. §. Ironia est tropus, quo intelligitur contra-
rium ejus, quod dicitur.

Nomen est ab εἶρων, quod est dico: unde εἶρων, dissimulator, qui aliter dicit, ac sentit : ex quo εἶρωνεῖα accipi solet pro dissimulatione, qua aliter sentimus, aliter loquimur. Hinc Rhetoribus εἶρωνεῖα est, quæ diversum ei, quod dicit, intellectum parit : ut à Fabio a definitur. Illusionem aliquibus dicit, idem b auctor est. Ironia est in illo Terentii, c O salve, bone vir : curasti probe. Et illo Cicer. Verr. VII. O præclarum Imperatorem ! Et pro Quintio : Tum ille vir optimus ; ve-reor ne se derideri puset, quod iterum jam dico, Optimus. a Lib. 6.
cap. 2.
b Lib. 8.
cap. 6.
c And.
A. 5.
sc. 6.

2. §. Intelligitur Ironia bifariam, vel persona, reive, de qua agitur, natura ; vel pronuntiatione.

Prioris generis est illud pro C. Rabirio : Namque hæc tua quæ te hominem clementem, popularemque delebant ; I, li-
Etor, colligam manus, quæ non modo huius libertatis, mansuetudinisque non sunt ; sed ne Romuli quidem, aut Numa
Pom-

*Pompilii: sed Tarquinii superbissimi, atque crudelissimi Regis ista sunt cruciatus carmina: quæ tu homo lenis, ac popularis, libentissimè commemoras; Caput obnubito, arbore infelici suspendito. Nam formulæ istæ crudelitatis indices, & quæ de Tarquinio Superbo dicit, satis ostendunt, qua mente T. Labienum clementem ac mansuetum appellet. Posterioris generis est illud Ciceronis in Clodium: Integritas tuase purgavit. mihi crede, pudor eripuit, vita antea ista servavit. Ubi, ut Fabius dicit, cum risu, quadam contraria iis dixit, quæ intelligi voluit. Quamquam & ex persona, rei-que natura, id facillè cognoscitur, dummodo cogitemus id, quod idem Fabius e monet; interesse, quid de quo dicatur. Nam inde patet aut laudi simulatione detrahi, aut vi-
superationi laude aliquid concessum esse.*

d Lib. 8.
cap. 6.

e Ibidem.

3. §. *Ironia, ut in jocos & salibus, ita etiam, cum acrius mordere volumus, usus est maximus. Atque interdum in exordio etiam adhibetur; quod securitatem cause ostendit.*

Ut apud Tullium pro Ligario, *Novum crimen Caesar, &c.*

C A P. VIII.

De Metalepsi, Antonomasia, & quæ
ΑΙΤΟΤΗΣ vocatur.

1. §. **V**idimus hætenus de tropis primariis. Fabius, atque alii, plurimos adjiciunt alios: verum ii, vel sunt troporum species, vel affectiones, vel plane ad tropos non pertinent.

2. §. *Primum inter species locum obtinet μεταληψις, que Latine sonat transumptio. Atque ita vocatur, cum antecedens ponitur pro consequente, aut contra. Estque ea Μετωνομιας species, de qua supra a diximus.*

a Cap. 5.
§. 13. unde
exempla
ejus pe-
tantur.

Aliàs μεταληψις quid sit, cap. prox. meliùs dicitur. Nempe quia ea notione, non tam species tropi est, quàm affectio ejus.

3. §. *Proxima inter species est Αντονομασία. Latine ad verbum dicatur pronominatio. Estque synecdoches species.*

4. §. *Fit*

4. §. *Fit autem bifariam . Prior modus est , cum proprium sumitur pro communi .*

Ut *Sardanapalus* pro molli, *Venus* pro formosa, *Irus* pro paupere, *Crasus* pro divite. Ovid. lib. III. Trist. eleg. VII. *Irus* & est *subitò*, qui modò *Crasus*.

Par ratio esse videtur, cum gentile usurpatur pro quovis, qui iisdem sit moribus. Ut *Cretensis* pro inendace, aut *Pænnus* pro perfido. Sed hic modus, ut hujus loci est, quatenus proprium angustius est eo, pro quo sumitur: ita ad metaphoram referri potest, qua spectamus similitudinem inter proprium, & id cui tribuitur.

5. §. *Aster ἀνονομασίας modus est , cum commune sumitur pro proprio .*

Ut *urbs* pro Roma. Sunt verò quinque imprimis modi hujus generis .

I. Per *patronymicum*, ut *Saturnius* pro Jove, *Priamides* pro Hectore, *Atrides* pro Agamemnone, *Pelides* pro Achille. Horat. lib. I. epist. II.

— *Nestor componere lises*

Inter Peliden festinat , & inter Atridem .

Atque hic modus solis convenit poetis .

II. Nomine *gentili*, ut *Cytherea* pro Venere, *Arpinas* pro Cicerone: qui modus & Oratoribus est concessus .

III. Per *epitheson*, ut *b*, *Thalamo quæ fixa reliquit Im-* b Æn. 4.
pius .

Impius, pro Ænea.

IV. Nomine *studii*, ut, *Philosophus* pro Aristotele; *Orator* pro Demosthene, apud Græcos; pro Cicerone, apud Romanos; ac *Poesa* pro Homero, aut Marone; *Apostolus* pro Paulo .

V. Per *periphrasim* non reciproca, ut *c Trojani belli scriptor*, pro Homero. Nam, in quo falsi quidam, *ἡ ἀπιστία*, c nullus fuerit tropus: ut, *ars bene loquendi*, pro Grammatica. c Horat. Convertuntur.

6. §. *Tertia species est λιτότης , cum minus dicitur , & plus intelligitur : unde synecdoche subjici posse liquet .*

Ut, *d Munera nec sperno*, pro lubens accipio. Item, non d Æn. 7.
lando, e hoc est, reprehendo. Vulgò *Lipotes* vocatur, sed e Andr.
corruptè, cum hoc Græcum non sit. At *ἡ λιτότης*, id est, tenuis, fit *λιτότης*, quod *ἡ λέξις* extenuationem sonat. A. 8. 2.
sc. 6.

Sunt & aliæ troporum species, ut *κοιότης*, *σύλληψις*, *ὀφημισμός*: sed harum pauci omninò Rhetorum meminere;

etòque & nos hoc etiam loco eas præterimus. Interim vide de iis, si voles, quæ diximus in Oratoriis Institut. lib. iv. cap. x.

C A P. IX.

De Allegoria, Catachresi, & Hyperbole.

1. §. **A**ffectiones troporum præcipue sunt, *Metalepsis, Allegoria, Catachresis, & Hyperbole.*

2. §. *Metalepsis hoc loco est tropus multiplex in voce una: sive, cum gradatim ex una significatione proceditur in alienam.*

* Æn. r. *Ut a Speluncis abdidit atris.* Per atras intellige obscuras: per obscuras, profundas. Sic, b

† Eclog. r.

Post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas.

Per aristas *συνισχυρίαι*: intelligit segetes, sive messes; per has autem *μηνοναικίαι* signat annos.

3. §. *Est hujusmodi affectio poetis, quàm oratoribus, accommodatior.*

c Aliud.
d Dicere.

4. §. *Ἀλληγορίαν ad verbum dixeris diversiloquium. Nam conflatur ea vox ex ἄλλος c, & ἀγορεύειν d. Est verò allegoria tropus perpetuus, sive oratio è pluribus tropis contexta.*

Ita ut à tropis primariis non differat natura, sed magnitudine, quæ major est in allegoria.

5. §. *Plurimum autem fit continuatione metaphora, adeò quidem, ut multi hoc solum allegoria genus agnoverint.*

Cic. pro M. Cœlio, *Quoniam emeruisse jam è vadis, & scopulos prætervecta videtur oratio mea, perfacilis mihi reliquus cursus ostenditur.* Item lib. i. de Orat. *Nam qui locus quietis & tranquillitatis plenissimus fore videbatur, in eo maxima molestiarum, & turbulentiissima tempestates existerunt.* Sic apud Horatium od. xii. lib. ii.

Contrahes vento nimium secundo

Turgida vela.

hoc est, ne te rebus prosperis nimis efferas.

6. §. In

6. §. *Interim ex aliis quoque tropis fit.*

Ita metonymia continuatur in illo, *e Sine Cerere & Libero friget Venus.* Terent. Eunuch. Act. 4. l. 138

Synecdoches autem continuatio est in isto Agrariae II. Cum haberet haec Respublica Luscinos, Calatinos, Acidinos, homines non solum honoribus populi, rebusque gestis, verum etiam patientia pauperatis ornatos: & tum, cum erant Carones, Philippi, Lelii, quorum sapientiam, &c. Ubi nomina illa personarum per *ἀντροπικῶς* accipi, liquet ex ipsa, quam Cicero subjicit, explicatione. Idem factum in istoc Orato pro S. Roscio Amerino, Non necesse est omnes commemorare, Curtios, Marios, densque Mamecos, quos jam aetate a praeliis avocabat: postremo Priamum ipsum, senem Antistium, quem non modo aetas, sed etiam leges pugnare prohibebant.

7. §. *In allegoriis observandum, ut ne temere alio ex genere rerum, quam coeperimus, desinamus.*

Secus si fiat, oritur plerimum foedissima rerum inconsequentia: ut de metaphora diximus cap. IV. §. 12.

8. §. *In iisdem vitandum, ne his immoderate utamur, vel ne illis insit obscuritas, qua aenigma efficit.*

9. §. *Est enim aenigma, ambigua quadam allegoria ad occultandam rem notam, quam significat, excogitata. Vix autem locum habet in orationibus publicis, quia non oportet crucem figere auditoribus.*

Usus tamen eo videtur Cicero pro Roscio Amerino: Multos casus non ad Thrasimenum lacum, sed ad Servilium videmus. Quis ibi non est vulneratus ferro Phrygio? Verum Paulus Manutius ex veteri poeta sumptum putat.

10. §. *Major longè est aenigmatum usus in epistolis, quia interdum in his necesse est, ut sententias verborum involucris involvamus, quo intelligamur ab iis solis, ad quos scribimus.*

Liquet id ex Ciceronis epistolis ad Att. in quibus ipse testatur, se se quaedam allegoriis obscurasse.

11. §. *Non tamen omne aenigma est allegoricum, cum & propriis verbis constare possit.*

Patet id ex illo Maronis: g

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,

○

Tret

f Lib. 3.
ad Attic.
epist. 19.

g Eclog. 3.

Tres pateat cæli spatium non amplius ulnas.

Nam si quidem, quæ plurimorum sententia est, intelligamus puteum profundissimum, nulla hinc erit troporum frequentatio, imò nec tropus. Quemadmodum neque si *Cæli* sit proprium, ut accipiamus de sepulchro Cælii Mantuani, qui omnibus consumptis, tantum modo spatium referret, quod sepulchro sufficeret.

12. §. *Præterea in allegoria observandum Oratori, ut, si obscurior sit, proprium admisceat ad claritatem.*

Quomodo Cicero lib. 1. Top. inquit, *Sed quoniam avidum hominem ad has dicendi epulas recepi; sic accipiam, ut reliquiarum sis aliquid potius, quam te hinc patiar non satiatum discedere.* Atque ita & Plato dixerat VII. de Rep. *ἰδίῃς λόγῳ καλῶν, ἡ σικεΐται;* h At pura fuerit allegoria, si omittatur in Cicerone verbum *dicendi*. Nempe hoc pacto, ad *has epulas recepi, &c.*

h Videtur
riam Vide
lib. 2. var.
lect. c. 14.

13. §. *Sequitur ΚΑΤΑΨΡΗΣΙΣ, sive abusus; qua tropi est duricies. Nam ita vocatur, quando vox aliqua licentiùs à propria significatione ad alienam deflectitur.*

Ita ut, non deduci, sed irruere; non precario, sed vi venire videatur. Vide sup. cap. IV. §. 6.

14. §. *Interdum verò abusus vocis ex origine ejus cognoscitur: interdum item ex rei natura.*

Ex origine vocis, ut in illo pro lege Manilia: *Posteaquam maximas edificasset ornassetque classes, & apud Cæsarem lib. III. de bello Gall. Naves interim longas edificari in flumine Ligeri.* Simileque hoc Maronis II. Æn.

*Instar montis equum divina Palladis arte
Ædificant.*

Ex natura rei intelligitur *καταχρησις*, cum splendor tribuitur voci. Ut apud Tullium de Senectute: *Omnino canorum illud in voce splendet etiam, nescio quomodo in senectute.* Item cum Maro *i stagnum* dixit de mari: quomodo & Græci *κ* appellant *λίμνη*.

i 1. Æn.
115. & 11.
Æn. 381.
& Homer.
Iliad. 6.
Oppian.
Κωνυ.
13.

15. §. *Fit καταχρησις, vel necessitatis, vel delectationis causa. Posterius genus vix invenias alibi, quam apud poetas. Prius etiam oratoribus est concessum.*

Prioris generis est, cum dicimus *pyxidem auream*, vel
ar-

argenteam, licet pyxis proprie sit è buxo, ut etymologia indicat.

Posterioris generis est illud Horatii lib. IV. od. IV.

----- *Vel Enrus*

Per Siculas equitavit undas.

Quæ, ut rectè Muretus l observat, audax planè tralatio l Lib. r.
est; neque unquam id ausurus fuerat poeta sine veterum Var. c. 10.
exemplo: sed similiter dixit Euripides Phœnissis: Ζεφύριον
πνοῆς ἰππώδιστος ἐν ἕρατι. Quem & Oppianus postea
imitatus tertio Ἀλιόπ.

16. §. Tertia affectio est Ὑπερβολή, quod ad verbum
superjectionem, hoc est, excessum, sive eminentiam
notat. Est que oratio augendo, vel minuendo,
superans fidem.

Augendo, ut quod Cicero, m & ex eo Fabius n refert m Lib. 2.
de Memmio, homine prælongo, caput eum ad fornacem de Orat.
Fabii offendisse. Et apud Maronem: o n Lib. 6.
cap. 3.
o Eclog. 7.

Candidior cygnis, hedera formosior alba.

Item, *melle dulcior, plus millies audivi, & similia.*

Minuendo, ut cum ait Maro p *Vix ossibus herent.* p Eclog. 3.

Item in illis, *Codro pauperior, testudine sardior, &c.*

17. §. Facit ὑπερβολή ad ἔμφρασιν.

Ut cum poeta q ait,

Nulla fides, pietasque viris, qui castra sequuntur. q Lucanus
lib. 10.

ἰμφορτικώτερον hoc, quàm si dixisset, *Rara fides.* Item, r 4. Æn.
Nusquam tua fides, efficacius, quàm istud, Rarò tua fides.

Et illud satyrici: f

Semper habet lites, alsernaque jurgia lectus,

In quo nupta jacet:

majorem habet ἔμφρασιν, quàm si pro semper dixisset plu-
rimum,

18. §. Hæc causa est, cur in amplificando ea ut amur,
non quidem ut fallamus, sed ut per planè incredi-
bile intelligatur penè incredibile. Interim viden-
dum, ne ea modum omnem excedat; qua in re pec-
cant adulatores.

C A P. X.

De Sarcasmo, aliisque irrisionis speciebus: item
Onomatopœia, Antiphrasi, & Hypallage.

1. §. **E** T hac de troporum, tum speciebus, tum
affectionibus. Subjiciemus deinceps qua-
dam, que falso inter tropos retulerunt. Ut sunt
sex species irrisionis; Sarcasmus, Diasyrmus,
Charientismus, Asteismus, Mysterismus, &
Mimesis.

2. §. Sarcasmus est hostilis irrisio super jam mortuo,
aut certo morituro.

^a Mat. 27. Ut, Ave, Rex Judæorum. a

^{39.} Item: b

^b Æn. 9. I nunc, & verbis virtutem illude superbis.

3. §. Diasyrmus est inimica irrisio, sed extra cæ-
dem.

^c Eclog. 9. Ut, Asinus ad lyram: interstrepit anser olores. c

^d Æn. 11. & illo, sanè læulento, d

Larga quidem semper, Drance, tibi copia fandi,
Tunc cum bella manus poscunt, parribusque vocatis
Primus ades: sed non replenda est Curia verbis.

4. §. Charientismus à lepore ac gratia nomen accepit.
Estque jocus cum amœnitate mordax. Vel, ut alii
malunt, fit, cum dura & aspera dictu, gratiosis &
mollibus verbis mitigantur, & molliuntur.

^e And. Ut cum Davus pistrinum deprecans ait, e Bona verba,
^{Act. 1.} queso. Simile huic, f Di meliora.

^{scen. 2.} f Georg. 3. 5. §. Asteismus est jocus urbanus.

^g Eclog. 3. Ut, g Qui Baviium non odit, amet sua carmina,
Mævi:

Atque idem jungat vulpes, & mulgeat hircos.

h. e. Qui Baviium, ineptum poetam, amare potest, idem
exosculetur te, Mævi, poetam Bavio quoque deterio-
rem. Est & ejusce generis illud Neronis in servum suracem, Nj-
bil esse ei clausum, neque signatum.

6. §. Μυκτηρισμός fit, cum naso suspensio quempiam subsannamus.

Quod & nomen indicat. Nam μυκτῆρς nasus. Cū autem gestu magis, quàm verbis fiat; non est, quòd ejus quis exemplum à nobis expectet.

7. §. Μίμνησις, Latine imitatio, aliena verba refert directa oratione; idque, ut volunt, deridendi causa.

Terent. h.

At ego nesciebam, quorsum tu ires, Parvula
Hinc est abrepta, eduxit mater pro sua,
Soror est dicta; cupio abducere, ut reddam suis.

hEunuch.
Act. 3.
sc.2.

8. §. Quædam autem species hæcæ irrisionis (quas Ironia subijci putarunt) falso inter tropos referunt, cum & propriis constant verbis: ita, hæc ipsa de causa, & alia multa troporum numero excludi debent, quæ vulgo inter tropos reponuntur. Eorum autem duo sunt genera.

9. §. Quædam enim sunt schemata Rhetorica, ut Periphrasis, & Icon; de quibus idcirco in χηματολογίᾳ dicturi sumus: quædam nec tropi sunt, nec schemata, ut Ἐπιθετον, de quo in amplificandi, itemque characterum doctrina agemus: quædam denique ad Grammaticam potius pertinent; idque vel ad ἔτυμολογίαν, ut ὀνομασποιία, & Ἀντίφρασις; vel ad σμῦταξις, ut Ἵπαλλαγή.

10. §. Siquidem ὀνομασποιία nihil aliud est, quàm nominis fictio à sono.

Ut, balare, grunnire, &c. Quidam putant ita vocari, quandoque rei novum inditur nomen. Sed hi non distinguunt ὀνομασποιίας à novatis.

ifusius de hoc agimus in Originum libris.

11. §. Ἀντίφρασις est vox à contrario dicta.

Istiusmodi, ex Grammaticorum sententiis, cum alia plurima sunt, tum Παρὰ, & Λυκός. At Παρὰ fortasse ita dictæ, quia parcant. Dux enim parcant, sola Atropos filium abscindit. Ἰ Λυκός vel ita vocatus, quia lucet frequentibus sacrificiis, vel potius est à Græcis, κ, quibus λόχος, insidias, unde λοχιάς, ἡ σὺλα, quia insidiantibus sit apta.

& Quamquam Syriacum esse malit Scopas in conjecturis, lib. 1. c. 18. ἡ Helychlug.

12. §. *Hypallage est schema Grammaticum, quo rerum structuraeque ordo invertitur.*

m Pro Marcello. Ut apud Cicer. *in Gladium vagina vacuum in urbe non vidimus.* Pro vaginam gladio vacuum, Poetis est frequens.

verf. 577. Ut apud Senecam Thyeste: *n*
Brucium ponto feriente Corum.
 Quod maluit, cum posset,
Brutio pontum ferente Coro.
 Et hæc de tropologia.

C A P. XI.

De Schematibus generatim: deque iis speciatim,
 quæ defectu, aut excessu, figurant
 orationem.

1. §. **A**ltera Dignitatis pars in schematibus, sive figuris versatur. Est verò schema, forma orationis, qua hæc alio quopiam modo, quam inversione significationis, à vulgari consuetudine immutatur in meliorem.

Schematis, & Figuræ voces, cum propriè dicantur de histrionum amictu, ac gestibus, è theatris traductæ videntur in scholas Rhetorum. Nam, ut in illis histriones, sive actores scenici, pro personarum, quas sustinent, & affectuum, qui repræsentari debent, varietate, varios induebant habitus, variosque agebant gestus: ita & oratio, pro rerum, de quibus agitur, diversitate, schematibus diversis tanquam colorato amictu vestitur, ac quasi gestibus diversis animatur.

2. §. *Schemata sunt duplicia, verborum, & rerum.*

Græcis; *ἀλλοιῶσις διαβολῆς.*

3. §. *Inter ea hoc interest, quòd schemata verborum tollantur, si aut verba mutantur, aut ordo eorum invertatur: at schemata rerum, quibuscumque utaris verbis, aut quocumque ea ordine ponantur, permaneant; quia non in verbis, sed in rebus, quandam habent dignitatem, vimque ornandæ orationis.*

E. G. *Inceptio a est amentium, haud amantium, λέξις* a Terent. *σχῆμα* est: quia perierit schema, si pro *amentium* ponas *stultorum*, aut simile. Sed schema *διαιρέσεως* est, si quis patriam inducat loquentem, aut si utamur similitudine; quia quæcunque hic verba usurpes, aut quocunque ea ordine colloques, manebit schema.

And. 1. 3.

4. §. *Verborum schemata sunt triplicia. Quaedam consistunt in subtrahentia, sive defectu; quedam in excessu; quedam in reliquo corpore orationis.*

5. §. *Subtrahentia figurantur Ellipsis, & Apyndeton; quorum definitiones è grammaticis nota esse debent.*

Nempè apyndeton copulæ est defectus: ellipsis verò alius partis, aut particulæ: quod & Græca scholia, quæ de schematibus existant, ostendunt. In iis est: Α' σὺ δὲ τὸν ὄμιλον φῶς, ἐν τῷ ἑλληνιστικῷ οἱ σὺ δὲ τὸν οὐρανὸν φῶς. Ε' ἄλλοις δ' ἔστι παρὰ λέξεως λέξις τοιαύτη ἐκ τῆς συμφθέσεως.

6. §. *Rhetoris verò est insuper docere, quando exornent orationem. Ac Ellipsis quidem convenit exprimendo affectui.*

Ita admirationem indicat hoc Virgillii, b
Sed vos qui tandem? ubi omittitur, estis.

b 1. Æn.

7. §. *Apyndeton autem valet ad celeritatem, atque animi impetum significandum.*

Virg. iv. Æn.

Ferte citi flammæ, date tela, impellite remos.

8. §. *Item, cum plura enumeranda sunt, quorum singula per se gravia sunt.*

Terent. Adelph. c

Tot res repente circumvallant, unde emergi non potest,
Vis, egestas, iniustitia, solitudo, infamia.

c Aq. 3.
sc. 2.

Item, d

Persuasisti nox, amor, vinum, adolescentia.
Humanum est.

Apud Plaut. Afin. e Philenium meretrix ait,

— Maser, is quasi usi mihi,

Lingua poscit, corpus quarit, animus orat, res monet.

d Aq. 3.
sc. 2.

e Aq. 3.
sc. 1.

9. §. *Excessu figurant orationem, Pleonasmus, & Polysyndeton; quorum ille Ellipsi, hoc Apyndeton opponitur.*

10. §. *Pleonasmus valet ad Emphasin.*

f. 4. En.

Ut illud f

— *Vocemque his auribus hausit:*
quod rem certam indicat. Item, *Ubinam gentium est? Et,*
Accipe hoc parvum munusculum: quorum illud magis exag-
gerat, hoc magis extenuat.

11. §. *Polyssyndeton facit, ut res ipsa, de qua agitur,*
videatur major.

g In epist.

Cicer. g *Me prae ceteris, & colit, & observat, & diligit.*

h In Ver-

Item, h *Neque privati quicquam, neque publici, neque pro-*
fani, neque sacri, in Sicilia reliquisse.

rem A. 2.

6.

C A P. XII.

De Schematibus ΑΕΞΕΩΣ, quibus eadem
vox repetitur.

1. §. **S**chemata, quae in reliquo sunt corpore ora-
tionis, vel eandem ponunt vocem, vel si-
miles.

Eandem, ut *amans amantem*; similes, ut *anantes anentes.*

2. §. *Vox eadem est, vel sola appellatione, vel sola*
significatione, vel appellatione & significatione
simul.

Appellatione sola, ut *veniam nomen, & veniam verbum.*
Significatione sola, ut *domus, & aedes.*

Appellatione, & significatione simul, ut *homo homini*
Deus, & homo homini lupus.

3. §. *Αντανάκλασις dicitur, cum usurpatur vox ea-*
dem appellatione, non significatione.

Cicero epist. 111. lib. VII. ad Att. *Causam solum illa cau-*
sa (Caesaris) non habet. Et Epist. XIV. lib. XIV. ad eundem:
Quid ergo? ista culpa Brutorum? minime illorum quidem: sed
aliorum brutorum, qui se cantos, ac sapientes putant. Sic in
tribus istis apud Cornificium: a: *Cur eam rem tam studiosè*
curas, quae multas tibi dabis curas? Item: Amari jucundum
est, si curetur, ne quid insis amari. Item: *Veniam ad vos, si*
mibi Senatus det veniam.

a Lib. 1.
ad Terentiu-
nu. n.

4. §. *Magnam in oblectando vim habet: praesertim*
non caprata, sed velut oblata.

5. §. Huc

5. §. *Huc pertinet Πλοκή, quando vox uno locopersonam aut rem; altero mores, aliamve qualitatem, significat.*

E. G. *Ad illum diem Memmius erat Memmius, h. e. sui similis. Simia est simia, etiamsi aurea gestet insignia.*

6. §. *Schema hoc non venustatem tantum, sed etiam acrimoniam addit orationi.*

7. §. *Voces non appellatione, sed significatione eadem conjungunt, Σωωνυμία sive Interpretatio, & Εξερρασία sive Expolitio.*

8. §. *Σωωνυμία est, cum verba idem significantia conjunguntur.*

Ut Cic. Catil. II. *Abiit, excessit, evasis, erupit. Initio Catil. III. Bona, fortunas, conjuges, liberosque vestrum. Nam bona, & fortuna, idem sunt. Philipp. V. Promitto, recipio, spondeoque.*

9. §. *Vt in eo genere elocutionis, quoties uno verbo non satis videtur dignitatem aut magnitudinem rei demonstrare; ideoque in ejusdem significatione plura conferuntur.*

Verba sunt Aquilæ Romani.

10. §. *Conciliat verò orationi tum gravitatem, tum acrimoniam.*

Gravitatem quidem adfert in illo Ciceronis pro Muræna, ubi octona, vel amplius, *σωωνυμίας* exempla habemus: *Qua precatu sum a Diis immortalibus, judices, more, insistutoque majorum, illo die, quo auspicato comissis centuriatis L. Murænam Consulē renuntiavi, ut ea res mihi, magistratusque meo, populo plebique Romanæ, bene atque feliciter eveniret: eadem precor ab iisdem Diis immortalibus, ob ejusdem hominis consulatum una cum salute obtinendum; & ut vestra mentes, atque sententiæ, cum populi Romani voluntate suffragiisque consentiant; eaque res vobis, populoque Romano, pacem, tranquillitatem, orium, concordiam adferat. At acrem reddit orationem in illo Catil. I. Non feram, non patiar, non sinam. Item in Pisonem: Ego te non recordem, non furiosum, non mente captum, non iragico illo Oreste, aut Athamante dementiorem pusem? Et post multa: O tenebræ, ò lucum, ò sordes!*

11. §. *Estque magno in hoc schemate delectu verba*

rum opus, ne σωάνυμα orationem onerent veriùs, quam ornent.

12. §. Ἐξερπασία est congregatio sententiarum idem significantium.

Ut Cic. pro Ligario: Quid enim tuus ille Tubero in acie Pharsalica gladius agebas? & cujus latus ille mucro petebat? sensus eras armorum tuorum? quæ tua mens, oculi, ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Quo in exemplo etiam Synonymia concurret.

13. §. Vitendum est Ἐξερπασία, cum prodest in aliqua recommorari, & diutius detinere auditorem: ut cum asseveramus, indignamur, dolemus, commiseramur, aut exprobramus aliquid. Latitiæ quoque convenit. Sed cavendum, ne in re tenui varianda, curiosam nimis, & superfluum operam ponamus; quod vitium περπασία vocatur.

14. §. Schemata, quæ usurpant vocem & appellatione & significatione eandem, partim varium nomen fertiuntur pro diverso vocis repetitæ situ, partim aliunde.

15. §. In iis, quæ sitis ratione variant, repetitio fit: vel loco ejusdem generis; ut in Ἀναφορᾷ, ὀπιφορᾷ, Συμπλοκῇ, & repetitione mediana: vel loco diversigenis; ut in Epanalepsi, Anadiplosi, repetitione principii, vel clausula in medio, & Epanodo.

16. §. Ἀναφορὰ est repetitio ejusdem vocis in principio.

17. §. Magnam orationi vim addit. Vnde affectibus inservit: præcipuè cum alterum insectamur, vel etiam laudamus.

In insectando quidem, ut apud Tullium Catil. 1. Nihil te nocturnum præsidium palatii, nihil urbis vigiliæ, nihil consensus bonorum omnium, nihil hic munissimus habendi senatus locus, nihil horum ora vultusque moverunt?

Alterius autem generis est hoc Maronis 1. Æn.

Tu mihi quodcunque hoc regni, tu sceptra, Iovemque Concilias, tu das epulis accumbere Divum.

Et Juvenalis illud lib. III. sat. II.

..... Roma parentem,

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit .

18. §. *Nec tantum unum vocabulum, sed plura etiam initio repetuntur.*

Nempè in superiori anaphoræ descriptione intelligenda vox non incompleta solùm, sed etiam complexa. Ac similiter in sequentibus schematis accipere oportet. Ovidius lib. II. de Ponto El. II.

Grande voco merisum lacrymas, quibus ora rigabas,

Cum mea concreto sicca dolore forent.

Grande voco merisum mæstæ solatia mentis,

Cum pariter nobis illa, tibi que dares.

Idem lib. IV. de Ponto El. III. quatuor continua disticha, ac unum item pentametrum, incipit ab illis duobus verbis, Ille ego. Etiam Arnobius lib. I. undecim periodos inchoat ab istis, *Vnus fuit è nobis.*

19 §. *Quòd si res opponantur, eleganter duplicatur anaphora.*

Cicero in exordio orationis pro Ros. Amer. *Accusant ii, qui fortunas hujus invaserunt: causam dicit is, cui præter calamitatem nihil reliquerunt. Accusant ii, quibus occidi patrem Sexti Roscii bono fuit: causam dicit is, cui non modo luctum mors patris attulit, verum etiam egestatem. Accusant ii, qui hunc ipsum jugulare summè cupierunt: causam dicit is, qui etiam ad hoc ipsum iudicium cum præsidio venit, ne hic ibidem ante oculos vestros trucidetur. Denique accusant ii, quos populus poscit: causam dicit is, qui unus relictus ex illorum nefaria cæde restat.*

20. §. *Ἐπιφορά sive ἐπιφορά b, est repetitio ejusdem vocis in clausulis. Eandemque, quam ἀναφορά, vim habet.*

b Cornificio est conversio.

Ut, Pænos c populus Rom. iustitia vicit, armis vicit, liberalitate vicit. Item: Frumenti maximus numerus è Gallia, peditatus amplissimæ copia è Gallia, equites num. plurimi è Gallia.

c Apud Cornificium.

21. §. *Quòd si ἀναφορά, & ἐπιφορά concurrant, Συμπερίοχη d vocatur. Hoc schema fere κατ' ἐπιφάνειαν instituitur: eaque res efficit, ut non venusta solum, sed etiam vehemens sit oratio.*

d Cornificio est complexio.

Cic. pro Mil. *Quis eos postulavit? Appius. Quis produxit? Appius. Cornificius: Quem Senatus damnavit, quem Pop. Rom. damnavit, quem omnium existimatio damnavit, eum sententiis vestris absolvetis?* Neque id simplicibus tantum verbis fit, sed etiam conjunctis. Uti

222 PARTITION. ORATORIAR.

ἄνθρωπος ratione fit in illo Arnobii lib. 1. Quando est humanum genus diluviis interemptum? non ante nos? Quando mundus incensus? non ante nos? Quando urbes amplissimæ marinis cooperta sunt fluctibus? non ante nos? Quando cum fœvis bella, & prælia cum leonibus gesta sunt? non ante nos? Quando perniciēs populis venenatis ab anguibus data est? non ante nos?

22. §. Valet in exaggerandis virtutibus, ac vitiis. Estque schemaplanè venustum, at quod statim in sensus incurrat: ac propterea diutius continuari non debet; sed satius est, ut aliis schematis varietur, ac temperetur.

23. §. Medianam repetitionem appello, cum mediis mediis respondent.

Ut illo Milonianæ: Quæ in senatu sæpè ab inimicis, ab improbis sæpè jactata sunt. Sic Seneca Thyeste. e

e Act. 4.
vers. 611.

Quem dies vidit veniens superbum,
Hunc dies videt fugiens jacentem.

24. §. Ἐπανάληψις est repetitio ejusdem vocis in initio præcedentis, & sine sequentis sententiæ.

Cicero epilogo Orat. pro Mil. Negat enim se, negat ingratiss civibus fecisse, quæ fecit: timidus, & omnia circumspicientibus pericula, non negat. Idem in Verr. Tenetur aliquando, & in rebus tum maximis, tum manifestis tenetur. Et apud magistrum Herennianum: Commotus non es, cum tibi pedes mater amplexaretur: non es commotus? Ovid. Fast. lib. vi.

Qui bibit inde, furit: procul hinc discedite, queis est
Cura bonæ mensis: qui bibit inde, furit.

25. §. Ἀναδίπλωσις est repetitio in fine præcedentis, & in initio sequentis sententiæ.

Virgil. x. Æn.

----- Sequitur pulcherrimus Astur,

Astur equo fidens. Polyptoto etiam permutatur, ut in illo pro S. Roscio, Injuriam novo scelere constatam putant oportere defendi: defendere ipsi, propter iniquitatem temporum, non audent.

26. §. Figura hæc non tantum suavitatem, sed etiam ἑμψασιῶν habet. Quod si conjungatur epanorthosi, si-ve correctioni, habet quoque acrimoniam.

Cicero invec. 1. in Catil. Hic tamen vivit. Vivit imò in senatum venit.

27. §. Est & figura ἀνάστυμα, cum media, aut principio, aut clausula respondent.

Principio, ut illo Maronis VII. Æn.

*Te nemus Angitia, vitrea te Fucinus unda,
Te liquidis flere lacus.*

Clausulae, ut in Verrinis: *Hæc navis onusta præda Sici-
liensi, cum ipsa quoque esset ex præda.*

28. §. Ἐ'π'ἀνάστυμα est, cum, quæ priori erant posita loco posteriori; quæ posteriori, priori loco repetimus.

Cic. pro Plancio; *Gratiam, qui refert, habes: & qui ha-
bet, eò quod habet, refert.* Vellejus Paterculus de Quinti-
lio Varo; *Pecuniæ quam non consemptor, Syria, cui præfue-
rat, declaravit: quam pauper divisem ingressus, dives paupe-
rem reliquit.* Ubi & πολυπρωτος. Pertinet hæc figura etiam
ad schemata διασπασ, vocaturque ἀντιστοιχισ, ut inferius
dicemus.

29. §. Vidimus ea repetitionis schemata, in quibus
tantum locus spectatur. Sequuntur, in quibus non
tam situs consideratur, quam vel pronuntiationis
vehementia, ut in Epizeuxi; vel connexio cum
superioribus, ut in Gradatione; vel casus variatio,
ut in Polypoto.

30. §. Est enim Ἐ'πίδξισ, cum vox aliqua repetitur
cum vehementia.

Cicero: *Vos, vos inquam ipsi, & senatus frequens, re-
sistis.* Idem: *Non est, non est vobis, Qirites, cum eo hoste
certamen, cum quo aliqua pacis possis esse conditio.* Seneca
in Medea; *Da, da per aras cunctibus partis vehi.*

31. §. Interdum autem hæc vocula aliqua, vel πα-
ρεμβολή, vel παρεμβολή, intersecatur.

Vocula una est in illo Ciceronis, *Vidi enim, vidi, peni-
tusque perspexi.* Et hoc Senecæ, initio Medæ: *Parva,
jam parva ultio est, & act. IV. Majus his, majus parat Medea
monstrum.* At παρ'ἑσθεις interseritur f. in illo Tullii pro
domo sua: *Sed excitatus aliquando, (dicam, audiente ipso,
quod sensi, & sentio) excitatus, inquam, aliquando Cn. Pom-
peji nimium reconditus, & penitus abstrusus dolor.* Sic Phi-
lip. II. *Hæc posita pro æde Iovis Statoris, bona (miserum
me! consumptis enim lachrymis, tamen infixus animo hæret
dolor) bona, inquam, Cn. Pompeji Magni, vocis acerbissima
subiecta præconis.*

f. in exem-
plus ta-
men. ubi
repetitio
non pa-
rentemim
ob solam
sunt sermo-
nis perspi-
cuitatem.
Epizeuxi
dicit non
meretur.
Cuiusmo-
di exēpla
ab allatis
difficile
distingui
non erit.

32. §. *Vimur Epizeuxi, ut aliquid ἐμπατικῶς, aut παθητικῶς dicamus.*

33. §. *Gradatio, sive Κλίμαξ est, cum ita ab uno ad aliud transimus, ut eodem verbo connectamus inferiora superioribus.*

g Lib. 2.
Originum
cap. 21.
In vulgatis, atque etiam MS. meis, invenio gratias coactus, sed duplici errore: nam & gratis pro ingratis, corrupte, & coactus, est ex glossemat.

Scipio Africanus apud Isidorum: *g Vi, atque ingratis, h cum illo sponsonem feci, facta sponsonem ad judicem adduxi, adductum primo caru damnavi, damnatum ex voluntate dimisi.* Ex eodem Africano idem adducit: *Ex innocentia nascitur dignitas, ex dignitate honor, ex honore imperium, ex imperio libertas.* Ibidem ex Graccho citat: *Pueritia tua adolescentia tua inhonestamentum fuit, adolescentia senectutis dedecoramentum, senectus reip. flagitium.* Apud Cornificium istud habes: *Africano industria virtutem, virtus gloriam, gloria amulos comparavit.* Item. *Nam quæ reliqua spes manet libertatis, si illis, & quodlibet licet, & quod licet possunt, & quod possunt audent; & quod audent, faciunt; & quod faciunt, vobis molestum non est?*

34. §. *Schema hoc multum habet venustatis: sed quia, ut Fabius ait, apertiore arte continet, rarius adhibendum; nec fere, nisi res ipsæ habeant successionem, aut gradus: ut in genealogiis, imperiorum successionibus, ac similibus.*

35. §. *Polyptoton est, cum idem verbum variato casu ponitur. Casus autem vocem accipio Logicorum more, ut comprehendat variationem omnem ratione generis, numeri, graduum, modorum, temporum, personarum.*

36. §. *Schema hoc quandoque simplicem, & in affectatam quandam venustatem adfert.*

Ut illo Ciceronis pro Roscio Amerino: *Si quis istorum dixisset, quos videris adesse, in quibus summa auctoritas est atque amplitudo: si verbum de Rep. fecisset, id quod in hac causa fieri necesse est: multo plura dixisset, quam dixisset, putaretur: ego etsi omnia, quæ dicenda sunt, liberè dixero, nequaquam tamen similiter oratio mea exire, atque in viris emanare poterit. Nec inconcinni sunt versiculi isti viri eruditi, quibus idem nomen per casus omnes ordine suo variavit; quamquam schema hic non tam se obtulerit, spontè, quam studio sit quaesitum:*

Cum

*Cum vanitas sit vanitatis filia,
Et vanitati vanitatem procreet,
O vanitas, quid vanitate vanius!*

37. §. *Sapè etiam hoc schema uehementiam adfert.*

Cicero pro Archia: *Sed pleni sunt omnes libri, plena sapientum voces, plena exemplorum vetustas.*

Virgil. iv. Æn.

*Litora litoribus contraria, fluctibus undas
Improcer, arma armis, pugnent ipsique nepotes.*

C A P. XIII.

De Schematibus in uerbis similis font.

1. §. **E** *Thac de repetitionis figuris. Sequuntur schemata, qua respiciunt similitudinem. Similitudo uero ea uel inest à natura, siue ortu, uel ab accidente.*

2. §. *Naturalis est in Παρρησία a. Conjungit enim uoces, quarum una ab altera, uel utraque ab eadem derivatur. Ac plurimum ad delectandum ualet.*

a Latinis dicitur. Deriuatio.

Cicero in Lælio: *Sed ut sum ad senem senex de senectute: sic in hoc libro ad amicum amicissimus de amicissia scripti. Et eodem: Etenim eo loco locati sumus. Plautus Persa: Qui hero suo seruire uult bene seruus seruitusem. Qui Atticissimus est: ut illud eiusdem, vomitum uomas, c somnauis somnium, d & alia multa apud eundem.*

b Act. 1. scil.

c Rudente, scil.

Qui homo.

d Rud. sc quid iduc

3. §. *Accidentaria similitudo minimum est quadruplex. Fit enim uel ab immutatione uocis in similem appellatione, non significatione, ut in Παρονομασία: uel à positione diuersarum uocum in eodem casu, ut in Ομοιοπρόστω: uel à sono eodem in clausulis, ut in Ομοιοτελεστεω: uel à redditione unius plurimum uel syllabarum in quacumque parte, ut in Παρίστω. Docent id singulorum schematum definitiones.*

4. §. *Est enim Παρονομασία, sive Agnominatio, cum parva verbi immutatione in aliam planè sententiam deflectitur oratio.*

r Andr.
A. d. i. sc. 3.

Terentius, e *Inceptio est amensium, haud amantium.*
Cicero pro Cælio: *Civis bonarum artium, bonarum partium, bonarum vitorum.* Cornelius Nepos in Cimone: *Non magis amore quàm more ductus.* Sic in veteri dicto; *Septem convivium, novem convicium.* Quamquam Varro, ut obiter id dicam, nec nonum improbarit convivam. Nam volebat convivas intra Gratiarum & Musarum numerum consistere: ut nec pauciores essent, quàm tres; nec plures, quàm novem. Elegans etiam *παρονομασία* est in istoc, quod Apollodorus Atheniensis, pictor præclarus, operi suo adscripserat:

f Culpabit
aliquis
hoc magis,
quàm
imitabitur.

Μαμίσθηται τις μᾶλλον, ἢ μιμήσθηται. f

5. §. *Schema hoc non tantùm delectat, sed vehementius etiam pungit.*

Cicero Philipp. XIII. de Antonio: *Cum in gremiis mirmarum mentium & mentem deponeres.*

Seneca Troad.

*O sumide, verum dum secundarum status
Extollis animos: simide, cum increpuit metus*

Regum.

Tertullianus lib. de Spectaculis cap. xxv. *Quid est enim de Ecclesia Dei in diaboli Ecclesiam tendere; de caelo, quod ajunt, in caelum?*

6. §. *Ὁμοίωπτορον, sive Similiter cadens est, cum in eadem constructione duo, aut plura sunt verba, quæ iisdem casibus efferuntur. Casus autem voco non tantùm nominum, pronominum, aut participiorum, sed etiam verborum.*

Cic. pro leg. Manil. *Ac primum quanta innocentia debent esse Imperatores! quanta deinde omnibus in rebus temperantia! quanta fide! quanta felicitate! quanto ingenio! quanta humanitate!* Idem pro Arthia: *Hunc ego non diligam? non admirer? non omni ratione defendendum putem?*

7. §. *Nec tantùm in fine deprehenditur; sed etiam media primis, aut summa mediis accommodantur.*

Cic. i. Accus. in Verr. *Est idem Verres, qui suis semper, ut ad audendum projectus, sic paratus ad audiendum.*

Ὁμοίω-

Ὁμοίωπτοι sunt, *audendum, audiendum; paratus, projectus.*

8. §. Ὁμοιότελον, *sive Similiter desinens est, cum cola, aut commata, simili sono terminantur.*

Cic. pro Mil. Non modo ad salutem ejus extinguendam, sed etiam gloriam per tales viros infringendam. Idem in Manilianā: *Vt ejus semper voluntatibus non modo cives assenserint, socii obtemperarint, hostes obederint: sed etiam venti tempestatesque obsecundarint.*

Habet quoque locum in partibus indeclinabilibus: ut, g *Ejusdem non est, & facere fortiter, & vivere turpiter.*

g Quinri-
lianus lib.
9. cap. 34.

Ut aliis verò orationis lenociniis, ita hoc etiam immodicè gaudet Appulejus: ut lib. de Deo Socratis, ubi sic de genio scribit: *Hic custos singularis præfectus, domesticus specularor, individuus arbiter, inseparabilis testis, malorum improbator, bonorum probator, si risè ad extremum animadvertatur, sedulo cognoscatur, religiosè colatur, in rebus incertis prospector, ambis præmonitor, periculosus viator, egenis opitulatur, qui tibi queat tum somniis, tum signis, tum etiam foras se coram, cum usus postulat, mala avertere, bona properare, humilia sublimare, nusantia fulcire, obscura clarare, sidera adversa corrivere.*

9. §. Παρηχοῦς est, *cum una, pluresve syllabæ vocis antecedentis, in alia ejusdem membra repetuntur.*

Plautus Menæchmis: *h Palla pallorem incutis.* Cicero in Miloniana: *ut victa vis, ejusdem est versus iste,* h A. 4.
sc. 2.

O fortunatam natam me Consule Romam!

10. §. Schemata hæc, quæ in similitudine consistunt, etsi alibi quoque locum habent, imprimis tamen commendantur in sententiis; quia & suavius influunt in animum, & diutius hærent. Sed parcè iis utendum Oratori, quia fastidium citò audienti adferunt, fidemque abrogant orationi.

C A P. XIV.

De Occupatione, Subjectione, Confessione,
& Concessione.

1. §. **S**chematum διαποιάς, alia sunt ornamenta inventionis, alia dispositionis.
2. §. *Quae inventionem ornant, vel magis ad simplices conceptus pertinent, vel ad affectus.*
3. §. *Priora vel ad explicationem, vel ad probationem, vel ad amplificationem referuntur.*
4. §. *Prius sigillatim agemus de ornamentis probationis: deinde, quia ut plurimum eadem sunt schemata, quibus nunc ad rem explicandam, nunc ad amplificandam utimur, conjunctim de utroque genere acturi sumus.*
5. §. *Probationem ornant Πρόληψις, sive Occupatio, Ὑποβολή, sive Subjectio, Παρομολογία, sive Confessio, & Ἐπίροπῆ, sive Concessio.*
6. §. *Πρόληψις, sive Occupatio est, cum id quod ab adversario objicitur, aut objici posse putamus, anticipamus, atque diluimus.*
7. §. *Partes ejus sunt duae: ὑποφορὰ, quae objectionem proponit; & ἀνθυποφορὰ, quae objectioni respondet.*

¶ Εἰ. 4.

E. G. Objectio est in illo Didonis apud Maronem: *a*
Verum anceps pugna fuerat fortuna.

At ἀνθυποφορὰ est,

— *Fuisset.*

Quem metui moritura? Itidem apud Ciceronem, Orat. pro Caelio, ὑποφορὰν habet in his verbis: *Dicit aliquis, Hac igitur est una disciplina; sic tu instituis adolescentes, &c.* At paulò post subdit ἀνθυποφορὰν. *Ego, si quis, judices, roborè animi, &c.*

8. §. *Interdum verò ὑποφορὰ est concisa, interdum planè magnifica.*

Con-

Concisa est ista pro lege Manilia: *Requireretur fortassis nunc, quemadmodum, cum hac ita sint, reliquum possit esse magnum bellum. Cognoscite, Quirites; non enim sine causa queri videtur. Item pro Postumo: At habet & celas: sunt enim, qui ita loquuntur.*

At magna est VII. in Verrem; *Quid agam, iudices? quo accusationis mea rationem conferam? quo me vertam? ad omnes enim meos impetus, quasi murus quidam, boni nomen Imperatoris opponitur. Novi locum, video ubi se iactaturus sis Hortensius; belli pericula, tempora Resp. Imperatorum penuriam commemorabis: tum deprecabitur a vobis, tum etiam pro suo jure contendet, ne patiamini talem Imperatorem populi Romani, Sæculorum testimoniis eripi, neve obtentam laudem Imperatoriam criminibus avaritia velitis. Hujusmodi quoque est illa, à qua orationem pro Sexto Roscio Cicero orditur.*

9. §. *Requirat hæc figura singularem prudentiam. Si quidem videndum est Oratori, quæ tacita sint hominum judicia, quò propendeant animo, quid eos offendat, quid probent.*

10. §. *Prolepsi vicina est ὁ πρόβλημα, sive subjectio: quæ multa, quæ pro adversario dici possunt, breviter & minutatim proponuntur, atque ad singula breviter item respondetur.*

11. §. *Subjectio alia perfecta est, alia imperfecta.*

12. §. *Perfecta tribus partibus constat. Prima dicitur πρότασις, sive propositio. Altera tum ἀπαρίθμησις continet, sive enumerationem; tum ἀφαίρεσις, sive remotionem. Tertia est συμπέρασμα, sive conclusio.*

Hæc partibus constat Subjectio illa apud Cic. Orat. pro Quinto: *Dubitabitur, utrum sit probabilius, Sex. Nævium statim, si quid deberetur, petiturum fuisse: an ne appellaturum quidem biennio? Appellandi tempus non erat? at tecum anno plus vixit. In Gallia agi non potuit? at & in provincia jus dicebatur, & Roma judicia fiebant. Restat, ut aut summa negligentia tibi obstiterit, aut unica liberalitas: si negligentiam dices, mirabimur: si bonitatem, videbimus; neque præterea, quid possis dicere, invenio. Satis est argumenti, nihil esse debitum Flavio, quod tamdiu nihil petierit.*

Partes etiam universas habes in subjectione istac pro Fosc. Amer. Rursus igitur eodem revertamur, & quaeramus, quae tanta visita fuerint in unico filio, quare is patri displiceres. At perspicuum est, nullum fuisse. Pater igitur amens, qui odisset eum sine causa, quem procnearat; at is quidem fuit omnium constantissimus. Ergo illud jam perspicuum profecto est, si neque amens pater, neque perditus filius fueris: neque odii causam patri, neque sceleris filio fuisse. Egregium quoque exemplum est apud Demosthenem Philipp. IV. Est & hujus generis exemplum, quod primum loco apud Cornificium legitur.

13. §. Imperfecta Subjectio vocatur, in qua vel propositio, vel conclusio, vel utraque abest.

Cicero pro Plancio: Male judicavit populus: at judicavit, non debuit: at potuit, non fero: at multi clarissimi, & sapientissimi cives tulerunt. Hujus etiam generis sunt secundum, tertiumque Subjectiois exemplum apud Cornificium.

6 Cornificii verba sunt.

14. §. Multum b inest acrimoniae & gravitatis in hac exornatione. Imprimis, si instituat per anaphoram, ἐμοσιόττωτα, & interrogationem.

Cicero de Harusp. resp. Tu meam domum religiosam facere potuisti? ecqua mente? qua invaseras, qua manu? qua disturbabas, qua voce? qua incendi jusseras, qua lege? quam ne in illa quidem impunitate tua scripseras, quo pulvinari? quod strupraris, quo simulachro? quod ereptum ex meretricis simulachro, in Imperatoris monumento collocaras.

15. §. Ἀνακοινωνία, sive Communicatio est, qua adversarium consulimus, aut cum iudicibus, quid faciendum sit, quidve factum oportuerit, deliberamus.

Cicero pro C. Rabirio, perduellionis reo: Tu densique, Labiene, quid faceres tali in re, ac tempore; cum ignaviae ratione in fugam, atque in latebras impelleres, improbitas, & furor L. Saturnini in Capitolium arcesseret, Consules ad patriam salutem, ac libertatem vocarent? quam tandem auctoritatem, quam vocem, cujus sectam sequi, cujus imperio parere possimum velles? Pro Publico Quintio: Quaro abs te, C. Aquilli, L. Luculle, P. Quintili, M. Marcelle: vadimonsum mihi non obiit quidam socius, & affinis meus, quicum mihi necessitudo vetus: controversia de re pecuniaria recens intercedis, postulone à praetore, ut ejus bona mihi possi-

possidere liceat? an, cum Romæ domus ejus, uxor, liberi sint, domum potius denunciem? Quid est, quod hac tandem de re vobis possit videri? Idem pro Cæcina: Quæro, si te hodie domum tuam redeuntem coacti homines, & armati, non modo limine, rectoque aditum tuarum, sed primo aditu, vestibuloque prohibuerint, quid acturus sis? Movet amicus meus, &c.

16. §. Aptum est hoc schema purgationi, multumque habet probabilitatis. Imprimis verò utile est confidenti, ac refellenti. Nam si cum adversario communicemus, valebit ad urgendam, atque extorquendam confessionem. Sin cum iudicibus, prodest ad eorum animos movendos, dum vident nos ipsorum aequitate fiduciam nostram collocare.

17. §. Παρομολογία, sive Confessio est, cum callidè omnia adversario permittimus.

Cic. pro Ligar. Habes igitur, Tubero, (quod accusatori maxime optandum) consentens reum: sed tamen ita consententem, se in ea parte fuisse, quare, Tubero, quæ virum omni laude dignum, patrem tuum. Itaque prius de vestro delicto confiteamini necesse est, quam Ligari ullam culpam reprehendatis.

18. §. Utimur hoc schemate, cum confessio ipsi obest adversario.

19. §. Ἐπιτροπή, sive Concessio est, cum aliquid largimur adversario, ut reliquum feramus.

20. §. Estque vel seria, vel εἰρωνική. Seria convenit confidenti. Nam utimur ea, cum, parte concessa, nihilominus nos superiores fore confidimus.

Utilla pro Quintio: Non dubitavi, inquis, cum vadimonium desertum esset, bona proscribere. Improbè. Verum quoniam tu id arrogas, & concedi postulas, concedamus. Idem pro Rosc. Amer. Esto, causam proferre non potes: tamen si statim vicisse debeo, tamen de meo jure decedam: & tibi, quod in alia causa non concederem, in hac concedam, fretus hujus innocentia. Non quæro abs te, quare patrem Sex. Roscius occiderit: quæro, quomodo occideris? Idem pro Flacco: Tribuo Græcis literas, de multarum artium di-

sciplinam, non adimo sermonis leporem, ingeniorum acumen, dicendi copiam: denique etiam, si qua sibi alia sumunt, non repugno: testimoniorum religionem & fidem nunquam ista ratio coluit.

21. §. *Ironica verò invidiam conflat adversario: præsertim quando congeriem habet variorum criminum, quæ concedi non possunt.*

Utilla IV. Verrinz: *Verum esto, eripe hereditatem propinquis, prædare in bonis alienis nomine civitatis; everte leges, testamenta, voluntates mortuorum, jura vivorum: num etiam patris Heraclium bonis exturbare oportuit? Idem Verr. V. Est tuum, est ingenui prudentiæque tuæ: do hoc tibi, & concedo: scio, te Romæ, cum prætor esses, edicto tuo possessiones hereditatum ad alienos, a primis heredibus ad secundos, à legibus ad libidinem tuam transfuisse: scio, te edicta superiorum omnium correxisse, &c.*

C A P. XV.

De Sententia, Noemate, & Distributione.

1. §. **S**chemata, quibus ad explicandum, aut exaggerandum utimur, duum sunt generum: nam alia aequè, alia magis, minusve dicunt, quam in re est.

2. §. *Priora vel sumuntur ab iis, quæ essentialia sunt, sive de re; vel conjuncta, sive in re; vel disjuncta, sive extrarem.*

3. §. *De rei essentia sunt, cum alia, tum genus, species, & partes.*

4. §. *E locogeneris oriri videntur Τὸ αὐτὸν, & Νόν αὐτὸν.*

5. §. *Τὸ αὐτὸν sive Sententia est generale pronuntiatum earum rerum, quas in agendo sequimur, aut fugimus.*

Cicero primo de off. Si ea, quæ acceperis utenda, majore mensura, si modo possis, jubet reddere Hesiodus: quidnam beneficii provocati facere debemus? An non imitari agros fertiles, qui multo plus afferunt, quam acceperunt? Pro Milone: Populi grati est, præmissis afficere benè meritos de Rep.

Rep. cives: viri fortis, ne supplicis quidem moveri, ut fortiter fecisse parateat. Seneca Rhetor proœmiol. lib. 1. controverf. Minime probabili more turpe est docere, quod honestum est discere. Seneca Philosoph. de vita beat. cap. XXX. Sententiam semper unius sequi, non vitæ est, sed factionis. Idem lib. III. de benef. cap. XVII. Gratum hominem semper beneficium delectat, ingratum semel. Idem epist. 1. Minus ex crastino pendebis, si hodierno manum injeceris. Epist. LXXXIII. Otium sine literis mors est, & vivi hominis sepul-

6. §. Sententiis utitur Orator ad gravitatem. Etiam hoc habent, quod simul docent, & delectant. Imprimis verò conveniunt hortanti, monenti, consolanti. Sed in oratione non debent frequentari, ne magis vivendi praeceptores, quam rei actores videamur.

^a Cic. lib. 3. de Orat.

7. §. *Nónua*, seu *Cogitatum*, est allusio ad sententiam, sive sententia persona accommodata.

E. G. *Gnome* est, *Nihil est tam populare, quam bonitas*. At *Nónua* est, cum Cic. Cæsari hoc accommodat Orat. pro Lig. *Nihil habet nec fortuna tua majus, quam ut possit; nec natura tua melius, quam ut servare velis quam plurimos*. Item *Gnome* est: *Imbellum est verbis, non armis bellum gerere*. At *Noema* est in illo Livii lib. XXXI. *Athenienses quidem literis verbisque bellum adversus Philippum gerebant*. Item sententia est, *Satius sit offendere veris, quam adulando placere*. At est *Noema* illud M. Senææ lib. II. *Contr. Maluerim veris offendere, quam placere adulando*. Hujusmodi *Noema* est & hoc pro Archia: *Themistoclem illum, summum Athenis virum, dixisse ajunt, cum ex eo quaereretur: Quod atrocitas, aut cujus vocem libentissime audires? ejus à quo se virtus optime prædicaretur*. Item de Senectute: *Accipite, optimi adolescentes, veterem orationem Archia Tarentini, magni imprimis, & præclari viri. Nullam esse capitaliorem pestem, quam corporis voluptatem hominibus dicebat à natura datam, cujus voluptatis avida libidines temerè & effrenatè ad potiundum incitariunt. Hinc parva proditioes, hinc cum hostibus clandestina colloquia nasci, dicebat, &c.*

8. §. *Aspiciendis, & partibus*, petitur *Μερισμός* sive *Distributio*. Fit enim hæc, cum totum in species, aut partes, deducimus.

Ut si justiciam, temperantiam, fortitudinem, cæterasque virtutes, commemorare malis, quàm generatim dicere, omnem versussem: item si senatum, equites, & plebem dicas, pro universo populo Romano: aut caput, pectus, ventrem, artus, nomines, non contentus dicere, integrum hominis corpus. Sic in Pison. Age, senatus odit te, quod eum tu jure facere concedis, afflictatorem, & proditorem, non modo dignitatis & autoritatis, sed omnino ordinis ac nominis sui. Videre te equites Rom. non possunt; quo ex ordine vir præstantissimus AÆlius, est, te Consule, relegatus. Plebs Romana perditum cupit, in cujus tu infamiam ea, quæ per latrones, & per servos, de me egeras, consulisti. Italia cuncta execratur; cujus idem tu superbissime decreta & preces repudiasti. Lycurgus apud Rutilium Lupum: Cujus omnes corporis partes ad nequitiam sunt appositissima, oculi ad petulantem lasciviam, manus ad rapinam, venter ad aviditatem, virilis natura membra, quæ non possumus honestè appellare, ad omne genus corruptelæ, pes ad fugam; prorsus ut aut ex hoc vitia, aut ipse ex vitis ortus videatur. Simile est hoc Julii Pollucis apud Philostratum: *b* Proteus Pharis miraculum Homericum est, multæ quidem ejus, diversæque formæ: in aquam attollitur, in ignem accenditur, in leonem excandescit, in silem ruit, serpsit in draconem, efficit in pantheram, assurgit in arborem. Nec ablutit Licentii illud ad B. Augustinum:

b In vitis
Sophillarum.

Spiras aper, fluit unda, fremit leo, sibilas anguis.
Breviter dicere potuerant, Proteum in omni se generis formas convertere.

9. §. *Distributio, ut quandoque est necessitatis, ita sæpè ornatus, & copia causa, instituitur.*

Sed si necessariò fiat, potiùs ad inventionis argumenta, quàm elocutionis schemata, pertinebit.

C A P. XVI.

De Ætiologia, Diatypofi, & Hypotypofi.

1. §. **V**idimus schemata orta è locis rerum, quæ essentiam spectant.
2. §. *Conjuncta, sive in re, sunt causa, effectus, & adjuncta.*
3. §. *A causa petitur Αιτιολογία. Fit ea, cum in nar-*
ran-

rando facti ratio adjicitur. Eleganter autem fit cum gradatione.

Ut in illo Ovidii:

Viderat hanc, visamque cupis, potisurque cupisa.

4. §. Quod si causa sit magis speciosa, quam vera, Color dicitur.

Ut apud Cic. pro leg. Manil. ubi cum Orator veram impedita: victoriæ causam referre nollet, (erat ea seditio militum, Lucullum, ducem suum, deferentium) rei fœdæ hujusmodi addit colorem: *Noster exercitus, etsi urbem ex Tigranis regno ceperat, & præliis erat usus secundis: tamen nimia longinquitate, & desiderio suorum commovebatur.*

5. §. Ab effectis, & adjunctis, sumuntur διατύπων, & Ἰσχυρώων.

6. §. Διατύπων est, cum res ita clarè copiosèque exponitur, ut coram spectari videatur.

Cicero pro Roscio Amer. *Etiamne in tam perspicuis rebus argumentatio quaerenda, aut conjectura capienda sit? nonne vobis hæc, quæ audistis, cernere oculis videntini, judices? non illum miserum, ignarum casus sui, redeuntem à cæna videtis? non postas insidias? non impetum repentinum? non versatur ante oculos vobis in cade Glauca? non adest iste T. Roscius? non suis manibus in curru collocat Automedontem illum, sui sceleris accerbissimi, nefariaque victoria nuncium? non orat, ut eam noctem pervigilet? ut honoris sui causa labores? ut Capioni quamprimum nuncies? Idem in descriptione convivii luxuriosi: a Videbar videre alios intrantes, alios verò exeuntes: quosdam ex vino vacillantes, quosdam externa potatione oscitantes. Versatur inter hos Gallius unguentis oblitus, redimitus coronis. Humus erat immunda, lutulenta vino, coronis languidulis, & spinis cooperta piscium. Sic totum quidem dixeris, si urbem captam dixeris: sed brevis hic nuncius minùs penetrat in affectus. At si aperias, quæ uno erant inclusa verbo, apparebunt, ut ait Fabius, & fusa per domos & ac templa flammæ, & ruentium tectorum fragor, & ex diversis clamoribus unus quidam sonus; aliorum fuga incerta, aliis in extremo complexu suorum coherentes, & infantium strumarumque ploratus, & malè usque in illum diem servati fato senes: tum profanorum sacrorumque direptio, efferensum prædas, repetentiumque discursus, & acti ante suum quisque prædonem catenati, & conata retinere infantem suum mater, & sicubi majus lucrum est, pugna inter victores.*

a Apud Fabium, lib. 8. cap. 3.

7. §. Quod

7. §. *Quòd si simplicior dilutiorque fuerit descriptio, ἁπλοῦς vocatur.*

Ut illa Maronis v. Æneid.

*Constitit in digitos extemplo arrectus uterque,
Brachiaque ad superas insertitus extulit auræ.*

Sed vulgò *διὰ τὴν ἁπλοῦσιν* & *διὰ τὴν διλῦσιν* pro eodem schemate habentur.

C A P. XVII.

De Assimilationis speciebus, & Dissimilitudine.

1. §. **E**T hac de schematibus petitis ex eorum locis, que ita rari insunt, ut non sint de ejus essentia. Tertium genus ex locis oritur eorum, que sunt extra rem, sive disjuncta: ut sunt similia, comparata, opposita.

2. §. Schemata, que à similibus & comparatis petuntur, continentur uno Assimilationis vocabulo.

3. §. Est Assimilatio vel natura sua simplex, vel natura partes habet, quas *πρότασιν*, & *ἀπόδοσιν*, h. e. positionem, & redditionem, appellant.

4. §. Simplex est *Εἰκὼν*, sive Imago; unde definitur, assimilatio protasi & apodosi carens, facta per particulam similis, velut, tanquam, instar, aut aliam hujus generis.

Cicero in Paradox. Sed minutis interrogatiunculis, & quasi punctis, quod proposuit, efficit. Pro Dom. Es tu in hoc vulnere, tanquam unguis, existeres. In Vatinius: Repente enim te, tanquam serpens à latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis cervicibus intulisti. Verr. III. Profectus est, non ut legatus populi Romani, sed ut quedam calamitas pervadere videretur.

5. §. Icon etsi ab Oratoribus etiam usurpetur ad illustrandam orationem: tamen frequentari non debet. Presertim, que longior est. Nam magis Poëtis, quàm Oratoribus, convenit.

Auctores Aristoteles, & Fabius.

6. §. *Assimilatio*, quæ plures natura sua partes habet, instituitur, vel ut doceat, quid fieri debeat; vel ut, quæ rei insunt, cognoscantur.

7. §. *Prioris generis est Παράδειγμα, sive Exemplum.* Fit enim, cum factum, sive actus aliquis commemoratur, ut ostendatur eo, aliquem, vel simile facturum, vel facere debere.

Aliquem simile acturum, indicatur, cum negatur permittendum, ut Rex Persarum in Ægyptum veniat, quia, cum Darius, & Xerxes Ægyptum occupassent, iidem cum exercitu trajecerunt in Græciam. Item si periculum esse dicas, ne quemadmodum Marii, & Syllæ dissidium, ita Pompeji, & Cæsaris, laceret Remp.

8. §. *Aliquid fieri debere, probatur quadrifariam; à persona vera, à ficta, à mutuo animante, & à re sensus experte.*

A persona vera, ut si exemplo Josephi commendes castitatem.

A persona è Poetatum fabulis petita, ut si idem ostendas Hippolyti exemplo.

A mutuo animante, ut: Delphini vagari minores incomitos non sinunt: quid nos facere liberis adhuc teneris oportet?

A sensus experte, ut: Vnaquæque arbor alit, quod genuit: & non alet mater suo lacte liberos?

9. §. *Simpliciter aliquid inesse rei probant Παράβολη sive Comparatio, & Συμβολη sive Collatio.*

10. §. *Παράβολη sive Comparatio est, cum ad illustrandum id, de quo sermo est, petitur similitudo ab iis, quæ suere, fiunt, aut natura, casu verebus insunt.*

E. G. Quemadmodum lagena aquam, ita animus hominis grati beneficia facile admisit, sed reddit cum murmure, & querela. Ovid. xv. Met.

— *Vt unda impellitur unda,*

*Urgeturque eadem vensens, urgetque priorem;
Tempora sic fugiunt pariter, pariterque sequuntur,
Et nova sunt semper; nam quod fuit ante, relictum est,
Fitque quod haud fueras, momentaque cuncta novantur.*

Seneca epist. xl: *Vt qui sese meminerunt inquilinos esse, &*

in conducto habitare, & modestius se gerunt, & minus gravatim exeunt: ita qui intelligunt, domicilium corporis ad breve tempus à natura accommodatum esse, & vivunt temperantius, & libentius moriuntur.

11. §. *Interdum ex fabulis quoque depromitur Comparatio.*

Cicero pro lege Manilia: Primum ex suo regno sic Mithridates profugit, ut ex eodem Ponto Medea illa quondam profugisse dicitur: quam prædicant in fuga fratris, sui membra in iis locis, quæ se parens persequeretur, dissipasse, ut eorum collectio dispersa, marorque patris, celeritatem persequendi retardaret. Sic Mithridates fugiens, maximam vim auri, atque argenti, pulcherrimarumque rerum omnium, quas & à majoribus acceperat, & ipse bello superiore ex tota Asia direptas in suum regnum congefserat, in Ponto omnem reliquit. Hæc dum nostri colligunt omnia diligentius, Rex ipse è manibus effugit. Ita illum in persequendi studio maror, hos letitia retardavit.

12. §. *Debet verò institui comparatio cum factis, aut rebus notis, & ejusmodi quæ idonea sunt ad illustrandum; non item cum iis, quæ sunt obscura, aut etiam sordida, vel nimis vulgaria, aut etiam inepta.*

13. §. Συμβολή sive Collatio est, quando substantiam cum substantia, aut accidens cum accidente conferimus, ut ex oppositione hæc pateat, quantopere conveniant, aut differant.

Ut si conferas Alexandrum, & Cæsarem; oleam, & vitem; ignaviam, & intemperantiam; &c. Cic. VI. in Verrem: Conferre hæc pacem cum illo bello: hujus prætoris adventum cum illius Imperatoris victoria: hujus cohortem impuram cum illius exercitum invictum: hujus libidines cum illius continentia: ab illo, qui cepit, conditas; ab hoc, qui constituitas accepit, captas dicetis Syracusas. Etiam in Orat. pro Roscio Amer. illustre est exemplum collationis inter Roscium, qui causam diceret, & eos, qui accusarent: Id superius adduximus cap. XII. §. 19.

14. §. *Ex quatuor hæc speciebus secunda, & quarta, Exemplum nempe, & Collatio, magis videntur ad argumentorum inventionem, quàm ad schemata pertinere.*

15. §. *Neque similibus tantum, sed etiam dissimilibus illustratur oratio. Vocatur hoc schema Ἀνομοιωσις, sive Διαφορὰ, hoc est, dissimilitudo vel differentia. Hec ea, quae similia videri poterant, propria nota distinguit.*

16. §. *Estque alia perfecta, alia imperfecta. Perfecta rationem diversitatis adjungit.*

Ut illa apud Cornificium: Non enim quemadmodum in palaestra, qui tadas arduas accipit, celerior est in cursu continuo, quam ille qui tradit: ita melior Imperator novus, qui accipit exercitum, quam ille, qui decedit. Propterea, quod defatigatus cursor integro facem: hic peritus Imperator impervito exercitum tradit. Cicero pro Plancio: Dissimilis est pecuniae debito, & gratiae; nam pecuniam dissolvit, statim non habet id, quod reddidit: qui autem debet, is retinet alium: gratiam autem, & qui refert habet, & qui habet, in eo ipso, quod habet, refert.

17. §. *Imperfecta est, quae rationem, cur dissimilia sint, non addit.*

Ut apud Cornificium: In amicitia gerenda; sicut in certamine currendi, non ita convenit exerceri, ut quoad necesse sit, pervenire possis: sed ut productius studio & viribus ultra procurras.

C A P. XVIII.

De Schematibus, quibus opposita junguntur.

1. §. **A** B oppositis petuntur Παραδιαβολή, Ἀντιθετον, Ἀντιμεταβολή, & Ὁξύμαρον.

2. §. Παραδιαβολή est, cum eorum, quae vulgo ob vicinitatem confundi solent, remoto uno, alterum ponitur.

Ut, Non sapiens, sed astutus; non fortis, sed audax. At si sapienti insipiens, forti timidus opponatur, sequens schema erit.

3. §. *Est hoc schema illustrius, cum ratio additur.*

Ut apud Rutilium Lupum: Quapropter nolo te sapius par-

*parcum appellare, cum sis avarus. Nam qui parcus est, misur
co, quod satis est: tu contra propter avarissimam, quo plus ha-
bes, magis egres.*

4. §. *Convenit hæc figura refellenti, & reprehenden-
denti.*

5. §. *Ἀντίθετος est, cum ex planè contrariis constat
oratio.*

Laxius verò nunc hoc utimur nomine, ut eam quæ pres-
se ἀντίθετον dici solet, comprehendat.

6. §. *Estque vel simplex, vel conjunctum.*

Simplex, ut apud Cic. pro lege Manil. Hujus orationis
difficilius est exitum, quàm principium invenire. Sic Maro
VII. *Æn.*

Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo.

Horat. sat. I. lib. I.

Parvula nam exemplo est magni formica laboris.

Ubi ἀντίθετος etiam statuit verus interpretes.

Conjunctum ἀντίθετον est in hoc apud Cornificium:
Habet assentatio jucunda principia: eadem exitus amarissimos
adfert. Cicero pro Roscio Amer. Qui in sua re fuisset
egentissimus, erat, ut sit, insolens in aliena. Idem pro
Quintio: Plus hujus inopia possit ad misericordiam, quàm
illius opes ad crudelitatem. Passienus filius de Caligula
apud Tacitum lib. VI. Neque meliorem unquam servum, ne-
que deteriorem dominum fuisse.

Elegantissima verò sunt ἀντίθετα, in quibus paria pari-
bus, contraria contrariis sæpiùs respondent. Ut pro Post-
umio: Egentes in locupletes, perdit in bonos, servi in domi-
nos armabuntur. Sic pro Milone: Est enim hæc non scripta,
sed nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus, ve-
rum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus; ad
quam non docti, sed facti; non instituti, sed imbuti sumus.
Item Catil. II. Ex hac enim parte pudor pugnat, illinc peculanzia,
hinc pudicitia, illinc stuprum; hinc fides, illinc fraudanzio;
hinc pietas, illinc scelus; hinc constantia, illinc furor;
hinc honestas, illinc turpitudine; hinc continentia, illinc libi-
do; denique aequitas, temperantia, fortitudo, prudentia, virtu-
tes omnes certant cum iniquitate, cum luxuria, cum temeri-
tate, cum vitis omnibus; postremo copia, cum egestate;
bona ratio, cum perdita; mens sana, cum amentia; bona
denique spes, cum omnium desperatione. Justinus lib. XXII.
de Agathocle, Syracusis suis obsessis, bellum nihilominus
in Africam transferente; Mira prorsus audacia, ut quibus

in solo urbis suæ par non erat, eorum urbi bellum inferret: & qui suæ tuens non poterat, impugnaret aliena, victusque vicioribus insultaret.

7. §. Ἀντιμεταβολὴ sive Commutatio est, quando est contrarietas sensus cum verborum inversione.

Ut apud Cornificium: Esse oportet, ut vivas; non vivere, ut edas. Petronius: Mirari equidem tam discordem libidinem capi, atque inter monstra numerare, quod ancilla haberet matrona superbiam, & matrona ancilla humilitatem. Plinius in Panegyrico: Non idcirco vicisse videris, ut triumphares; sed triumphare, quia vinceret. Estque in his etiam epanodos, nempe quatenus est verborum inversio. Sed ratione contrarietatis, quæ primò non verbis inest, sed rebus, omninò pertinent ad schemata *διανόας*, non *λίξιως*.

8. §. Convenit laudanti, & reprehendenti.

9. §. Ὁξύμωρον est, cum idem negatur de se ipso.

Conflata vox est ex ὄξύς, acutus, & μωρίς, fatuus. Nempe quia acuté dicitur, quod fatuè prolatum videtur. Ita ait Terentius Eun. a Tu pol, si sapi, quod scis, ne scis. Tull. in Catil. Cum tacent, clamant. Cui non ablimi-
le illud in Bruto, sive de claris Oratoribus: Tum etiam ea ipsa, de qua disputare ordimur, eloquentia obmutuit. Et inferior: Eloquens a loqui dedidicit. Orat. lib. I. Od. xxxv.

Insanentis dum sapientia
Consultus erro.

Martial. lib. VII. epigr. LXXII.

Quisquis ubique habitat, Maxime, nusquam habitat.

Et ep. LXXIV.

Vis dare, nec dare vis.

C. A. P. XIX.

De Digressione, & Epiphonemate.

1. §. Vidimus schemata petita ab iis, que vel de re sunt, vel in re, vel extra rem. Sunt verò & schemata, que ad diversagenera pertineant. Istiusmodi sunt Digressio, & Epiphonema.

Q

2. §. Di-

2. §. *Digressio est alicujus rei, quæ tamen ad causæ utilitatem pertineat, extra ordinem excurrens tractatio.*

Græci vocant *παρέκτασι*, vel *διέξοδον*, vel etiam *ἐκβολήν*: ut apud Thucydidem lib. 1. *καὶ τὴν ἐκβολὴν τῆς λόγου ἐπιστάμευ* . a

a Atque ab initio sermo ne fueram digressus.

3. §. *Sumitur hæc à locis internis, cum ab hypothese ad thesiv transitus.*

Ut cum Cicero oratione pro Archia ab eruditione poetæ hujus digreditur ad locum communem de studiis doctriinæ.

4. §. *Aliàs petitur ab iis, quæ non quidem de re, sed tamen in re sunt. Imò illis etiam, quæ sunt extra rem.*

Ut cum occasione causæ finalis, circumstantiæ, vel rei similis, aliò dilabimur. Huc refer digressionem illam de raptu Proserpinæ, quæ est Verrina VI.

5. §. *Videndum autem, ne digressio longior sit. In genere tamen demonstrativo, & omnibus, quæ delectationis causa scribuntur, longior esse potest. Sed & hic, & aliàs, ante longiorem digressionem præmunire animos conducit.*

Ut II. in Vert. *Atque adeò ansequam de incommodis Sicilia dico, paucam mihi videntur esse de provincia dignitate, vestitate, utilitate, dicenda.*

6. §. *Sed nec digressio debet à proposito esse aliena.*

Quare cum demum digressionem utemur, si sponte se offert. At non item debet oratio cuneari, si metus sit ne, aliò divertamus animos auditorum.

7. §. *Præterea nec duriùs ad propositum convenit redire.*

Commodè sanè redimus, si postquam adduxerimus exemplum, illud ad præsens negotium applicemus. Facit hoc Cicero pro Sex. Roscio: *Hominem, inquit, longè audacissimum nuper habuimus in civitate, C. Fimbriam, &c.* Postea præterea ita accommodat instituto: *Estne hoc illi dicto atque facto Fimbria non simillimum?*

8. §. *Reditus ad propositum Ἐπ' ἀνοδὸν ὁνομάζηται.*

Ut

Ut in exemplo jam allato. Item lib. II. Orat. Sed ut eo revertatur, unde hæc declinavit oratio.

9. §. At in minori digressionem Epanodopus non est. Tamen aliquid dicitur, quod digressio ab aliis distinguatur.

Ut pro Milone: An verò, Iudices, vos soli ignoratis: & quæ sequuntur. Digressionem hanc claudit istis verbis: Quam rem etsi necessario fecisti, tamen quoniam in meo inimitico crudelitatem exprompsisti tuam, laudare non possum, irasci certè non debeo. Redit deinde ad institutum absque transitione ulla. Hæc de Digressionem, & Epanodopo.

10. §. Epiphonema est, cum rei narrata, aut probata, velut coronis, adjicitur pronuntiatum ex superioribus expressum.

11. §. Fit hoc vel admirationis causa.

Sic apud Maronem *b* Tanta molis erat Romanam condere gentem. Item, *c* Adeò à teneris adsuescere multum est.

12. §. Vel fit, ut comprehendamus summam rei.

Quomodo idem tempestatis descriptionem claudit his verbis: *d* Ponto nox incubat atra: & postquam ostenderit, animalia singula ex re quapiam capere delectationem, subjicit, *e* Trahis sua quemque voluptas.

13. §. Vel denique fit, ut sententia firmet obsignetque superiora.

Ita Demosthenes, postquam de Philippi egerat improbitate, subdit: Res secunda magnam vim habent ad occultanda & adumbranda istiusmodi probra.

C A P. XX.

De Schematibus quibus res exaggeratur.

1. §. Hactenus de schematibus, quæ æquè dicunt, ac in re est: sequuntur schemata, quæ plus, aut minus dicunt. Vt sunt Αὐξίσις, & Ταπεινωσις.

2. §. Αὐξίσις est, cum utimur verbo excedente rei magnitudinem.

Ut *hiscelus* dicas, pro *errato*; *crudelem*, pro *severo*; aut *vulnerasse*, qui *leviter perstrinxit*.

3. §. *Convenit accusanti*.

4. §. *Contrà Ταπεινώσεως sive Μείωσις est, cum verbo humiliore, quàm pro re, utimur.*

Ut *severatum* ponas, pro *scelere*; *severum*, pro *crudeli*; aut *perstrinxisse* dicas, qui *vulneravit*.

5. §. *Convenit refellenti*.

6. §. *Ταπεινώσεως genus est Αιτίως, qua negatione contrarii plus significat, quàm dicit.*

E. G. Nam hoc jure meo, *auditores*, dico, me labore, & industria curasse semper sedulo, ne studium eloquentia in postremis tenerem. Nam si quis hic diceret, ut studium eloquentia præ cæteris optime tenerem; vel, ut alios eloquentia superarem; tamen verum diceret, tamen arrogans videretur.

Diximus hoc de schemate quoque in Tropologia, quatenus Συμωδοχὴ species est.

7. §. *Huc etiam referripotest Παράλειψις, sive Præteritio. Fit ea, cum præterire nos aliquid velle dicimus, atque interim in transcursu id dicimus.*

Cic. pro Cluent. *Mittam illam primam libidinis injuriam: mitto nefarias generi nuptias: mitto cupiditate matris expulsam matrimonio filiam.* Simile est hoc Æn. x.

Quid repetam exustas Erycino in litoribus classes?

Quid tempestatum Regem, ventosque furentes,

Æolia excitos, aut altum nubibus Irim?

8. §. *Convenit laudanti, ac reprehendenti: item confirmanti, ac refellenti.*

9. §. *Etiam ad exaggerandum, vel imminuendum, valent Incrementum, & Periphrasis. Sed ut sæpè est, quòd plus aut minus dicant; ita interdum æquè dicunt, ac in re est.*

Unde liquet, quatenus ad superiorem, quatenus item ad hunc schematum ordinem pertineant.

10. §. *Incrementum est, cum velut gradibus quibusdam pervenitur ad summum.*

Cic. vii. in Verrem: *Facinus est vincire civem Romanum, scelus verberare, propter patricidiana nocere, quid dicam in cruci*

cem tallere? Plautus Captivis:

Miser homo est, qui ipse sibi, quod edit, querit, & id agrè invenit:

Sed ille est miserior, qui & agrè querit, & nihil invenit:

Ille miserrimus, qui cum esse cupit, quod edit, non habet.

11. §. Περὶ ὁμοιωμάτων est, qua rem unam multis ambimus verbis. Hac interdum adhibetur, ut rem magis conspicuam reddat; interdum, ut obumbret.

Prioris generis est, cum Homerus initio operis Ulysem, Maro Æneam, circumloqui maluit, quàm nominare. Posterioris generis est, cum Cicero in Miloniana, quia gravius erat, Clodium à Milonis servis occisum, maluit illud hoc pacto mollire: In quos incensos ira, vitamque domini desperantes, incidisset, hæsit in panis, quas ab eo servi fideles pro domini vita expetiverunt. Item, Ex quibus, qui animo fideli in dominum erant, & præsentibus fuerunt, partim occisi sunt, partim, cum ad rhedam pugnari viderent, & domino succurrere prohiberentur, Milonemque occisum etiam ex ipso Clodio audirent, & ita esse putarent; fecerunt id servi Milonis (dicam enim, non derivandi criminis causa, sed ut factum est) neque imperante, neque sciense, neque præsentibus domino, quod suos quisque servos in tali re facere voluisset.

12. §. Ad posterius hoc genus referendum, cum periphrasi cogimur uti honestatis causa.

Istiusmodi sunt isthæc. Plautus Curcul. a Me dico ire, quò saturi solent. Varro, b Restrimenta cibi quæ exirent, per posticum vallem feci. Signat, quæ Græcis ἀναδύματα appellantur. Similiter ea Ciceroni sunt reliquia cibi. Etiam in Postica Lucretio lib. iv. vocatur

----- saccatus corporis humor:

Senecæ c humor oscenus, & alibi d aqua immunda. Imò olim etiam ominosum credebatur lotium nominare. Sanè Plinius e inter mortis præfagia reponit præfandi humoris è corporibus effluviū: hoc est, lotii, quod cum honoris præfatione nominari debet.

a Aq. 2. sc. 3.

b Apud Nonium in Postica.

c Lib. 2.

d Ira c. 3.

d Lib. 2.

e de tranquill. c. 18.

f Lib. 7. cap. 51.

C A P. XXI.

De Figuris pertinentibus ad argumenta
Παθητικά,

1. §. **V** Idimus de schematibus explanationis, probationis, & amplificationis. Nunc agamus de iis, quæ ad argumenta pertinent Παθητικά.

2. §. *Sunt hæc duplicia. Alia generatim ad affectus pertinent; alia certam continent affectus speciem.*

3. §. *Priora illa vel absoluta sunt vel relata. Absoluta sunt, Ἐξορῶναι, sive Exclamatio, Ἀπορία, sive Dubitatio, Revocatio sui ipsius, & alieni sermonis commemoratio.*

4. §. *Ἐξορῶναι sive Exclamatio fit, quando oratio interjectionem habens expressam, aut intellectam, animi affectum, ac rei magnitudinem significat; eoque voce intentiori pronuntiatur.*

a Lib. 2.
epist. 8.

Uc Orat. 1. in Catil. O tempora! o mores! Et ad Att. a O suaves epistolæ tuas, uno tempore mihi datas duas! quibus euangelia quæ reddam, nescio, deberi quidem planè fateor.

Virgil. 11. Æneid.

Hæc quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora possunt
Accipere? aut quid jam misero mihi denique restat?

At intelligitur interjectio in illo ejusdem Ecl. 1.

Fortunate senex, ergo tuarura manebunt.

5. §. *Utendum Exclamatione, ubi res magnas persuaseris. Quare in epilogis maximè locum habet. At in minutis, aut controversis, velle ea uti, frigidum sit, ac puerile.*

6. §. *Ἀπορία sive Dubitatio fit, cum animus pendet, ac nescit, quid dicendum, agendumve. Unde & duplicem esse cognoscitur: unam verborum, alteram rerum.*

Ver-

Verborum dubitatio est illa apud Cornificium: Tu istud ausus dicere, homo omnium mortalium, quæro, quoniam te digno moribus tuis appellem nomine? Cicero pro Quintio: Quid si vadimonium omnivò tibi cum P. Quintio nullum fuit, quo te nomine appellemus? improbum? et etiamsi desertum vadimonium esset, tamen in ista postulatione, & proscriptione bonorum, improbißimus reperiebatur: num malitiosum? negas, fraudulentum? jam id quidem arrogas tibi, & præclarè putas: audacem? cupidum? perfidiosum? vulgaris, & obsoleta sunt: res autem nova, & inaudita. Idem Verr. IV. Venio nunc ad istius, quemadmodum ipse appellat, studium; at amisci ejus, morbum, & insaniam; ut Siculi, atrocissimum; ego, quo nomine appellem, nescio.

Rei verò dubitatio est in illo Cicer. pro Cluentio: *b* Equidem, quod ad me attinet, quo me veram nescio. *b* In principio. Negem fuisse illam insaniam iudicis corrupti? negem illam rem agitatam in concionibus? & jactatam in iudiciis? commemoratam in senatu? Et quæ sequuntur. Item pro lege Manilia: Quam mihi etiam indignus videtur, obreftatum esse adhuc, Gabinio dicam, ane Pompejo? an utrique? id quod est verius: ne legeretur A. Gabinus Cn. Pompejo experienti, ac postulanti. Virgil. III. Æn. Eloquar? an fileam? Et IV. Æn.

En quid agam? rursusne procos irrisa priores
Experiar? Nomadumque petam connubia supplex?
Quos ego jam toties sum designata maritos?
Iliacas igitur classes, atque ultima Teucrum
Iussa sequar?

7. §. Habet hoc schema magnam vim ad rem amplificandam, & attentum reddendum auditorem. Convenit laudanti, reprehendenti, dolenti, ac timentiquoque: idque imprimis in exordiis, non orationum modò, sed etiam epistolarum.

8. §. Revocatio sui ipsius est duplex, Ε' παρόρθως, & Α' ποσιώντως.

9. §. Ε' παρόρθως, sive Correctio est, quæ tollit id, quod dictum est, & pro eo, quod magis idoneum videtur reponit.

Cicero pro Mil. Quas ille leges, si modò leges nominandæ sunt, ac non faces urbis, & pestes Reip. Terent. Heautont. c

c Act. I.
sc. t.

— *Filium unicum adolescentulum*

Habeo: ah, quid dixi habere me? imò habui, Chreme, Nunc habeam, nec ne, incertum est.

10. §. *Magna ejus vis est in seriis, & jocis; in augendo & imminuendo. Neque satius fuisset primo rem propriè designare, quia futurum erat hoc pacto, ut minus ejus haberetur ratio.*

Qua de re pleniùs Cornificius lib. IV.

11. §. *Ἀποσιώπῃς est, cum ita abrumpitur oratio, ut vix appareat, quid dicturus quis fuerit.*

d Apud
Fabium.

Ut illud Ciceronis d in Miloniana, non quæ exstat, sed quam habuit: *De nostrum enim omnium. Non audeo totum dicere.*

12. §. *Convenit irato, & minanti.*

v Act. 1.
sc. 1.

Terent. Andr. e

— *Quem quidem ego si sensero.*

Sed quid opus est verbis è

f Act. 5.
sc. 5.

Et Eun. f

— *Ego te, furcifer,*

Si vivo. Sed istud, quicquid est, primum expedi.

Cicero epist. ultima lib. IX. ad Att. *Sed eris immisitissimus Servius, qui filium misit ad affligendum Cn. Pompejum, aut certe capiendum cum Pontio Triitano, etsi hic quidem timoris causa, ille verò: sed stomachari desinamus.*

13. §. *Etiã in dolore locum habet.*

Cicero epist. XXII. lib. VII. ad Att. *De Pompejo scio nihil, eumque, nisi in navim se contuleris, exceptum iri puto. O celeritatem incredibilem! huius autem nostri: sed non possum sine dolore accensare eum, de quo angor, & crucior.*

14. §. *Item utimur ob pudorem.*

Ut in Ecl. Novimus & qui te.

g Malum
omen.

15. §. *Item propter suorum quædam.*

Hac de causa Philippi verba, à Demosthene Philip. I. intermitti monet Ulpianus. Cicero ad Cassium: *Brutus Muzina vix jam sustinebat: qui si conservatus eris, vicinus: su, (quod Diis omen avertant) omnis omnium concursus est ad vos.*

16. §. *Item propter gravitatem: nam qua latent, putantur graviora.*

Juvenalis sat. VIII.

Majorum primus quisquis fuit ille tuorum,

Aut

Aut pastor fuis, aut illud, quod dicere nolo.

17. §. *Etsiam ad sollicitudinem ac religionem conferr: Fabius h. monet.*

h. lib. 9.
cap. 1.

Quod illustrat illo Cicero pro Milone: *An huius ille legis, quam Clodius a se inventam gloriasur, mentionem facere ausus esset, vivo Milone, ne dicam Consule? de nostrum enim omnium. Non audeo totum dicere.*

18. §. *Apud Comicos vero etiam Ἀποσιώπεις est, cum sermo interpellatione alterius abrupitur.*

Ut apud Ter. And.

SIMO. *Iubeo Chremetem.* CHR. *O, te ipsum querebam.*
Idem Heaut.

SYRUS. *Itares est haec, nunc quasi cum.* CLITIPHO.
Quas, malum, ambages mihi narrare occipit?

19. §. *Figurata alieni sermonis commemoratio est duplex. Sermocinatio, & Profopœia.*

20. §. *Sermocinatio proprie est, cum sermo affingitur personae, quae praesentis sit instituti.*

Cicero pro Quintio: *Quid ad haec Nævius? rides scilicet nostram amensiam, qui in vita sua rationem summi officii desideremus, & instituta bonorum virorum requiramus. Quid mihi, inquit, cum ista summa sanctimonia, ac diligentia? viderent, inquit, ista officia viri boni: de me ista considerent, non quid habeam, sed quibus rebus invenerim, quærant. Et eadem ratione: Qui inter tot annos ne appellavit quidem Quintium, cum potestas esset agendi quotidie: qui &c. is non hoc palam dicit? Mihi si quid deberetur, peterem, atque adeo jam pridem abstulisset, &c. Idem pro S. Roscio: Cum hoc modo accusas, Eruci, nonne hoc palam dicit? Ego quid acceperim, scio; quid dicam, nescio: unum illud spectavi, &c.*

21. §. *Aliis Sermocinatio etiam vocatur, cum verum sermonem recitat Orator: neque id unius tantum, sed etiam, qui inter se & alterum, vel qui inter alios duos fuit.*

Sui, & Roscii sermonem refert Cicero in Quintio: *Diffidebam mehercule, C. Aquili, satis animo certo & confirmato me posse in hac causa consistere: sic cogitabam, cum contradicturus esses Hortensius, & cum esset assensu audientis Philippus, fore, uti permultis in rebus timore prolaberer. Dicebam hunc Q. Roscio, cuius soror est cum P. Quin-*

110, cum à me peteret, & summè contenderet, ut propinquum suum defenderem: mihi perdifficile esse, contra tales Oratores, non modo tantam causam perorare, sed omnino verbum facere conari. Cum cupidius instaret, homini pro amicitia familiaris dixi, mihi videri ore durissimo esse, qui presente eo gestum agere conaretur: qui vero cum ipso contenderent, eos, etsi mihi quid antea rectè aut venusti habere visi sunt, id amittere: ne quid mihi ejusmodi accideret, cum contra salem artificem dicturus essem, me vereri. Tum mihi Roscius, & alia multa confirmandi mei causa dixit: & mehercule, si nihil diceret, tacito ipse officio, & studio, quod adhibebas erga propinquum suum, quemvis commoveret. Etenim cum artifex ejusmodi sit, ut solus dignus videatur esse, qui in scena spectetur; tum vir ejusmodi est, ut solus dignus videatur, qui eo non accedat. Verum tamen, quid si, inquit, habes ejusmodi causam, ut hoc tibi planum sit faciendum, neminem esse, qui possit bido, aut summum triduo, septingenta millia passuum ambulare? tamen ne vereris, ut possis hæc contra Hortensium contendere? Minime, inquam. Sed quid ad rem? Nimirum, inquit, in eo causa consistit. Quomodo? Doces me ejusmodi rem & factum simul Sex. Nævi, quod si solum proferreretur, satis esse deberes. Mox ibidem se, & Nævium, colloquentes inducit. Item se, & Aquillum Orat. pro Cæcina. Festiva etiam illa collocutio pro Plancio: At ego, cum casu diebus iis, itinere faciendi causa, decedens è provincia, Puteolos fortè venissem, cum plurimi, & laudissimi solent esse in iis locis, concidis penè, judices, cum ex me quidam quæsisset, quo die Roma exissem, & nunquid in ea esset novi? Cui cum respondiissem, me è provincia dacedere: Etiam mehercules, inquit, ut opinor, ex Africa. Huic ego jam stomachans fastidiosè, Imò ex Sicilia, inquam. Tum quidam, quasi quæ omnia sciret, Quid, tu nescis, inquit, hunc Syracusis Quæstorem fuisse? Quid multa? desisti stomachari, & me unum ex iis feci, qui ad aquas venissent.

At alios duos colloquentes inducit verbis istis Orat. Pro Quintio: Quintius porro istum posse facere videbat: debere intelligebat: mentiri, quia causa, cur mentiretur, non erat, non putabas, quasi domi nummos haberet, ita constituit scapulis daturum. Nævium certior em facit: rogat, ut curet, quod dixisset. Tum iste vir optimus (vereor, ne se derideri putet, quod iterum iam. Optimus, dico) qui hunc in summas angustias adductum putaret, ut eum suis conditionibus in ipso articulo temporis adstringeret, assem sese negat daturum, nisi prius de rebus, rationibusque societatis omnibus decidisset, & scisset, sibi cum Quintio controversiæ nihil futurum.

rum. *Posterius, inquit, ista viderimus; nunc hoc velim cures (si tibi videretur) quod dixisti. Negat se alia ratione facturum, quod promisisset; non plus referre, quam si, cum attentionem venderet, domini iussu quicquam promisisset.*

22. §. *Sermocinatio omnis hoc habet, quod si apte instituat, fidem conciliat orationi. Nam alienum sensum & quasi vocem, auribus percipere videmur. Porro illud genus, quo sermonem alicui affingimus, maxime figuratum est. Nam ea dixisse aliquem dicimus, quae fortasse cogitavit; sed tamen palam dicere ausus non esset. At genus ist hoc, quod dialogum continet, (quod cum priori genere, ubi dialogismus non dialogus est, temere confundunt) rarius figuratum est, quia plurimum simplex est rei gesta narratio.*

23. §. *Προσωποποιία est, cum aut personam mortuam, tanquam vivam presentemque, loquentem inducimus; aut personam facimus è non persona, sive tribuendo ei sermonem, sive compellendo eam, quasi intelligat.*

Prioris generis, quo mortuum loqui fingimus, est hoc apud Ciceronem Orat. pro M. Caelio, ubi Appius Cæcus, quasi ab inferis excitatus, inducitur Clodium compellens: *Exsistat, inquit, ex hac ipsa familia aliquis, ac potissimum cæcus ille, minimum enim dolorem capies, qui istam non videbit, qui profecto si exsisterit, sic agat, & sic loquetur: Mulier, quid tibi cum Caelio? quid cum homine adolescentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuisti, ut aurum commodares: aut tam inimica, ut venenum timeres? &c.*

Posterioris generis est, cum Catilinaria prima patriam inducit loquentem cum Catilina: *Quæ, inquit, tecum Catilina sic agit, & quodammodo tacita loquitur: Nullum jam tot annos facinus exsistit nisi per te: nullum flagitium sine te: tibi uni multorum civium neces, tibi vexatio directoque sociorum impunita fuit, ac libera: tu non solum ad negligendas leges, & questiones, verum etiam ad evertendas perfringendasque valuisti, &c.* Huc quoque refert, cum alloquimur res ratione destitutas, quasi intelligant. Ut in illo veteris poetæ apud Tullium i. *O domus antiqua, heu quam dispari do-*

minaris domino! Ut vulgatam nunc lectionem ejus retineam loci, de quo tantopere disputant viri docti. Ejusdem est generis, cum prophetæ in sacris literis compellant cœlum, maria, montes, similiaque.

24. §. *Conducit hoc schema, tum ad fidem, tum ad motum. Ac imprimis in monitione, objurgatione, querimonia ac miseratione habet locum.*

25. §. *Et hæc de schematibus παθητικοῖς absolutis: sequuntur magis ad alium relata. Sunt hujusmodi, Interrogatio, & Apostrophe.*

26. §. *Interrogatio figurata est, quando ubi recta oratione uti poteramus, sermonem inflectimus.*

E. G. Dicere poterat Cicero: *Patent, Catilina, tua consilia; conjuratio tua omnium conscientia constricta tenetur; quid egeris, nemo ignorat.* Sed magis instat, urgetque, cum ait: *Patere tua consilia, non sensis? constrictam jam omnium horum conscientia teneri conjurationem tuam, non vides? quid proxima, quid superiore nocte egeris, ubi fueris, quos convocaveris, quid consilii ceperis, quem nostrum ignorare arbitraris?*

4 Eclog. 1. Similiter dicere poterat Maro, k

Ipse ego te vidi Damonis, pessime, caprum

Excipere insidiis, multum læsante lycisca.

Sed plus spiritus, nervorumque habet:

Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum

Excipere insidiis?

27. §. *Est hujus schematis usus multo maximus. Nam utimur eo ad magis asseverandum, aut urgendum, ad indignationem, admirationem, aliosve affectus exprimendos: idque imprimis in rebus vel manifestis, vel jam demonstratis. Plurimum quoque valet ad probandum, quia versimile non est interrogaturum fuisse Oratorem, nisi putasset, adversarium nihil habiturum, quod respondeat. Prodest etiam ad parandam attentionem, quia aculei instar languentem excitat auditorem: ac denique valet ad varietatem orationi afferendam, dum, quod antea recta dictum erat oratione, id postea profertur inflexa.*

28. §. *Quod si interrogationi subjicitur responsio, Subjectio vocatur.*

De qua diximus cap. XIV.

29. §. *Apastrophe est, cum sermonem aliò avertimus, quam instituta requirat oratio. Utitur ea ad urgendum adversarium.*

Ut illo Ciceronis tertia in Verrem: *l Nemo jam, Dola-*
bella, neque tui, neque tuorum liberorum, quos tu miseros in l Lib. 1.
egestate, atque in solitudine reliquisti, misereri potest. Ver- A. 2.
resne tibi tanti fuit, ut ejus libidinem, hominum innocentium
sanguine lvi velles? Idcirco exercitum, atque hostem relin-
quebas, ut tua vi, & crudelitate, istius hominis improbiissi-
mi periculo sublevares?

30. §. *Vsurpamus quoque ad invocandum.*

Idem Cic. prima in Catil. *Tum tu, Iupiter, qui iisdem,*
quibus hæc Vros, auspiciis à Romulo es constitutus, quem Sta-
torem hujus urbis, atque imperii verè nominamus; hunc, &
hujus socios, à tuis aris, cæterisque templis, à rellis urbis,
ac manibus, à vita fortunisque omnium civium arcebis? &
omnes inimicos bonorum, hostes patriæ, latrones Italia, sceler-
ris federe inter se ac nefaria societate conjunctos, æternis
suppliciis vivos mortuosque mactabis.

31. §. *Nec tantum ad personas fit, sed etiam res inanimas.*

Ut pro Milone: *Vos enim jam, Albani tumuli atque Lu-*
ci, vos, inquam, imploro atque obtestor, vosque Albanorum ob-
ruta ara, sacrorum populi Romani sociæ, & æquales, &c.
Virgil. III. Æneid.

----- *Quid non mortalia pectora cogis,*

Auri sacra fames! Et II. Æneid.

O patria, o divum domus Ilium, & inclita bello

Mania Dardanidum!

32. §. *Convenit hoc schema, cum reprehendenti ac refellenti, tum etiam dolenti; imprimis, si ad personas absentes, aut res inanimas, convertatur oratio.*

33. §. *Tantum de figuris generalibus affectuum: sunt verò, quæ & specialem ornent affectum: eumque vel gratum, vel ingratum, vel medium.*

34. §. *Gratum ornat Placatis, ac latenti convenit.*

Ut,

m Catul.
epi G. 5.

Ut, m *Vivamus, mea Lesbia, atque amemus.*
35. §. *Ingratum ornant ea, quibus illusio, atque ob-
treectatio inest: ut Σαρκασμὸς, Διασυρμὸς, Χαριτυ-
τιὰς, aliaque species irrisionis: de quibus di-
ctum, cum ea explicaremus, quae falso inter tro-
pos retulerunt.*

n Cic. ep.
ad D. Bru-
tum l. 11.

36. §. *Ac pertinent huc quoque Ἀπά, sive Execratio,
Est ea hominis valde irati.*

Ut, n *Di isti Segulio male faciant.*

o Virgil.
lib. 2.

37. §. *Ad medium affectum pertinent Δέησις, sive
Obsecratio.*

Ut, o *Quod se per superos, &c.*

38. §. *Convenit dolenti, commendanti, hortanti,
ac timenti etiam, quatenus opem implorat.*

p Cic. pro
Ligar.

39. §. *Etiam Admiratio.*

Ut, p *O clementiam admirabilem, atque omni laude,
predicatione, literis, monumentisque decorandam!*

40. §. *Convenit laudanti, reprehendenti, irri-
denti.*

q Ovid.
epist. 1.

41. §. *Item Εὐχὴ, sive votum.*

Ut, q *O vinam tunc, cum Lacedaemona classe pete-
bas,*

Obrutus insanis esset aduicer aquis.

42. §. *Convenit dolenti, timenti, speranti.*

C A P. XXII.

De Transitione, Rejectione, & Di- gressionem.

1. §. **E** Numeravimus figuras potissimas ad or-
nandam inventionem pertinentes: su-
persunt ea, quae dispositionem exornant. Hujus-
modi sunt *Transitio, Rejectio, & Revocatio.*

2. §. *Transitio est, cum inseritur aliquid orationi,
ut ab eo, quod diximus, commodè digrediamur
ad id, quod superest.*

3. §. *Est vel perfecta, vel imperfecta.*
 4. §. *Perfecta dicit, qua de re actum sit, & quid sequatur. Imperfecta alterum tantum facit.*

Itaque perfecta est, cum Cic. Philipp. VII. ait: *Satis multa de turpitudine: dicam deinceps, quod proposui, de periculo, &c.* Item pro lege Manil. *Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam.* Virgil. II. Georg.

*Hactenus arborum cultus, & sidera caeli,
 Nunc te, Bacche, canam.*

Imperfecta est in illo Cic. pro Rosc. Amerino: *Age, nunc illa videamus, Iudices, qua consecuta sunt.* Et hoc Sallust. in Jugurth. *De Africa, & ejus incolis, ad necessitudinem rei, satis dictum.*

5. §. *Vt in Transitione, cum oratio, aut epistola, plura habet capita; nec tantum orationi perspicuitatem adfert, quod Hermogenes observat; sed etiam utilis est ad parandam attentionem.*

6. §. *Ἀποδοξίς α, sive Rejection est, cum aliquid vel simpliciter ab oratione removeretur, vel in alium locum ac tempus rejicitur.*

a Malè in vulgatis Julii Ruffiniano dicitur. vocatur Apodoksis.

7. §. *Ac prius quidem genus convenit imprimis refellenti; maximeque locum habet, si quid videatur, vel leve, ac negatorium; vel per se planum, apertumque; vel odiosum, quodque in suspitione relinquitur, quam aperte dici, satius sit; vel denique alienum, ac minime pertinens ad praesens institutum. Alterum genus, quo quid in commodiorem locum reservatur, ad Ἐπιθέσιον pertinet, orationemque perspicuam facit. Virumque autem genus praestat, ne quid utile, aut necessarium, omisisse videamur.*

Prioris generis est illud Tullii pro S. Roscio: *Erucii criminatio tota, ut arbitror, dissoluta est: nisi forte expectatis, ut illa diluam, qua de peculatu, ac de ejusmodi rebus commentitiss, inaudita nobis ante hoc tempus, ac nova obiectis: qua mihi iste visus est ex alia oratione declamare, quam in alium reum commentaretur, ita neque ad crimen parricidii, neque ad eum, qui causam dicit, pertinebant.* Et eadem

Orat.

Orat. Permulta sunt, quae dici possunt, quare intelligatur summam tibi facultatem fuisse maleficis suscipiendis: quae non modo idcirco praetereo, quod te ipse non libenter accuso, verum eo magis etiam, quod si de illis caedibus velim commemorare, quae tum factae sunt ista eadem ratione, qua S. Roscius occisus est, vereor, ne ad plures oratio mea pertinere videatur. Idem pro Posthumo: Quid ego Senatum defendam hoc loco, iudices? omni equidem loco debeo: ita de me meritus est ille ordo. Sed id nec agitur hoc tempore, nec cum Posthumi causa res ista conjuncta est.

Alterius generis est *ἡ ἀποστροφὴ* ista pro Plancio: Quo quidem tu loco, Cassi, etiam purgasti inimicos meos, meaeque vita nullas ab illis insidias fuisse dixisti: posuit hoc idem Lacerensis, quamobrem de isto paulò post plura dicam, de te tantum requiro, &c. Item pro lege Manilia: Sed de Lucullo dicam alio loco, & ita dicam, Quirites, ne neque vera laus ei detracta oratione nostra, neque falsa affecta esse videatur.

8. §. *ἡ ἀναμνησκτική* Revocatio est, cum, quia longiores aliqua in re fuerimus, orationem ad principium revocamus.

E. G. Sed nimis hac de re multa: quare in gyrium contra-ham orationem.

9. §. *ἡ ἀναστροφὴ* Digressio quoque, etsi ad amplificandum ferè adhibetur; tamen ratione situs, h. e. quatenus excurret extra ordinem primariarum orationis partium, pertinet ad dispositionem.

10. §. Et haec de schematibus, cum λέξεις, tum διαvoίας, quae, ut maximum orationi ornamentum adferunt, si parcè & prudenter adhibeantur: ita immodicè usurpata efficiunt, ut nimia illa lenocinia orationem magis meretrici similem reddant, quàm matrona.

Finis Libri Quarti.

257

GERARDI JOANNIS VOSSI
PARTITIONUM
ORATORIARUM
LIBER QUINTVS.

C A P. I.

De Prima, Alteraque Compositionis Parte,
quæ sunt Junctura, & Ordo.

I. §. *Unc de Compositione dicamus, que ex idonea verborum sententiarumque structura ornamentum adfert orationi.*

Tres siquidem feceramus a Elocutionis partes, Elegantiam, Dignitatem, & Compositionem: quarum prima facit, ut emendatè & dilucidè dicamus; altera, ut ornatis utamur verbis, sententiisque: tertia, de qua deinceps agendum, ut ordine singula collocentur.

a Lib. 1.
cap. 6. §. 6.
& cap. 3.
§. 1.

2. §. *Compositioni subjiciuntur quatuor, Junctura, Ordo, Periodus, & Numerus.*

3. §. *Junctura præstat, ut oratio sit lenis, & mollis; aut sonora, ac grandis; aut, si rei, de qua agitur, natura ita ferat, contrario modo sit affecta.*

4. §. *Mollia suavitate pariunt; eoque locus iis est in rebus latis, & jucundis: sonora grandiaque gignunt amplitudinem, contra quàm faciunt exilia, quæ idcirco in re tenui locum habent. Dura asperaque conveniunt rebus duris, & asperis.*

Sonantia in Pompejo Saturnino commendat Plinius. b 6 Lib. 10. Ejusmodi est, *majestas*. Exile est, *inimicitia*. Molle, & ep. 16. *lene, lilium*. Durum, atque asperum, *Xerxes*.

5. §. *Omne hoc metimur auribus; quarum judicium superbissimum est. Duo verò sunt, circa quæ judi-*

R

cium

cium hoc versatur; sonus literarum, & syllabarum multitudo.

6. §. *Literarum sonus duobus aestimatur, natura earum in se, & earundem concursu.*

7. §. *De priori sic statuimus. E vocalibus maximè sonat A, proximè O, hinc E, postremum locum obtinet I.*

8. §. *E consonis minùs sonant muta: atque ex his ipsis minimè tenues, nisi accessione spiritus, siue litera H, tenuium exuerint naturam.*

9. §. *E semivocalibus L. molle est, M. firmum, N. siccum, & tiniens, R. asperum, S. humidum, X. stridulum, Z. suavius.*

10. §. *In concursu literarum ista Fabius observat. Vitandus vocalium concursus, qui cum accidit, hiat, & interssistit, & quasi laborat oratio. Pessimè autem iunctura, quæ easdem inter se literas committunt, sonabunt. Et imprimis earum, quæ parulo, aut cavo ore efferuntur; ut A. & O. In epistolis tamen, ut in doctrina de charactere dicemus, locum habet vocalium concursus, quia in his negligentia est pro cultu: item in sublimi stilo, quia ea res facit ad granditatem orationis. Imò aliàs quoque angusti atque humilis animi est, nimis eum perhorrescere; cum indicet negligentiam hominis, de re potius, quàm verbis, laborantis.*

11. §. *Adhæc nec conjungenda sunt consona, quæ in commissura rixantur.*

Argumento est, quòd veteres *Diourac* causa, sæpè in compositione literas alias pro aliis substituerunt. Quia B durè sonat ante F, itemque N ante L; idcirco *aufero* dixere pro *abfero*, & *colloco* pro *conloco*: eademque in aliis ratio.

Nec difficile est causam reddere, cur alia aliis durius, molliùsve, ad aures acciderent. Nam necesse est, durum gigni sonum, concurrentibus literis, quæ habitu oris contrario proferuntur. Atqui B. & M. & his similes, os claudunt:

dunt: contra N. & K. aperiunt. Hanc contrarietatem Græci *Ἀντιτυπία* appellant, quasi *renitentiam* dicas. Ut in *carpo*, *ἐμαρπτεν*. Nec *ἀντιτυπία* ista tantum spectatur in diverſi organi literis, ut ſi una palati, altera labialis ſit: ſed etiam ſi una lenius, quàm altera, ſpiritum pellat. Huiusmodi ſunt B & P. item C & G. item D & T. Unde iis concurrentibus, altera ſolet corrumpi, ne os moleſtè torqueatur. Eſtque hæc cauſa, cur non, ut ab Rege, ita ab *Pamphilo* dicamus.

12. §. *Præterea videndum, ne ultima ſyllaba præcedentis dictionis ſit prima ſequentis. Interdum tamen id elegantia eſt.*

Ut illo Maronis, *Fama malum*: item apud Cicer. Phil. 1. *Quæ quaſita*: item cum idem ait, *Res mihi inviſa viſa ſunt, Briſte*: & illo ejuſdem, *O fortunatam natam me Conſule Romanam*! Quæ duo cum Fabius c. Ciceroni excidiſſe ſcribit,

Lib. 9.
cap. de
compoſitione.

planè iudicium ejus deſidero.

13. §. *Diſpiciendum etiam, ne commiſſis inter ſe verbis duobus, ultima prioris, & prima poſterioris ſyllaba, efficiant turpe aliquod nomen.*

Id in cauſa fuit, cur veteres *d nobiſcum* potiùs dixerint, quàm *citra ἀνατροπῆς*. Vocant Græci *κακίμορπον*. Quale Servius etiam eſſe purat in his Maronis, *Dorica caſtra*: & *caca caligine*. Nam ex ſyllabis concurrentibus naſcitur vox *caca*. Quod tamen non refugit, vel ſaltem nec effugit Livius lib. xxiv. quo loco agit de Cn. Scipionis femore *tragula* confixo: *Haud dubium fuit, quin, niſi ea mora interveniſſet, caſtra eo die Punica capi potuerint.*

d Cic. in
Orat.

14. §. *Atque hæc de literarum poteſtate, quatenus varium gignit ſonum: Alterum erat ſyllabarum multitudo: de qua hoc ſolum præcipi opus eſt, vocabula mediocria præferri monosyllabis, & longis. Nam monosyllaba, multaque brevia, ſi continues, compoſitio clauſulis ſuis concifa ſubſultabit. Et contra longiorum continuatio adfert quandam dicendi tarditatem.*

Convenit brevibus miſcere longa & plurimum ſyllabarum, illis verò multisyllabis ea quæ pauca habent ſyllabas
Hoc quippe ſuaviſſime afficit auditum.

Utile etiam monitum illud Dionyſii Halicarn. *Δεῖ μὲν γὰρ βραχίσι μακρὰ καὶ πολυσύλλαβα, καὶ πολυσύλλαβους ἐλαγιστάκις, ὅτε καὶ ἡδύς διατίθεται πρὸς ἀκούει, ε*

15. §. *Ordo ſequitur: de quo (ut Fabii veſtigiis in-*

sistamus) illud primum cavendum in amplificando, ne decrescat oratio, & fortiori subjungatur aliquid infirmius.

Ut sacrilego sur, latroni petulans.

16. §. *In extenuando vero contrarius ordo locum habet.*

17. §. *Præcedere etiam debet, quod natura vel dignitate præstantius est.*

Edoque viros, ac fœminas; diem, ac noctem; ortum, & occalum; potius dicemus, quàm retrorsum. Cicero tamen non refugit, *noctes diesque.*

18. §. *Collocanda quoque ea priori loco, quæ ordine permutato sunt supervacua.*

Quod utilissimum præceptum parùm idoneo exemplo à Fabio illustratur. Nam *fratres gemini* dicere jubet, quia, ut inquit, si præcesserint *gemini*, *fratres* addere non est necesse. At *gemini* quoque esse possunt, qui *fratres* non sunt; eoque Cicero etiam, & Livius, aliter locuti.

19. §. *Adhæc verbo sensum claudere, multò, si compositio patiatur, optimum est. In verbis enim sermonis vis inest. Sed id si asperum erit, cedat ratio numeris.*

Plurimos alii canones adjiciunt, non quidem aspernandos pueritiæ, at non magnæ tamen rei. E pauculis, quos adferam, cæterorum erit judicatio.

I. Eleganter aliquid interjicitur inter substantivum, & adjectivum: ut longa illa ad Lentulum epistola: *Aus occulta nonnullorum odia, aus obscura in me studia cernebam.*

II. Adjectivum elegantius cum substantivo postponi solet, quando vel comparativus, aut superlativus est, vel pronomen; sub quo comprehendo distributiva, partitiva, & numeralia. E. G. *virtute maxima, amicus quilibet, annus sextus.*

III. Si eleganter secundo loco ponitur: ut *Id si feceris.*

IV. Quàm venustius ponitur inter nomina, imum locum obtinente comparativo. E. G. *Boni, quàm docti, gratiores esse debent. Ejus nomen, quàm Solonis, illustrius.*

V. Negantia scitè ponuntur loco extremo. Ita Cicero Philipp. II. *Qui honos post conditam hanc urbem habitus est rogato ante me nemini.* Item Cæsar claudit his verbis librum

brum secundum de bello Gallico: *Ob easque res, ex literis Caesaris die xv. supplicatio decreta est, quod ante id tempus acciderat nulli.* Paulò ante dixerat idem: *Cum jam defenderet nemo.*

Quem hujusmodi præceptiunculæ delectant, haurire eas poterit è Jacobi Publicii institutionibus, & Francisci Sylvii progymnasmatis. Quædam etiam de iis melioris notæ Rhetor Nicolaus Causinus in suis eloquentiæ parallelis lib. vii. cap. xv. Nos ad graviora properamus: ad periodum dico, & numerum: quorum doctrina mirificam orationi venustatem adfert, eoque in hac purgatis planè auribus opus est.

C A P. II.

De Incisis, Membris, Periodis.

1. §. **A**ccedamus nunc ad doctrinam de periodo. A cujus partibus ordiemur. Periodi aliæ partes majores, quæ Græcè κῶλα, Latinis membra dicuntur; aliæ minores, quæ Græcis κόμματα, Latinis vocantur incisa.

2. §. De commatis, coli, & periodi definitione, non convenit Grammaticis, ac Rhetoribus; quia illi sensu orationis, hi magnitudine, aut numero, ea metiuntur. Itaque Grammaticis periodus est oratio per se absolvens sententiam; colon est pars periodi, quæ extra periodum sententiam absolvere possit; comma est pars periodi, quæ extra periodum sententiam absolvere non possit. At Rhetores sæpè vocant aliquid comma, aut colon, quod propriè non est pars periodi: ut cum eum dicunt incisim aut membratim dicere, qui paucis verbis perficiat sententiam.

Rhetoribus enim comma est, Nequid nimis. Colon est, Etiam capillus unus habet umbram suam. Grammaticis autem utrumque sit periodus, quia per se sententiam compleat, ac proinde post se exigat *τελειωστέον*.

3. §. Differunt comma & colon numero: ut Fabius

docet. Nam incisum vult esse sensum non expleto numero conclusum: membrum autem definit, sensum numeris conclusum, sed à corpore abruptum, & per se nihil efficientem.

4. §. Alii magnitudine potius distinguunt. Comma enim à duabus syllabis extendi ajunt usque ad septem: si ultra progrediatur, dici colon.

Itaque perfectum comma est hoc pro Ligario: *Tulis arma contra te. Ubi syllabæ septem. At minora commata sunt ista pro eodem: Quæ sua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Ubi comma duarum syllabarum est, manus: trium, oculi: quatuor, quæ sua mens? item, quid optabas? quinque, ardor animi: nec non quid cupiebas?*

5. §. Est autem comma, vel extra periodum, quod perfectam sententiam absolvere potest: vel periodi pars, eoque nihil absoluti significans.

6. §. Incisa extra periodum frequentamus in oratione concitata, ac vehementi, quæque interrogationibus, ac responsionibus constat. Incisim quoque efferriamant γῶμαι, apophthegmata.

7. §. Ut autem comma, ita & colon, vel est pars periodi, vel non est. Extra periodum perficit sententiam re ipsa. In periodo non re ipsa, sed potestate, quia demum avulsim à periodo complet sententiam.

E. G. *Cum regium sit benefacere, & audire malè: minime sinisterum hoc iudicium turbare quemquam nostrum debet. Hæc periodus constat duobus colis. Utramque, ut in periodo ponitur, suspendit animum. At potest tamen utraque complere sententiam. Nam perfecta sententia est: Regium est benefacere, & audire malè. Perfectus quoque sensus est: Iudicium hoc sinisterum quemquam nostri turbare non debet.*

8. §. Colon vel est simplex, quod non resolvitur in incisa: vel compositum, quod ex incisis componitur.

Simplex est, *Cur clandestinis consiliis nos oppugnas?*
Compositum, *Obsequium amicos, veritas odium parit.*

9. §. Præterea cola sunt κομματικά, sive brevia, quæ intra septimam, ac duodecimam se continent syllabam: alia μέτρια, sive mediocria, quæ intra duodecimam, & decimam septimam, aut octavam: alia ῥοιωτικῆν, sive oblonga, quæ hunc numerum excedunt: qualia & viginti quatuor syllabarum, atque amplius esse possunt.

10. §. Cola κομματικά locum habent in causis minoribus, & ubicumque acriter erit pugnaciterque dicendum. Item in narrationibus, exceptis iis, quæ ornandi causa instituuntur. Hæc enim lenis & fluens contextus decet.

Talis est narratio in Verrinis de raptu Proserpinæ.

11. §. At cola mediocria, & oblonga, usurpanda in panegyricis, & causis gravibus, & imprimis earum exordiis.

Ut liquet ex Ciceronis Miloniana, & Isocratis panathænaico.

12. §. De commate, & colo diximus, tum quæ periodi partes, tum quæ absolute spectantur. Nunc videamus de periodo: quæ Latinis dicitur comprehensio, circumscriptio, continuatio, circumitus, verborum orbis, & ambitus.

Græcum nomen est ἰσὸς, a & ἰσός: b ac vocatur ita, ^a Circum. ^b Via, quia quasi in orbe quodam inclusa procurrat oratio.

13. §. Ut verò intelligatur, quod orbem appellem; non ignorandum, duo esse orationis genera; unum naturale, alterum artificiosum.

14. §. Naturale nunc incisim, nunc membratim, nunc utroque modo procurrat; nec orationi tribuit modum, sed eam ferri permittit, usque dum sola sensus necessitate terminetur. Idcirco Græcis Εἰσπορῶν λέξις, h. e. Iugis ac pendens dictio vocatur.

15. §. Artificiosum autem, nec brevitate aures defraudat, nec longitudine satiat; sed modum adhibet, certisque terminis constringit orationem, ^ε

ac grata quadam harmonia jucunditatem complet.

16. §. Hæc si intra quatuor cola se contineat, periodus vocatur; sin eam excedat, attamen in orbe conclusa procurrat, periodicum dicitur, quia periodo similis est.

17. §. Periodus definitur ab Aristotele: dictio, quæ ex se habeat principium, & finem, & conspicuam magnitudinem.

Quæ definitio duo exigit. Unum est, ut periodus principium & finem habeat, non aliunde, quemadmodum fit in *επιρροήν* sive interminata oratione, sed ex sese.

Atque conditio est, ut habeat magnitudinem *ἰσότητος*, hoc est, ut facillè perlustrari ac percipi possit. Cujusmodi est structura verborum circumducta, quasi in orbem conclusa.

Est itaque hæc Aristotelez definitionis sententia: Periodus est oratio circumducta, ex sese principium ac finem habens, ac orbis magnitudinem, quæ uno intuitu facillè conspiciatur, perceptaque moveat, ac delectet.

Eadem mente à quibusdam ex secundo Ciceronis de Oratore definitur in hunc modum: Oratio in quodam quasi orbe inclusa procurrens, quoad insitit in singulis absolutisque sententiis. Cui definitioni consentit illa Cornificii: Continuatio (ita periodum vocat) est densa & continens frequentatio verborum cum absolute sententiarum.

Et si autem omnis verborum structura circumducta, & in orbem comprehensa, periodus vocetur, non ab Aristotele modo, sed etiam Cicerone, Cornificio, Demetrio, Fabio: Hermogenes tamen eam demum perfectam periodum esse censet, quæ vel epicheirematica est, hoc est, argumentum continens; vel enthymematica, hoc est, partibus contrariis constans. Verùm neutiquam in periodis necessarium est, ut argumentationem contineat; etsi ea, quæ id faciat, cæteris præstet; ut quæ non solum pulchra sit, sed etiam læcertosa. Et hæc de periodo in genere. Nunc de ejus divisione agamus.

18. §. Periodus vel est simplex, vel duarum, vel trium, vel quatuor membrorum.

☞ Ἐξ ἑνὸς ἀφελῆς, Δίκομος, Τετρικόμος & Πεντάκομος,

19. §. *Quod autem simplicem quandam esse periodum dico, id non ita intelligendum, quasi periodus aliqua esse possit, quæ non habeat duas istas partes, quas vulgo ὑπότασιν, & ὑπερτάσιν vocant: verum simplex dicitur; quia tantum est unius colii, etsi hoc non comprehendat duo commata, quorum prius ὑπότασιν, posterius constituit ὑπερτάσιν.*

E. G. *Gratiatantum possumus, quantum victi.* Hic & protasis, & apodosis, est comma, vel quasi comma. c Pe. c Adde
riodus tamen est, non colon; quia est oratio circumducta, ac καμπύλη habet propter ὑπερτάσιν. *quasi comma propter eos, qui censent, comma summum esse septem syllabarum. Nempe etiam octo syllabz pro commate censeatur, si commati jungantur.*

20. §. *Summum autem periodus est membrorum quatuor.*

Ut agnoscunt Demetrius, & Hermogenes, ac Terentianus quoque Maurus indicat, cum scribit:

*Quatuor è membris plenum formare videbis
Rhetora circuitum, sive ambitus ille vocetur.*

21. §. *Interdum tamen agnoscimus periodum constare quinque membris: verum id tum fit, cum membra illa quinque brevia adeo sunt, ut non excedant quantitatem quatuor majusculorum membrorum.*

Ita periodus hæc quinque constat colis: *Videte igitur, quam iniquè accidat, quia res digna sit, ideò turpem existimationem sequi, quia turpis existimatio sequitur, ideò rem indignam non judicari.* Sanè & periodum plurium esse membrorum posse, quàm quatuor, indicat quoque, quòd Cicero, cum hac de re tractat, semel iterumque eam F E R E quatuor membrorum esse dicat. Quamquam & altera ratio est, cur ita Cicero loquatur. Nam ὑπερτάσιν quoque, quia periodicè contextitur, sub periodo comprehendit. Apponam verba ejus in Oratore: *Constat ille ambitus, & plena comprehensio è quatuor ferè partibus, quæ membra dicimus, ut & aures impleat, & ne brevior sit quam satis sit, neque longior: quamquam utrumque nonnunquam, vel potius sæpè accidit, ut aut citius insistendum sit, aut longius procedendum, ne brevitatis defraudasse aures videatur, neve longitudo obrudisse.* Et mox: *E quatuor igitur, quasi hexametrorum instar versuum quod sit, constat ferè plena comprehensio.* Illustre autem periodi quadrimembris exemplum habemus initio Orat. pro Cæcina: *Si quantum in agro, loci que*

desertis audacia potest, tantum in foro, atque in iudiciis impudens valeret; non minus causa cederet. A. Cæcina Sex. Aëbuis impudens, quantum in vim faciendo cessit audacia.

22. §. *Elegantissima sunt periodi, in quibus membra sunt equalia, aut pene equalia. Id cum sit, ἰσόκωλον appellatur, sive Compar.*

Cic. in Manil. *Extrema hieme apparavit, ineunte vere suscepit, media æstate confecit. Idem pro Mil. Est enim hæc non scripta, sed nata lex; quam non didicimus, accepimus, legimus; verum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus; ad quam non docti, sed facti; non instituti, sed imbuti sumus.*

23. §. *Ut huiusmodi sit oratio, non enumeratione consequimur, quæ puerilis sit industria; sed usu & exercitatione, quæ faciunt, ut animi quodam sensu par membrum reddamus superiori.*

24. §. *Ex iis verò periodis aut τετρακώλοις, τετρακώλοις, quarum membra imparia sunt, orationem illæ faciunt acriorem, quæ sunt βραχύκωλοι, hoc est, in quibus postremum membrum cæteris brevius est.*

Ut in Miloniana: *Postremo, nisi eum Dii immortales in eam mentem impulissent, ut homo effeminatus fortissimum virum convaretur occidere, hodie temp. nullam haberemus.*

25. §. *At si ornatus studeamus, præferende erunt, quarum membrum postremum longius est prioribus. Græci μακροκώλους appellant.*

Ut pro Marcello: *Tantus enim est splendor in laude vera, tanta in magnitudine animi & consilii dignitas, ut hæc à virtute donata, cætera à fortuna commodata esse videantur.*

26. §. *Quòd si qua sententia longior occurrat, quàm ambitu venusto concludi possit, eam in plures partes secare licebit, quo singulis in orbe conclusis, plures fiant periodi.*

27. §. *Periodis, Fabio teste, utimur in præemiis gravium causarum, in locis communibus, in amplificationibus, itemque in epilogis. His adde ex*

Cornificio, in sententia, in contrario, itemque in explicanda conclusione.

28. §. *Non tamen diu nimis utendum est periodis; sed interserenda his cōmata, & cola, quo varietate hac tollatur fastidium, majorque oriatur delectatio.*

De periodis hætenus.

29. §. *Quod si τετρακωλία excedatur, ac nihilominus orbe quodam conclusa seratur oratio, dicitur περιβολή, vel περιδικόν.*

Ut pro Archia: Si quid est in me ingenti, judices, quod sentio quam sis exiguum: aut si qua exercitatio dicendi, in qua me non inficior mediocriter esse versatum: aut si hujusce rei ratio aliqua, ab optimarum artium studiis & disciplina profecta, à qua ego nullum confiteor ætatis meæ tempus abhorruisse; earum rerum omnium vel imprimis hic A. Licinius fructum à me repetere prope suo jure debet.

30. §. *Sin verò non artificio, sed dicentis viribus terminetur, πνεῦμα sive spiritus vocabitur. Est enim πνεῦμα compositio sententiam membri & incisis dimensam, pro Oratoris spiritu, qui ejus voce perficitur, absolvens.*

Sive, est oratio commatis & colis, sine verborum ambitu, sententiam protrahens, quousque patitur spiritus dicentis.

31. §. *Vitimur eo imprimis, cum gravia eventa narrantur.*

Egregium πνεύματος exemplum habemus in oratione Demosthenis pro Corona, & apud Ciceronem Orat. pro Domo, cum ait: Si reversar, &c. Et in ejusdem epilogo: Quo circa te, Capitoline Iupiter, &c.

32. §. *Quod si oratio etiam longius protrahatur, quam naturalis orationis spiritus ferat, τάνος nominatur. Differunt enim πνεῦμα, & τάνος, quòd illud accomodetur spiritui Oratoris; hoc verò eum excedat, ac sit πνεῦμα dilatatum.*

Hujusmodi, τάνος habes exemplum septima Verrina, cum ait, Nunc te, Iupiter Opt. Max. &c. usque ad, Vos etiam atque etiam, &c.

33. §. *Est autem τάνος duplex: καταφορά sive impetus,*

Ἔ τῶν πρὸς τὴν ὑπόθεσιν. Differunt hac, tum celeritate & tarditate, tum personis. Nam κατὰ φύσιν celeriter procurrit, & convenit accusatori: τῶν δὲ sedatior est, utiturque ea qui defendit.

C A P. III.

De Numero.

1. §. **D**E incis, membris, & ambitu vidimus: superest, ut de numero dicamus. Per numerum autem hoc loco non intelligimus multitudinem ex unitatibus collectam, quomodo in Arithmeticis accipitur; sed numerum harmonicum, h. e. concentum nascentem ex motibus, aut temporibus aptè dispositis.

^a Eclog. 4. Ita hac voce etiam usus Maro, cum ait, a Numeros me-
^b Eclog. 6. mini, si verbatenerem. Item in isto, b
 Tum verò in numerum Faunosque ferasque videres
 Ludere.

2. §. Non tamen hic de eo agimus numero, qui in solo consistit motu, aut sono rei inanima, (qualis tripudiorum, instrumentorum musicorum, aut mal-leorum fabrilium) sed illo duntaxat, qui in sermone humano deprehenditur, eoque definitur, conveniens sententia sonus ex partium compositione nascens.

3. §. Estque hic vel Poeticus, vel Oratorius. De Poetico non est hujus loci differere.

4. §. Oratorius à nonnullis definitur ex Aristotele, rhythmus quidam non exquisitus, neque canorus, qualis est in poematibus & canticis, sed ita dissimulatus, & latens, ut tamen sentiatur, & orationem jucundo sine claudat. Vel è Cicerone, hoc modo: Numerus est modus quidam orationis, qui è permi-

mistis & confusis pedibus, & temporum, quibus constat, apta ratione nascitur.

Exemplo definitionem hanc illustrabo. Venustus planè numerus est in isto, *Nulla est tanta copia, quæ non ferro, ac viribus, debilitari frangi que possit.* At perierit venustas, si inverfo ordine dicas: *quæ non ferro, ac viribus, possit debilitari frangi que.* Quare liquet, è varia pedum colloca-tione numerum nasci, qui suaviter afficiat aures, magisque animos moveat auditorum. Ideò optimè ait Quintilianus, *Neque Demosthenes fulminat autò pere vibrasse diceretur, nisi numeris consorsia fuissent.* Longè igitur falluntur, qui numeri suavitate putant sermonem enervari. Nam est emina-tam quidem & enervem orationem reddit affectata com-positio; cui fateor longè præferri debere eam, quæ dura & aspera est: verùm numerus moderatus revera vim atque impetum addit orationi; ut qui & movendo delectet, & delectando moveat; quæ duo sunt munera Oratoris.

Nec est, quòd dicat quisquam, olim quidem magnum fuisse numeri usum in foro; nunc verò non item, quia non agantur causæ continua oratione. Nam, ut de eo nihil di-cam, quòd plurimum hæc doctrina conferat ad intelligen-dum artificium in antiquorum orationibus, cæterisque scriptis; sanè hodiè que ea doctrina utilis est ecclesiasticis, ac legatis, omnibusque qui in senatu, aut ad populum ora-tionem habent. Deinde maximos quoque hæc res fructus adfert in exarandis epistolis, orationibus, historiis, & nullo non scribendi genere.

Quæ cum ita sint, operæ pretium fecerimus, si paucis aperiamus, qui imprimis pedes numerosam efficiant ora-tionem.

§. §. *Ac pedum quidem nullus non in orationem ve-nit: unde Fabius mirari se ait, quòd Aristoteles, Theophrastus, Dionysius Halicarnassens, alii que viri doctissimi, pedum alios eligant, alios dam-nent. Verum nec ἀπλῶς hi pedes ceteros impro-bant, sed alios aliis putant suaviores esse, aut magis sonoros; quod verissimum est. Nam tum pedum alii conveniunt principiis, alii mediis, alii clau-sulis: tum pedes ac numerus variant pro rei, de qua agitur, natura. De utroque deinceps agen-dum.*

6. §. *Principia rectius à longa incipere, docet Aristoteles, & Quintilianus; ideoque laudant pœona primum, qui primam stabilem, tres breves habet.*

Ut, Multamihî necessario.

7. §. *Molossus quoque principiis convenit.*

Ut, Quæ res in civitate.

8. §. *Interdum quoque à brevibus incipit oratio.*

Ut ab anapæsto, Animadverti, judices: aut bacchio, Novum crimen, C. Caesar.

9. §. *Media quia latent, minus numerum requirunt.*

Sunt tamen in iis quidam conatus; eoque, si fluere debet oratio, jambi, aut trochei imprimis locum habent; si tarda esse debet, spondei.

10. §. *Sed in clausulis maxima opus est industria, quia in iis aures quiescunt. Optimè in hac, Cicero- ne teste, cadit ditrocheus.*

Ut, Paris dictum sapiens temeritas filii comprobavit.

11. §. *Sed quo præclarior hic numerus, eo magis ejus satietas vitanda est.*

12. §. *Spondeo orationem crebro claudit Demosthenes. Eum eleganter antecedit creticus.*

Ut, De quo ego nihil dicam, nisi depellendi criminis causa. Atque hinc liquet, molossus quoque orationis clausulæ convenire, cum ex quocunque pede habeat ante se brevem.

13. §. *At minus scitè spondeum antecedit pirrichius, pejus etiam pœon primus.*

Ut, Brute, dubitavi.

14. §. *At rectè spondeus præponitur jambo.*

Ut, Iisdem in armis fui.

15. §. *Duo verò spondei non bene terminant, nisi consentent tribus vocibus.*

Ut, Cur de copiis nostris copias comparatis contra nos?

16. §. *Aristoteles commendat in fine pœona quartum, quia ob ultimam longam habet stabilem gradum. Sed dissentit ab eo Fabius, quia tres breves antecedant.*

17. §. *Nec dactylum, & spondeum, Cicero aspernatur.*

Ut, Ex illo fonte dolores.

18. §. *Sed Fabius malè claudere ait, quia est finis hexametri.*

19. §. *At tum in periodorum initiis, tum mediis, tum clausulis, ornat amphimacer.*

Qui usitatiùs creticus dicitur, ut dignitas.

20. §. *Item dochymus, qui jambo constat, & cretico.*

Ut Republica. Hinc Rufinus,

Principium, finem, ac medium tibi dochymus ornat.

21. §. *Plurimum autem, Fabii iudicio, refert, num uno vocabulo, an pluribus, idem numerus contineatur. Nam illo robustior, hoc mollior fit oratio.*

Molliùs sanè sonat, criminis causa: validiùs comprobaverunt; quòd in fine durum sit. Quare, ut idem Fabius monet, hic quoque vitandum est, ne plurium syllabarum verbis utamur in fine.

22. §. *Præterea, pro rei natura, aliis atque aliis pedibus utimur. Vbi pondus exigitur, longa usurpanda sunt syllaba, quia hæ graviores reddunt orationem. Vbi velocitas requiritur, conveniunt breves, quæ eam celerem reddunt. At rebus asperis accommodatiores sunt jambi, non solum, quia duabus constant syllabis, eoque crebriorem quasi pulsum habent, quæ res lenitati contraria est: sed etiam quod omnibus partibus insurgant, & à brevibus nitantur in longas. Ideò rebus lenibus meliores sunt trochei, qui è longis in breves cadunt.*

23. §. *Nec æquè numero studemus in singulis causarum generibus. Genus demonstrativum, quia ei proposita est delectatio, fusiores liberioresque habet numeros: eoque Ciceroni placet omnia scribi. Isocrateo & Theopompeo more.*

24. §. *At parciùs numerum attendimus in deliberativo: idemque de iudiciali sentiendum; quia irasci*

272 PARTITION. ORATORIAR.

sci aut dolere ob eum iudex non potest, quem putat vacare orationis calamistris.

25. §. *Sunt & quedam compositionis vitia. Primum est, si poetica sit. Versum enim heroicum, aliumve è notioribus generibus in oratione fieri, sædissimum est.*

26. §. *Deforme quoque est, si pars ejus posterior in clausula deprehendatur, aut prior in ingressu. Tamen ne præstantissimi quidem scriptores vitium hoc semper effugere potuerunt.*

Ita Claudius Quadrigarius in xv. Annalium hunc habet phalæcium:

Grundibat graviter pecus suillum.

Citat Diomedes in primo.

27. §. *Alterum compositionis vitium est, si poetica quidem non sit, at uniusmodi tamen, ac continua. Nam in versificando quidem una lex datur: at in oratione similitudo tum satietatem ac tedium parit, tum manifesta affectatione fidem perdit.*

28. §. *Quare dissimulatio imprimis cura esse debet, ut numeri sponte fluxisse, non necessitate coacti esse, videantur.*

29. §. *Vt autem lateat numerus, tum quæ maximè laborata sunt, solvi interdum debebunt, ne laborata videantur: tum etiam verborum sententiarumque pondere complenda erit oratio. Hoc enim pacto fiet, ut dum auditores sententias admirantur, de numero nihil cogitent; qui tamen si abesset, minùs sententiæ delectassent.*

30. §. *Hæc omnia verò non eo à nobis dicta sunt, quo oratio e, quæ ferri debet, ac fluere, dimetiendis pedibus consenescat; quod sane miseri sit, & in minimis occupati: verum ut adsuescamus nos sedulo numerosæ orationi: qua exercitatione paulatim futurum est, ut ex tempore etiam similia scribamus.*

c Fabius
lib. 9. c. 4.:

C A P. IV.

De Triplici Charactere, speciatim de Magnifico, ac vitio ejus.

1. §. **T**Radidimus haftenus generalia Elocutionis praecepta. Sequuntur specialia, quibus docetur, quomodo pro diversa materia, varioque animi motu, variet Elocutionis genus, sive dicendi character.
- Hanc de characterē doctrinam, uti & illam de duabus ejus affectionibus, excerpemus imprimis aureole à libello Demetrii, cui vulgo Phalerei cognomen tribuitur: sed ordine meliori pleraque omnia digeremus.
2. §. Est character triplex: magnificus, sive sublimis, humilis, sive tenuis, & equabilis, sive mediocris.
3. §. Magnificentia consistit in sententiis, locutione, compositione.
4. §. Ac sententiæ quidem magnificentiam adferunt, si explicetur magna, atque illustris aliqua sive terrestris, sive navalis pugna: item, si sermo sit de cælo, terrave. Neque enim sufficit, ut res, de quibus sermo est, ample sint: sed etiam necesse est, ut gravia graviter dicantur.
5. §. Quæ locutionem ornant; partim referuntur ad primam Elocutionis partem, quæ Elegantia vocatur; partim ad alteram, quæ Dignitas, sive figuratio dicitur.
6. §. Ad primam pertinent quatuor verborum genera.
7. §. Nam primò magnificentiam adferunt vocabula juncta; modo non sint composita more dithyrambico, sed similia ac duo hæc, Legislator, & Respublica. Sed neque frequentia nimis esse debent, quia oratio excederet formam pedestris sermonis.
8. §. Præterea idem præstant soluta.

Ut, postea verò quam, pro posteaquam; maximo te opere, pro maximo opere. Nempè ubi vulgò in usu juncta, nos utemur solutis: at, si soluta magis consuetudo probet, nos juncta præponemus.

9. §. Terciam genus constituunt facta, quæ Greci ὀνοματοποιεῖντα appellant. Nam sapiens quidam videtur novi nominis fabricatio, quia qui novat, videtur similis primis lingua autoribus. Debent autem, quæ finguntur, esse plana, similiaque iis, quæ sunt in usu; alioqui non intelligemur, fietque oratio monstrosa.

10. §. Quartum locum obtinent poetica, h. e. loci poetarum inserti orationi: verum hoc ut laudabiliter fiat, non sufficit, ut poeta verba transponantur; sed ita imitandus poeta, ut aliud dicere videamur.

11. §. Quatuor his verborum generibus addi possunt verba vetusta; quæ & ipsa, Fabio teste, majestatem orationi adferunt, modò neque crebra sint, neque affectata, neque ab ultimis & jam oblitteratis petita temporibus.

12. §. Quæ ad dignitatem pertinent, partim tropi sunt, partim schemata.

13. §. Et tropis imprimis magnitudinem adferunt translationes. Sed observandum in his, ne sint nimis crebra, aut longè ducta: aliaque, de quibus in Tropologia a diximus.

14. §. Idem quoque præstant Allegoria. Siquidem sunt terrori accommodata. Videndum interim, ne Allegoria obscuritate sua fiat enigma.

15. §. E schematibus magnificentiam gignentibus alia sunt λέξεις, alia δ' ὀνόματα.

16. §. Prioris generis est Anthypallage, sive Antiptosis. Nam quicquid consuetudine fit, pusillum est, nec admirationem parit.

17. §. Maximas quoque vires habent Ἀναφορά, Ἐπιφορά, Ἀναδιπλωσις, aliaque schemata repetitionis.

Ac

Ac illustris imprimis est Ἀναφορά conjuncta cum Διαλύσει, sive Dissolutione.

Sanè & parvus erat Nireus, & res ejus parvæ minutæque, ut qui tres tantum naves, ac paucos duxerit homines. Sed utriusque hujus figuræ beneficio, & Nireum magnum, & res ejus multas fecit Homerus, cum in hanc sententiam dicere maluit: *Nireus è Symo tres naves duxit, Nireus Aglajæ filius, & Charopi Regis, Nireus eorum, qui ad Ilium venerant, post Achillem pulcherrimus.*

18. §. *Interdum tamen & magnitudinem orationi affert Connexio; qua Dissolutioni contraria est.*

Ut, Milinabant & Græci, & Cares, & Lycii, & Pamphylia, & Phryges. Nam conjunctionis repetitio facit, ut infinita quædam videatur multitudo.

19. §. *Pertinet huc quoque Πλαγιασμός, sive casus obliquatio.*

E. G. Non tam magnificentum est, Cæsar in Italiam advenit, quàm, Cæsarem in Italiam advenire nunciatur.

20. §. *E schematibus διαόιας commendatur Apostrophen. Nam quædam non dicta videntur majora. Item Epiphonemata. Quippe rem jam prolatam ornant, eoque divitias ostendunt orationis.*

21. §. *Supereff sublimis characteris compositio. Continet eajuncturam, ordinem, numerum, & periodum.*

22. §. *Quod adjuncturam, ea partim vocales spectat, partim consonas.*

23. §. *Concursus vocalium hoc in charactere, nec plane est consecrandus, cum, immodicus si sit, orationem dissolvat, ac divellat; nec usquequaque fugiendus, quin, id si fiat, oratio quasi muta erit, atque expertus ejus suavitatis, qua iis oritur junctis.*

24. §. *Quod ad consonarum concursum, conducunt verba aspera, similiaque rebus, de quibus agitur.*

Aspera autem, ut superius quoque monitum, sunt, excors, parricida, Xerxes, similiaque.

25. §. *Ad ordinem imprimis pertinent conjunctiones, qua crebra sunt in hoc stylo; sed non reddit eas*

276 PARTITION. ORATORIAR.

- exquisite, nec expletivas temerè infarcit.*
26. §. *Observandum quoque, ut posteriori loco ponamus, que magis sunt illustria, ne à validiori decidisse videamur ad infirmius.*
27. §. *Si numerum spectes, pæones, dactylos, ac similes pedes amat: contra jambos, ac trocheos fugit.*
28. §. *Si periodum consideres, membris constat longioribus, utiturque dicendi genere circumducto.*
29. §. *Et hæc generatim de charactere magnifico: qui cum aliis, tum imprimis orationi convenit panegyricæ.*
- In ea, ut Dionysius Halicarnass. tradit, quæ de Regibus vel Diis dicuntur, cum venustate, sententiarum gravitate, & majestate verborum dici debent. Quæ verò ad collationes, sive similitudines, nec non ad comparationes pertinent, inquirunt sermonem urbanum, ut idem monet.
30. §. *Characteri huic opponitur forma ὑχρὰ sive frigida. Quæ & ipsa in tribus spectatur.*
31. §. *Primo in sententiis; si nimis hyperbolice sint; aut si de parvis rebus loquamur, tanquam de maximis.*
32. §. *Deinde in verbis. Quod sit vocibus peregrinis, ac epithetis intempestivis, ut cum Alcidas dixit, humidum sudorem. Item si juncta fuerint more dithyramborum: ac denique metaphoris grandibus, queque magis convenient tragædiis.*
33. §. *Denique nascitur frigus à compositione, idque bifariam. Nam vel ea plane est numeri expertis, ut si constet syllabis longis: vel nimis numerosa, ut cum nonnullis versus ponunt continuos aut manifestos.*

Hoc voluit Demetrius, cum damnat μη κλειπόμενα ἄνοιον ἢ σιωπηλάς, h. e. versus non occultatos oratione soluta, cui includuntur, sed aded apertos, ut neminem lateant. Cæterum de discrimine styli grandis, & tumidi, vide & Plinium lib. ix. epist. xxvi. ad Lupercum.

C A P. V.

De Characterē tenui, ac vitio ejus: item characterē mediocri, vitioque opposito.

1. §. **V** Idimus de stylo magnifico, sequitur tenuis. Hujus sententiæ sunt exiles; ut de casa, agello, exiguo fluvio, aut oppidulo.
2. §. Locutio est pura, perspicua, probabilis, & evidens. Fugit verba duplicia, facta ambigua: item casuum obliquationem.
3. §. In Compositione vitat syllabarum longarum concursum, & membrorum longitudinem.
4. §. Habet hic stylus imprimis in Epistolis locum. Interdum tamen ha quoque assurgunt, ut cum ad Reges, aut civitates scribitur. Verum familiarium epistolarum dispar est ratio, quae intra tenuem ferè characterem subsistunt. Quare non incommode hoc loco paucis agemus de epistolarum sententiis, verbis, ac compositione.
5. §. Sententiæ, ac universè materia ejus, sunt res familiares, aut publicae: nec ha ipsa nimis prolixè tractandae. Nam si aut de rebus philosophicis agamus; aut argumentum quidem sit epistolicum, sed ad libri magnitudinem excreverit; epistolam nomen suum amittere, censet Demetrius.
6. §. Contextuntur epistole Verbis quotidianis, vel potius paulò ornatiùs, quando epistola quodammodo dono mittitur amico.
7. §. Compositio respuit numeros, ac verborum ambitum.
8. §. Hec de stylo Epistolico. Porro, ex mente Hælicarnassei, nec in nuptiali oratione ab humili elocutione est recedendum, sed insistendum vestigiis

*Xenophontis: in paucis verò ad gravitatem effere-
da oratio, si alicubi sententiarum cogat magnitu-
do.*

9. §. *Tenui characteri vitium est vicinum, forma
arida, quæ & ipsa spectatur in sententiis, verbis,
& compositione.*

Sententiis, ut cum quidam agebat, *Xerxes descendit cum
suis*. Nam dicendum fuerat, *cum innumerabili exercitu*,
aut, *cum tota Asia*.

Verbis, ut si de parricida dicas, *Euge tibi homicida*.
Nam & illud *euge* blandientis est, & *homicida*, pro *parrici-
da*, satis grave non est.

Compositione denique, si crebra fuerint incisa, ut in
Hippocratis aphorismo: *Vita brevis, ars longa, occasio præ-
ceps, experientia fallax, iudicium difficile*. Item si, cum
de re majori dicamus, periodo utamur, postrema sui parte
truncata: ut qui Aristidem cognomento Iustum accusabat,
quia non profectus esset ad pugnam Salaminiam: *Atqui
Ceres sua sponte venit, & nobiscum pugnavit: Aristides au-
tem non*. Tantum de nota tenui, atque arida.

10. §. *Superest character æquabilis sive mediocris;
qui mediam, inter tenuem & magnificum stylum,
obtinere naturam.*

11. §. *Itaque & sententiæ ejus aliquantum se demit-
tunt, neque tamen ad imum genus descendunt.*

12. §. *Idem esto iudicium de verbis. Nam magis,
quàm tenuis character, sectatur lepida jucundaque
verborum ac sententiarum ornamenta: at asper-
natur vehementiores figuras, quæ sublimi generi
tribuuntur; ut sunt grandes Metaphora, Interro-
gationes crebre, Apostrophe, Prosopopæia, Ex-
clamationes, & similes.*

13. §. *Plus, quàm aliæ genera, numeris, ac compo-
sitioni studet.*

14. §. *Vicinum est huic generi vitium forma flu-
ctuans; quod, aridum fugiens characterem, nimis
assurgit; aut, inflatum ac tumidum vitans, humi
serpit.*

C A P. VI.

De Venustate, vitioque ei opposito.

1. §. **H** Actenus de triplici charactere, vitiisque his oppositis. Agendum nunc de characterum affectionibus: cujusmodi inter alias sunt venustas & gravitas; quas falso, veros esse characteres, putavit Demetrius.

2. §. Venustas est duplex, levior, & gravior.

3. §. Leviores joci magis conveniunt Comœdiis; unde crebri sunt apud Aristophanem, Plautum.

Hujus quoque generis est scœmma Lyfiæ, a qui de vetula edentula dicebat, eam facilius numeraturam digitos, quam dentes. Quod non apud Demetrium modò legas, sed etiam Athenzum. b

4. §. Gravior venustas est duplex. Prior est ad dignitatem, atque amplitudinem; cujusmodi apparet in poetis epicis.

Ut cum Homerus c Nauficaen, ejusque imitatione Maro d Didonem comparat Dianæ.

5. §. Posterior est ad exacerbandum. Itaque terribilis est ἐμπατικόν.

Ut cum apud Homerum e Cyclops ait, hoc hospitale munus habiturum Ulysssem, quod post socios sit devorandus: quo lepore nihil crudelius.

6. §. Est & altera venustatis distributio. Nam alia per se inest rebus, alia est in tractatione, alia in utroque.

7. §. Primi generis sunt nympharum horti, hymenæi, amores, convivium, choreæ, totaque poësis Sapphus.

8. §. Alterius generis est, cum è rebus natura odiosis leporem elicimus.

Ita Xenophon f invenit venustatem in homine invento, Aglaitida Persa, cum ait, citius ex eo ignem, quam risum elici posse.

a Oratione contra Æschinè Socraticū, cujus titulus, De ære alieno, ut ait Laertius; vel, De calumnia, ut est apud Athenzum. b Extremo lib. c Odyss. 3. vers. 102. d 4. Æn. e Odyss. 10. vers. 309.

f Lib. 2. de instit. Cyri.

9. §. *Tertii generis, cum tractatio res natura venustas venustiores facit.*

Sanè florum conjunctio res est jucunda; sed lepidior red-
g Eclog. 1. dicitur à Marone g versibus:

— *Tibi lilia plenis*

*Ecce ferunt nymphae calathis: tibi candida Nais
Pallenses violas, & summa papavera carpens,
Narcissum, & florem jungit bene olentis anethi.*

10. §. *Spektatur autem ornatus in tribus: sententiis, locutione, & compositione.*

11. §. *Sententiarum loci sunt minimum tres. Primus est proverbiorum, quorum etiam alia aliis superducuntur. Alter est fabularum, sive hæ veteres, seu novæ. Tertius locus est timoris immutatio.*

Ut si quis funem timuerit, quia serpentem esse putaret.

12. §. *Differunt autem plurimum ridicula, & venusta. Primo enim discrepant materia; cum, quæ natura venusta sunt, non rideantur; quæque videntur, habeant deformitatem sine decore, aut admiratione. Deinde dictione; quæ in venustis pulchra, in ridiculis vulgaris. Præterea sine; qui illic est delectatio & laus, hic risus. Ac denique loco; qui in venustis etiam tragœdia esse potest, in ridiculis non item. Et hæc de sententiis.*

13. §. *Verborum venustas vel respicit elegantiam, vel dignitatem, seu figurationem.*

14. §. *Ad priorem modum refer junctæ, ac distichambica.*

*Ut in illo Pub. Syri Mimi,
Pietatis cultrix, gracilipes, crotalistris,
Avis exul hiems.*

15. §. *Item ὀνοματοποιήντα, sive novata.*

Cujusmodi est illud Augusti h rapide se habere, pro male; betizare, pro languere.

16. §. *Item hausta à plebe, sed tempestivè usurpata. Quorum exempla suggeret Plautus, imprimis in sermone servorum.*

17. §. *Ad*

b Apud
Svetonij
in August.
cap. 91.

17. §. *Ad dignitatem pertinent tropi, & schemata, cum λέξις, cum διανοίας.*

18. §. *Inter tropos commendantur Metaphora, Allegorie, ac Hyperbola quoque, sed sapphica.*

Ut, *Ανωμαλίας aurea.* Nam comica magis sunt ridiculæ, quàm venustæ.

19. §. *Eschematibus λέξις amat Anaphoram, & Anadiplosin.*

20. §. *Laudatur quoque in ea concisio, sive sermonis brevitatis.*

Ut illo Terentii, i

— *Simul alia circumspetto,*

Saxin explorata sint. Video esse, pessulum ostio obdo.

Periisset venustas, si dixisset: Es tuta quidem esse omnia, animadvertebam.

21. §. *Eschematibus διανοίας amat εἰκόνα sive imaginem, ac Παραβολήν quoque sive collationem: sed ea modum excedere non debet. Nam hyperbolica magis conveniunt poetis, quàm oratoribus.*

22. §. *Præterea gaudet Ἐπανορθώσει sive correctione.*

23. §. *Item inopinatio; quod Παρά προσδοκίαν vocant.*

24. §. *Item tecta accusatione, quæ κατ' ἔξοχὴν Σχήμα, sive Figura appellatur.*

25. §. *Superest compositio, quæ, quod ad juncturam, suavitatem seclatur: quod ad ordinem, in σωαθροισμῶ, sive congerie, vulgaria priori, nova atque inusitata posteriori collocat loco; quod ad periodum, amat ἰσοκωλὰ sive membra paria: quod ad numerum, ita versibus utitur vel integris, vel dimidiatis, ut à nemine deprehendatur.*

Ut initio orationis pro Archia poeta: *In qua me non infior mediocriter esse versatum. Ubi totus est hexameter. Oritur quoque suavitas, si oratio sit versui similis, imprimis in clausulis: ut, Ad quos conscientia contagio persinebat.*

26. §. *Interdum etiam poeta alicujus versus, emblematis instar, inseritur orationi.*

Ut à Cicerone in Pisoniana factum videmus. Sed im-

i Enoch.
act. 3. sc. 5.

primis id facere gaudet in philosophicis: ut in Academicis Quæst. Tusculanis, aliisque.

27. §. *Opponitur Venustati καλοζυλία: quæ & ipsa partim in sententiis consistit, ut; Centaurus se ipsum equitans: partim in verbis, ut; Risit rosa suavicolor: partim compositione; si ea vel anapestica sit, vel similis versibus mollibus ac fractis, quales sunt qui constant Ionicis à majore, ac Sotadei appellantur.*

καλοζυλια exemplum non unum in Aruntio observat Seneca epist. cxiv.

C A P. VII.

De Gravitate, & vitio, quod ei opponitur.

1. §. **D**E Venustate, & καλοζυλία, diximus hætenus: superest Gravisitas, quæ orationem molestam acerbamque facit.
2. §. Hujus sententiæ sunt per se acerbæ. Locus quidem adhibet, sed quibus admixta sit acerbitas.
3. §. Locus spectatur partim in verbis singulis, quæ ad primam pertinent Elocutionis partem: partim in tropis, & schematibus.
4. §. Primigenoribus sunt, cum σιωπῆτα, sive composita, tum quæcumque asperitatem habent.
5. §. E tropis serviunt gravitati Metaphoræ rem amplificantes. Item Allegoria, Emphasis, Hyperbole, Εὐφημισμός.
6. §. E schematibus λέξεις pertinent huc, Ἀσιώδῆτον, Ἀναρὰ, Ἐπίδῳξίς, Κλίμαξ. At fugit verba similia, aliaque scitamenta, quæ magis ludentis sunt, quàm ledentis.
7. §. E schematibus διανοίας commendatur maximè Præteritio, Aposiopesis, Prosopepæia, Icon, Interrogatio, Ἀντιθέτα, Ἐπανόσεις, sive insultus ora-

tionis, ac denique λόγος ἑχηματισμῶς, sive oratio aliquem perstringens.

8. §. Fit multifariam. Nam interdum ambigüe loquimur, interdum mutamus personam, idque tum vituperando similem, tum laudando dissimilem.

9. §. Interdum, quia de aliquo tutum dicere non est, univēse dicimus, quid fieri soleat, aut debeat; aut interrogando amicē ingenuam elicimus confessionem.

10. §. Superest compositio. Ea, quod ad juncturam, est vocalibus hinc, consonantibus aspera. Quod ad ordinem, in extrema periodi parte collocat, quod maximē asperum, indignumque est. Quod ad periodum, usurpat imprimis κῶλα κομματικά, & periodos in fine adstrictas contortasque.

11. §. Vitium gravitati oppositum dicitur ἄχαρις λόγος, sive Invenustum; quod itidem consistit in rebus, verbis, compositione.

12. §. In rebus peccatur, si sint turpes, & obscene. In verbis, si rebus non respondeant.

Ut cum Clitarchus ait, Depascis quidem loca montana; involas autem in cavas quercus. De vespere genere loquitur, tanquam de bove fero, aut apro Erymanthio.

13. §. In compositione denique, si oratio sit similis divulsa; si membra non sint colligata, sed similia fractis; si periodi sint longæ adeo, ut penē suffocent dicentem.

Hactenus de characteribus, eorumque affectionibus; quibus claudimus doctrinam Elocutionis.

C A P. VIII.

De pronunciatione generatim, deque voce
particulatim.

1. §. **S**uperest Pronunciatio, sive ἀκτιο; postrema quidem oratorie facultatis pars, si ordi-
nem

Ut, postea verò quam, pro posteaquam; maximo te opere, pro maximo opere. Nempè ubi vulgò in usu juncta, nos utemur solutis: at, si soluta magis consuetudo probet, nos juncta præponemus.

9. §. *Tertium genus constituunt facta, que Græci ὀνοματοποιεῖντα appellant. Nam sapiens quiddam videtur novi nominis fabricatio, quia qui novat, videtur similis primis lingua autoribus. Debent autem, que finguntur, esse plana, similiaque iis, que sunt in usu; alioqui non intelligemur, fietque oratio monstrosa.*
10. §. *Quartum locum obtinent poetica, h. e. loci poetarum inserti orationi: verum hoc ut laudabiliter fiat, non sufficit, ut poeta verba transponantur; sed ita imitandus poeta, ut aliud dicere videamur.*
11. §. *Quatuor his verborum generibus addi possunt verba vetusta; que & ipsa, Fabio teste, majestatem orationi adferunt, modo neque crebra sint, neque affectata, neque ab ultimis & jam oblitteratis petita temporibus.*
12. §. *Que ad dignitatem pertinent, partim tropi sunt, partim schemata.*
13. §. *E tropis imprimis magnitudinem adferunt translationes. Sed observandum in his, ne sint nimis crebra, aut longè ducta: aliaque, de quibus in Tropologia a diximus.*
14. §. *Idem quoque præstant Allegoria. Siquidem sunt terrori accommodata. Videndum interim, ne Allegoria obscuritate sua fiat enigma.*
15. §. *E schematibus magnificentiam gignentibus alia sunt λέξεις, alia δρῶμας.*
16. §. *Prioris generis est Anthypallage, sive Antiproxis. Nam quicquid consuetudine fit, pusillum est, nec admirationem parit.*
17. §. *Maximas quoque vires habent Ἀναφορά, Ἐπιφορά, Ἀναδιπλώσις, aliaque schemata repetitionis.*

• Lib. 4.⁷
cap. 4.

Ac illustris imprimis est Ἀνασφὰ conjuncta cum Διαλύσι, sive Dissolutione.

Sanè & parvus erat Nireus, & res ejus parvæ minutæque, ut qui trestantum naves, ac paucos duxerit homines. Sed utriusque hujus figuræ beneficio, & Nireum magnum, & res ejus multas fecit Homerus, cum in hanc sententiam dicere maluit: *Nireus è Symo res naves duxit, Nireus Aglajæ filius, & Charopi Regis, Nireus eorum, qui ad Ilium venturans, post Achillem pulcherrimus.*

18. §. *Interdum tamen & magnitudinem orationi affert Connexio; quæ Dissolutioni contraria est.*

Ut, *Milissabans & Græci, & Caræ, & Lycii, & Pamphylis, & Phryges.* Nam conjunctionis repetitio facit, ut infinita quædam videatur multitudo.

19. §. *Pertinet hæc quoque Πλαγιασµὸς, sive casus obliquatio.*

E. G. Non tam magnificentum est, *Cæsar in Italiam venit*, quàm, *Cæsarem in Italiam advenire nunciatur.*

20. §. *E schematibus διαρσίας commendatur Apostrophe. Nam quædam non dicta videntur majora. Item Epiphonemata. Quippe rem jam prolatam ornant, eoque divitias ostendunt orationis.*

21. §. *Superest sublimis characteris compositio. Continet eajuncturam, ordinem, numerum, & periodum.*

22. §. *Quod adjuncturam, ea partim vocales spectat, partim consonas.*

23. §. *Concursus vocalium hoc in charactere, nec plane est consecrandus, cum, immodicus si sit, orationem dissolvat, ac divellat; nec usquequaque fugiendus, quia, id si fiat, oratio quasi muta erit, atque expertus ejus suavitatis, quæ iis oritur junctis.*

24. §. *Quod ad consonarum concursum, conducunt verba aspera, similiaque rebus, de quibus agitur.*

Aspera autem, ut superius quoque monitum, sunt, *excors, parricida, Xerxes, similiaque.*

25. §. *Ad ordinem imprimis pertinent conjunctiones, quæ crebra sunt in hoc stylo; sed non reddit eas*

exquisite, nec expletivas temerè infarcit.

26. §. *Observandum quoque, ut posteriori loco ponamus, quæ magis sunt illustria, ne à validiori decidisse videamur ad infirmius.*

27. §. *Si numerum spectes, pæones, dactylos, ac similes pedes amat: contra jambos, ac trocheos fugit.*

28. §. *Si periodum consideres, membris constat longioribus, utiturque dicendi genere circumducto.*

29. §. *Et hæc generatim de charactere magnifico: qui cum aliis, tum imprimis orationi convenit pantgyrice.*

In ea, ut Dionysius Halicarnast. tradit, quæ de Regibus vel Diis dicuntur, cum venustate, sententiarum gravitate, & majestate verborum dici debent. Quæ verò ad collationes, sive similitudines, nec non ad comparationes pertinent, inquirunt sermonem urbanum, ut idem monet.

30. §. *Characteri huic opponitur forma Ἰσχυρὰ sive frigida. Quæ & ipsa in tribus spectatur.*

31. §. *Primo in sententiis; si nimis hyperbolica sint; aut si de parvis rebus loquamur, tanquam de maximis.*

32. §. *Deinde in verbis. Quod sit vocibus peregrinis, ac epithetis intempestivis, ut cum Alcidas dixit, humidum sudorem. Item si junctæ fuerint more dithyramborum: ac denique metaphoris grandibus, quæque magis convenient tragædiis.*

33. §. *Denique nascitur frigus à compositione, idque bifariam. Nam vel ea plane est numeri expertis, ut si constet syllabis longis: vel nimis numerosa, ut cum nonnulli versus ponunt continuos aut manifestos.*

Hoc voluit Demetrius, cum damnat μὴ κλειτὸ μῦθος ἰσοκαταπέτατος, h. e. versus non occultatos oratione soluta, cui includuntur, sed aded apertos, ut neminem lateant. Cæterum de discrimine styli grandis, & tumidi, vide & Plinium lib. ix. epist. xxvi. ad Lupercum.

C A P. V.

De Charactere tenui, ac vitio ejus: item caractere mediocri, vitioque opposito.

1. §. **V** Idimus de stylo magnifico, sequitur tenuis. Hujus sententiæ sunt exiles; ut de casa, agello, exiguo fluvio, aut oppidulo.
2. §. Locutio est pura, perspicua, probabilis, & evidens. Fugit verba duplicia, facta ambigua: item casuum obliquationem.
3. §. In Compositione vitat syllabarum longarum concursum, & membrorum longitudinem.
4. §. Habet hic stylus imprimis in Epistolis locum. Interdum tamen hæc quoque assurgunt, ut cum ad Reges, aut civitates scribitur. Verum familiarium epistolarum dispar est ratio, que intra tenuem ferè characterem subsistunt. Quare non incommode hoc loco paucis agemus de epistolarum sententiis, verbis, ac compositione.
5. §. Sententiæ, ac universè materia ejus, sunt res familiares, aut publica: nec hæc ipse nimis prolixè tractanda. Nam si aut de rebus philosophicis agamus; aut argumentum quidem sit epistolicum, sed ad libri magnitudinem excreverit; epistolam nomen suum amittere, censet Demetrius.
6. §. Contexuntur epistola Verbis quotidianis, vel potius paulò ornatiùs, quando epistola quodammodo dono mittitur amico.
7. §. Compositio respuit numeros, ac verborum ambitum.
8. §. Hæc de stylo Epistolico. Porro, ex mente Hælicarnassæi, nec in nuptiali oratione ab humili elocutione est recedendum, sed insistendum vestigiis

Xenophontis: in paucis verò ad gravitatem efferenda oratio, si alicubi sententiarum cogat magnitudo.

9. §. *Tenui characteri vitium est vicinum, forma arida, quæ & ipsa spectatur in sententiis, verbis, & compositione.*

Sententiis, ut cum quidam agebat, *Xerxes descendit cum suis*. Nam dicendum fuerat, *cum innumerabili exercitu, aut, cum tota Asia*.

Verbis, ut si de parricida dicas, *Euge tibi homicida*. Nam & illud *euge* blandientis est, & *homicida*, pro parricida, satis grave non est.

Compositione denique, si crebra fuerint incisa, ut in Hippocratis aphorismo: *Vita brevis, ars longa, occasio praeceps, experientia fallax, iudicium difficile*. Item si, cum de re majori dicamus, periodo utamur, postrema sui parte truncata: ut qui Aristidem cognomento Iustum accusabat, quia non profectus esset ad pugnam Salaminiam: *Atqui Ceres sua sponsa venit, & nobiscum pugnavit: Aristides autem non*. Tantum de nota tenui, atque arida.

10. §. *Supereft character equabilis sive mediocris; qui mediam, inter tenuem & magnificum stylum, obtinet naturam.*

11. §. *Itaque & sententia ejus aliquantum se demittunt, neque tamen ad imum genus descendunt.*

12. §. *Idem esto iudicium de verbis. Nam magis, quam tenuis character, selectatur lepida jucundaque verborum ac sententiarum ornamenta: at aspernatur vehementiores figuras, quæ sublimi generi tribuuntur; ut sunt grandes Metaphoræ, Interrogationes crebre, Apostropha, Prosopopœia, Exclamationes, & similes.*

13. §. *Plus, quam aliã genera, numeris, ac compositioni studet.*

14. §. *Vicinum est huic generi vitium forma fluctuans; quod, aridum fugiens characterem, nimis assurgit; aut, inflatum ac tumidum vitans, humi serpit.*

C A P. VI.

De Venustate, vitioque ei opposito.

1. §. **H**Actenus de triplici caractere, vitiisque his oppositis. Agendum nunc de characterum affectionibus: cujusmodi inter alias sunt venustas & gravitas; quas falso, veros esse characteres, putavit Demetrius.

2. §. Venustas est duplex, levior, & gravior.

3. §. Leviores joci magis conveniunt Comædiis; unde crebri sunt apud Aristophanem, Plautum.

Hujus quoque generis est scomma Lyfiz, a qui de vetula edentula dicebat, eam facilius numeraturam digitos, quam dentes. Quod non apud Demetrium modò legas, sed etiam Athenzum. b

4. §. Gravior venustas est duplex. Prior est ad dignitatem, atque amplitudinem; cujusmodi apparet in poetis epicis.

Ut cum Homerus c Nauficaen, ejusque imitatione Maro d Didonem comparat Dianæ.

5. §. Posterior est ad exacerbandum. Itaque terribilis est ἐμπατικὴ.

Ut cum apud Homerum e Cyclops ait, hoc hospitale munus habiturum Ulysses, quod post socios sit devorandum: quo lepore nihil crudelius.

6. §. Est & altera venustatis distributio. Nam alia per se inest rebus, alia est in tractatione, alia in utroque.

7. §. Primi generis sunt nympharum horti, hymenæi, amores, convivia, choreæ, totaque poesis Sapphus.

8. §. Alterius generis est, cum è rebus natura odiosis leporem elicimus.

Ita Xenophon f invenit venustatem in homine invento, Aglaira Persa, cum ait, citius ex eo ignem, quam risum elici posse.

a Oratione contra Eschinè Socratici, cujus titulus, De ære alieno, ut ait Laertius; vel, De calumnia, ut est apud Athenzum. b Extremo lib.

c Odyss. 3. vers. 102. d 4. Æn. e Odyss. 10. vers. 309.

f Lib. 2. de instit. Cyri.

9. §. *Tertii generis, cum tractatio res natura venustas venustiores facit.*

Sanè florum conjunctio res est jucunda; sed lepidior red-
g Eclog. 1. dicitur à Marone g versibus:

— Tibi lilia plenis

Ecce ferunt nymphæ calathis: tibi candida Nass
Pallentes violas, & summa papavera carpens,
Narcissum, & florem jungit benè olentis anethi.

10. §. *Spektatur autem ornatus in tribus: sententiis, locutione, & compositione.*

11. §. *Sententiarum loci sunt minimum tres. Primus est proverbiorum, quorum etiam alia aliis superducuntur. Alter est fabularum, sive hæ veteres, seu novæ. Tertius locus est timoris immutatio.*

Ut si quis funem timuerit, quia serpentem esse putaret.

12. §. *Differunt autem plurimum ridicula, & venusta. Primo enim discrepant materia; cum, quæ natura venusta sunt, non rideantur; quæque videntur, habeant deformitatem sine decore, aut admiratione. Deinde dictione; quæ in venustis pulchra, in ridiculis vulgaris. Præterea sine; quæ illic est delectatio & laus, hic risus. Ac denique loco; quæ in venustis etiam tragædia esse potest, in ridiculis non item. Et hæc de sententiis.*

13. §. *Verborum venustas vel respicit elegantiam, vel dignitatem, seu figurationem.*

14. §. *Ad priorem modum refer juncta, ac dithyrambica.*

Ut in illo Pub. Syri Mimi,
Pictatis cultrix, gracilipes, crotalistris,
Avis exul hiems.

15. §. *Item ὀνοματοποιήντα, sive novata.*

Cujusmodi est illud Augusti h rapide se habere, pro male; berzare, pro languere.

16. §. *Item hausta à plebe, sed tempestivè usurpata.*

Quorum exempla suggeret Plautus, imprimis in sermone servorum.

h Apud
Svetonik
in August.
cap. 91.

17. §. *Ad dignitatem pertinent tropi, & schemata, tum λέξεις, tum διαποιάς.*

18. §. *Inter tropos commendantur Metaphora, Allegorie, ac Hyperbola quoque, sed sapphica.*

Ut, *Αυτομαγίς aurea.* Nam comica magis sunt ridicula, quam venusta.

19. §. *Eschematibus λέξεις amat Anaphoram, & Anadiplosin.*

20. §. *Laudatur quoque in ea concisio, sive sermonis brevis.*

Ut illo Terentii, i

— *Simul alia circumspēto,*

Satin explorata sint. Video esse, pessulum ostio obdo.

Petisset venustas, si dixisset: Et ista quidem esse omnia, animadvertēbam.

i Eunnuch.
act. 3. sc. 5.

21. §. *Eschematibus διαποιάς amat εἰκόνα sive imaginem, ac Παραβολήν quoque sive collationem: sed ea modum excedere non debet. Nam hyperbolica magis conveniunt poetis, quam oratoribus.*

22. §. *Prætere agaudet Ἐπαρορθία sive correctione.*

23. §. *Item inopinato; quod Παράσπονδον vocant.*

24. §. *Item tecta accusatione, quæ κατ' ἔξοχήν Σχήμα, sive Figura appellatur.*

25. §. *Superest compositio, quæ, quod ad juncturam, suavitatem sectatur: quod ad ordinem, in σωμαθροίω, sive congerie, vulgaria priori, nova atque inusitata posteriori collocat loco; quod ad periodum, amat ἰσοκωλία sive membra paria: quod ad numerum, ita versibus utitur vel integris, vel dimidiatis, ut à nemine deprehendatur.*

Ut initio orationis pro Archia poeta: In qua me non inferior mediocriter esse versatum. Ubi totus est hexameter. Oritur quoque suavitas, si oratio sit versui similis, imprimis in clausulis: ut, *Ad quos conscientia contagio pertinebat.*

26. §. *Interdum etiam poeta alicujus versus, emblematis instar, inseritur orationi.*

Ut à Cicerone in Pisoniana factum videmus. Sed im-

primis id facere gaudet in philosophicis: ut in Academicis Quæst. Tusculanis, aliisque.

27. §. *Opponitur Venustati Κακοζυλία: quæ & ipsa partim in sententiis consistit, ut; Centaurus se ipsum equitans: partim in verbis, ut; Risit rosa suavicolor: partim compositione; si ea vel anapestica sit, vel similis versibus mollibus ac fractis, quales sunt qui constant Ionicis à majore, ac Sotadei appellantur.*

Κακοζυλίαι exemplum non unum in Aruntio observat Seneca epist. cxiv.

C A P. VII.

De Gravitate, & vitio, quod ei opponitur.

1. §. **D**E Venustate, & Κακοζυλία, diximus hætenus: superest Gravitas, quæ orationem molestant acerbamque facit.
2. §. Hujus sententiæ sunt per se acerbæ. Locus quidem adhibet, sed quibus admixta sit acerbitas.
3. §. Locutio spectatur partim in verbis singulis, quæ ad primam pertinent Elocutionis partem: partim in tropis, & schematibus.
4. §. Primigenioris sunt, cum σμίθητα, sive composita, tum quæcumque asperitatem habent.
5. §. E tropis serviunt gravitati Metaphoræ rem amplificantes. Item Allegoria, Emphasis, Hyperbole, Εὐφημισμός.
6. §. E schematibus λέξεις pertinent huc, Ἀσμίθητον, Ἀναροπὰ, Ἐπιζέξις, Κλίμαξ. At fugit verba similia, aliæque scitamenta, quæ magis ludentis sunt, quàm ledentis.
7. §. E schematibus διανοίας commendantur maxime Præteritio, Aposiopesis, Προσοποπαία, Icon, Interrogatio, Ἀντιθητα, Ἐπανόρασσις, sive insultus orationis.

tionis, ac denique λόγος ἔχηματισμῶς, sive oratio aliquem perstringens.

8. §. Fit multifariam. Nam interdum ambigüe loquimur, interdum mutamus personam, idque tum vituperando similem, tum laudando dissimilem.

9. §. Interdum, quia de aliquo tutum dicere non est, universè dicimus, quid fieri soleat, aut debeat; aut interrogando amicè ingenuam elicimus confessionem.

10. §. Superest compositio. Ea, quod ad juncturam, est vocalibus hinc, consonantibus aspera. Quod ad ordinem, in extrema periodi parte collocat, quod maxime asperum, indignumque est. Quod ad periodum, usurpat imprimis κῶλα κομματικά, & periodos in fine adstrictas contortasque.

11. §. Vitium gravitati oppositum dicitur ἄχαρις λόγος, sive Invenustum; quod itidem consistit in rebus, verbis, compositione.

12. §. In rebus peccatur, si sint turpes, & obscenæ. In verbis, si rebus non respondeant.

Ut cum Clitarchus ait, Depascit quidem loca montana; involat autem in cavas quercus. De vespæ genere loquitur, tanquam de bove fero, aut apro Erymanthio.

13. §. In compositione denique, si oratio sit similis divulsa; si membra non sint colligata, sed similia fractis; si periodi sint longæ adeò, ut penè suffocent dicentem.

Hactenus de characteribus, eorumque affectionibus; quibus claudimus doctrinam Elocutionis.

C A P. VIII.

De pronunciatione generatim, deque voce particulatim.

1. §. **S**uperest Pronunciatio, sive ἀκτιο; postrema quidem oratorie facultatis pars, si ordi-

nem in tractando consideres : sed tanti illa momenti, ut primas, secundas, tertias ei tribuerit Demosthenes.

2. §. *Est verò Pronuntiatio vocis gestuumque probus & verbis apta conformatio.*

3. §. *Ejus quasi fundamentum est memoria, sive firma rerum verborumque comprehensio. Nam, nisi memoriter dicamus, multum decedet de vi, & gratia pronuntiationis: neque auditores tantò opere mirabuntur oratorem.*

Viris tamen principibus, item ægrotis, senibus, & qui se demum exercere incipiunt in arte Oratoria, vitio verti nequit, si recitent è commentario.

4. §. *Memoria præcipuum lumen adfert ordo: eòque, seu nostra, seu aliena ediscere volumus, ante omnia seriem orationis considerare oportet.*

Nempe unum meliùs observamus, quam multa. Quæ autem aptè cohærent, quodammodo unum fiunt, quemadmodum ex pluribus annulis fit catena.

5. §. *Etiam memoria juvatur locorum imaginumque doctrina. Loci se habent instar chartæ; imagines, instar scripturæ.*

Loco enim committitur imago, quæ nihil aliud est, quàm simulachrum rei, de qua dicendum est. Loca ejusmodi sunt ostium, fenestra, caminus, lectica &c. vel hortus, fons, collis &c. Imago Cæsaris argumento erit, de Cæsare dicendum esse: ut equus, vel navis, de equestri ceramine, vel naumachia, agi debere. Sed & metaphorica admonent. Ut lupus, sus, asinus, significabunt primum de alicujus rapacitate, inde de immunditie, ac denique de obtuso ingenio tractari oportere. Item ovis, turtur, ciconia, repræsentabunt mite ingenium, castitatem, pietatem erga parentes: atque ita in aliis.

6. §. *Sed omnis ista doctrina, quam operosè multi persequuntur, à nobis hoc loco præteribitur, eo quod magna sui parte memoriam magis obruat, quàm juvet: & quâ parte eam juvat, ad distinctam artem pertineat, quæ Μνημονοδότην^a vocatur.*

^a Memoralis.

7. §. *Partes pronuntiationis sunt due: una vocem format, altera corporis motum.*

Illa aures, hæc oculos afficit ac movet: ab illa pronuntiationis, ab hac actionis nomen impositum est.

8. §. *Præcepta harum partium vel generalia sunt, que utramque respiciunt: vel specialia, que earum alteram tantum spectant.*

9. §. *Prioris generis est præceptum isthoc, ut ne studiose confectemur actionis delicias.*

*Alioqui verendum planè, ne idem nobis usu veniat, quod equis Sybaritatum. Nam, ut mollis erat populus iste, equos etiam suos saltare ad modulos docebat. Sed ea res pessimè cessit. Nam cum Marte esset decertandum adversus Crotoniatis, equi lascivis motibus se atque univèrsam exercitum b perdidit. Philisci c quoque exemplum ab hoc more nos revocare debet. Nam quia voce & gestu *μὲθ' ἄλλου d* erat: idèo in tantum displicuit Imperatori Antonino, ut nequiquàm concedere illi vellet immunitatem, quæ Rhetorum alii gauderent. Etiam ad ignominiam Sexti Titii pertinet, quòd tam solutus ac mollis fuerit in agendo, ut saltationis genus ab eo Titii nomen e invenerit.*

10. §. *Nec propterea ars in totum negligi debet, sed modus solum requiritur. Nam ut affectatio artis adversatur gravitati: ita ejus neglectus austeram ac rusticam reddit actionem.*

11. §. *Præcepta, que ad solam pertinent vocem, vel totam respiciunt orationem, vel partem duntaxat.*

12. §. *Priora sunt vel de qualitate, vel de quantitate vocis.*

13. §. *Ratione qualitatis curandum, ut vox sit clara, itemque varia, cui repugnat *μονοτονία*: item ne sit nimis præcept, sed cum mora proferatur.*

14. §. *Ratione quantitatis videndum, ut vox intendatur ac remittatur pro multitudine auditorum. Sed tamen nec ascendat ad extremum, nec descendat. Nam vox ima si sit, vim non habet: & in acutissimo clamore, ne rumpatur, periculum est.*

Et quod majus incitæ fuerit argumentum, quàm clamore applausum quærere velle? Quales veriùs clamatores dixe-

b Aristoteles lib. de Rep. Sybaritarum, & ex eo Athenæus lib. 12. & Ælianus lib. 16. de Animal. c. 24. item Suidas. c Philostratus de vitis Sophist. lib. 2. d Effæminatus. e Cicero de claris Oratoribus.

2. §. *Priora petenda ex Ethicis . Posteriora partim respiciunt totum corpus , partim certam corporis partem .*

3. §. *Ad totam corpus pertinet status , qui erectus & celsus esse debet , is a tamen ut , si in corona sit dicendum , adsit virilis in latera flexio .*

5. §. *Vultus , ad quem & frontis oculorumque conformatio pertinet , debet pro rerum natura esse letus , tristis ; blandus , minax ; erectus , demissus .* ^a

5. §. *Cervice utendum recta , non tamen rigida .*

6. §. *Humeri non allevandi .*

7. §. *Brachia non projicienda , nisi in vehementi affectu : quod si quid uberius ac speciosus tractemus , brachio dextro exspiciamur in latus dextrum : sinistro brachio rarius utimur ; nec ferè nisi eatenus , ut quasi normalem angulum efficiamus .*

8. §. *Manus optimè à sinistro incipit latere , ac dextro deponitur .*

9. §. *Pectus ferire , aut femur , propè scenicum est .*

10. §. *Idem judicandum de suppositione pedum , qua olim utebantur in contentionibus aut incipiendis , aut finiendis .*

Atque hæc de gestu corporis sufficiat monuisse . Reliqua , quæ ad actionem pertinent , exercitationi relinquemus : ut cui plus hoc agendi artificium debeat , quàm præceptis . Vel cui ista non sufficiunt , cætera petat ex Cornificii lib. III. ad Herennium , Fabio lib. XI. cap. XIII. ubi copiosè de his agit : tum ex institutionibus nostris Oratoriæ , quibus , ut alia multa , ita hanc etiam partem , plenius sumus persecuti .

^a Quod interdum tristitiz est : ut apud Cic. in Cluent. & Cæf. 1. de bell. Gall. interdum verrecundiz : ut, Æneid. 1. Tum breviter Dido vultum demissa profatur .

005652748

